

ZBORNIK

IV. KONGRES MUZEALACA HRVATSKE S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM

ZBORNIK

Vukovar, 11. - 14. 10. 2017.

IV. KONGRES MUZEALACA HRVATSKE S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM

4th Congress of Croatian Museum Experts with International Participation

Poštovane kolegice i kolege, drage muzealke i muzealci,

Srdačno Vas pozdravljam u ime Hrvatskog muzejskog društva i izražavam veliko zadovoljstvo što se 4. Kongres muzealaca Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem održava u istočnoj Hrvatskoj, sada podneblju naših novih i modernih muzeja i posebnih muzejskih priča, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Posebno zahvaljujem našem domaćinu Gradskom muzeju Vukovar i ravnateljici Ruži Marić na gostoprimstvu i svesrdnoj pomoći, a također i nasim muzejskim partnerima Muzeju vučedolske kulture i Muzeju grada Iloka koji su i sastavni dio stručne ekskurzije našega Kongresa.

Hrvatsko muzejsko društvo organizira kongres muzealaca svake treće godine, prvi i drugi su održani u Zagrebu, a treći u Opatiji. Ove godine za kongres u Vukovaru prijavljeno je 120 sudionika iz 28 gradova Hrvatske i inozemstva, što potvrđuje veliku zainteresiranost naše muzejske struke da prezentira svoju široku i bogatu djelatnost. Tema ovogodišnjeg kongresa su muzejski fundusi, pa je upravo po toj temi i pristiglo najviše stručnih radova. Također su zanimljive i teme iz područja zaštite građe i muzejske dokumentacije, muzejske edukacije, međumuzejske i međunarodne suradnje, izložbene djelatnosti i novih stalnih postava, marketinga i promotivnih aktivnosti muzeja, te upravljanja muzejima i njihovoj strategiji razvoja.

U programu kongresa su i Okrugli stol na temu „Manifestacije u muzejima“, posterska priopćenja, zatim predstavljanja najnovijih izdanja Hrvatskog muzejskog društva i riječ nasih sponzora koji nas redovito prate i kojima najsrdačnije zahvaljujemo na potporama Hrvatskom muzejskom društvu.

Zahvaljujem svim sudionicima kongresa, našem Pokrovitelju i svim partnerima, te želim uspješan i plodonosan rad uz dobru zabavu i druženje u našem izuzetnom muzejskom okruženju!

Srdačno,

mr.sc. Vlasta Krklec, predsjednica HMD-a

Dear colleagues, museum experts,

I warmly welcome you on behalf of the Croatian Museum Association and express my great pleasure that the 4th Congress of Croatian Museum Experts with International Participation is held in eastern Croatia, the location of our new and modern museums and distinct museum stories, supported by the Ministry of Culture of the Republic of Croatia.

I would particularly like to thank our hosts Vukovar Municipal Museum and its director Ruža Marić for hospitality and unconditional help, and to our museum partners, the Vucedol Culture Museum and the Ilok City Museum, which are also an integral part of our professional excursion.

The Croatian Museum Association organizes congress of museums experts every three years. The first and second congresses were held in Zagreb while the third was in Opatija. This year 120 participants from 28 Croatian cities, including our guests from abroad, have applied for the congress in Vukovar, which confirms the great dedication of our museum experts in presenting their various and rich activity. The theme of this year's congress is museum funds, and most of the papers address it. Also interesting are themes regarding the protection of museum items and museum documentation, museum education, intermuseum and international cooperation, exhibition activities and new permanent exhibitions, marketing and promotional activities of museums, museum management and development strategies.

The congress program also includes a discussion on "Museum Manifestations", posters and presentations of the latest editions of the Croatian Museum Association together with the presentations of our sponsors who regularly support the Croatian Museum Association, of which we are immensely grateful.

I wish to thank all the participants of the congress, our sponsors and all partners, and I wish us all a successful and fruitful work and a good time in our exceptional museum environment.

Kind regards

Vlasta Krklec, president

IMPRESSUM

Nakladnik: Hrvatsko muzejsko društvo /
Publisher: Croatian Museum Association

Za nakladnika / For the Publisher: Vlasta Krklec

Urednice / Editors: Vlasta Krklec, Milvana Arko-Pijevac,
Sunčica Nagradić Habus

Tisak / Printed by: Tiskara Zelina d.d.

Naklada: 150 primjeraka /
Edition: 150 copies

Zagreb, listopad 2017. /
Zagreb, October 2017

4. KONGRES MUZEALACA HRVATSKE S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM / 4th CONGRESS OF CROATIAN MUSEUM EXPERTS WITH INTERNATIONAL PARTICIPA- TION

Organizator: Hrvatsko muzejsko društvo /
Organization: Croatian Museum Association

Suorganizator: Gradski muzej Vukovar /
Co-organized with: Vukovar Municipal Museum

Pokrovitelj: Ministarstvo kulture RH /
Supported by: Ministry of Culture of the Republic of Croatia

Organizacijski odbor / Organizing Committee:
Ruža Marić, Mirela Hutinec, Vlasta Krklec, Sunčica Nagradić Habus, Milvana Arko-
Pijevac, Nikolina Hrust, Vlatko Čakširan, Pavica Vilać, Mirta Pavić, Davor Fulanović,
Dubravka Osrečki Jakelić, Vesna Jurić Bulatović

Koordinacija/ Coordination: Sunčica Nagradić Habus, Vlasta Krklec

Marketing / Marketing: Vlasta Krklec

POKROVITELJ:

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture

PARTNERI / PARTNERS

Gradski
MUZEJ
Vukovar **M** Vukovar
Municipal
MUSEUM

 Muzej vučedolske
kulture
VUČEDOL CULTURE MUSEUM

GODINA
65
MUZEJA
GRADSKA
SRIJEMSKA
1952. 2017.

 KOPAČKI
RIT Park prirode
Nature Park

 TURISTIČKA ZAJEDNICA
VUKOVARSKO-SRIJEMSKJE ŽUPANIJE

HOTEL LAV
★★★★

Slavonija
HOTEL

SPONZORI / SPONSORS

KARTONAŽA
VLASIĆ

 ECCOS

 ING-GRAD

PandorPad®

 culturalplaces

Crescat

 PRIMAT
LOGISTIKA

SAŽETI PROGRAM 4. KONGRESA MUZEALACA HRVATSKE S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM

Gradski muzej Vukovar, Dvorac Eltz, Županijska ulica 2, 11. – 14. listopada 2017. godine

▶ UTORAK, 10. LISTOPADA 2017.

20:00	Hotel Lav: piće dobrodošlice domaćina Gradskog muzeja Vukovar
-------	---

▶ SRIJEDA, 11. LISTOPADA 2017.

8:30	Početak registracije sudionika
9:30 - 10:00	Svečano otvorenje Kongresa, kongresna dvorana Paviljon II
10:00 - 10:30	Plenarno predavanje (Paviljon II)
10:30 - 14:00	Program skupa Tema: Muzejske zbirke (Paviljon II)
14:00 - 15:30	Pauza za ručak
15:30 - 18:30	Program skupa Tema: Muzejske zbirke (Paviljon II)
18:30	Predstavljanje Zbornika 9. skupa muzejskih pedagoga <i>Relacije i korelacije</i>

▶ ČETVRTAK, 12. LISTOPADA 2017.

9:00 - 14:00	Program skupa Tema: Zaštita građe (Paviljon II) Tema: Dokumentacija (Paviljon II) Tema: Međumuzejska i međunarodna suradnja (Paviljon II)
--------------	--

12:45 – 14:00	Program skupa Tema: Muzejska edukacija (Dvorana Vlastelinstva)
14:00 - 15:30	Pauza za ručak
15:30 - 17:30	Program skupa Tema: Izložbena djelatnost (Dvorana Vlastelinstva)
15:30 - 16:15	Predstavljanje izdanja Hrvatskog muzejskog društva (Paviljon II)
16:15 – 17:30	Predstavljanje sponzora
17:30 - 19:00	Razgledavanje Dvorca Eltz

▶ PETAK, 13. LISTOPADA 2017.

9:00 – 9:30	Plenarno predavanje (Paviljon II)
9:00 - 14:00	Program skupa Tema: Upravljanje muzejima, strategije razvoja, muzeji u budućnosti (Paviljon II)
13:30 - 15:00	Pauza za ručak
15:30 - 16:30	Program skupa Tema: Marketing, promocije, manifestacije (Paviljon II)
16:45 - 18:00	Okrugli stol Tema: Manifestacije u muzejima – primjer <i>Noći muzeja</i>
18:00	Završna riječ i predstavljanje stručnog izleta
20:00	<i>Svečana večera</i>

▶ SUBOTA, 14. LISTOPADA 2017.

Stručni izlet: Muzej vucedolske kulture i Muzej grada Iloka

▶ NEDJELJA, 15. LISTOPADA 2017.

Posjet Parku prirode Kopački rit

Kolege koji su u Vukovaru odlučili provesti vikend mogu u vlastitom aranžmanu posjetiti PP Kopački rit, gdje je u nedjelju za sve sudionike Kongresa osiguran besplatni ulaz.

PROGRAM KONGRESA / CONGRESS PROGRAMME

Broj iza naslova priopćenja odnosi se na broj priopćenja u knjizi sažetaka. /
The number following the presentation title refers to the number of presentations in the Book of Abstracts.

▶ SRIJEDA 11. 10. 2017. / WEDNESDAY, OCTOBER 11, 2017

PAVILJON II, Dvorac Eltz / PAVILION II, Eltz Castle

9:30 - 10:00 Otvorenje Kongresa / Opening ceremony

PLENARNO PREDAVANJE / PLENARY LECTURE

10:00 - 10:30 Ruža Marić
Gradski muzej Vukovar - čuvar memorije grada nakon ratnih razaranja 1991.
Vukovar Municipal Museum - Guardian of the town's memory after war destruction in 1991 (1)

TEMA / TOPIC: MUZEJSKE ZBIRKE / MUSEUM COLLECTIONS

PREDSJEDAVATELJI / CHAIRPERSONS: LJUBICA GLIGOREVIĆ I VLASTA KRKLEC

USMENA IZLAGANJA / ORAL PRESENTATIONS

10:30 Iva Mihoci i Mirna Klaić
Prirodoslovne zbirke svjetskog značaja - Zbirka kornjaša Mikšić
World's important natural history collections - The Beetle Collection of René Mikšić (2)

10:45 Denis Bućan
Inventarizacija prirodoslovne zbirke: zbirka kukaca Novak
Inventory process of the natural history collection: the Novak insects collection (3)

11:00 Dalibor Vladović
Herbarij Carla Studniczke - porodica Caprifoliaceae
C. Studniczka's herbarium - family Caprifoliaceae (4)

11:15	Josip Boban Sauria u herpetološkoj zbirci Prirodoslovnog muzeja u Splitu Sauria in herpetological collection of the Natural History Museum in Split, Croatia (5)
11:30	Pauza za kavu/ Coffee break
12:00	Kristijan Crnković Revizija muzejskih predmeta putem mobitela Revision of the museum collections with smartphone (6)
12:15	Sanda Kočevar Zbirke dokumentarne građe vs. Zbrike arhivskog gradiva Collections of documentary material vs. Collections of archival material (7)
12:30	Tamara Nikolić Đerić (Ne)materijalno - o dualizmu baštinskih praksi (Non)material – duality of inheritance practices (8)
12:45	Lana Majdančić Pohrana Atelijera Meštrović u Zagrebu Depot of the Studio Meštrović in Zagreb (9)
13:00	Nikša Mendeš Zbirka maketa brodova brodogradilišta Kraljevica The collection of ship models in the Kraljevica shipyard (10)
13:15	Željko Jamičić Tko još skuplja građu po sudovima ili Kako je jedna ne-izrazito policijska tema postala naš izložbeni hit / How did a not so typical police topic become our exhibition hit? (11)
13:30	Mirjana Kos Deset godina Hrvatskog muzeja turizma / Ten years of the Croatian Museum of Tourism (12)
13:45	Helena Kušenić Malci muzealci – KUL Hlebine / Small museers – KUL Hlebine (13)
14:00 – 15:30	Pauza za ručak / Lunch Break

TEMA / TOPIC: MUZEJSKE ZBIRKE / MUSEUM COLLECTIONS	
PREDSJEDAVATELJI / CHAIRPERSONS: MARTINA ŠAŠIĆ KLJAJO I LIDIJA NIKOČEVIĆ	
USMENA IZLAGANJA / ORAL PRESENTATIONS	
15:30	Branimir Prgomet Kućanski uređaji „Rade Končar“ u zbirci Kućanska tehnika Tehničkog muzeja Nikola Tesla Household appliances „Rade Končar“ in collection of Household appliances of Technical museum Nikola Tesla (14)
15:45	Petar Crnčan Kultura doniranja – projekt Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja Culture of donations – project of the Croatian Natural History Museum (15)
16:00	Janja Kovač Donacije ostavština kao temelj za muzejske zbirke Inheritance donation as the basis of a new museum collection (16)
16:15	Ljubica Gligorević O darovanim muzealijama i darovateljima / About donated museum exhibits and donators (17)
16:30	Darka Perko Kerum Donacije u Muzeju grada Splita / Donations at Split City Museum (18)
16:45	Katarina Krizmanić i Nediljka Prlj Šimić Privatne zbirke fosila – naše ili vaše? Private collections of fossils - yours or ours? (19)
17:00 – 17:30	Pauza za kavu / Coffee break
17:30	Nediljka Prlj Šimić i Katarina Krizmanić Što je muzej bez muzejskih zbirki? / What is a museum without museum collections? (20)
17:45	Silvija Brkić Midžić Pokretanje djelatnosti novoga muzeja i skrb o njegovu fundusu na primjeru Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU / Launch of new museum activity and care of its fundus on the example of the Croatian Museum of Medicine and Pharmacy HAZU (21)

POSTERSKA PRIOPĆENJA / POSTER PRESENTATIONS

	<p>Vanja Adžić Donacije kao oblik upotpunjavanja fundusa Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU Donations as a form of completing the fundus of the Croatian Museum of Medicine and Pharmacy HAZU (22)</p>
	<p>Sonja Gaćina Osobne ostavštine u arhivskoj zbirci Hrvatskog školskog muzeja Personal legacy in Archives collection in Croatian School Museum (23)</p>
18:00	Rasprava / Discussion
18:30	<p>Mirjana Margetić Predstavljanje zbornika <i>Relacije i korelacije</i> Presentation of Proceedings: <i>Relations and coorelations</i></p>

▶ ČETVRTAK, 12. 10. 2017. / THURSDAY, OCTOBER 12, 2017

Paviljon II / Pavilion II, Eltz Castle

TEMA / TOPIC: ZAŠTITA GRAĐE / PROTECTION OF THE MUSEUM FUNDUS**PREDSJEDAVATELJ / CHAIRPERSON: GORAN ZLODI****USMENA IZLAGANJA / ORAL PRESENTATIONS**

9:00	<p>Katarina Urem i Marina Lambaša Zbirka starih majstora Muzeja grada Šibenika – povijest i restauracije Collection of Old Masters of the Šibenik City Museum - history and restorations (24)</p>
9:15	<p>Silvija Salajić Arheološka čuvaonica u Virovitici / Archaeological depot in Virovitica (25)</p>
9:30	<p>Magdalena Getaldić i Filip Turković Povijesno značenje Gliptoteke HAZU u očuvanju kiparske baštine Historical significance of the Glyptotheque CASA in preservation of sculptural heritage (26)</p>

9:45	<p>Vilma Bartolić Slovo zakona u zaštiti kulturnih dobara – primjeri iz muzejske prakse Letter of the law in the protection of cultural property - examples from the museum practice (27)</p>
10:00	Rasprava / Discussion
10:30	Pauza za kavu / Coffee break

TEMA / TOPIC: DOKUMENTACIJA / DOCUMENTATION**PREDSJEDAVATELJ / CHAIRPERSON: NIKOLINA HRUST****USMENA IZLAGANJA / ORAL PRESENTATIONS**

11:00	<p>Iva Validžija i Goran Zlodi Deset godina utvrđivanja svojstva kulturnog dobra za muzejske i galerijske zbirke / Ten years of determining the properties of cultural property for museum and gallery collections (28)</p>
11:15	<p>Janja Juzbašić Od muzejske dokumentacije do komunikacije - uloga muzejske dokumentacije u organizaciji edukativnih programa (radionica) u muzejima / From museum documentation to communication; the role of museum documentation in organising educational programs (workshops) in museums (29)</p>
11:30	<p>Tihomir Tutek Prelazak s lokalne na web aplikaciju za invertiranje Switch from local to web application for inverting (30)</p>
11:45	<p>Tončika Cukrov Računalna obrada građe u Zbirci muzejskih plakata MDC Computer processing of materials in the Museum Posters Collection of the MDC (31)</p>

POSTERSKA PRIOPĆENJA / POSTER PRESENTATIONS

	Borut Kružić Sustav upravljanja zbirka prirodoslovnog muzeja Rijeka – 10 godina poslije Natural History Museum Rijeka collections management system - ten years later (33)
	Josip Boban Upotreba kompjuterskog programa ImageJ pri obradi muzejskih zbirki The application of ImageJ computer software in museum collections analysis(34)
12:15	Rasprava / Discussion

▶ ČETVRTAK, 12. 10. 2017. / THURSDAY, OCTOBER 12, 2017

Dvorana Vlastelinstva /Mastelinstvo Hall, Eltz Castle

TEMA / TOPIC: MUZEJSKA EDUKACIJA/ MUSEUM EDUCATION

PREDSJEDAVATELJ / CHAIRPERSON: MIRJANA MARGETIĆ

USMENA IZLAGANJA / ORAL PRESENTATIONS

12:45	Ana Šestak Edukacija u muzeju – primjer Muzeja Međimurja Čakovec Education in a museum – example of Museum of Međimurje Čakovec (35)
13:00	Marija Sorić Edukativno pomagalo Tražilica igralice / Educational tool Seek and play (36)
13:15	Kristina Delalić Vetengl Ljetni atelje - Proučavanje i istraživanje umjetnina kroz igru Summer Atelier - Studing and researching artworks through play (37)
13:30	Marta Blažević Budi i ti DINOlog / Be a DINOlog (38)

13:45 – 14:00	Rasprava / Discussion
14:00 – 15:30	Pauza za ručak / Lunch break

▶ ČETVRTAK, 12. 10. 2017. / THURSDAY, OCTOBER 12, 2017

Paviljon II / Pavilion II, Eltz Castle

TEMA / TOPIC: MEĐUMUZEJSKA I MEDUNARODNA SURADNJA / INTERMUSEUM AND INTERNATIONAL COOPERATION

PREDSJEDAVATELJI / CHAIRPERSONS: MIRELA HUTINEC I ŽELJKA MODRIĆ SURINA

USMENA IZLAGANJA / ORAL PRESENTATIONS

12:45	Mirjana Rakočević Uloga međunarodne saradnje i umrežavanja u kulturi u razvoju evropske kulturne saradnje Role of international collaboration and networks in development of European cultural cooperation (39)
13:00	Jasminka Najcer Sabljak i Silvija Lučevnjak Eltzovi u Vukovaru – Vukovar u Burgu Eltz, zbirke u kontekstu međumuzejske i međunarodne suradnje / The Eltz Family in Vukovar – Vukovar in Burg Eltz : Museum collections in the context of an inter-museum and international cultural cooperation (40)
13:15	Ivona Orlić Tri hrvatska etnografska muzeja - o obitelji kroz zbirke gospodarstva Three Croatian Ethnographic Museums - Family through economic collections (41)
13:30	Marin Pintur Projekt Grad gost u Hrvatskom muzeju turizma The project of the guest city at the Croatian Museum of Tourism (42)
13:45	Maša Hrustek Sobočan Projekt pHisCulture u međumuzejskoj i međudržavnoj suradnji Muzeja Međimurja Čakovec (HR) i Pomurskog muzeja Murska Sobota (SLO) / Project pHisCulture in inter-museum and inter-state cooperation of the Museum of Međimurje Čakovec (CRO) and Pomurje Museum Murska Sobota (SI) (43)

POSTERSKA PRIOPĆENJA / POSTER PRESENTATIONS

	Sanja Acalija Izložba Povismo i sukno – kaštelansko tradicijsko ruho Exhibition Povisma and sukno – traditional Kaštela attire (44)
14:00 – 15:30	Pauza za ručak/ Lunch break
15:30	Milvana Arko Pijevac Predstavljanje Zbornika radova 3. Kongresa muzealaca Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem / Proceedings of the 3rd Symposium of Croatian Museum Professionals with International Participation
15:45	Borut Kružić Predstavljanje Zbornika radova 1. i 2. Skupa muzejskih dokumentarista Proceedings of the 1st and 2nd Symposium of Croatian Museum Documentarists
16:00	Vlasta Krklec Predstavljanje Vijesti muzealaca i konzervatora 2016 / Conservators and museologists news 2016
16:15	Predstavljanje sponzora/ Presentation of sponsor Oroundo Gmbh
16:30	Predstavljanje sponzora/ Presentation of sponsor Eccos d.d.
16:45	Predstavljanje sponzora/ Presentation of sponsor Primat logistika
17:00	Predstavljanje sponzora/ Presentation of sponsor Kartonaža Vlašić
17:15	Predstavljanje sponzora/ Presentation of sponsor PandoPad d.o.o.
17:30 - 19:00	Stručno vodstvo Gradskim muzejom Vukovar

▶ ČETVRTAK, 12. 10. 2017. / THURSDAY, OCTOBER 12, 2017

Dvorana Vlastelinstva/ Vlastelinstvo Hall, Eltz castle

TEMA / TOPIC: IZLOŽBENA DJELATNOST I STALNI POSTAVI / EXHIBITIONS AND PERMANENT DISPLAYS

PREDSJEDAVATELJ / CHAIRPERSON: VLATKO ČAKŠIRAN

USMENA IZLAGANJA / ORAL PRESENTATIONS

15:30	Daniel Zec i Vlastimir Kusik Novom Muzeju likovnih umjetnosti u susret: pripremni radovi za novi stalni postav Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku / Towards the new Museum of Fine Arts: preparatory works for the new permanent exhibition at the Museum of Fine Arts in Osijek (45)
15:45	Lidija Nikočević Novi stalni postav: novi izazovi, nove prilike, nova ograničenja New permanent display: new challenges, new opportunities, new limitations (46)
16:00	Kate Šikić Čubrić Novi muzejski postavi / New museum displays (47)
16:15	Ivana Kaleb Vuletić Javna ustanova Aquatika - Slatkovodni akvarij Karlovac Aquatika – Freshwater aquarium Karlovac (48)
16:30	Željka Modrić Surina Divovi Patagonije u Rijeci / Giants of Patagonia in Rijeka (49)
16:45	Vida Pust Škrgulja i Petra Korbus Muzej Ivanić – Grada i strategija oblikovanja fundusa novoosnovanog muzeja Museum of Ivanić – Grad and the strategy of forming the fund of a newly established museum (50)
17:00	Vlasta Krklec Muzej Radboa / Museum Radboa (51)

17:15	Milvana Arko Pijevac <i>Ta, divna lebdeća stvorenja</i> - izložba podvodne fotografije <i>Those, Gorgeous Floating Creatures</i> - exhibition of the underwater photography (52)
17:15 - 17:30	Rasprava/ Discussion
17:30 - 19:00	Stručno vodstvo Gradskim muzejom Vukovar

▶ PETAK, 13. 10. 2017. / FRIDAY, OCTOBER 13, 2017

Paviljon II / Pavilion II, Eltz Castle

PLENARNO PREDAVANJE / PLENARY LECTURE

9:00	Mirela Hutinec Vučedol - novi koncept muzeja na arheološkom lokalitetu Vučedol - a new concept of the museum at the archaeological site (53)
------	--

TEMA / TOPIC: UPRAVLJANJE MUZEJIMA I BAŠTINOM, STRATEGIJE RAZVOJA, MUZEJI I BUDUĆNOST/ MANAGING MUSEUMS AND HERITAGE,

DEVELOPMENT STRATEGIES, MUSEUMS IN FUTURE

PREDSJEDAVATELJI / CHAIRPERSONS: VINKO IVIĆ I SNJEŽANA PINTARIĆ

USMENA IZLAGANJA / ORAL PRESENTATIONS

9:30	Markita Franulić Kako biti muzej 21. stoljeća i „slow museum“ How to be a Museum of the 21st Century and a “slow museum”? (54)
9:45	Oskar Habjanič MUSEOEUROPE – koncept No Border muzeja MUSEOEUROPE – the concept of no border museum (55)

10:00	Mirjana Koren Perspektive održivog upravljanja sa zbirkom namještaja u Pokrajinskom muzeju Maribor Perspectives of Sustainable Furniture Collection Management at the Regional Museum Maribor (56)
10:15	Ketrin Miličević Mijošek (Re)konstrukcije identiteta / (Re)constructions of identity (57)
10:30	Emma Marangoni Muzej izvan muzejske zgrade / Museum outside traditional and enclosed museum building (58)
10:45	Vlatko Čakširan Uloga Gradskog muzeja Sisak u prezentaciji industrijske baštine grada Siska / The role of the Sisak Municipal Museum in the presentation of industrial heritage of the city of Sisak (59)
11:00	Danka Radić Perspektive i razvoj - budućnost Hrvatskog pomorskog muzeja Split Perspectives and development / Future of the Croatian Maritime Museum Split (60)
11:15	Ivana Kancir Lisje žuto - idejno rješenje Centralnog groblja u Novom Sadu Lisje žuto – preliminary design for the Central cemetery in Novi Sad (61)

PREDSJEDAVATELJ / CHAIRPERSON : TATJANA VLAHOVIĆ

12:00	Tajana Ujčić Sv. Andrija - Otok baštine. Primjer suradnje Muzeja grada Rovinja i Maistre d. d. na očuvanju i prezentaciji ostavštine obitelji Hütterott / St Andrew - Heritage Island. An example of collaboration between the Rovinj City Museum and Maistra d. d. in conservation and presentation of the Hütterott Family legacy (62)
12:15	Mladen Lučić Upravo vijeće Galerije Klovićevi Dvori i struka vs. Branko Fučić Klovićevi Dvori Gallery Board of Directors and profession vs. Branko Fučić (63)

12:30	Irena Porekar Kacafura Prostori depoa – planiranje i opremanje / Depots – planning and equipping (64)
12:45	Danko Dujmović Muzejska pedagogija u nastavi / Lecturing the museum education (65)

POSTERSKA PRIOPĆENJA / POSTER PRESENTATIONS

	Mirela Duvnjak Prijedlog programa reaktivacije hale elektrolize bivšeg "jugovinila" Proposal program for reactivation of the hall of electrolysis in ex jugovinil (66)
13:15	Rasprava
13:30 – 15:00	Pauza za ručak

▶ PETAČ, 13. 10. 2017. / FRIDAY, OCTOBER 13, 2017

Paviljon II / Pavilion II, Eltz Castle

TEMA / TOPIC: **MARKETING, PROMOCIJE, MANIFESTACIJE / MARKETING, PROMOTIONS, EVENTS**

PREDSJEDAVATELJ / CHAIRPERSON: **VESNA JURIĆ BULATOVIĆ**

USMENA IZLAGANJA / ORAL PRESENTATIONS

15:00	Ivan Guberina, Denis Bučar Predstavljanje newslettera Vijesti iz svijeta muzeja Introduction of the newsletter News from the Museum World (67)
15:15	Lada Dražin - Trbuljak MUVI – manifestacija koja promovira digitalnu baštinu - video, filmske, audiovizualne i web projekte muzejske zajednice / MUVI – event that promotes the digital heritage (video/film, audiovisual and Web projects of the museum community) (68)
15:30	Miran Morandini i Anita Peričić Srijeda u muzeju i Varaždinski muzealac Wednesday in Museum and The Varaždin Museum Bulletin (69)

15:45	Nataša Babić Otvaranje prema lokalnoj zajednici Opening to the local community - experiences of the Croatian Museum of Tourism (70)
16:00	Tea Perinčić Živi muzej ili kako udomiti kreativne industrije u muzejskom prostoru Living museum or how to host creative industries in a museum space (71)
16:15	Klara Bukovac Mogu li se troškovi izložbe pokriti naplatom ulaznica? Istraživanje tek počinje! Can the cost of the exhibition be covered by selling tickets? The research has just begun! (72)
16:30	Julijana Antić Brautović Gradski muzej i brendiranje grada na primjeru središnjih godišnjih izložbi Dubrovačkih muzeja / Municipal museum and branding of the city on the example of central annual exhibitions in Dubrovnik Museums (73)
16:45 – – 18:00	Okrugli stol/ Discussion Predsjedavatelj / Chairperson: Milvana Arko Pijevac Manifestacije kao primjer promocije muzeja: primjer Noći muzeja Events as a way of museum promotion: Night of Museums
18:00	Završna riječ / Closing argument Predstavljanje stručnog izleta/ Presentation of the excursion
20:00	Svečana večera / Dinner Party: Hotel Lav

▶ SUBOTA, 14. 10. 2017. / SATURDAY, OCTOBER 14, 2017

9:00	Polazak na stručni izlet ispred Dvorca Eltz Departure for the excursion in front of Eltz castle
14:00	Ručak / Lunch: Hotel Dunav Ilok
16:00	Povratak pred Dvorac Eltz Return to Eltz castle

RUŽA MARIĆ

Gradski muzej Vukovar, Županijska ulica 2, Vukovar /
Vukovar Municipal Museum

- Gradski muzej Vukovar -
čuvar memorije grada nakon ratnih razaranja 1991.

Gradski muzej Vukovar osnovan je 1946. g. donacijom starog namještaja i novca Vukovarca dr. Antuna Bauera. Prvi postav otvoren je 1948. u zgradi diližansne pošte u baroknom središtu grada. U Dvorac Eltz Muzej useljava 1966. Razvija se u četiri muzejsko-galerijske institucije: Zavičajni muzej, Zbirku Bauer, Spomen muzej nobelovca Lavoslava Ružičke i Muzej novije povijesti. Nakon razaranja u Domovinskom ratu 1991. djeluje kao muzej u progonstvu u Muzeju Mimara u Zagrebu. Vraća se 1997. i nastavlja djelovanje u razrušenom

dvorcu Eltz. Razvija niz aktivnosti i manifestacija i time postaje nezaobilazno mjesto okupljanja umjetnika i Vukovaraca povratnika. Povratom umjetnina 2001. započinje proces restauracije muzejske građe i priprema za otvaranje stalnog postava, koji je uslijedio početkom 2014. U siječnju 2017. otvoren je stalni postav Zbirke Bauer.

Muzej je za svoj rad na prezentiranju kulturne baštine i vraćanju memorije grada s naglaskom na rad u zajednici 2016. godine dobio nagradu Silletto Europskog muzejskog foruma.

Vukovar Municipal Museum – Guardian of the town's memory after war destruction in 1991.

The Vukovar Municipal Museum was founded in 1946 when dr. Antun Bauer from Vukovar donated old furniture and funds. The first exhibition was opened in 1948 in the stage-coach post office in the Baroque town centre. The museum was moved to the Eltz Palace in 1966. It became four museum-gallery institutions: The Regional Museum, The Bauer Collection, The Memorial Museum of Lavoslav Ružička and the Museum of New History. After the devastation in the War in 1991, the exiled museum continued its work in Mimara Museum in Zagreb. It returned to the destroyed Eltz Palace in 1997 and continued its activities and events, becoming a place for artists and citizens returned from exile. When the artwork was returned in 2001, the museum began restoring its items and preparing for the permanent exhibition in 2014. In January 2017, the permanent exhibition of The Bauer Collection was opened.

For its work on presenting cultural heritage and restoring the city's memory with focus on community work, the Museum has been awarded the Silletto Award 2016 by the European Museum Forum.

DR. SC. IVA MIHOCI & MIRNA KLAIĆ, MAG. BIOL. EXP.

Hrvatski prirodoslovni muzej, Demetrova 1, Zagreb /
Croatian Natural History Museum

- Prirodoslovne zbirke svjetskog značaja –
Zbirka kornjaša Mikšić

Znanstvena i muzeološka aktivnost koleopterologa Renéa Mikšića izvanredna je po obimu, zanimljiva i raznovrsna po tematici i globalno značajna po rezultatima i prikupljenoj zbirci. Znanstveni opus Renéa Mikšića obuhvaća 170 znanstvenih djela, od toga 25 knjiga gdje je na 95% djela jedini autor, a najznačajniji doprinos svjetskoj znanosti ogleda se u opisu 237 novih svojiti. Svoju zbirku kornjaša oporučno je ostavio Hrvatskome prirodoslovnom muzeju.

U Zbirci kornjaša Mikšić pohranjeno je 118 tipskih jedinki po čemu je ova kolekcija tipskim primjercima najbrojnija i najvrijednija prirodoslovna zbirka u Hrvatskoj izuzev zbirki podzemne faune. Zbirka je jedinstvena u svjetskim razmjerima, i to ne samo u broju besprijeckorno očuvanih preko 12 000 primjeraka te oko 1600 vrsta prikupljenih u 118 država svijeta, već i u tipskom materijalu - 20 holotipova, 81 paratipu i 10 sintipova.

World's Important Natural History Collections – The Beetle Collection of René Mikšić

The scientific and museum contribution of coleopterologist René Mikšić is extraordinary in scope, interesting and diverse by subject, significant by results and assembled collection. The scientific work of René Mikšić includes 170 scientific works, of which 25 books and the most significant contribution to the world science is reflected in taxonomic description of 237 new taxa. Mikšić donated his beetle collection to the Croatian Natural History Museum. In Mikšić's collection 118 types are stored. This collection is the most numerous in type material and one of the most valuable natural history collection in Croatia, with the exception of the subterranean fauna collections. It is unique not only in the number of impeccably preserved over 12000 specimens and 1600 species collected in 118 countries but also in the type material - 20 holotypes, 81 paratypes and 10 syntypes.

DENIS BUĆAN, VLATKA MIČETIĆ STANKOVIĆ, JELENA BABIĆ & MARTINA ŠAŠIĆ KLJAJO

Hrvatski prirodoslovni muzej, Demetrova 1, Zagreb /
Croatian Natural History Museum

► Inventarizacija prirodoslovne zbirke: zbirka kukaca Novak

Zbirka kukaca Novak je jedna od najvrijednijih zbirki Hrvatskog prirodoslovnog muzeja. Nastala je sustavnim istraživanjem kukaca, posebice kornjaša, dvojice velikana hrvatske entomologije, oca Ivana i sina Petra Novaka. O značaju njihova rada govori činjenica da je preko 20 vrsta kornjaša dobilo upravo njihovo ime. Zbirka broji 66397 suho prepariranih i validno označenih muzejskih predmeta određenih do razine vrste. U tijeku je inven-

tarizacija zbirke kojom je do sada obrađeno 14973 predmeta iz 39 porodica i 701 roda. Dosadašnja stručna obrada ukazuje da je razdoblje prikupljanja od 1881. do 1965. godine te da su jedinke većinom prikupljane na području Dalmacije, ali i na ostalim područjima Hrvatske kao i na području Sjeverne Afrike i Dalekog istoka. Tijekom inventarizacije provodi se i digitalizacija zbirke te usklađivanje nazivlja prema recentnoj taksonomiji i sistematici.

Inventory process of the natural history collection: the Novak Insects Collection

The Novak Insects Collection is one of the most valuable collections held in the Croatian Natural History Museum in Zagreb. The Collection is a result of systematic research, especially of beetles, conducted by the committed work of our great entomologists; father Ivan and son Petar Novak. Their significance is visible in fact that more than 20 species of beetles worldwide were named after them. The collection counts 66397 dry mounted objects adequately prepared, labelled and identified. So far, 14973 specimens comprised within 39 families and 701 genera have been inventoried. The preliminary results show that beetles were collected between 1881 and 1965 not only in Dalmatia, but also in other areas including Northern Africa or Far East. The collection is also being digitalized and the nomenclature has been changed according to recent systematics and taxonomy.

DALIBOR VLADOVIĆ¹ & BOŽENA MITIĆ²

¹ Prirodoslovni muzej i zoo, Kolombatovićevo šetalište 2, Split /
Natural History Museum and Zoo, Split

² Botanički zavod, PMF Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 20/II, Zagreb/
Division of botany, Faculty of science, University of Zagreb

► Herbarij Carla Studniczke – porodica Caprifoliaceae

U radu su analizirani herbarijski listovi iz mapa br. 61 (Ord. Valerianeen) i 62 (Ord. Dipsaceen) koje sadrže herbarizirani biljni materijal uglavnom iz porodice Caprifoliaceae. Na 97 herbarijskih listova nalazi se 247 herbarijskih primjeraka. Najveći dio herbarijskog materijala sakupljen je u Europi (90 herbarijskih listova). Najviše herbarijskog materijala sabrano je s područja Hrvatske (16 herbarijskih listova). Prema pripadno-

sti pojedinim herbarijskim zbirkama najzastupljeniji su listovi iz zbirke Flora Dalmatiens. Najviše herbarijskih listova sakupio je Studniczka (50). Najstariji herbarijski list je iz 1863. god., a najmlađi su iz 1901. god. Najveći broj herbarijskih listova datira iz razdoblja od 1870.-1880. god. Na 20 herbarijskih etiketa nije navedena godina sakupljanja. Do sada je za herbarij C. Studniczke zabilježeno 5098 herbarijskih listova s 13 639 herbarijskih primjeraka.

C. Studniczka's herbarium - family Caprifoliaceae

We have analysed herbarium folders: No 61 (Ord. Valerianeen) and No 62 (Ord. Dipsaceen), which contain herbarium sheets from family Caprifoliaceae. There are 247 herbarium samples on 97 herbarium sheets. Most plants were collected in Europe (90 sheets) from the area of Croatia (16 sheets). According to the affiliation to particular herbarium collections, the most representative plants are those from the collection Flora Dalmatiens. Most herbarium sheets were collected by Studniczka himself (50). The oldest herbarium sheet dates from the year 1863 and the newest one is from 1901. The majority of herbarium sheets were collected in the period from 1870 till 1880. The exact year of collection is missing from 20 herbarium labels. So far for C. Studniczka's herbarium 5098 herbarium sheets have been recorded with 13 639 herbarium samples.

Ključne riječi/Key words:

Caprifoliaceae, Herbarij C. Studniczke, Prirodoslovni muzej Split /
Caprifoliaceae, Studniczka's herbarium, Natural History Museum Split

Povijesni pregled

Austrougarski časnik Carl Studniczka, kao botaničar amater sakupljao je biljke na svojim putovanjima i mjestima službovanja. Kako je Muzej došao u posjed herbarija nije poznato, jer je dio arhiva zagubljen ili uništen. Do sada provedena analiza pokazuje da se u herbariju nalaze primjerci biljaka iz svih krajeva Europe, i iz: Azije, Sjeverne Amerike i Afrike, koje su Studniczki sabrali i poslali mnogi botaničari ili sakupljači toga vremena.

Materijal i metode

U ovom radu obrađen je herbarijski materijal iz mapa br. 61 (Ord. Valerianeen) i 62 (Ord. Dipsaceen). Herbarijske etikete popisane su redom, kako su izvorno poredane u mapi. Iz etikete je prvo prepisano latinsko ime roda i vrste; slijedi datum, mjesec i godina sabiranja; prezime sakupljača; pripadnost pojedinoj herbarijskoj zbirci; u zagradi je navedeno znanstveno ime vrste prema: Flora Croatica Database, The Plant List i USDA Plants Database; u izvornom obliku prepisano je nalazište s etikete; a u zagradama je naveden broj herbarijskih primjeraka.

Tabela 1. (mapa 61 Ord. Valerianeen - popis etiketa)**Legenda:**

1. latinsko ime roda i vrste iz herbarijske etikete
2. datum, mjesec i godina sabiranja
3. kratica prezimena sakupljača: (Borbás-**Bo**, Bordère-**Bor**, Foucaud-**F**, Freyn-**Fr**, Fritze-**Fri**, Gallasch-**G**, Gandoger-**Ga**, Graf-**Gr**, Huet-**Hu**, Krenberger-**K**, Marchesetti-**M**, Mathey-Colin-**MC**, Oertel-**O**, Patze-**P**, Studniczka-**S**, Strobl-**St**, Tauscher-**T**, Ullepitsch-**U**,

navedeno znanstveno ime vrste prema: Flora Croatica Database, The Plant List i USDA Plants Database; u izvornom obliku prepisano je nalazište s etikete; a u zagradama je naveden broj herbarijskih primjeraka. Podatci sa etiketa prepisani su u Inventarnu knjigu herbarijskih zbirki Prirodoslovnog muzeja Split.

Rezultati i diskusija

U tabelama 1. i 2. (Tabela 1. - mapa 61 Ord. Valerianeen) (Tabela 2. - mapa 62 Ord. Dipsaceen) herbarijske etikete popisane su redom, kako su izvorno poredane u Studniczkinjoj mapi. Iz etikete je prvo prepisano latinsko ime roda i vrste; slijedi datum, mjesec i godina sabiranja; prezime sakupljača; pripadnost pojedinoj herbarijskoj zbirci; u zagradi je navedeno znanstveno ime vrste prema: Flora Croatica Database, The Plant List i USDA Plants Database; u izvornom obliku prepisano je nalazište s etikete; a u zagradama je naveden broj herbarijskih primjeraka.

Warion-**W**);

4. kratica herbarijske zbirke: (Flora Algeriensis exsiccata-FA, Flora Banatica-FB, Flora carinthiaca-FC, Flora Dalmatiens-FD, Flora Hispanica-FH, Flora von Böhmen-FvB, Flora von Nieder Oesterreich-FvN, Flora von Triest-FvT, Flora von Wr Neustadt-FvW, Flora von Wien-FW, C. Baenitz Herbarium Europaeum-HE, Herbarium Ch: Mathey-Colin-HM, Reise durch das südliche Spanien 1873-R, Societas Helvetica-SH, Société Helvétique-SHe)

5. znanstveno ime vrste prema: Flora Croatica Database, The Plant List i USDA Plants Database

6. prepisano nalazište s etikete

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
<i>Centranthus angustifolius</i> D.C.	10.7.1874.	MC	HM	<i>C. angustifolius</i> (Mill.) DC.	Localité Creux-du-Van Station rocaillet	2
<i>C. calcitrapa</i> Duf.	3. 4.1873.	Fri	R	<i>C. calcitrapa</i> (L.) Duf.	Cadiz, Chiclana	4
<i>C. ruber</i> DC.	27.8.1873.	O	FH	<i>C. ruber</i> (L.) DC.	San Sebastian	1
<i>C. ruber</i> DC.	5.1876.	S	FD	<i>C. ruber</i> (L.) DC.	Felsen nächst der Mühle im Thal bei Topla nächst Castelnuovo	2
<i>C. ruber</i> DC.	1.7.1901.	S	FvT	<i>C. ruber</i> (L.) DC.	bei Contovello, felsen	2
<i>Fedia graciliflora</i> F.M.	2.1879.	Ga	FA	<i>F. graciliflora</i> Fisch. & C.A.Mey.	Hab. In ditione urbis Alger, loco dicto Kouba No 162	4
<i>Valeriana celtica</i> L.	7.1874.	U	FC	<i>V. celtica</i> L.	alpe Vasselitzen	3
<i>V. dioica</i> L.	14.5.1872.	S	FvN	<i>V. dioica</i> L.	Spfgräben b. Moosbrunn	5
<i>V. dioica</i> L. var. <i>integrifolia</i>	6.6.1874.	P		<i>V. dioica</i> L.	Ostpreussen: Auf Wald wiesen bei Gallehnen	4
<i>V. elongata</i> Jacq.	28.7.1872.	Fr		<i>V. elongata</i> Jacq.	Tirol-Venezianische Grenz-Alpen. Umgebung von Schluderbach Viberrieselte felsen im mittleren Cristallthal des Mte. Cristallo 1850 m. Dolomit	4
<i>V. exaltata</i> Mik.	18.6.1877.	T	SH	<i>V. officinalis</i> L.	Hungaria centralis. Comitatus Pest - Insula danubialis Csepel e fruticetis et arundinetis prope pagum Sziget-Ujfalu	1
<i>V. globulariaefolia</i> Ram.	7.1874.	Bor	HE	<i>V. globularifolia</i> Ramond ex DC.	Gèdre (Hautes Pyrénées) Vallée de Gèdre 1800 m No 2460	5
<i>V. montana</i> L.	22.6.1879.	S	FD	<i>V. montana</i> L.	am Vuči zub das Orien in der Krivošie	1
<i>V. montana</i> L.	13.7.1897.	S	FvW	<i>V. montana</i> L.	am Waxriegel das Schneeberges	1
<i>V. officinalis</i> L. var. <i>minor</i>	17.5.1872.	S	FvN	<i>V. officinalis</i> L.	Leopoldiberg	1
<i>V. officinalis</i> L. var. <i>major</i>	24.6.1897.	S	FvW	<i>V. officinalis</i> L.	im föhrenwald bei Wr N.	1
<i>V. saxatilis</i> L.	18.7.1866.	K		<i>V. saxatilis</i> L.	Vellacher Kotschna in Kärnthen	3
<i>V. simplicifolia</i> Kab.	9.1870.	Gr		<i>V. dioica</i> L. subsp. <i>simplicifolia</i> (Rchb.) Nyman	Königsberg	1
<i>V. supina</i> L.	3.8.1871.	St		<i>V. supina</i> Ard.	dolomitschütt das Kreuzkofl bei Lienz 7500'	3

<i>V. tripteris</i> L. var: <i>intermedia</i>	11.6.1895.	S	FvW	<i>V. tripteris</i> L.	auf der Malleiten b. Fischau	5
<i>V. tuberosa</i> L.	20.4.1873.	M		<i>V. tuberosa</i> L.	Trieste M. Spaccato	4
<i>V. tuberosa</i> L.	4.1875.	S	FD	<i>V. tuberosa</i> L.	auf Triften zwisch Gebüsch der Marchesina Gredda bei Clissa	6
<i>Vallerianella auricula</i> DC. β <i>lasiocarpa</i> Koch	19.5.1875.	Fr		<i>Valerianella rimosa</i> Bastard	Istrien. Sonnige Hügel um Pola Kalk 10 m	2
<i>Valerianella carinata</i> Loissl.	9.5.1897.	S	FvW	<i>V. carinata</i> Loisel.	hügel oberhalb Fischau	3
<i>V. dentata</i> DC.	5.5.1871.	S	FW	<i>V. dentata</i> (L.) Pollich	am Laerberg	4
<i>V. echinata</i> DC.	28.5.1874.	S	FD	<i>V. echinata</i> (L.) DC.	an ackerrand bei Paludi nächst Spalato	3
<i>V. echinata</i> DC.	1875.	Fr		<i>V. echinata</i> (L.) DC.	In olivetis prope oppidum Rovigno Istriae mediae frequens, solo calc. alt 10 m	4
<i>V. eriocarpa</i> Desv.	13.5.1875.	S	FD	<i>V. eriocarpa</i> Desv.	auf Hutweiden am Marian bei Spalato	3
<i>V. eriocarpa</i> Desv.	7.5.1878.	F		<i>V. eriocarpa</i> Desv.	Moissons du calcaire prés de la Jarrie (Ch.-Ind.)	3
<i>V. eriocarpa</i> Desv. = <i>Fedia eriocarpa</i> Roem & Schult	7.5.1880.	S	FD	<i>V. eriocarpa</i> Desv.	magere hütweide nächst der mltr Schießstätte am Monte Sella bei Trinita	3
<i>V. hamata</i> Bast.	14.5.1875.	S	FD	<i>V. coronata</i> (L.) DC.	auf Ackern am Marian b. Spalato	6
<i>V. morisonii</i> DC. β <i>lasiocarpa</i>	29.5.1873.	S	FD	<i>V. dentata</i> (L.) Pollich	Triften bei Meligne	4
<i>V. morisonii</i> DC. β <i>lasiocarpa</i>	4.1878.	S	FD	<i>V. dentata</i> (L.) Pollich	Grasplätze um Cattaro	6
<i>V. morisonii</i> DC. β <i>lasiocarpa</i>	2.6.1880.	S	FD	<i>V. dentata</i> (L.) Pollich	Hutweiden oberhalb Trinita bei Cattaro	1
<i>V. morisonii</i> DC. β <i>leiocarpa</i> ?	16.5.1880.	S	FD	<i>V. dentata</i> (L.) Pollich	Abhänge um Mulla	2
<i>V. olitoria</i> Pollich	5.1880.	S	FD	<i>V. locusta</i> (L.) Laterr.	Hutweiden um das 1. montenegr. Dorf am Sella oberhalb Cattaro 3000'	7
<i>V. olitoria</i> Monch	4.1882.	S	FvB	<i>V. locusta</i> (L.) Laterr.	am Wall von Theresienstadt	2
<i>V. pumila</i> DC.	13.4.1873.	Fr		<i>V. pumila</i> (L.) DC.	Ungarn. Bergtriften bei Ofen Dolomit 180 m	4
<i>V. rimosa</i> Bast.	6.1873.	G		<i>V. rimosa</i> Bastard	Potsdam: unter Roggen	3
<i>V. rimosa</i> Bast.	28.6.1873.	G		<i>V. rimosa</i> Bastard	Potsdam: Neuendorf unter Getreide	4
<i>V. truncata</i> DC.	19.5.1873.	Hu	SHe	<i>V. muricata</i> (Steven ex M.Bieb.) W.H.Baxter	champs à Martigues (Bouches-du-Rhône)	5
<i>V. turgida</i> DC.	24.5.1874.	Bo	FB	<i>V. turgida</i> (Steven) Betcke	in apricis collium as stat Baziasch ad Danubium inferiorem frequens	3
<i>Trachelium caeruleum</i> L.	16.6.1874.	W		<i>T. caeruleum</i> L.	Berges des Canaux prés Sidi. Bel. Abbés (prov.di Oran) (por. Campanulaceae)	3

Tabela 2. (mapa 62 Dipsaceen - popis etiketa)

Legenda:

- latinsko ime roda i vrste iz herbarijske etikete
- datum, mjesec i godina sabiranja
- kratica prezimena sakupljača: (Ayasse-**A**, Barth-**B**, Berher-**Be**, Borbás-**Bo**, Bordère-**Bor**, Eggert-**E**, Freyn-**Fr**, Gandoger-**Ga**, Graf-**Gr**, Hippe-**H**, Huter et Porta-**H/P**, Marchesetti-**M**, Ressmann-**R**, Studniczka-**S**, Weiss-**We**, Wight-**Wi**)
- kratica herbarijske zbirke: (Flora Böhmens-FBo, Flora carinthiaca-FC, Flora Dalmatiens-FD, Flora Gallica exsiccata-FG, Flora N. Oesterreichs-FN, Flora von oesterr. Polen.-FP, Flora Süddalmatiens-FS, Flora Südsteiermarks-FSs, Flora transilvanica-FT, Flora von Böhmen-FvB, Flora von Nieder Oesterreich-FvN, Flora von Triest-FvT, Flora von Wr Neustadt-FvW, Flora von Wien-FW, C. Baenitz Herbarium Europaeum-HE, Eggert, Herbarium Americanum-HA, Ex herb. D.F. Ressmann-HR, Pl. Indiae or. (M. Nilagiri)-PI, Société Helvétique-SHe)
- znanstveno ime vrste prema: Flora Croatica Database, The Plant List i USDA Plants Database
- prepisano nalazište s etikete
- broj herbarijskih primjeraka

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
<i>Asterocephalus columbaria</i> Wallr.	20.7.1874.	S	FS	<i>Scabiosa columbaria</i> L.	Grasplätzen um Spalato	1
<i>A. columbaria</i> Wallr. β <i>mutica</i>	7.1875.	S	FD	<i>S. columbaria</i> L.	feldrainen um Spalato	1
<i>A. graminifolius</i> Rechb.	7.1875.	R	HR	<i>S. graminifolia</i> L.	Berg Wippach	3
<i>A. maritimus</i> Spr.	1.9.1875.	S	FD	<i>S. atrpurpurea</i> L.	an Rainen um Ragusa	2
<i>Cephalanthus occidentalis</i> L.	13.7.1875.	E	HA	<i>C. occidentalis</i> L.	Old Bonhomme Weg (por. Rubiaceae)	1
<i>Cephalaria corniculata</i> R. et <i>S. Scabiosa corniculata</i> W. & K.	4.9.1875.	B	FT	<i>C. uralensis</i> (Murray) Roem. & Schult.	In collibus asperis Langenthal	1
<i>C. leucantha</i> Schrad.	25.7.1874.	S	FD	<i>C. leucantha</i> (L.) Schrad. ex Roem. & Schult.	Hügel bei Spalato	1
<i>C. pilosa</i> Gr. et God.	7.1873.	A		<i>Dipsacus pilosus</i> L.	Lieux ombragés à Vernier prés Genève	1
<i>C. radiata</i> G. et S. C. <i>corniculata</i> R. et S. Schrad.	25.8.1873.	B	FT	<i>C. radiata</i> Griseb. & Sohenk	In collibus apricis bei Langenthal	1
<i>C. radiata</i> G. et S.	20.7.1875.	B	FT	<i>C. radiata</i> Griseb. & Sohenk	In collibus ciccis Langenthal	1
<i>C. transilvanica</i> Schrad.	26.5.1872.	S	FW	<i>C. transylvanica</i> (L.) Schrad. ex Roem. & Schult.	in der Laer Remisen	5
<i>Dipsacus laciniatus</i> L.	7.8.1871.	S	FvN	<i>D. laciniatus</i> L.	am Klederling	2
<i>D. pilosus</i> L.	9.1885.	S	FP	<i>D. pilosus</i> L.	Igst strassengraben von Bagonosicze b. Przemysl	1
<i>D. silvestris</i> Mill.	7.8.1887.	S	FP	<i>D. fullonum</i> L.	Raine um Przemysl	1
<i>Eriocaulon nilagirensense</i> Steud.		Wi	PI	<i>E. brownianum</i> Mart.	In montibus Nilagiri 953. (por. Eriocaulaceae)	9

<i>Knautia arvensis</i> Coult. γ <i>glandulifera</i> <i>Scabiosa arvensis</i> L.	5.1880.	S	FD	<i>K. arvensis</i> (L.) Coult.	cult. Orte um Trinita bei Cattaro	2
<i>K. arvensis</i> Coult. /:var: <i>glandulifera</i> :/	16.6.1888.	S	FvB	<i>K. arvensis</i> (L.) Coult.	Wall von Theresienstadt	2
<i>K. arvensis</i> Coult var: <i>rigidiuscula</i>	7.1885.	S	FP	<i>K. arvensis</i> (L.) Coult.	Hügel um Przemysl	3
<i>K. dipsacifolia</i> Host	10.9.1878.	Be	SHe	<i>K. dipsacifolia</i> Kreutzer	Localité Epinal Station Bois Altitude 310 m	4
<i>K. dipsacifolia</i> Jord. Host	12.6.1901.	S	FvT	<i>K. drymeia</i> Heuff.	Trstenik	1
<i>K. drymeia</i> Heuff.	21.8.1874.	Bo	FT	<i>K. drymeia</i> Heuff.	in silvis Valeriaska sub alpe Retyezát 4500' alt.	1
<i>K. fleischmanni</i> (Hld.) Rchb.	16.7.1873.	H/P		<i>K. fleischmannii</i> (Hladnik ex Rchb.) Beck	Venetia, dit. d'Udine in valle Zelline inter Barcis et Cimolais sol. calcar. 12-2000'	2
<i>K. hybrida</i> Coult. α <i>lirata</i>	7.1875.	S	FD	<i>K. integrifolia</i> (Honck. ex L.) Bertol.	auf grasplätzen des Forts Clissa	3
<i>K. hybrida</i> Coult. β <i>integrifolia</i>	6.1880.	S	FD	<i>K. integrifolia</i> (Honck. ex L.) Bertol.	Felsen um Scagliari bei Cattaro	2
<i>Petalostemon candidus</i> Michx.	30.7.1875.	E	HA	<i>P. candidus</i> (Willd.) Michx.	blüffs b. barracks (por. Leguminosae)	3
<i>P. violaceus</i> Michx.	5.7.1875.	E	HA	<i>Dalea purpurea</i> Vent.	blüffs in Ills. (por. Leguminosae)	2
<i>Pterocephalus palaestinus</i> Coult. v. β <i>lyrata</i> = <i>Scabiosa multisetata</i> Vis.	7.6.1875.	S	FD	<i>Lomelosia palaestina</i> (L.) Raf.	auf Rainen um Spalato	1
<i>Scabiosa arvensis</i> L. β <i>collina</i>	12.6.1873.	S	FD	<i>Knautia arvensis</i> (L.) Coult.	auf Brachäckern der Halbinsel Punta d'Ostro	1
<i>S. australis</i> Wulf.	22.9.1867.	Ga	FG	<i>Succisella inflexa</i> (Kluk) Beck	No 629 Hab. circa Montluel (Ain) in humidis	1
<i>S. brachyata</i> Sibthp. = <i>S. multisetata</i> Vis.	19.6.1874.	Fr		<i>Lomelosia palaestina</i> (L.) Raf.	Istrien. Umgebung von Pola Sonnige Hügel Bodenunterlage Kalk Seehöhe 10 m	2
<i>S. columbaria</i> α <i>lucida</i>	10.9.1870.	S	FN	<i>S. columbaria</i> L.	am Semering im Adlitzgraben	3
<i>S. columbaria</i> L. α <i>genuina</i> Čel.	17.7.1878.	Fr		<i>S. columbaria</i> L.	278. Bohemia. Opočno. In pratis ad pagum Lhotka solo turf. 250 m	1
<i>S. graminifolia</i> L.	7.1872.	Bor	HD	<i>S. graminifolia</i> L.	Port de Gavarnie, Htes Pyr.	1
<i>S. graminifolia</i> L.	2.8.1872.	M		<i>S. graminifolia</i> L.	Littorale: Monte Ciann (Mali Modrosovoz) supra Aidussina - Lungi i fianchi - copiosa	3
<i>S. gramuntia</i> L. = <i>Asterocephalus columbaria</i> δ <i>gramuntia</i> = <i>Sc. leioccephala</i> DC.	10.1876.	S	FD	<i>S. triandra</i> L.	auf der Dobrostitzta bei Castelnuovo	3

<i>S. gramuntia</i> L.	7.1879.	S	FSS	<i>S. triandra</i> L.	am Schlossberg bei Cilli	2
<i>S. gramuntia</i> L. α <i>agrestis</i>	31.7.	S	FvT	<i>S. triandra</i> L.	Gretta	1
<i>S. gramuntia</i> L. α <i>agrestis</i>	9.7.1901.	S	FvT	<i>S. triandra</i> L.	auf hügel b. Isola	2
<i>S. integrifolia</i> L. = <i>Knautia hybrida</i> Coult. β <i>integrifolia</i>	6.1874.	S	FD	<i>Knautia integrifolia</i> (Honck. ex L.) Bertol.	am Mont Mossor bei Clissa	4
<i>S. maritima</i> L.	1876.	S	FD	<i>S. atrpurpurea</i> L.	an trockenen Grasplätzen steinig sandigen Orten in der Suttarina	2
<i>S. ochroleuca</i> L.	8.1882.	S	FBo	<i>S. ochroleuca</i> L.	steinige Abhänge des Radište bei Leitmeritz	3
<i>S. ochroleuca</i> L.	7.1885.	S	FP	<i>S. ochroleuca</i> L.	Tatarenhügel b. Przemysl	1
<i>S. patens</i> Cariot	19.8.1876.	Ga	FG	<i>S. columbaria</i> L.	No 853 Hab. In fruticetis prope Arnas	1
<i>S. pratensis</i> Monch. var. <i>serrata</i> Petermann	8.1882.	S	FvB	<i>Succisa pratensis</i> Moench	auf Wiesen am Fusse des Milleschauer	2
<i>S. semipapposa</i> Salzm.	1879.	Ga	FA	<i>S. semipapposa</i> Salzm. ex DC.	No 670 Hab. In ditione urbis Alger, loco dicto Kouba	1
<i>S. silvaticum</i> L.	10.9.1876.	H	HE	<i>Knautia drymeia</i> Heuff.	Flora der Sächsischen Schweiz: Laübütßen bei Strüppen, verbreitet	1
<i>S. stellata</i> L.	6.1863.	Gr		<i>S. stellata</i> L.	Helvetia Gard.	2
<i>S. suaveolens</i> Desfont.	12.8.1893.	S	FvW	<i>S. canescens</i> Waldst. & Kit.	am Turkensturz bei Seebenstein	3
<i>S. wyriatouja</i> Vis. & Panc.	25.9.1876.	Ga	FG	<i>S. columbaria</i> L.	No 148 Hab. In monte St. Bonnet supra Montmelas (Rhône) - 2000'	1
<i>Succisa australis</i> Rchbch.	6.9.1874.	S	FD	<i>Succisella inflexa</i> (Kluk) Beck	sumpfige Wiesen bei Stobretz	3
<i>S. latifolia</i>	7.1876.	R	FC	<i>Knautia drymeia</i> Heuff.	Malborgeth	1
<i>S. pratensis</i> Mnch. var. <i>pumilio</i> Weiss	6.9.1875.	We	HE	<i>S. pratensis</i> Moench	Koenigsberg i Pr. Bajmen. In pratis	4
<i>S. pratensis</i> Monch. var. <i>serrata</i> Peterm.	24.8.1893.	S	FvW	<i>S. pratensis</i> Moench	sümpf. Wiesen um Wr Neustadt	2
<i>Trichera arvensis</i> Schrad. var. <i>albiflora</i>	28.5.1878.	Fr		<i>Knautia arvensis</i> (L.) Coult.	139. Bohemia. Opočno. In pratis frequens solo lut. 265 m	1

Ukupan broj herbarijskih listova u ovom dijelu herbarija C. Studniczke je 97, a u njima se nalazi 247 herbarijskih primjeraka biljaka. U porodicu Caprifoliaceae ne spada 5 listova koji smo pronašli

u ovim mapama, a u popisu vrsta kod njih je iza latinskog imena u zagradama navedena i pripadnost porodici. Time je ukupno za porodicu Caprifoliaceae evidentirano 92 lista s 230 primjeraka.

Najveći dio herbarijskog materijala iz porodice Caprifoliaceae sakupljen je u Europi (90 listova), a iz Afrike su 2 lista. Najviše herbarijskog materijala sabrano je s područja Hrvatske (16 listova). Slijede: Austrija (15), Crna Gora (12), Francuska (8), Italija (7), Češka (6), Poljska i Rumunjska (5), Slovenija (4). Po tri lista su iz: Njemačke i Švicarske, a dva iz: Alžira, Mađarske, Rusije i Španjolske. Prema pripadnosti pojedinim herbarijskim zbirkama najzastupljeniji su listovi (25) iz zbirke Flora Dalmatiens (uključujući list iz zbirke Flora Suddalmatiens). Slijede listovi iz zbirki: Flora von Wr Neustadt (6), Flora von Triest (4), Flora von N. Oesterreich (uključujući list iz zbirke Flora von Nieder Oesterreich) (4), Flora von oesterr. Polen (4), Flora transsilvanica (4), Flora von Böhmen (uključujući list iz zbirke Flora Böhmens) (4) i dr. U odnosu na dosada obrađeni dio herbarija (usporedi Mitić i dr. 2008; 2010-2011; 2011; 2012; 2013; Vladović i dr. 2007; 2009; 2010; 2012; 2013 a,b; 2014 a,b; 2015; Vladović i Mitić 2016, 2017; Ževrnja i dr, 2008; 2009; 2010 a,b; 2011; 2013 a,b,c; 2014; 2015 a,b) navode se nove zbirke i to: **Herbarium Ch: Mathey-Colin i Flora Südsteiermarks**. Na 20 etiketa nije naznačeno kojoj zbirci pripadaju. Studniczka je sakupio 50 listova, a po prvi puta se za zbirku Carla Studniczke spominju slijedeći sakupljači herbarijskog materijala: **Mathey-Colin, Ullepitsch, Warion, Weiss i Wight**. Najstariji list je iz 1863. god., a najmlađi su iz 1901. god. Najveći broj listova, njih 71, sakupljeno je u razdoblju od 1870.-1880. Na dvije etikete nije navedena godina sakupljanja.

Za porodicu Caprifoliaceae treba priključiti i podatke (Ževrnja i dr, 2015c) iz Ord. Caprifoliaceen i Lonicereen. Time bi ukupan broj listova za porodicu Caprifoliaceae bio 123, a u njima se nalazi 319 primjeraka biljaka. Najveći dio sakupljen je u Europi (116 listova), iz Sjeverne Amerike ih je 5, a iz Afrike 2. Najviše herbarijskog materijala sabrano je s područja Austrije (25 listova). Slijede: Hrvatska (18), Crna Gora (13), Italija (11), Francuska (9), Češka (9), Poljska (6), Njemačka (6), Rumunjska (5), Slovenija (4) i USA (4). 3 lista su iz Švicarske, dva su iz: Alžira, Mađarske, Rusije i Španjolske, a jedan iz Slovačke i Kanade. Prema pripadnosti pojedinim herbarijskim zbirkama najzastupljeniji su listovi (28) iz zbirke Flora Dalmatiens (uključujući list iz zbirke Flora Suddalmatiens). Slijede listovi iz zbirki: Flora von Wr Neustadt (9), Flora von Triest (8), Flora von Böhmen (7) (uključujući 3 lista iz zbirke Flora Böhmens), Flora von N. Oesterreich (6) (uključujući list iz zbirke Flora von Nieder Oesterreich), Flora von oesterr. Polen (5), Flora transsilvanica (4) i dr. Na 26 etiketa nije naznačeno kojoj herbarijskoj zbirci pripadaju. Studniczka je sakupio 66 listova, a osim njega registrirano je još 37 botaničara ili sakupljača herbarijskog materijala. Freyn je sakupio i poslao 7 listova; Gandoger 5; Barth 3; Ayasse, Borbás, Bordère, Gallasch, Graf, Halácsy, Henser, Hippe, Marchesetti, Ressmann i Zapfl po 2, a ostali po jedan list. Najstariji list je iz 1863. god., a najmlađi su iz 1903. god. Najveći broj listova, njih 86, sakupljeno je u razdoblju od 1870.-1880. Na 6 etiketa nije navedena godina sakupljanja. ☐

Literatura

- ▶ Mitić, B., D. Vladović, N. Ževrnja, & P. Anerić. 2008. Analysis of Ord. Berberideen, Nymphaeaceen, Papaveraceen & Fumariaceen from C. Studniczka`s Herbarium. Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Split.
- ▶ Mitić, B., D. Vladović, & N. Ževrnja. 2010-2011. Crassulaceen, Marsileaceen i Saxifragaceen iz herbara C. Studniczke. The Crassulaceen, Marsileaceen and Saxifragaceen - Collection of the herbarium C. Studniczke. Radovi hrvatskoga društva za znanost i umjetnost Sarajevo, XII-XIII: 42-48.
- ▶ Mitić, B., D. Vladović, & N. Ževrnja. 2011. Analysis of Family Rosaceae from Carl Studniczka`s Herbarium. Natura Montenegrina, 10 (2): 71-85.
- ▶ Mitić, B., D. Vladović, & N. Ževrnja. 2012. Analysis of some Familys from Carl Studniczka's Herbarium (I). Natura Montenegrina, 11 (3): 397-404.
- ▶ Mitić, B., D. Vladović, & N. Ževrnja. 2013. Ord. Crassulaceen, Marsileaceen i Saxifragaceen iz herbarija C. Studniczke. Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Split.
- ▶ Nikolić, T. (ur.) 2017. Flora Croatica Database. (<http://hirc.botanic.hr/fcd>). Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Botanički zavod s botaničkim vrtom, Zagreb (pristupljeno od siječnja-ožujka 2017.)
- ▶ THE PLANT LIST DATABASE www.theplantlist.org
- ▶ USDA, NRCS. 2017. The PLANTS Database (<http://plants.usda.gov>, January 2017). National Plant Data Team, Greensboro, NC 27401-4901 USA.
- ▶ Vladović, D., N. Ževrnja, B. Mitić, D. Tomasović & D. Bradarić. 2007. Die Analyse ord. Ranunculaceen aus dem Herbarium von C. Studniczka. Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Split.
- ▶ Vladović, D., N. Ževrnja & B. Mitić. 2009. l'analisi delle Ord. Violarieen, Capparideen, Cistineen e Sileneen dall' erbario di C. Studniczka. Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Split.
- ▶ Vladović, D., N. Ževrnja & B. Mitić. 2010. The Papilionaceen-collection of the Herbarium C. Studniczka, Natural History Museum Split (Croatia). Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Split.
- ▶ Vladović, D., N. Ževrnja i B. Mitić. 2012. Analiza redova „Alsineen“, „Xanthoxyleen“ i „Elatineen“ iz herbarija C. Studniczke. p. 37. Jelaska S.D. et al (ed.). Book of Abstracts, 11th Croatian Biological Congress, 16th.-21th. september, Šibenik.
- ▶ Vladović, D., B. Mitić i N. Ževrnja. 2013a. Analysis of some Families from Carl Studniczka's herbarium (III). p. 128-129. Alegro A., Boršić I., (ed.) Book of Abstracts, 4th Croatian Botanical Symposium with international participation 27 – 29 September 2013 Split, Croatia.
- ▶ Vladović, D., N. Ževrnja & B. Mitić. 2013b. The Umbelliferae - Collection of the herbarium Carl Studniczka. Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Split.
- ▶ Vladović, D., B. Mitić & N. Ževrnja. 2014a. Analysis of the Family Labiaceae from Carl Studniczka's herbarium. Grădina Botanică "Alexandru Borza" Cluj-Napoca (Romania). Contribuții Botanice, XLIX: 85-96.
- ▶ Vladović, D., B. Mitić i N. Ževrnja. 2014b. Analiza Ord. Acanthaceen, Ericineen, Primulaceen i Vaccinieen iz herbarija C. Studniczke. Naš krš Sarajevo XXXIV, 47, 200-221. ↓

- ▶ Vladović, D., B. Mitić & N. Ževrnja. 2015. Addition to the family Apiaceae from Carl Studniczka's herbarium. p. 121. Bogdanović S., Jogan N., (ed.) Book of Abstracts - 6th Balkan Botanical Congress International Symposium. 14.-18. September, Rijeka.
- ▶ Vladović, D. & B. Mitić. 2016. Analysis of Family Boraginaceae from Carl Studniczka's Herbarium. Acta Horti Bot. Bucurest., vol 43: 67-66.
- ▶ Vladović, D. & B. Mitić. 2017. Analysis of Family Scrophulariaceae from Carl Studniczka's Herbarium. p. 65 Krklec K. (ed.). Knjiga sažetaka, Međunarodni znanstveno-stručni skup Čovjek i krš, 26.-29. 6. 2017. Zadar.
- ▶ Ževrnja, N., B. Mitić, D. Vladović & P. Anterić. 2008. Analysis of Ord. Cruciferen from C. Studniczka's Herbarium. Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Split.
- ▶ Ževrnja, N., B. Mitić and D. Vladović. 2009. Analysis of Ord. Geraniaceen, Oxalideen, Rutaceen and Lineen from C. Studniczka's herbarium. Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Split.
- ▶ Ževrnja, N., B. Mitić & D. Vladović. 2010a. Novi prilozi iz herbara C. Studniczke, The new findings from C. Studniczka's herbarium. p. 210-211. Jasprica N. et al (ed.). Book of Abstracts, 3rd Croatian Botanical Congress, 24.-26. rujna, otok Murter.
- ▶ Ževrnja, N., B. Mitić & D. Vladović. 2010b. Analysis of Ord. Hippocastanēn, Balsimeinēn, Acerineen, Ampelideen, Malvaceen and Hypericineen from C. Studniczka's herbarium. Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Split.
- ▶ Ževrnja, N., B. Mitić i D. Vladović. 2011. Novosti iz herbarija Carla Studniczke (Sanguisorbeen, Pomaceen, Granateen). Prirodoslovlje, 11 (1), 19-28.
- ▶ Ževrnja, N., B. Mitić & D. Vladović. 2013a. Analysis of some Families From Carl Studniczka's Herbarium (II). Natura Montenegrina, 12 (1): 241-250.
- ▶ Ževrnja, N., B. Mitić & D. Vladović. 2013b. News from C. Studniczka's herbarium (ord. Onagrarien, Cucurbitaceen and Portulaceen). p. 46-47 Ribeiro D. et al (ed.). Book of Abstracts, 35th Meeting of Eastern Alpine and Dinaric Society for Vegetation Ecology. Ohrid (Republic of Macedonia), 3.-6. 7. 2013.
- ▶ Ževrnja, N., B. Mitić, D. Vladović, R. Cvitanić, S. Mekinić, & J. Boban. 2013c. Analysis of some Families From Carl Studniczka's Herbarium (IV). p. 88. Pešić V. (ed.). - Book of Abstracts, V International Symposium of Ecologist of the Republic of Montenegro, 2-5. 10. 2013. Tivat.
- ▶ Ževrnja, N., B. Mitić & D. Vladović. 2014. Analiza Ord. Gentianeen, Convolvulaceen, i Ebenaceen iz herbarija C. Studniczke. p. 53. Mulaomerović J., (ed.). Book of Abstracts, International Scientific Symposium „Man and Karst“, 16.-19. 10. 2014. Rama, Ščit, BiH.
- ▶ Ževrnja, N., B. Mitić & D. Vladović. 2015a. Analysis of some families from Carl Studniczka's herbarium (V). GZM (PN), NS 35, 31-37, Sarajevo.
- ▶ Ževrnja, N., B. Mitić & D. Vladović. 2015c. The analysis of part of Carl Studniczka's herbarium (ord. Lonicereen, Caprifoliaceen and Stellateen) p. 178. Klobučar, G. et al (ed.). Book of Abstracts. 12th Croatian Biological Congress with International Participation Sveti Martin na Muri, 18. - 23. IX 2015.

S. MEKINIĆ, JOSIP BOBAN¹, DALIBOR VLADOVIĆ¹, GUIDO PIASEVOLI, NEDILJKO ŽEVRNJA¹

¹Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Kolombatovićevo šetalište 2, Split /
Natural History Museum and Zoo, Split

► Sauria u herpetološkoj zbirci Prirodoslovnog muzeja u Splitu, Hrvatska

Analizom herpetološke zbirke Prirodoslovnog muzeja u Splitu utvrđeno je da u herpetološkoj zbirci nalazimo 130 inventarnih brojeva sa 237 primjeraka sauria. U navedenoj zbirci se nalaze primjerci 5 porodica, 5 potporodica, 10 rodova i 14 vrsta sauria. Najzastupljeniji su primjerci iz porodi-

ce Lacertidae odnosno rod Podarcis. Najveći broj primjeraka prikupio je Cvitanić A. sakupljanjem na području Dalmacije. Samo manji dio zbirke ne sadrži podatke o sakupljaču kao ni datum sakupljanja. Zbirka sauria je nastala u periodu od 20-tih godina XX. stoljeća do kraja 2014. godine.

Sauria in the herpetological collection of the Natural History Museum in Split, Croatia

Analysis of the herpetological collection of Natural History Museum in Split found that sauria were represented in the herpetological collection by 130 inventory numbers with 237 specimens. In the herpetological collection there are specimens of 5 families, 5 subfamilies, 10 genera and 14 species of sauria. The most numerous specimens are from Lacertidae family, genus Podarcis, respectively. The largest number of specimens was collected by Cvitanić A., collecting in the area of Dalmatia. A small part of the collection doesn't contain information of collector or collection date. The collection of sauria was created in period from 20-ies of 20th century to the end of 2014.

Ključne riječi/Key words:

gušteri, herpetološka zbirka, prirodoslovni muzej Split, Hrvatska /
sauria, herpetological collection, natural history museum in Split, Croatia

INTRODUCTION

The Natural History Museum in Split was founded on 10 March 1924 (Ževrnja et al., 2004). From the very beginning of the Museum's opening, its founder, the first director and curator Mr. Umberto Girometta, started to collect materials for the herpetological collection, the integral part of which was also the collection of sauria. His work to establish the herpetological collection was continued by his successors Mr. Novak and Mr. Cvitanić. Present-day herpetological collection of Natural History Museum in Split is the result of work and material collection in period from twenties of twentieth century to the end of 2014. During that period the collection was only supplemented without revision of samples or taxonomic information.

RESULTS**Table 1: Sauria in herpetological collection of Natural History Museum Split →****MATERIALS AND METHODS**

During June 2013 and July 2014 the herpetological collection of Natural History Museum was analysed, and the collection of sauria is the integral part of it. The material is stored in alcohol and in formalin with the exception of 7 dermoplastic preparations. While working on the analysis of the collection, "Book of inventory: vertebrates, fish, amphibians, reptiles, birds, mammals" of the Natural History Museum in Split was used, and to identify certain species we used available literature (Arnold and Burton, 2002, Marković, 2004, Cox et al., 2006, Tvrtković et al., 2006, Jelić et al., 2012). During the analysis we also conducted taxonomic revision of sauria samples in herpetological collection.

species	inventory number	locality	date	No of specimens	collector
<i>Laudakia stellio</i> (Linnaeus, 1758)	85	Caesarea - Izrael	16 March 1954	1	Cvitanić A. (a gift of doctor Šoljan)
<i>Anguis fragilis</i> Linnaeus, 1758	44	Troglav	1927	1	Girometta U.
<i>Pseudopus apodus</i> (Pallas, 1775)	45	Kaštela		1	Girometta U.
	46	Kaštela		1	Girometta U.
	47	Mostar		1	Girometta U.
	69	Bokanjac	1956	1	Cvitanić A.
	237			1	
	238			1	
	239			1	
	260	Kozjak	1 April 1999	1	Kokan B.
<i>Chamaeleo</i> sp.	129	Argentina		1	(a gift of doctor Šoljan)
<i>Chamaeleo chamaeleon</i> (Linnaeus, 1758)	86		January 1960	3	(a gift of doctor Šoljan)
<i>Hemidactylus turcicus</i> (Linnaeus, 1758)	42	Mljet		1	Girometta U.
	43	Mljet		1	Girometta U.
	127	Marjan	8 June 1960	1	Cvitanić A.
	131	Split	28 July 1959	1	Cvitanić A.
	151	Marjan	22 November 1961	1	Cvitanić A.
	164	Marjan	July 1964	2	Cvitanić A.
	266			1	
	323	Marjan, Split	Summer 2012	1	Ževrnja N.
328	Kman (kuća), Split	2 September 2013	1	Ževrnja N.	
<i>Acanthodactylus savignyi</i> (Audouin, 1809)	87	Izrael	March 1954	1	(a gift of doctor Šoljan)
<i>Dalmatolacerta oxycephala</i> (Duméril i Bibron, 1839)	51	Split		1	Girometta U.
	191	Kozjak - Sućurački gaj	13 July 1998	1	Kokan B.
<i>Dinarolacerta mosorensis</i> (Kolombatovic, 1886)	321	Trpošnjik, Mosor	15 May 2013	1	Mekinić S.
<i>Lacerta agilis</i> Linnaeus, 1758	49	Cincar	1928	2	Girometta U.
	Linnaeus, 1758	Staretina (BIH)	1927	1	Cvitanić A.
	160	Jasenak - Gorski kotar	14 May 1964	1	Cvitanić A.
	161	Celje	1 May 1964	3	Shelado

<i>Lacerta trilineata</i> Bedriaga, 1866	175	Marjan	23 March 1979	1	
	183	Marjan	5 July 1973	1	
	215	Marjan	8 September 1966	4	Cvitanić A.
	220	Marjan	14 June 1960	2	
	332	Dugopolje (zaseok Kolići)	2013	1	Ževrnja N.
	337	Dugopolje(Krč)	7 June 2014	1	Ževrnja N.
<i>Lacerta trilineata major</i> (Boulenger, 1887)	57	Mravince		1	Girometta U.
<i>Lacerta viridis</i> (Laurenti, 1768)	50	Staretina		1	Girometta U.
	58	Split		1	Girometta U.
	64	Dicmo	8 September 1957	1	Cvitanić A.
	84	Velebit - Visočica	8 August 1939	2	Novak P.
	137	Marjan, živila u Terariju a onda uginula	4 November 1960.	1	Cvitanić A.
	163	Delibatska peščara	6 May 1969	1	Cvitanić A.
	167	Split	15 July 1963	1	Cvitanić A.
<i>Podarcis melisellensis</i> (Braun, 1877)	124	Čiovo	May 1958	1	Cvitanić A.
	134	planina Kozjak, Malačka	8 June 1998	1	Skejić J.
	145	Kozjak (Putalj)	29 May 1998	1	
	162	Čiovo		1	
	173	Cista Velika		1	Madunić S.
	174			5	
	177	planina Kozjak(vrh Putalj)	8 June 1998	2	
	178	Han(Sinj)		2	
	179	Brač - Supetar	10 October 1968	1	
	182	Kozjak(Putalj)	2 July 1998	2	
	186	otok Mrduja(Splitska vrata)	28 July 1967	2	
	192	Cista Velika	4 October 1967	13	Madunić S.
	316	Dugopolje	July 2011	1	Ževrnja N.
	317	Dugopolje	9 November 2011	1	Ževrnja N.
	319	Vis, Hum	14 May 2013	1	Parlov I.
<i>Podarcis melisellensis fiumana</i> (Werner, 1891)	52	Crni krug		1	Girometta U.
	56	Mosor		1	Girometta U.
	81	Livno	May 1956	1	Cvitanić A.
	126	Muč	20 September 1980	1	Cvitanić A.
	147	Milan - Brač	20 August 1961	1	Cvitanić A.
	153	Sveti Andrija	21 July 1962	3	Bakić D.

<i>Podarcis melisellensis fiumana</i> (Werner, 1891)	169	Donji Muć	13 December 1964	1	Cvitanić A.
	170	Dugopolje	4 November 1960	1	Cvitanić A.
	172	Humac gornji - Brač	26 -28 April 1966	6	
	176	Milna - Brač	1965	4	
	180	Han na Cetini	24 May 1970	2	
	181	Čapljina	5 April 1965	7	
	190	Cista Velika	4 October 1967	10	Madunić S.
	48	Jabuka	1921	1	Girometta U.
<i>Podarcis melisellensis melisellensis</i> (Braun, 1877)	168	Kalemegdan, Beograd	20 October 1964	1	Cvitanić A.
	171			2	
	202	Fruška Gora	4 April 1969	1	Cvitanić A.
<i>Podarcis muralis</i> (Laurenti, 1768)	53	Split	1926	1	Girometta U.
	54	Split	3 May 1928	1	Girometta U.
	55	Marjan - Split	15 August 1964	1	Girometta U.
<i>Podarcis siculus</i> (Rafinesque, 1810)	118	Dugopolje	10 October 1958	1	Cvitanić A.
	119	Split - Marjan	July 1958	1	Cvitanić A.
	120	Split - Marjan	April 1958	1	Cvitanić A.
	125	Marjan	28 June 1958	1	Cvitanić A.
	128	Žrnovnica	3 June 1960	1	Cvitanić A.
	132	Split	15 August 1960	2	Cvitanić A.
	136	Dugopolje - Kraljeva pećina	4 November 1960	2	Cvitanić A.
	138	Stobreč	5 April 1961	8	Cvitanić A.
	146	iz želuca vjetruše	8 April 1961	2	
	149	Stobreč	5 May 1961	1	Cvitanić A.
	150	Split	20 October 1961	1	Cvitanić A.
	154	Split	19 June 1962	1	Cvitanić A.
	156	Spinut, kupalište	16 August 1962	2	Cvitanić A.
	158	Split - Marjan	10 January 1962	1	Cvitanić A.
	165	Split	17 June 1960	1	Cvitanić A.
	166	Split	20 October 1961	1	
	184	okolina Visovca	25 May 1969	4	Cvitanić A.
	185	Siverić	5 May 1971	1	
	187	Visovac	25 May 1969	5	
	188		6 September 1958	1	
189	Resnik	6 May 1983	2	Cvitanić A.	

	193	Marjan	30 September 1965	1	Cvitanić A.
	194	Marjan	20 May 1966	1	Cvitanić A.
	195	Marjan	August 1960	1	Cvitanić A.
	196	Marjan	26 March 1965	1	Cvitanić A.
	197	Marjan	25 February 1966	1	Cvitanić A.
	198	Marjan	15 June 1964	1	Cvitanić A.
	199	Marjan	April 1958	1	Cvitanić A.
	200	Marjan	18 March 1967	1	Cvitanić A.
	201	Marjan		1	Cvitanić A.
	203	Marjan	26 September 1959	1	Cvitanić A.
	204	Marjan	3 November 1965	1	Cvitanić A.
	205	Marjan	13 May 1965	2	Cvitanić A.
	206	Marjan	12 December 1965	1	Cvitanić A.
	207	Marjan	10 March 1966	1	Cvitanić A.
	208	Marjan	2 April 1966	2	Cvitanić A.
	209	Marjan	29 March 1965	4	Cvitanić A.
	210	Marjan	16 August 1964	1	Cvitanić A.
	211	Šibenska Rogoznica		4	Cvitanić A.
	212	Šibenska Rogoznica		3	Cvitanić A.
	213	Šibenska Rogoznica		4	Cvitanić A.
	214	Siverić	19 June 1967	9	Cvitanić A.
	216	Grljevac	7 May 1965	1	Cvitanić A.
	217	Grljevac	13 May 1966	1	Cvitanić A.
	218	Turska kula	3 June 1960	3	Cvitanić A.
	219	Split	19 June 1962	1	Cvitanić A.
	221			2	
	334			1	
<i>Podarcis siculus adriaticus</i> (Werner, 1902)	83	Mala Palagruža	5 May 1951	1	Novak P.
	315	Sušac, lanterna	26 August 2011	6	Bartulović T.
<i>Podarcis siculus campestris</i> (De Betta, 1857)	123	Turska kula	2 August 1960	2	Cvitanić A.
<i>Podarcis siculus pelagosae</i> (Bedriaga, 1886)	152	Velika Palagruža	10 June 1962	1	

Analysis of the herpetological collection of Natural History Museum in Split found that sauria were represented in the herpetological collection by 130 inventory numbers with 237 samples. In the herpetological collection there are samples of 5 families, 5 subfamilies, 10 genera and 14 species of sauria. Only one specimen was determined to the genus level (*Chamaeleo*) and other specimens were determined to the species or subspecies level. The most represented samples are from Lacertidae family, genus *Podarcis*. However, 64 samples (27%) do not contain information about the collector and 18 samples (8%) do not contain information about the locality. The same case is with the dates of collection, which are missing for 44 (19%) samples. For 17 samples (7%) there are no data about collector or collection date or locality where the specimens

were collected. The largest number of specimens (fig. 1) was collected by Cvitanić, A. in Dalmatian area. The oldest specimen (pic. 1) was collected in 1921, and the most recent (pic. 2) in 2014.

DISCUSSION

Only a small part of the collection doesn't contain information of collector or collection date. Umberto Girometta was a director of Natural History Museum in Split from 1924 to 1939 (Ževrnja et al., 2004), therefore we presume that all of his findings are from that period. The same applies to the samples collected by A. Cvitanić, who was director from 1955 to 1983 (Ževrnja et al., 2004).

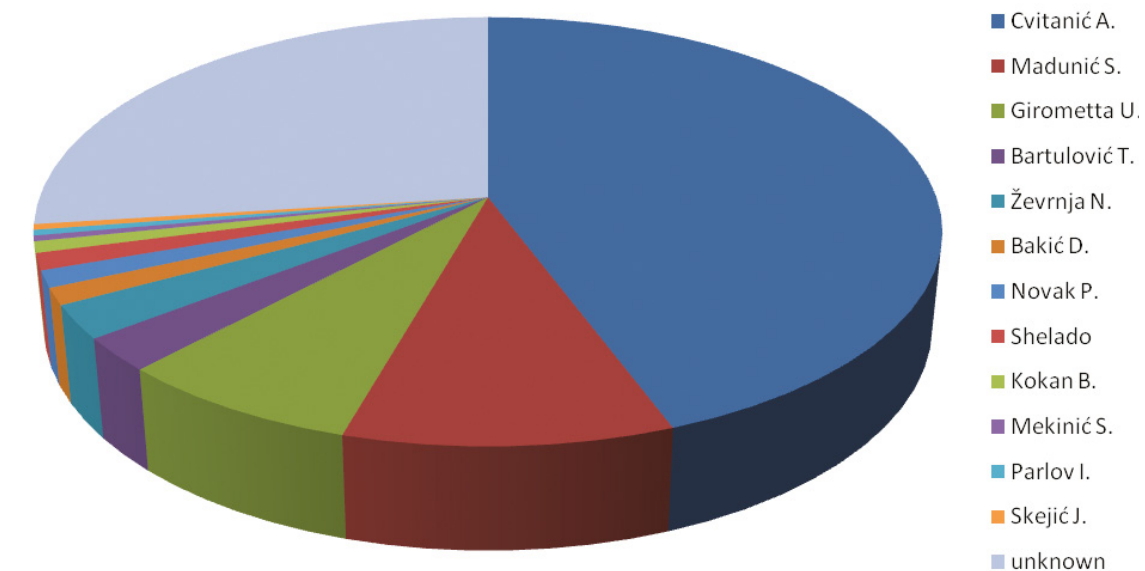
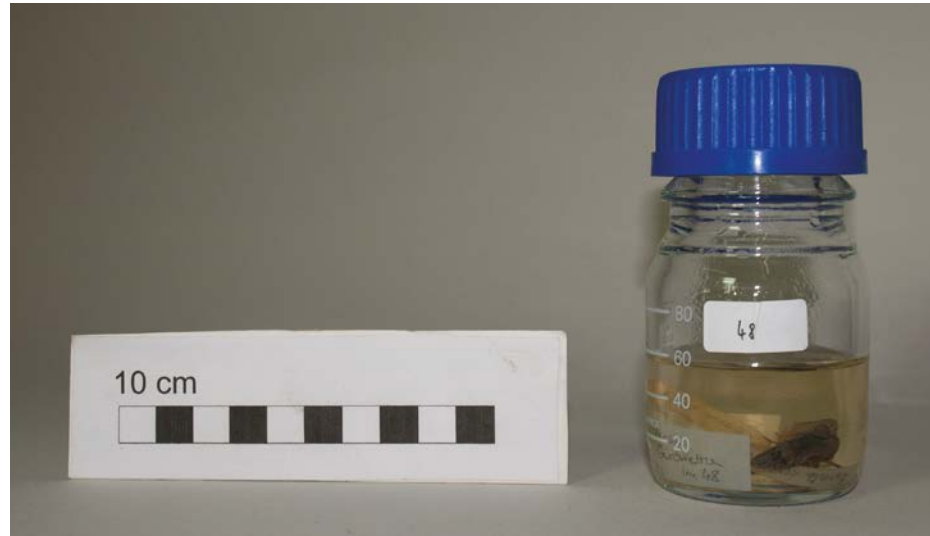

Figure 1.
Distribution of
samples by
collectors

Picture 1. The oldest specimen from 1921th year - *Podarcis melisellensis melisellensis* (Braun, 1877) from Jabuka island

Picture 2. The youngest specimen from 2014th year - *Lacerta trilineata* Bedriaga, 1866 from Dugopolje (Krč)

During 2013 the liquid was changed in all the containers, so the preparations are in alcohol now. On that occasion new labels were added in containers which were missing them and the original ones were left in containers where they were found. Original old Latin names were harmonized with the new nomenclature (Jelić, 2014). Preparations are well preserved and they are suitable for examination and measuring.

Information about the locality of samples from Croatia, for which that information exists in the "Book of inventory: vertebrates, fish, amphibians, reptiles, birds, mammals", matches with the habitats of species (Jelić et al., 2012, Jelić, 2014). During the formation of the collection, Split had ZOO on Marjan hill and it is reasonable to assume that a large number of samples with the locality "Split" or "Marjan" originated from the ZOO on Marjan. The oldest specimen (ID 48) is also interesting because of the collection site. Namely, it is collected on Jabuka, a small volcanic islet in the middle of the Adriatic sea that is inaccessible and difficult to research in

today's time and not only at the beginning of the XXth century.

Samples of *Laudakia stellio* (ID 85), *Chamaeleo chamaeleon* (ID 86), *Chamaeleo sp.* (129) and *Acanthodactylus savignyi* (ID 87) don't belong to Croatian herpetofauna (Jelić, 2014), but those individuals were a gift of dr. Šoljan.

Analyzing the collection, it was found that 11 samples were incorrectly determined: 1 sample

of *Dalmatolacerta oxycephala* (ID 191) was considered *Lacerta trilineata*, 2 samples of *Lacerta agilis* (ID 49) as *Algyroides nigropunctatus*, 1 sample of *Lacerta agilis* (ID 82) as *Lacerta gracilis*, 1 sample of *Lacerta trilineata major* (ID 57) as *Lacerta viridis*, 1 sample of *Lacerta viridis* (ID 50) as *Zootoca vivipara*, 2 samples of *Lacerta viridis* (ID 84) as *Algyroides nigropunctatus*, 2 sample of *Podarcis melisellensis* (ID 124 and 162) as *Lacerta gracilis* and 1 sample of *Podarcis muralis* (ID 202) as *Podarcis melisellensis*. ◻

REFERENCES

- ANONYMOUS, *Knjiga inventara: Kralježnjaci, Ribe, Vodozemci, Gmazovi, Ptice, Sisavci (Book of inventory: vertebrates, fish, amphibians, reptiles, birds, mammals). Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Split.*
- ARNOLD, E.N. & BURTON, J. A., 2002. *A field guide to the Reptiles and Amphibians of Britain and Europe. Harper Collins Publishers, London, 288 pp.*
- COX, N., CHANSON, J. & STUART S. 2006. *The Status and Distribution of Reptiles and Amphibians of the Mediterranean Basin. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK, 42 pp.*
- JELIĆ, D., KULJERIĆ, M., KOREN, T., TREER, D., ŠALAMON, D., LONČAR, M., PODNAR-LEŠIĆ, M., JANEV HUTINEC, B., BOGDANOVIĆ, T., MEKINIĆ, S. & JELIĆ, K. 2012. *Crvena knjiga vodozemaca i gmazova Hrvatske. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode / Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 233 pp.*
- JELIĆ, D. 2014. *Checklist of Croatian amphibians and reptiles with bibliography of 250years of research. Natura Sloveniae, 16(2): 17-72.*
- MARKOVIĆ, D. 2004. *Crveni popis ugroženih biljaka i životinja Hrvatske. Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 112 pp.*
- TVRTKOVIĆ, N., JANEV HUTINEC, B., KLETEČKI, E., LAZAR, B., PODNAR LEŠIĆ, M., SKEJIĆ, J. & TADIĆ, Z. 2006. *Crvena knjiga vodozemaca i gmazova Hrvatske. Ministarstvo kulture: Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 94 pp.*
- ŽEVRNJA, N., GOLUBIĆ, V., KOKAN, B. & VRGOČ, S. 2004. *Kratki povijesni prikaz osnivanja prirodoslovnog muzeja i zoološkog vrta. Muzeologija, 39, 18-27.*

KRISTIJAN CRNKOVIĆ

ArhivPRO d.o.o., Dravska ulica 17, Koprivnica /
ArhivPRO d.o.o.

► Revizija muzejskih zbirki pomoću mobitela

U ovom izlaganju biti će prikazano na koji način možemo iskoristiti mobitel kao uređaj za revidiranje fundusa muzejskih zbirki.

Sveopća prisutnost pametnih mobilnih telefona kroz mobilne aplikacije otvara nebrojene mogućnosti uporabe mobitela. Ubrzati i olakšati proces dokumentiranja revizije te automatizirati jednolične i dugotrajne poslove koje kustosi u reviziji obavljaju glavni je motiv koji nas je vodio prilikom razvoja mobilnog modula za reviziju muzejskih predmeta na platformi INDIGO.

U izlaganju će na konkretnom primjeru biti prikazano kako kustos na INDIGO platformi priprema listu za reviziju, vrši popisivanje pomoću mobilne aplikacije koja komunicira s platformom i na kraju izrađuje izvješće u potpuno automatiziranom procesu.

Revizija muzejskih predmeta pomoću mobitela samo je jedan u nizu inovativnih modula ugrađenih u INDIGO koji pokazuje novu generaciju sustava za upravljanje muzejskim predmetima i muzejskom dokumentacijom.

Revision of the museum collections with smartphone

In the presentation it will be presented how can we use mobile devices for procedures of revisioning museum collections.

Broad smartphone and smart app usage open many new possibilities also in museum software infrastructure. To make things faster and easier in revision as well as reduce monotonous and long lasting revision process was our main goal when developing software module.

In the showcase there will be presented how curators prepare revision lists, make inventory checkup, and report in a complete automatized process.

Mobile revision is just one of the software module integrated in INDIGO platform which shows new software generation for managing museum objects on innovative way.

MR. SC. SANDA KOČEVAR

Gradski muzej Karlovac / The Karlovac City Museum

► Zbirke dokumentarne građe vs. Zbrike arhivskog gradiva

Rad se bavi pitanjem trebaju li muzeji u svom fundusu imati zbirke dokumentarne građe ili su to zbirke arhivskog gradiva koje pripadaju u nadležnost arhiva. Trebaju li se pri sakupljanju, obradi i inventarizaciji dokumentarne građe (muzejskog predmeta) poštivati zatečene klasifikacije i treba li ih se usuglašavati s međunarodnim normama za opis arhivskoga gradiva? Rad

analizira i ukazuje na probleme koji se javljaju pri obradi dokumentarne građe/arhivskog gradiva u muzejskim ustanovama, ali i njene zaštite i korištenja u stalnim postavima i/ili povremenim muzejskim izložbama, kao i upoznavanje vanjskih korisnika s postojanjem takve građe u muzejima putem obavijesnih pomagala (analitičkih i sumarnih inventara).

Collections of documentary material vs. Collections of archival material

The paper deals with the dilemma whether the museums should have collections of documentary materials in their holdings or they are collections of archival materials which belong to the jurisdiction of the archives. Should collecting, processing and making inventories of documentary materials (museum objects) respect current classifications and should they align with the international standards for the description of archival materials? This paper analysis and points to problems which arise at processing documentary/archival materials in museums, as well as at their conservation and usage in permanent exhibitions and/or temporary museum exhibitions, and presenting such materials in museums via informational aid (analytical and summary inventories).

Ključne riječi/Key words:

muzej, arhiv, muzejska građa, arhivsko gradivo, muzejski predmet, jedinica opisa, kustos, arhivist / museum, archive, muzejska građa, archival records, museum object, unit of description, curator, archivist

MUZEJ VS. ARHIV

Rukopisnu i tiskanu građu nalazimo u svim baštinskim ustanovama. Dok u knjižnicama i arhivima čini većinu fundusa, u muzejima je prisutna kao dio neke zbirke ili kao samostalna muzejska zbirka, ali i kao dio muzejske knjižnice. Postoje li različiti pristupi u obradi ove građe u muzejima i arhivima pokušat će se analizirati kroz važeći zakonski okvir.

Za razliku od Zakona o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/97, NN 64/00, NN 65/09, NN 125/11-Kazneni zakon, NN 46/17) koji, što već i sam njegov naziv govori na prvo mjesto stavlja arhivsko gradivo, a tek onda ustanovu, odnosno arhiv kojeg definira kao "ustanovu za čuvanje, zaštitu, obradu i korištenje arhivskog gradiva"¹, Zakon o muzejima (NN 110/15) koncentrira se na definiranje muzej kao javnog ili privatnog, otvorenog za javnost, koji trajno obavlja *muzejsku djelatnost* u službi društva i njegovog razvitka. Posebno definira muzej-

sku djelatnost kao "nabavku, sabiranje, zaštitu, istraživanje, komuniciranje i izlaganje u svrhu proučavanja, edukacije i uživanja civilizacijskih, kulturnih materijalnih i nematerijalnih i prirodnih dobara te njihove stručne i znanstvene obrade i sistematizacije u zbirke, trajne zaštite muzejske građe, muzejske dokumentacije i muzejski prezentiranih baštinskih lokaliteta i nalazišta, te njihovog interpretiranja i prezentiranja javnosti putem različitih komunikacijskih oblika u stvarnom i virtualnom okruženju"². Iz ICOM-ove definicije muzeja iz 1974. godine, koju prenose Ivo Maroević³ i Irena Kolbas⁴ proizlazi da je "muzej neprofitna stalna ustanova u službi društva i njegova razvoja, otvorena javnosti, koja *sabire, čuva, istražuje, komunicira i izlaže* materijalna svjedočanstva čovjeka i njegove okoline radi proučavanja, obrazovanja i zabave"⁵, dok je arhiv "ustanova koja *prikuplja, čuva, istražuje i omogućuje uporabu* dokumenta i drugog gradiva trajne vrijednosti koje je nastalo djelovanjem državnih tijela i ustanova, pojedinaca, organizacija i obitelji koje su imale istaknutu ulogu u povijesti"⁶.

Iako se uloga i funkcija muzeja i arhiva u društvu prema nekim autorima razlikuju⁷, tako muzej uz proučavanje, što omogućuje i arhiv⁸, nudi i dimenziju edukacije i zabave, vidljivo je da se dio djelatnosti obje baštinske ustanove vezano uz građu povjerenu im na skrb (prikupljanje, čuvanje, istraživanje, komuniciranje s korisnicima, te korištenje/pružanje uvida u građu), podudara, odnosno kao što kaže Ivo Maroević da se i arhivi i knjižnice u onom dijelu koji se bavi odnosom prema baštini mogu smatrati muzeološkim ustanovama.⁹

MUZEJSKA GRAĐA VS. ARHIVSKO GRADIVO

Ako se odnos muzeja i arhiva prema baštini podudara, može li se staviti znak jednakosti između muzejskih zbirki dokumentarne građe i zbirki arhivskog gradiva, odnosno dijele li isti materijal, budući da Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije izjednačava muzejsku zbirku u muzeologiji s arhivskom zbirkom u arhivistici¹⁰? Zakon o muzejima (NN 110/15) ne govori ništa o sadržaju zbirke već je definira kao ustrojstvenu jedinicu unutar pravne osobe koja

obavlja muzejsku djelatnost u skladu sa zakonski propisanim uvjetima.¹¹ Za razliku od Zakona o muzejima Zakon o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/97, 64/00, 65/09, 125/11, 46/17). uopće se ne bavi arhivskim zbirkama, iako ih spominje u člancima 43, 45 47 i 67, a pobliže definira tek zbirci nadređeni pojam - arhivski fond.¹²

Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije iznosi da je muzejska zbirka zbirka predmeta baštine u muzeju, nastala prema raznolikim kriterijima koju prati dokumentacija,¹³ dok je arhivska zbirka „skup zapisa ili drugovrsne dokumentacije nastale prema načelu sadržaja, vrste zapisa ili nositelja obavijesti“.¹⁴ Kriteriji grupiranja predmeta u muzejske zbirke su raznoliki, pobliže ih donosi Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije (NN 30/06) koji određuje da su predmeti unutar zbirke povezani „prema jednome ili više obilježja: materijalu, razdoblju, stilskim obilježjima, autoru, školi, pokretu, temi, osobi, događaju, teritoriju, mediju, tehnici i tehnologiji,

1 Zakon o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/97, 64/00, 65/09, 125/11, 46/17), članak 3, stavak 8 <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (pristupljeno 2. veljače 2018.)

2 Zakon o muzejima (NN 110/15), članak 3 stavak 2 <https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima> (pristupljeno 2. veljače 2018.)

3 Maroević, 1993: 74.

4 Kolbas, Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije http://theta.ffzg.hr/akm/AKM_ostali/pojmovnik.html#uvod (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

5 Kolbas, Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije http://theta.ffzg.hr/akm/AKM_ostali/pojmovnik.html#muzeologija (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

6 Kolbas, Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije http://theta.ffzg.hr/akm/AKM_ostali/pojmovnik.html#arhivistika (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

7 Tea Blagaić Januška citirajući Tomislava Šolu navodi da muzej u međuodnosu s korisnicima omogućuje usvajanje iskustva prošlosti i posluži dosizanju identiteta zajednice radi skladnog i mudrog razvoja društva. Blagaić Januška, 2008: 363. (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

8 Prije je u temeljne zadaće arhiva ulazio i znanstvenoistraživački rad samih arhivista.

9 Maroević, 1993: 73-74.

10 Kolbas, Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije http://theta.ffzg.hr/akm/AKM_ostali/pojmovnik.html#tablice (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

11 Zakon o muzejima (NN 110/15), čl. 3, stavak 5 <https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima> (pristupljeno 2. veljače 2018.)

12 Zakon o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/97, 64/00, 65/09, 125/11, 46/17), <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (pristupljeno 2. veljače 2018.)

13 Kolbas, Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije http://theta.ffzg.hr/akm/AKM_ostali/pojmovnik.html#m_Muzejska_zbirka (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

14 Kolbas, Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije http://theta.ffzg.hr/akm/AKM_ostali/pojmovnik.html#a_Arhivska_zbirka (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

određenoj znanstvenoj disciplini, specifičnoj ljudskoj djelatnosti i dr.“¹⁵ dok je kod arhivskih zbirki kriterij djelovanje istog stvaratelja, dokumentacija određene vrste ili namjene ili nastala obavljanjem određene djelatnosti.¹⁶

Ako se promotri što čini muzejsku, odnosno arhivsku zbirku, vidi se da se ona sastoji od muzejske građe, tj. arhivskog gradiva,¹⁷ koja se prema temeljnim zakonima muzejske i arhivske djelatnosti definira kao „civilizacijska, prirodna i kulturna materijalna i nematerijalna dobra koja su dio nacionalne i općeljudske baštine“¹⁸, odnosno kao „zapisi ili dokumenti nastali djelovanjem pravnih ili fizičkih osoba u obavljanju njihove djelatnosti, a od trajnog značenja za kulturu, povijest i druge znanosti, bez obzira na mjesto i vrijeme njihova nastanka, neovisno o obliku i tvarnom nosaču na kojem su sačuvani“¹⁹, pri čemu termin *zapisi ili dokumenti* obuhvaća „spise, isprave, pomoćne

uredske i poslovne knjige, kartoteke, karte, nacrti, crteže, plakate, tiskovnice, slikopise, pokretne slike (filmove i videozapise), zvučne zapise, mikrooblike, strojnočitljive zapise, datoteke, uključujući i programe i pomagala za njihovo korištenje“.²⁰

Pojednostavljeno, muzejska građa obuhvaća „sve vrste predmeta baštine koje se sakupljaju, opisuju i prezentiraju kao muzejski predmeti“²¹, a arhivsko gradivo „izvorni i reproducirani (pisani, tiskani, fotografirani, snimljeni ili na neki drugi način zabilježeni) dokumentirani materijal, nastao u toku poslovanja stvaratelja arhivskog gradiva, od trajne društvene, a posebno naučne i kulturne vrijednosti“²². Da ponekad nije jasna pripadnost i razgraničenje građe između ovih baštinskih ustanova pokazuje članak 4, stavak 4 Zakona o arhivskom gradivu i arhivima: “U slučaju sumnje je li neko gradivo arhivsko, muzejsko ili knjižnično, odlučuje ministar kulture.“²³ Nije poznato da li je do aktiviranja ovog članka ikada i došlo.

15 Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije (NN 30/06), članak 19, stavak 2 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_03_30_718.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)

16 Pravilnik o zaštiti i čuvanju arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva (NN 63/04), članak 3, stavak 2 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2004_05_63_1383.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)

17 Kolbas, Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije http://theta.ffzg.hr/akm/AKM_ostali/pojmovnik.html#tablice (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

18 Zakon o muzejima (NN 110/15), članak 3, stavak 6 <https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima> (pristupljeno 2. veljače 2018.)

19 Zakon o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/97, 64/00, 65/09, 125/11, 46/17), članak 3, stavak 1 <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (pristupljeno 2. veljače 2018.)

20 Zakon o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/97, 64/00, 65/09, 125/11, 46/17), članak 3, stavak 2 <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (pristupljeno 2. veljače 2018.)

21 Kolbas, Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije http://theta.ffzg.hr/akm/AKM_ostali/pojmovnik.html#muzeologija (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

22 Kolbas, Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije http://theta.ffzg.hr/akm/AKM_ostali/pojmovnik.html#a_Arhivsko_gradivo (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

23 Zakon o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/97, 64/00, 65/09, 125/11, 46/17), članak 4, stavak 4 <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (pristupljeno 2. veljače 2018.)

MUZEJSKI PREDMET VS. JEDINICA OPISA

Dokument kao muzejski predmet (predmet baštine pohranjen u muzeju i klasificiran prema muzejskim kategorijama)²⁴ i kao jedinica opisa (zapis (dokument) ili skupina zapisa (dokumenata, spisa, knjiga, svežnjeva, mapa) bilo kojeg fizičkog oblika koji se smatraju jedinicom i kao takvi čine osnovu opisa)²⁵ kojim se bave i zbirke dokumentarne građe u muzejima te zbirke arhivskog gradiva u arhivima je izvor informacija, znanja i poruka. Dok muzej pruža prvenstveno tzv. kulturno-strukturnu informaciju, arhivi pružaju znanstveno-analitičku informaciju, gdje je pisana riječ u funkciji života temeljni okvir arhivskog interesa, apostrofirajući arhiv kao kao tijelo javne vlasti koje čuva memoriju društva (totalni arhiv), okrenutog najrazličitijim korisnicima.²⁶ Arhivi čuvaju i istražuju rukopisne i tiskanje dokumente nastale u dugom tijeku čovjekove opstojnosti i njegove potrebe da zabilježi bit međusobnih odnosa. Muzejski predmet, u ovom slučaju rukopisni ili tiskani predmet/dokument je nosilac muzealnosti, dokument prostora, vremena ili društva iz kojeg je izdvojen,²⁷ a čije bogatstvo

poruka komunicira putem muzeja ljudima povezujući tako prošlost i sadašnjost, ujedno ih čuvajući za budućnost.“²⁸ Osim fizičkih ili strukturalnih svojstava (materijal, konstrukcija, oblik), analizom muzejskog predmeta možemo otkriti njegovo značenje i vrijednost, tj. njegova funkcionalna svojstva (uporaba i važnost predmeta), ali što je najvažnije kontekstualizirati ga, odrediti njegov odnos prema fizičkoj i idejnoj okolini.²⁹

Različiti odnos prema rukopisnoj i tiskanoj građi kao i status zbirke dokumentarne građe u muzejima očituju se posebno u neujednačnosti i raznolikosti u pristupu opisu i obradi građe. Naime, u muzeologiji se jedna inventarna oznaka može dodijeliti samo *jednom* muzejskom predmetu, odnosno grupi muzejskih predmeta koji čine cjelinu, gdje se dijelovi obvezno označavaju podoznakom.³⁰ U arhivistici je pandan muzejskom predmetu jedinica opisa, odnosno arhivska jedinica koja se nalazi u zaštitnom omotu unutar kojeg se nalaze svi zapisi ili dokumenti koji joj pripadaju, složeni po primjerenom redu.³¹ Dok Pravilnik o evidencijama u arhivima (NN 90/02, 106/07) propisuje da se arhivsko gradivo obrađuje u skladu s Općom

24 Kolbas, Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije http://theta.ffzg.hr/akm/AKM_ostali/pojmovnik.html#m_Muzejski_predmet (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

25 Kolbas, Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije http://theta.ffzg.hr/akm/AKM_ostali/pojmovnik.html#a_jedinica_opisa (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

26 Maroević, 1990: 161.

27 Maroević, 1993: 96

28 Maroević, 1993: 73-74.

29 Maroević, 1993: 133.

30 Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi (NN 108/02), članak 11, stavak 1 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_09_108_1751.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)

31 Pravilnik o zaštiti i čuvanju arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva (NN 63/04,106/07), članak 8, stavak 2 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2004_05_63_1383.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)

međunarodnom normom za upis arhivskoga gradiva (ISAD/G) i Međunarodnom normom arhivističkog normiranog zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji (ISAAR(CPF)) za opis povijesti stvaratelja gradiva,³² Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi (NN 108/02) ne propisuje međunarodne norme kojih se u muzejskoj struci treba pridržavati, iako muzejska zajednica koristi Međunarodne smjernice za podatke o muzejskom predmetu: CIDOC-ove podatkovne kategorije kao predložene u strukturu pri opisu muzejske građe.³³ Razlog u tome zasigurno leži u raznolikosti muzeja, znanstvenih disciplina zastupljenima u njima kao i raznolikosti muzejske građe, tako da u muzejskoj zajednici nema nacionalne institucije koja propisuje upute, pravilnike i smjernice kao u arhivistici gdje je određeno da ih donosi Hrvatski državni arhiv.³⁴

Koja pravila i norme mora slijediti kustos u obradi zbirke dokumentarne građe, one muzeologije ili arhivistike? Ukoliko će poštivati pravila arhivske struke, znači li to da, uz korištenje međunarodnih normi za opis arhivskog gradiva, građu mora srediti prema višerazinskom opisanju i iz-

raditi i obavijesna pomagala koja omogućuju uporabu arhivskoga gradiva: preglede arhivskih fondova i zbirki, arhivske vodiče, inventare, regeste, popise, kazala, analitičke i sumarne inventare, itd.³⁵ Mora li kustos osim stručnog ispita za kustosa polagati i stručni ispit za arhivista, koji prema Zakonu u muzejima nije stručno muzejsko zvanje, budući da su stručna muzejska zvanja u muzejskoj struci kustos, viši kustos i muzejski savjetnik,³⁶ a arhivist ulazi u kategoriju zaposlenika koji obavljaju stručne poslove u muzeju?³⁷

UMJESTO ZAKLJUČKA

Rukopisna i tiskana građa dio je kulturne baštine koja se mora adekvatno štititi od propadanja kako bi se osigurao prijenos kulturnih vrijednosti budućim korisnicima. U tom cilju treba podizati svijest o njenoj vrijednosti i važnosti njezine zaštite što uključuje i njenu adekvatnu prezentaciju, budući da se izvorna građa redovito izlaže na muzejskim izložbama, a nerijetko i na stalnim postavima. Preporuke konzervatorske struke o osiguravanju optimalnih i stabilnih uvjeta izlaganja, ali i pohrane,

koji mogu usporiti proces propadanja takve građe, s obzirom na karakteristike materijala (papir), idu prema neizlaganju vrijednih artefakta na papiru na stalnom postavu i upotrebi kopija kadgod je moguće. Suvremena tehnologija donijela je i nove oblike izlaganja pisane i tiskane građe, te osim zaštite, pružila jednostavniji pristup i povećala dostupnost te vrijedne građe u digitalnom okruženju.

Navedenim problemima raznolikosti i neujednačenosti pristupu i obradi pisane i tiskane građe u muzejima pridružuju se tako pitanja njene zaštite i izlaganja. Mora li se rukopisna i tiskana građa uopće čuvati u muzejima ako su uvjeti za njeno izlaganje vrlo strogi i ako je jedna od sve prihvaćenijih mogućnosti njena dostupnost u digitalnom okruženju? Na AKM zajednici je da pokuša iznaći odgovore i rješenja na dobrobit ove izuzetno vrijedne građe. ◻

Literatura

- Blagaić Januška, T. 2008. Arhivska zbirka u Muzeju grada Splita. (<https://hrcak.srce.hr/file/46407>) Hrvatski državni arhiv, Zagreb (pristupljeno 15. siječnja 2018.)
- Irena Kolbas. Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije. http://theta.ffzg.hr/akm/AKM_ostali/pojmovnik.html (pristupljeno 15. siječnja 2018.)
- Maroević, I. 1990. Muzejski predmet kao izvor znanja. U: Tkalc, S., M. Tuđman (ur.) *Informacijske znanosti i znanje. Zavod za informacijske studije, Zagreb, 155-163.*
- Maroević, I. 1993. *Uvod u muzeologiju. Zavod za informacijske studije, Zagreb.*
- Pravilnik o evidencijama u arhivima (NN 90/02, 106/07). https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_07_90_1475.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi (NN 108/02). https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_09_108_1751.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)
- Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije (NN 30/06). https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_03_30_718.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)
- Pravilnik o zaštiti i čuvanju arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva (NN 63/04, 106/07). https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2004_05_63_1383.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)
- Zakon o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/97, 64/00, 65/09, 125/11, 46/17). <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (pristupljeno 2. veljače 2018.)
- Zakon o muzejima (NN 110/15). <https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima> (pristupljeno 2. veljače 2018.)
- Goran Zlodi. CIDOC-ove Međunarodne smjernice za podatke o muzejskom predmetu i Dublin Core - problemi i perspektive. <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/Zlodi%20-%20CIDOC-ove%20smjernice.htm> (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

32 Pravilnik o evidencijama u arhivima (NN 90/02, 106/07), članak 22, stavak 1 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_07_90_1475.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)

33 Goran Zlodi. CIDOC-ove Međunarodne smjernice za podatke o muzejskom predmetu i Dublin Core - problemi i perspektive <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/Zlodi%20-%20CIDOC-ove%20smjernice.htm> (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

34 Pravilnik o evidencijama u arhivima (NN 90/02, 106/07), članak 22, stavak 1 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_07_90_1475.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)

35 Pravilnik o evidencijama u arhivima (NN 90/02, 106/07), članak 22, stavci 2-10 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_07_90_1475.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)

36 Zakon o muzejima (NN 110/15), članak 38, stavak 1 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_10_110_2121.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)

37 Zakon o muzejima (NN 110/15), članak 38, stavak 3 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_10_110_2121.html (pristupljeno 2. veljače 2018.)

TAMARA NIKOLIĆ ĐERIĆ

Udruga „Kuća o batani-Casa della batana“ / The Batana Eco-museum
Etnografski muzej Istre-Museo etnografico dell'Istria / Ethnographic museum of Istria

► (Ne)materijalno: o dualizmu baštinskih praksi

Ekomuzej Batana djeluje na polju očuvanja lokalne kulturne baštine. Pristup očuvanja razlikuje se od većine praksi unutar hrvatske muzeološke, folklorističke i generalno baštinske prakse. Baštini se pristupa kao živoj, svakodnevnoj kulturi s pokušajima integracije ranijih praksi u suvremeni društveni kontekst bez opterećujućih scenografija i kostima.

Prvi dio prezentacije fokusira se na djelatnosti koje su Ekomuzej pozicionirale u UNESCO

Registar najboljih praksi očuvanja NKB.

U nastavku se predstavlja Batanina zbirka predmeta uključujući i drvene brodice, a usporedbe radi i proces inventarizacije čipke od agave u benediktinskom samostanu u Hvaru. Cilj je razmatranje statusa materijalne kulture nastale aplikacijom „zaštićenih“ znanja i vještina, isključivosti pri zaštiti kulturnih dobara te promišljanje inkluzivnijih, holističkih modela njege kulturnih realnosti u muzeološkoj praksi.

(Non)material – the duality of inheritance practices

Ecomuseum Batana acts in the field of safeguarding local cultural heritage. Its approach differs from most of Croatian museological, folkloristic or heritage praxis in general. The approach is based on the idea of supporting “living heritage” or the everyday culture including past activities in line with contemporary needs but without burdening settings and costumography.

The first part of the presentation will be dedicated to the activities that brought Batana to the UNESCO Register of Best ICH safeguarding practices.

Following, the Ecomuseum collection and wooden boats will be presented along with the process of cataloguing agava lace from the Benedictine Monastery in Hvar. The comparison is brought forth so as to reflect upon the status of material culture produced by “safeguarded” skills and knowledge, the exclusive usages of safeguarding cultural heritage and to reconsider more inclusive and holistic approaches.

LANA MAJDANČIĆ

Muzeji Ivana Meštrovića – Atelijer Meštrović, Mletačka 8, Zagreb /
Ivan Meštrović Museums – Studio Meštrović

► Pohrana Atelijera Meštrović u Zagrebu

Temelj fundusa Atelijera Meštrović u Zagrebu nastao je Darovnicom Ivana Meštrovića, ugovorom iz 1952. Darovnicom Meštrović (1882.-1962.) daruje državi obiteljsku grobnicu-crkvu Presvetog Otkupitelja u Otavicama, kuće u Zagrebu (s atelijerom) i Splitu (vila sa sakralnim kompleksom) s određenim brojem djela. Te kuće su postale muzejske institucije, te danas djeluju objedinjene u Muzeje Ivana Meštrovića. Osim darovanih djela, u Atelijeru Meštrović se od osnivanja čuvaju i djela koja su bila u umjetnikovom vlasništvu, a koja nakon

njegove smrti (1962.) postaju vlasništvo nasljednika zajedno s autorskim pravima. Navedena djela vode se kao pohrana. Građa je raznovrsna i sastoji se od skulptura, nacрта i crteža Ivana Meštrovića, drugih autora, te arhivske građe. Navedena građa po svom karakteru je specifična. U Muzeju se nalazila i prije osnutka, a zahvaljujući dobroj suradnji institucije i vlasnika nalazi se u stalnom postavu, izlaže na izložbama dok se arhivska građa koristi u istraživanjima i publiciranjima.

Depot of the Studio Meštrović in Zagreb

The foundation of the Depot of the Studio Meštrović in Zagreb was formed by a contract in 1952, the Deed of Donation, upon which Meštrović (1882 – 1962) had donated the family mausoleum in Otavice – The Church the Most Holy Redeemer, his houses in Zagreb (with the studio), in Split (his villa with the sacred building complex) along with a certain number of art works to the state. These houses have become museum institutions and act today as a unit named Museums of Ivan Meštrović. Since the foundation, apart from the donated art work, the Studio Meštrović holds works that had been the artist's property and became property of his heirs along with their ownership rights upon his death (in 1962). These works are kept as part of the museum depot. The documents and materials are manifold, consisting of sculptures, designs and drawings by Ivan Meštrović, other authors and the archive materials. The properties of these materials are specific as they had been there before the foundation itself and thanks to a good interaction between the institution and the owners, it has been part of the permanent display, also shown at various exhibitions, while the archive materials are used for research and publications as well.

Ključne riječi/Key words:

Atelijer Meštrović, *Darovnica*, darovni ugovor, fundus, Ivan Meštrović, pohrana / Studio Meštrović, Deed of Donation, Donation Contract, storage, Ivan Meštrović

UVOD

Temelj fundusa Muzeja Ivana Meštrovića nastao je *Darovnicom Ivana Meštrovića*, odnosno darovnim ugovorom iz 1952. kojima Ivan Meštrović (1882. - 1962.) daruje Vladi Narodne Republike Hrvatske kao predstavnika hrvatskog naroda, obiteljsku grobnicu-crkvu Presvetog Otkupitelja u Otavicama, kuću s atelijerom u Zagrebu (danas Atelijer Meštrović), a u Splitu vilu (danas Galerija Meštrović) i crkvicu s klaustrom, danas sakralno izložbenim kompleksom Meštrovićevih Crikvina Kaštilca s određenim brojem Meštrovićevih umjetnina. Ove kuće su postale muzejske institucije i danas djeluju objedinjene u Muzeje Ivana Meštrovića. Osim darovanih djela, od osnivanja muzejske institucije čuvaju se i djela koja su ostala u umjetnikovom vlasništvu, a koja nakon njegove smrti (1962.) postaju vlasništvo nasljednika zajedno s autorskim pravima. Navedena djela su skulpture, nacrti, crteži i arhivska građa Ivana Meštrovića, te radovi drugih autora, koja se do danas vode kao pohrana. U ovom radu govorit će se o pohrani Atelijera Meštrović u Zagrebu, jednoj od sastavnica Muzeja Ivana Meštrovića.

DAROVNICA¹

Zbirka Ivana Meštrovića mogla je postati muzejska institucija zahvaljujući *Darovnici* tj. Darovnom ugovoru Ivana Meštrovića Vladi NR Hrvatske potpisanog između darovatelja Ivana Meštrovića i daroprimca Vlade NR Hrvatske, u čije ime potpisuje dr. Milan Žanko, ministar-predsjednik Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu². Tim ugovorom umjetnik daruje *zbirku Ateliera Ivana Meštrovića* hrvatskom narodu. O tom darovanju umjetnik razmišlja već tridesetih godina, uoči rata kada piše oporuku i pohranjuje je kod zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca na Kaptolu.³ Prije nego je napisao Darovni ugovor Meštrović se nalazi s Milovanom Đilasom 1949. u Americi gdje Meštrović živi i radi od 1947. godine. O njihovom susretu i svojoj nakani piše u *U uspomenama na političke ljude i događaje*: „[...] sada da Vam iznesem druga naša dva prijedloga – kazao je Đilas, gledajući u pribilješku – prvo, u vašoj kući u Splitu ima, kažu, oko stotinu stvari, a ima ih toliko i u vašoj kući u Zagrebu, a bit će ih još po zemlji, pa je vlada odlučila ponuditi vam da sami napravite nacrt za muzej, u gradu i mjestu koje i gdje odabe-

rete, vlada će ga sagraditi i zvat će se vašim muzejom.“ Nadalje Meštrović u knjizi navodi:

„To je lijepo od vaše vlade, ali ja to ne mogu prihvatiti, niti je potrebno, prvo što neću da budem nikome obvezan, a drugo, što moje stvari u Splitu imaju već svoj okvir, a to je moja kuća i kolika jest da jest, bit će dovoljna za ono što je u njoj. Ja sam u tom smislu još prije rata načinio oporuku i pohranio je kod zagrebačkog nadbiskupa i bit će da vam je bila u rukama prilikom premetačine nadbiskupova dvora. Uostalom, nedavno sam preko Mons. Rittiga tu svoju odluku dostavio vladi Republike Hrvatske.“⁴

Ovim dokumentom definirane se darovane nekretnine u Splitu, Zagrebu i u Otavicama s određenim brojem djela.⁵ Tako se kuća u Zagrebu u Mletačkoj ulici br. 8 sastoji od stambene zgrade, atrija, atelijera i dvorišta, a darovano je i 47 djela. Sedam godina kasnije (1959.) Meštrović proširuje *Darovnicu* za 62 djela.⁶

Uz definiranje nekretnina i djela koja su predmet darovanja, umjetnik definira i obaveze primatelja prema darovanome, ali i prema vlastitim djelima koja nije darovao:

- „Daroprimac će se brinuti oko stručnog smještaja i čuvanja navedenih djela i ne će ni pod kojim vidom dozvoliti njihovo plastično kopiranje,⁷ te se obvezuje, da ih neće ni pod kakvim uvjetima otuđiti niti trajno iznijeti iz spomenutih muzeja.
- Daroprimac je dužan sve predmete ovog darovanja čuvati i uzdržati. U tu svrhu postaviti će o svom trošku čuvara u muzejima i poduzeti potrebno da ovi muzeji budu pristupačni građanstvu.
- Darovatelj će po povratku u domovinu odlučiti, da li će unaprijed spomenute muzeje uključiti i druga svoja umjetnička djela, slike i crteže.
- Daroprimac se obvezuje da će na podesnom i suhom mjestu čuvati sve ostale darovateljeve stvari koje se nalaze u darovanim objektima i to sve dotle dok on s ovim stvarima drukčije ne raspoloži.
- Darovatelj i daroprimac ustanovljuju da se pokušstvo, čilimi i druge kućne stvari, koje se sada nalaze u darovanim objektima u Splitu i Zagrebu, vlasništvo darovateljeve supruge Olge rođ. Kesterčanek te će ona bilo osobno bilo preko svog opunomoćenika s njim raspoložiti. Dok ta raspoložba ne uslijedi, dužan je daroprimac sve stvari čuvati u odnosnim objektima i o njima voditi brigu.“⁸

1 Darovnica je skraćeni naziv Darovnog ugovora Ivana Meštrovića.

2 Darovni ugovor Ivana Meštrovića od 31. siječnja 1952. Arhiva Atelijera Meštrović u Zagrebu.

3 Kečkemet, D. 2009. Život Ivana Meštrovića (1883. - 1962. - 2002.). Školska knjiga, Zagreb, 492.

4 Meštrović, I. 1993. Uspomena na političke ljude i događaje. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 361.

5 Ivan Meštrović darovao je i vilu na Mejama, danas Galeriju Meštrović u Splitu s 40 djela, Meštrovićeve Crikvine Kaštilac u Splitu s 30 djela, te obiteljsku grobnicu-crkvu Presvetog otkupitelja u Otavicama. Te institucije su ujedinjene temeljem Darovnice 1991. i postaje se Fundacija Ivana Meštrovića sa sjedištem u Zagrebu, a 2007. naziv se mijenja u Muzeje Ivana Meštrovića sa sjedištem u Splitu. 3 Kečkemet, D. 2009. Život Ivana Meštrovića (1883. - 1962. - 2002.). Školska knjiga, Zagreb, 492.

6 Danas fundus broji 363 djela Ivana Meštrovića i drugih autora.

7 Ivan Meštrović je autorska prava ostavio svojim nasljednicima. Ona prestaju vrijediti 70 godina nakon smrti autora (2032. godine).

8 Prijepis Darovnice Ivana Meštrovića od 07. veljače 1959., str. 3. Arhiva Atelijera Meštrović u Zagrebu.

Odgovor na pitanje zašto Meštrović daruje svoje kuće i odabrani broj djela i tako detaljno definirao obaveze daroprimca vrlo je lako pronaći ukoliko se spomenu njegova ranija darovanja poglavito javnih spomenika. O jednom od prvih darovanja piše Ivi Tartagli⁹ 1925. godine i kaže: „Ja ću Općini Splitskoj izraditi kip Grgura Ninskog ...Za taj posao neću tražiti nagrade jer to činim iz rodoljubnih osjećaja, a Split je tek mjesto u koje taj kip prvenstveno spada.“¹⁰ Gradu Zagrebu daruje dva puta: prvo 1929. gipsane modele spomenika *Grguru Ninskom i Indijancima* koji se nalaze u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu.¹¹ A potom *Spomenik Andriji Meduliću* postavljan 1932. godine ispred iste građevine.¹² Djelo *Majka doji dijete* kojega radi po molbi Andrije Štampara¹³ daruje Higijenskom zavodu u Zagrebu.¹⁴ Gradu Dubrovniku želi darovati *Spomenik Ruđeru Boškoviću* napisavši: „Spomenik

Rudjeru Boškoviću podići će hrvatski narod, izradit ću ga ja besplatno, a narod će dati ono malo što bude trebalo da se izradi u permanentnom materijalu.“¹⁵ Dakle, glavni razlog darovanja je sigurno bilo domoljublje. Meštrović je ako ne prvi, onda sigurno među prvim umjetnicima nakon Drugog svjetskog rata koji daruje svoja djela i nekretnine¹⁶ što vodi i do drugog razloga, želje za valorizacijom i očuvanjem ostavštine strogo definirajući uvjete darovanja.

DONACIJE KAO TEMELJ NASTANKA MUZEJA

Poznato je da su upravo privatne kolekcije bile temelj za nastanak značajnijih zagrebačkih i hrvatskih muzeja. Nakon Drugog svjetskog rata, od 1946. do 1995. godine, Gradu Zagrebu darovano je 26 umjetničkih zbirki.¹⁷ Među najranijim

darovanim zbirka umjetnika su Memorijalna zbirka i stan arhitekta Viktora Kovačića u Masarykvoj ulici 21/III iz 1953. i Zbirka kuće Joze Kljakovića na Rokovom Perivoju 4, darovane 1969. Slijedeći Meštrovićev primjer Kljaković daruje svoju kuću, svoja djela i djela drugih umjetnika, antikno i drugo pokućstvo, biblioteku i druge pokretnine. Kljaković ima tri uvjeta: da doživotno može besplatno uživati u stanu u darovanoj kući, da mu unuka i sin budu stambeno zbrinuti i najvažnije, da cjelokupna kuća na Rokovom perivoju bude uređena kao memorijalna galerija, te da se trajno čuvaju njegova umjetnička djela i drugi predmeti u priloženom popisu.¹⁸ Nasljednici se sele 1973. godine kada je Zbirka povjerena na upravljanje Galerijama grada Zagreba koje se privremeno useljavaju.¹⁹ Dvije godine kasnije će zbog lošeg stanja kuće započeti djelomična sanacija zahvaljujući kojoj se 1976. Zbirka i otvorila za javnost.²⁰ Godine 1983. u kući počinje raditi Centar za likovni odgoj grada Zagreba koji skrbi o Zbirci i njome upravlja do danas. Gotovo tri desetljeća kasnije, 2009. postavlja se izložba djela Joze Kljakovića naziva *Bojiš li se sinko ikoga?* povodom novouređenog izložbenog prostora Memorijalne zbirke.

NASLJEĐE IVANA MEŠTROVIĆA U ZAGREBU

Ivan Meštrović (1883. - 1962.) dolazi trajno živjeti u Zagreb 1919., te sljedeće godine kupuje parcele u Mletačkoj ulici na Gornjem gradu, gdje će s obitelji živjeti između dva svjetska rata. U Splitu je etapno gradio vilu na Mejama počevši 1929. koja je završena deset godina kasnije (1939.) kada kupuje ostatke renesansnog ljetnikovca Capagrosso, te započinje njegovu obnovu interpolirajući atrij i kapelu Svetog Križa. Danas je taj sakralno-izložbeni kompleks poznat pod nazivom Meštrovićeve Crikvine Kaštilac (1939. - 1941.). U Otavicama, blizu Drniša, u mjestu gdje je odrastao izgradio je obiteljsku grobnicu-crkvu Presvetog Otkupitelja (1926. - 1930.).

Iznimno plodno stvaralačko razdoblje završava uhićenjem u Zagrebu u studenom 1941. U zatvoru se nalazio do 13. siječnja 1942. kada je pušten u kućni pritvor. Od ožujka iste godine ukinut je i pritvor, stoga Meštrović trajno napušta Hrvatsku. O njegovim kućama u Zagrebu na adresi Illica 12, Mletačka 8 i atelijeru na Josipovcu 5 nastavlja brinuti privatni upravitelj Đuro Gašparac²¹

- 9 Dr. Ivo Tartaglia (1880. - 1949.), odvjetnik, gradonačelnik Splita (1918. - 1928.), osnivač i predsjednik pomorske organizacije Jadranska straža (1922. - 1941.), prvi ban Primorske Banovine (1929. - 1932.). S Ivanom Meštrovićem upoznao se početkom 20. stoljeća za vrijeme studija u Beču. Njihovo druženje prerast će u neraskidivo prijateljstvo do kraja Tartagliina života. Vidjeti: Šeparović Palada, M. 2016. Ivan Meštrović: Spomenik Grguru Ninskom u Splitu. Muzeji Ivana Meštrovića, Split, bilješka 8, 68.
- 10 Šeparović Palada, M. 2016. Ivan Meštrović: Spomenik Grguru Ninskom u Splitu. Muzeji Ivana Meštrovića, Split, 8-9.
- 11 Gipsani modeli nalazili su se u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu koji je trebao postati Meštrovićev muzej. Grad Zagreb nema darovnicu Ivana Meštrovića koja bi to mogla potvrditi. Zahvaljuje na informaciji Veljku Mihaliću iz Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba. Za podatak o darovanju vidjeti: Humski, V. 1986. Pregled povijesti muzeja u Hrvatskoj: 19. i 20. st. (do 1945.).U: Šola T. (ur.) Muzeologija, 24, 38. Isti podatak objavljen i u Jutarnjem listu od 2. lipnja 1932. na strani 7. Vidjeti: Vujanović, B. 2017. Meštrovićev znak u Zagrebu : Spomenik Andriji Meduliću. Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb, 90.
- 12 Vujanović, B. 2017. Meštrovićev znak u Zagrebu : Spomenik Andriji Meduliću. Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb, 90.
- 13 Andrija Štampar (1888. - 1958.) hrvatski liječnik. Bio je profesor i dekan Medicinskog fakulteta u Zagrebu, rektor Zagrebačkog sveučilišta i predsjednik JAZU. Utemeljitelj je Instituta za higijenu rada. Godine 1946. izabran je za prvog predsjednika Ekonomsko-socijalnog vijeća Organizacije Ujedinjenih naroda, te za predsjednika Privremene komisije, koja je do ratifikacije Ustava Svjetske zdravstvene organizacije 1948. vršila dužnost te organizacije. Vidjeti: Vujanović, B. 2017. Meštrovićev znak u Zagrebu : Majka doji dijete. Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb, bilješka 173, 79.
- 14 Vujanović, B. 2017. Meštrovićev znak u Zagrebu : Majka doji dijete. Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb, 80.
- 15 Vujanović, B. 2017. Meštrovićev znak u Zagrebu : Spomenički diptih : Ruđer Bošković i Nikola Tesla. Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb, 108.
- 16,17 Mihalić, V. 1995. Donacije umjetničkih zbirki gradu Zagrebu 1946. - 1995. godine, U: Zgaga, V. (ur.) Muzeologija, 32, 82-108.

- 18 Darovni ugovor između Joze Kljakovića i Grada Zagreba sklopljen 17. rujna 1969. godine.
- 19 Zdelar, Z. 2009. Memorijalna zbirka akademskog slikara Joze Kljakovića. U: Senjanović, P. (ur.) Jozo Kljaković, Retrospektiva 1889.-1969. Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 63.
- 20 Tom prigodom izdan je deplijan s tekstom Vesne Barbić, tadašnje kustosice i voditeljice Atelijera Meštrović u Zagrebu. Barbić je Zbirku inventarizirala i popisala, te je zaslužna za ikonografski i likovni opis ciklusa Svetog Marka u izdanjima župnog ureda istoimene crkve i bila je jedan je od najboljih poznavatelja Kljakovićeve djela. Vidjeti: Senjanović, P. 2009. Jozo Kljaković. U: Senjanović, P. (ur.) Jozo Kljaković, Retrospektiva 1889.-1969. Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 63.
- 21 Đuro ili Gjuro Gašparac je preuzeo posao privatnog upravitelja kuća u Illici 12 i Mletačkoj 8, te atelijera na Josipovcu broj 5 u Zagrebu. Posao je preuzeo od brata P. Gašparca te je nastavio raditi na adresi Draškovićeve ulica 13 u Zagrebu, a kasnije na adresi Škrčeva 7. Pismo P. Gašparca u kojemu predaje poslove svome bratu Đuri datirano je 19. studenog 1932. Đuru Gašparca je naslijedio njegov sin Pavo koji surađuje s Meštrovićem do 1959. kada mu Meštrović otkazuje suradnju s obzirom na to da je kuća u Illici 12 postala stambena zajednica. (IDENT 307 A1 i 308 A1-A2), pisma u pohrani Atelijera Meštrović u Zagrebu.

sve do travnja 1946. kada Meštrović iz Ženeve piše Svetozaru Rittigu:²² „[...] prijatelju Tomici²³ sam pisao, a danas i upravitelju kuće, da je najbolje da kuću u Mletačkoj ulici pretvore u mali muzej. Tomica je čujem bolestan, pa neznam hoće li se to moći izvesti. Da je Pešo²⁴ tu, on bi to najbolje uredio, jer je najviše upućen kako treba stvari razmjestiti. Izvidi ti kako se može urediti.”²⁵ Slijedom pisma, već u svibnju dolazi do preokreta s njegovom kućom i inventarom. Brigu preuzima država koja radi prvi popis inventara dok Gašparac prestaje biti upravitelj. Temeljem Odluke o zaštiti i očuvanju kulturnih

spomenika i starina²⁶ oformljena je Komisija²⁷ koja popisuje „umjetničke i kulturno-povjesne predmete u stanu Ivana Meštrovića u Mletačkoj ulici broj 8.”²⁸ Na jesen, nakon što je građa popisana, u prizemlje kuće se useljava čuvar-pazikuća Josip Burić²⁹ s obitelji, zaposlenik Moderne galerije u Zagrebu. Burić vodi brigu o potrebnim popravcima, broju posjetitelja, preuzimanju djela i ostalim aktivnostima pišući krajem svake godine izvještaj.³⁰ „Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske 1948. ponovno imenuje komisiju³¹ radi pregleda smještaja odljeva i kalupa umjetnina Ivana Meštrovića koji

se nalaze u njegovim atelijerima³² pod upravom g. Gašparca,³³ Zagreb, Škrčeva 7., a u svrhu ustanovljenja činjeničnog stanja i eventualnog donešenja prijedloga, koje mjere treba poduzeti, da se svi predmeti i umjetnine zaštite od propadanja.”³⁴ Komisija je ustvrdila da su sva mjesta u kojima su pohranjene umjetnine u lošem stanju i potrebna su velika ulaganja³⁵, stoga je donesen „[...]nalog Ministarstva prosvjete NR Hrvatske po kojemu je ovlaštena Gipsoteka³⁶ da preuzme cijelu Meštrovićevu zbirku koja se nalazi na Josipovcu 5 i Ilici 12. Za pokriće troškova, prenosa i smještaj figura i za popravak krova u Mletačkoj ulici odobrena je svota novaca.”³⁷

Atelijera Meštrović, a potom se postupno moglo pristupiti i sveobuhvatnom popisu i obradi darovane građe koja postaje dio fundusa i pohranjene nedarovane građe, koja se do danas vodi kao pohrana. Međutim, pohrana Atelijera je specifična jer se nalazila u kući prije nastanka muzejske institucije i ostala je nakon formiranja muzeja,³⁸ a Meštrović je Darovnim ugovorom jasno definirao obaveze prema istom.

Prva umjetnikova nasljednica je bila supruuga Olga Meštrović koju nasljeđuje njihovo dvoje³⁹ djece i troje unučadi.⁴⁰ Do 2004. godine, Marija Meštrović redovito obilazi očevu ostavštinu zalažući se da se temeljem *Darovnice* treba brinuti za ostavštinu oca i nastojati da se stvori jedna institucija. Njezinim konstantnim zalaganjem, Hrvatski sabor 1991. godine donosi Zakon o Fundaciji Ivana Meštrovića⁴¹ zahvaljujući kojemu se mogu

POHRANA ATELIJERA MEŠTROVIĆ U ZAGREBU

Tek s Darovnicom ostvaruju se uvjeti za inicijalno formiranje muzejske institucije, današnjeg

- 22 Svetozar Rittig ili Ritig (1873. - 1961.), svećenik, crkveni povjesničar i političar. Godine 1915. imenovan je župnikom Župe Svetog Blaža, a od 1917. do 1941. župnik je središnje zagrebačke Župe Svetog Marka. Na obnovi te crkve radio je i Meštrović. Bio je i upravitelj Moderne galerije, potpredsjednik Hrvatskog društva umjetnosti Strossmayer. Od 1943. je bio u partizanima. Nakon rata je djelovao kao poslanik Ustavotvorne i savezne narodne skupštine.
- 23 (op.a.) Tomislavu Krizmanu (1882. - 1955.), grafičaru, slikaru, scenografu, ilustratoru, oblikovatelju (dizajeru) primijenjenih umjetnosti, pokretaču Zagrebačkih radionica po uzoru na Wiener Werkstätte. Završio trgovačku akademiju u Zagrebu (1903.). Učio je slikarstvo i grafiku kod B. Čikoša-Sesije i M. Cl. Crnčića. Studirao u Beču na Školi za umjetnost i obrt i akademiji. Zajedno s Meštrovićem, Račkim i Vidovićem bio je jedan od osnivača društva Medulić. Prvi put se kao slikar predstavio na izložbi Društva hrvatskih umjetnika 1901. godine. Vidjeti: Gašparović, M. 2003. Plenerizam – simbolizam – slikarstvo secesije. U: A. Galić, M. Gašparović (ur.) Secesija u Hrvatskoj. Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 123-124.
- 24 Petar Meštrović (Otavice, 1894. – Trst, 1967.), brat Ivana Meštrovića.
- 25 Pismo Ivana Meštrovića Svetozaru Rittigu iz Ženeve 7. travnja 1946. Vlasništvo nasljednika Svetozara Rittiga.
- 26 Odluka o zaštiti i čuvanju kulturnih spomenika i starina izdana je od NKOJ-a (Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije) 20. veljače 1944. i AVNOJ-a (Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije) od 24. svibnja 1945., te naredbe Ministarstva prosvjete od 28. lipnja 1945. o obrazovanju Komisije za sakupljanje i očuvanje kulturnih spomenika i starina.
- 27 Komisija za sakupljanje i očuvanje kulturnih spomenika i starina.
- 28 Zapisnik od 7. svibnja 1946. u čijem potpisu je Ana Deanović-Bogdanović, asistent Konzervatorskog zavoda. Arhiva Atelijera Meštrović u Zagrebu.
- 29 Josip Burić bio je zaposlenik Moderne galerije u Zagrebu u kojoj je radio kao podvornik. Bio je i čuvar Meštrovićevog atelijera na Josipovcu 5. Burić je živio u prizemlju kuće od rujna 1946. do 1967.
- 30 Izvještaj piše Konzervatorskom zavodu u Zagrebu i Savjetu za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske. Arhiva Burić, arhiva Atelijera Meštrović u Zagrebu.
- 31 Dekretom pomoćnika ministra prosvjete imenovana je komisija: Ivan Dončević, načelnik odjela za kulturu i umjetnost Ministarstva prosvjete NRH; Marijan Detoni, rektor Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, dr. Antun Bauer, direktor Gipsoteke grada Zagreba, Gjuro Gašparac, upravitelj Meštrovićevih atelijera; Marko Hehrman, referent Planskog odjela Ministarstva prosvjete. Vidjeti: Gipsoteka, dopis Prosvjetnom odjelu, prijedlog za čuvanje Meštrovićeve zbirke i popravka krova u kući u Mletačkoj ulici br. 1136/48, Zagreb 14.10.1948. Arhiva Gliptoteke HAZU u Zagrebu.

- 32 Atelijeri se odnose na atelijer u Mletačkoj 8 i na Josipovcu 5. Umjetnine su se nalazile i na tavanu u Ilici 12.
- 33 Iz arhivskih podataka nije jasno do kada je Đuro Gašparac vodio brigu o Josipovcu 5, a kada nadzor preuzima Josip Burić. U fusnoti broj 13 popisani su dokumenti Gipsoteke u Zagrebu iz 1948. godine u kojima se Đuro Gašparac još uvijek navodi kao upravitelj kuće u Mletačkoj 8, Ilici 12 i Josipovcu 5.
- 34 Zapisnik za smještaj umjetnina I. Meštrovića 16.9.1948. Arhiva Gliptoteke HAZU u Zagrebu
- 35 Zapisnik komisije u sastavu Ivan Dončević, Marijan Detoni, Gjuro Gašparac, Marko Hehrman i Antun Bauer od 28. rujna 1948. Arhiva Gliptoteke HAZU u Zagrebu
- 36 Danas Gliptoteka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
- 37 Gipsoteka, dopis Prosvjetnom odjelu, prijedlog za čuvanje Meštrovićeve zbirke i popravka krova u kući u Mletačkoj ulici br. 1136/48, Zagreb 14.10.1948. Arhiva Gliptoteke HAZU u Zagrebu
- 38 U Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi u kojemu piše da se u Knjigu pohrane muzejskih predmeta upisuju podaci o predmetima koji su muzeju od strane vlasnika ili drugog ovlaštenika predani u svrhu privremene ili trajne pohrane, Narodne novine, br. 142/98
- 39 Marija (1927.) i Mate Meštrović (1930.)
- 40 Marta Meštrović (1924. - 1949.) umire 6 mjeseci nakon poroda, te njezinu kćer Olgu odgajaju Ivan i Olga Meštrović. Tvrtko Meštrović (1925. - 1961) rano umire i ostaju iza njega dva sina: Ivan Domagoj i Stjepan Gabrijel.
- 41 Zakon o Fundaciji Ivana Meštrovića, Narodne novine, 9/1991

ujediniti: Atelijer Meštrović u Zagrebu, Galerija Meštrović s Meštrovićevim Crikvinama Kaštilcem u Splitu i obiteljska grobnica-crkva Presvetog Otkupitelja u Otavicama⁴² u novoosnovanu Fundaciju Ivana Meštrovića sa središtem u Zagrebu. Prema tom Zakonu Marija Meštrović postaje doživotni član Upravnog odbora s pravom veta na izbor ravnatelja, izbor predsjednika i članova tog odbora. Tek 2004. nasljednici su odlučili podijeliti građu međusobno, što ranije nije napravljeno. Galerija Grubić iz Zagreba, angažirana od strane nasljednika, radi popis građe u pohrani Galerije Meštrović i Atelijera Meštrović. Temeljem novog Zakona o Muzejima Ivana Meštrovića⁴³ donesenog 2007., institucija je promijenila ime i sjedište koje postaje Split, a nasljednici više nemaju svog predstavnika u Upravnom vijeću.

Fundus i pohrana registrirano su kulturno dobro zahvaljujući čemu Republika Hrvatska⁴⁴ ima pravo prvotkupa koji traje 60 dana, te je tim Zakonom⁴⁵ povećana mogućnost da se djelo otkupi i ostane u muzejskoj instituciji. Ali, problem je velikog broja građe jer samo u Atelijeru Meštrović se čuva 35 skulptura i 34 crteža Ivana Meštrovića, 17 djela drugih autora, 1 000 nacрта, 3 250 pisama,

1 814 knjiga, namještaj i arhivska građa. Zbog toga je Stručno vijeće Muzeja Ivana Meštrovića⁴⁶ 2012. godine napravilo strategiju otkupa djela prema sljedećim prioritetima:

1. originalna djela u drvu, mramoru i kamenu te slike i crteži iznimne kvalitete koji se smatraju antologijskim djelima Ivana Meštrovića;
2. djela u gipsu i bronci koja oblikovnim značajkama pripadaju antologijskim djelima ili značajnim djelima Ivana Meštrovića, a zadovoljavaju sljedeće značajke: djela koja nisu lijevana u broncu i brončani odljevi lijevani za života autora te gipsani modeli koji su realizirani u kamenu
 - djela koja su lijevana u broncu, ali ne postoji izvorni primjerak u gipsu ili se primjerak u gipsu ne nalazi u muzejskoj ustanovi,
 - djela u gipsu i bronci koja oblikovnim značajkama pripadaju antologijskim djelima ili značajnim djelima Ivana Meštrovića, a zadovoljavaju sljedeće značajke:
 - djelo u gipsu ili bronci od kojih postoji veći broj odljeva ili djelo koje je oblikovao u nekoliko gotovo istih varijanti i portreti,

- djela u gipsu i bronci koja oblikovnim značajkama pripadaju antologijskim djelima ili značajnim djelima Ivana Meštrovića, a zadovoljavaju sljedeće značajke: djelo u gipsu ili bronci od kojih postoji veći broj odljeva ili djelo koje je oblikovao u nekoliko gotovo istih varijanti i portreti;
- 3. djela Ivana Meštrovića koja oblikovnim značajkama ne pripadaju značajnijim djelima, već predstavljaju dokument postojanja i uništena djela gdje nije moguća restauracija
 - djela drugih autora.

Među antologijska djela koja su pohrana Atelijera Meštrović, a dio su stalnog postava treba spomenuti mramorni secesijski reljef *Plesačica*⁴⁷ koji je nastao u Rimu 1911. godine, tri crteža nazvana *Čovjek koji piše*⁴⁸ (Slika 1) iz 1924. godine kao i crtež Lazarovo uskrsnuće⁴⁹ nastalo u Zagrebu 1941. godine. Secesijska *Plesačica* je jedino mramorno rano Meštrovićevo djelo u Atelijeru. Zahvaljujući skicama nazvanima *Čovjek koji piše* moguće je pratiti razvoj teme od skice do javnog spomenika. Iz skica je nastala naslovnica kataloga samostalne izložbe u Brooklyn Museumu u New Yorku održane 1924. - 1925. godine (Slika 2).

Čovjek koji piše, New York, 1924., olovka na papiru, br. pohrane POH-AMZ-256

Nalovnica kataloga samostalne izložbe Ivana Meštrovića održane u Brooklyn Museumu u New Yorku od 1924.

42 Do 1991. sastavnice su djelovale odvojeno: Atelijer Meštrović u Zagrebu je bio dio Galerija grada Zagreba, Galerija Meštrović s Meštrovićevim Crikvinama Kaštilcem u Splitu je djelovala samostalno, a crkva-grobnica u Otavicama je bila pod upravom Muzeja Drniške krajine u Drnišu.

43 Zakon o Muzejima Ivana Meštrovića, Narodne novine, 76/07

44 Vlasnik koji namerava prodati kulturno dobro dužan je najprije istodobno ponuditi ga Rpublici Hrvatskoj, županiji, Gradu Zagrebu, gradu ili općini na čijem području to kulturno dobro nalazi navodeći cijenu i druge uvjete prodaje. Članak 37 Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Narodne novine, 152/14

45 Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Narodne novine, 152/14

46 Odluku o strategiji donijelo je Stručno vijeće 2012. godine u sastavu: Andro Krstulović Opara, ravnatelj; Barbara Kovačić Domančić, predsjednica Stručnog vijeća; Ljiljana Čerina, muzejska savjetnica, Lana Majdančić, kustosica; Barbara Vujanović, kustosica i Maja Šeparović Palada, viša kustosica.

47 Pohrana Atelijera Meštrović u Zagrebu, POH-AMZ-297

48 Pohrana Atelijera Meštrović u Zagrebu, POH-AMZ-257 i POH-AMZ-263

49 Pohrana Atelijera Meštrović u Zagrebu, POH-AMZ-302

Studija za Marka Marulić, Zagreb, 1924., bronca;
Fototeka Atelijera Meštrović u Zagrebu, inv. br. FAM-974, foto Svetozar Prodanović

Gipsani Spomenik Marku Maruliću izložen u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1932. na IV. kolektivnoj izložbi Ivana Meštrovića Fototeka Atelijera Meštrović u Zagrebu, inv. br. FAM-998, foto nepoznati autor

Na naslovnici se oblikovanjem nastavlja i studija *Marka Marulića* (Slika 3) kao i spomenik *Marku Maruliću* (Slika 4) postavljen u Splitu 1925. Kompozicijsko rješenje će ponoviti i kod djela *Čovjek koji piše, autoportret*⁵⁰ iz iste godine. Slično je i s crtežom *Lazarovo uskrsnuće* (Slika 5) koji je priprema za drveni reljef *Uskrsnuće Lazara*⁵¹ (Slika 6) kao dio kristološkog ciklusa prikazanog u 28 drvenih reljefa u crkvi Svetog Križa u Meštrovićevim Crikvinama Kaštilcu u Splitu.

Dakle, navedena djela nisu samo važna jer obogaćuju stalni postav Atelijera Meštrović već

nam daju uvid u umjetnikov način rada i razvoj određene teme.

GRAĐA KOJA NIJE OBUHVAĆENA STRATEGIJOM OTKUPA

Strategiju otkupa iz 2012. godine potrebno je nadopuniti novom valorizacijom koja će se odnositi na: arhitektonske nacрте, arhivsku građu, knjige, pisma i namještaj koji do sada nisu ušli u strategiju. Kod izrade strategije se prvo promišljalo o skulpturama i crtežima Ivana Meštrovića koji su i dio stalnog postava, te je iznimno važno zadržati cjelovitost.

50 Fundus Atelijera Meštrović u Zagrebu, inv.br. AMZ-156

51 Meštrovićeve Crikvine Kaštilac, GMS-55

Crtež Lazarovo Uskrsnuće na galeriji atelijera u Atelijeru Meštrović u Zagrebu Lazarovo uskrsnuće, Zagreb, 1941., ugljen na natron papiru, br. pohrane POH-AMZ-302, foto Ivan Pavić

Uskrsnuće Lazara, Lausanne, 1944., orahovina, inv. br. GMS-55;
Fototeka Atelijera Meštrović u Zagrebu, inv. br. FAM-667, foto nepoznati autor

Međutim, arhiva, pisma i nacrti su prvenstveno iznimno vrijedan izvor podataka o realiziranim i nerealiziranim djelima. Nacrti se odnose na zagrebačke⁵² i splitske⁵³ projekte vlastitih kuća, jednako kao i na projekte javnih građevina⁵⁴ i spomenika⁵⁵ u Hrvatskoj i izvan nje.⁵⁶ Arhiva je vezana uz pojedine projekte nadopunjene prepiskom, ugovorima i fotografijama dok bogati fond pisama svjedoči o Meštrovićevim poznavstvima, razmišljanjima i njegovom životu i radu uopće. Meštrovićeva knjižnica upotpunjuje muzejsku knjižnicu katalogima izložaba i časopisima s objavljenim osvrti na izložbe ili na već neki drugi segment umjetnikovog rada. Namještaj daje ambijentalnost Atelijeru Meštrović po čemu je poseban, a vrlo često ga je osmišljavao osobno umjetnik u suradnji s radionicom Crnokrak.⁵⁷

52 Mletačka 6-10, Ilica 12, Josipovac 5, Draškovićeve 13, Dom umjetnosti.

53 Vila na Mejama i Kaštelet.

54 Banska palača, Muzej narodnih spomenika, nepoznata zgrada, Pile u Dubrovniku.

55 Grgur Ninski u Splitu i Varaždinu, spomenik Strossmayeru u Zagrebu.

56 Spomenik Francuskoj u Beogradu, Spomenik Indijancima u Chicagu, Spomenik Pilsudskom u Varšavi...

57 Radionu umjetnog pokušstva: drvorezbarski i risači atelier s adresom Kuniščak 22 u Zagrebu osnovao je Nikola Crnokrak. Izučio je zanat u drvorezbarskoj obrtnoj školi u Staroj Gradiški 1891. Doškolovalao se u Beču, te 1915. otvorio vlastiti ateljer u kojem je izrađivao stilski namještaj koji je izlagao i na Zagrebačkom zboru. Od 1925. u atelijeru je radio i njegov sin Dragutin koji je izučio rezbarski zanat, a kasnije je položio ispit za arhitekta za unutarnje uređenje na umjetnoj obrtnoj školi u Detmoldu u Njemačkoj. Za izložene radove umjetnog obrta na Međunarodnoj izložbi u Bruxellesu održanoj 1933. Nikola Crnokrak je odlikovan diplomom i kolajnom prvog reda. S Meštrovićem je surađivao na uređenju njegove kuće u Mletačkoj ulici u Zagrebu početkom dvadesetih godina 20. stoljeća. Suradnja se nastavila prilikom uređenja vile na Mejama. U arhivi Crnokrak čuvaju se nacrti namještaja i pismo iz 1942. godine. Obrtnički vjesnik iz prosinca 1928. i studenog 1933. Arhiva Crnokrak, arhiva Atelijera Meštrović u Zagrebu.

ZAKLJUČAK

Pohrana Atelijera Meštrović je raznovrsna građa iznimno vrijedna per se, a istovremeno i nezaobilazan izvor podataka o radu i životu Ivana Meštrovića. Zahvaljujući precizno definiranim točkama Darovnog ugovora, prvenstveno onih koje se odnose na obveze daroprimca poštovani su svi stavci Ugovora. Darovane kuće su prvo obnovljene i postale su muzeji, a time su i otvorene jav-

nosti. Zaposleni su stručni djelatnici koji obrađuju, čuvaju i izlažu umjetnikova djela. Bi li odnos bio isti da Meštrović nije tako jasno definirao uvjete darovanja?

Usporede li se uvjeti darovanja Joze Kljakovića i činjenično stanje, vidljivo je kako je Meštrović dobro promislilo o uvjetima darovanja i zahvaljujući njegovoj pronicljivosti danas baštini mo iznimno vrijednu darovanu zbirku i građu u pohrani. ☺

Literatura

- ▶ Čerina, Lj. 2010. *100 djela Atelijera Meštrović. Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb*
- ▶ Gašparović, M. 2003. *Plenerizam – simbolizam – slikarstvo secesije. U: A. Galić, M. Gašparović (ur.) Secesija u Hrvatskoj. Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb*
- ▶ Humski, V. 1986. *Pregled povijesti muzeja u Hrvatskoj: 19. i 20. st. (do 1945.). U: Šola T. (ur.) Muzeologija, 24*
- ▶ Kečkemet, D. 2009. *Život Ivana Meštrovića (1883. – 1962. – 2002.) drugi svezak. Školska knjiga, Zagreb*
- ▶ Meštrović, I. 1993. *Uspomena na političke ljude i događaje. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb*
- ▶ Mihalić, V. 1995. *Donacije umjetničkih zbirki gradu Zagrebu 1946. - 1995. godine. U: Zgaga, V. (ur.) Muzeologija, 32.*
- ▶ Senjanović, P. 2009. *Jozo Kljaković. U: P. Senjanović (ur.) Retrospektiva 1889.-1969. : Memorijalna zbirka Joze Kljakovića. Galerija Klovićevi dvori, Zagreb*
- ▶ Šeparović Palada, M. 2016. *Ivan Meštrović: Spomenik Grguru Ninskom u Splitu. Muzeji Ivana Meštrovića, Split*
- ▶ Vujanović, B. 2017. *Meštrovićev znak u Zagrebu. Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb*
- ▶ Zdelar, Z. 2009. *Memorijalna zbirka akademskog slikara Joze Kljakovića. U: P. Senjanović (ur.) Retrospektiva 1889.-1969. : Memorijalna zbirka Joze Kljakovića. Galerija Klovićevi dvori, Zagreb*

NIKŠA MENDEŠ

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Muzejski trg 1, Rijeka / Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka

▶ Zbirka maketa brodova brodogradilišta Kraljevica

Dislocirana zbirka maketa brodova brodogradilišta Kraljevica pripada Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka od prosinca 2015. godine, kad je odlukom uprave brodogradilišta „Kraljevica“ darovana Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka. Zbirka se sastoji od 30 maketa brodova

građenih u brodogradilištu u razdoblju od II. svjetskog rata do samostalnosti Republike Hrvatske. Obuhvaća makete putničkih, ratnih i teretnih brodova građenih za različite domaće i strane kompanije. Upotpunjena je slikama brodova u tehnikama ulje na platnu, akvarel i grafika te fotografijama brodogradilišta. →

The collection of ship models in the Kraljevica shipyard

The off-site collection of Kraljevica shipyard ship models has belonged to the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka since December 2015, when it was donated to the latter by a decision of the Kraljevica shipyard's management.

The collection consists of 30 ship models assembled in the shipyard during the period from the Second World War to Croatia's independence. It consists of models of passenger, naval and freight vessels made for various domestic and foreign companies. It also includes oil and water-colour paintings and pencil illustrations of the ships, as well as photographs of the shipyard.

Shipbuilding tools form a valuable part of the collection. There are also two exceptional items: a 1909 register of the shipyard's employees and a carpenter's table naval architect's drafting board from the late 19th century. Paintings of the ships built in Kraljevica, particularly those by the renowned artist Miroslav Grdaković, will additionally be highlighted and presented at the 4th Congress of Croatian Museum Experts in Vukovar.

The collection is still housed in the shipyard's reception hall, and the town of Kraljevica, in cooperation with the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka, is planning to move it to a separate room where the conditions for its exhibition and preservation will be vastly improved.

Ključne riječi/Key words:

Atelijer Meštrović, *Darovnica*, darovni ugovor, fundus, Ivan Meštrović, pohrana / Studio Meštrović, Deed of Donation, Donation Contract, storage, Ivan Meštrović

Zaseban dio zbirke čini vrijedan brodograditeljski alat. Tu su i dva iznimna eksponata – knjiga brodograditeljskih radnika iz 1909. i brodograditeljski stol s kraja XIX. stoljeća. U izlaganju na 4. Kongresu muzealaca u Vukovaru istaknut će se i predstaviti slike brodova građenih u Kraljevici, posebno one poznatog autora Miroslava Grdakovića.

Zbirka se i dalje nalazi u svečanoj dvorani brodogradilišta, a grad Kraljevca, u suradnji s Pomorskim i povijesnim muzejom Hrvatskog primorja Rijeka, planira je u budućnosti izmjestiti je u prostor u kojem će imati bolje uvjete za prezentaciju i očuvanje građe.

UVOD:

Zbirka maketa brodova brodogradilišta Kraljevica nastajala je u razdoblju od završetka drugog svjetskog rata kada su započele pripreme za ponovno pokretanje rada brodogradilišta. Od 1947. godine odlukom Centralne uprave brodogradnje FNRJ, pri Ministarstvu obrane¹ započela

je obnova brodogradilišta na Jadranu, pa tako i Kraljevice. Tijekom pedesetih godina 20. stoljeća počele su prve gradnje brodova, a uz njih su se paralelno izrađivale i makete građenih brodova.

Brodogradilište ima dugu povijest. Osnovano je patentom (reskriptom) austrijskog cara Karla VI. još 1729. i nakon postojanja više od 280 godina, promijenivši nekoliko carstava i država, formalno je ugašeno 2012. godine. Brodogradilište je postojalo kao brodogradilište za austrijske ratne fregate zatim u 19. st. u njemu djeluju privatni brodograditelji poput braće Pritchard i kasnije Vatroslava Arčanina,² a nakon toga kao dio riječkog brodogradilišta Lazarus, od 1900. koje je obavljalo remonte manjih brodova. Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije djeluje kao brodogradilište Kraljevine SHS, "Jugoslavenska brodogradilišta d.d.", te od 1936., kao "Jadranska brodogradilišta d.d.", u konzorciju sa Splitom i Sušakom.³ Nakon drugog svjetskog rata brodogradilište nosi ime "Titovo brodogradilište Kraljevica" od 23. listopada 1946.⁴ Utemeljenjem samostane Republike Hrvatske, brodogradilište 1993. mijenja naziv u "Brodogradilište Kraljevica d.d."

1 BRODOGRADILIŠTE KRALJEVICA, 1729-2009., NAKLADNI ZAVOD GLOBUS, ZAGREB, 2009, str. 87.

2 Mendeš, N. Stari jedrenjaci, 2000, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka, str. 26.-27.

3 BRODOGRADILIŠTE KRALJEVICA, 1729-2009., NAKLADNI ZAVOD GLOBUS, ZAGREB, 2009, str. 69.

4 sto, str. 87.

Pored maketa brodova koje se nalaze u Upravnoj zgradi brodogradilišta u prostoru svečane dvorane u zbirci su još zastupljene slike brodova građenih u brodogradilištu, brodograditeljski alat i jedan brodograditeljski stol.

Motiv iz brodogradilišta Kraljevica, 19. st. papir/akvarel

ZBIRKA MAKETA BRODOVA:

Zbirka maketa brodova Brodogradilišta Kraljevica bila je u vlasništvu brodogradilišta do kraja 2015. godine, odnosno točnije do 11. prosinca 2015. Nakon nekoliko susreta s tadašnjom gradonačelnicom Kraljevice, Nadom Turina Đurić, te upravom nekadašnjeg brodogradilišta Kraljevica odnosno stečajnom upraviteljicom Marijom Ružić, odlukom uprave "Brodogradilišta Kraljevica, d.d." u stečaju, zbirka je donirana Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka, na čelu s ravnateljicom dr. sc. Teom Perinčić.

Samo brodogradilište Kraljevica koje je bilo u stečaju, započelo je od 2014. opet s radom, ali pod novim nazivom. Brodogradilište je u koncesiju preuzela tvrtka Dalmont d.o.o, i nastavila tradiciju obnove, remonta i gradnje novih brodova.

Tvrtka Dalmont d.o.o preuzela je obavezu da se navedena zbirka i dalje izlaže u izložbenoj svečanoj dvorani brodogradilišta, a tako je odlukom o donaciji Zbirke, Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka ostalo i nadalje.

Danas dvije godine nakon preuzimanja zbirke, zbirka je sastavni dio PPMHP, a vodi se kao jedna od pet dislociranih zbirki Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka.

Građa zbirke:

▶ Navedena zbirka sastoji se od ukupno:

30 maketa brodova građenih u brodogradilištu, oko 40 fotografija i slika brodova, te ostalih predmeta, a to su: 27 komada različitog brodograditeljskog alata, jedne knjige zaposlenika brodogradilišta iz 1909. godine, jedne daske s priborom za tehničko crtanje, jedne velike brodograditeljske pile, te tri komada sidra.

Najznačajniji dio zbirke svakako je skupina maketa brodova. Za razliku od ostalih predmeta u zbirci slika, alata i brodograditeljskog stola brodske makete su zaštićene i nalaze se u Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske pri Ministarstvu kulture RH. Zbirka je registrirana 2013. godine i dobila je registarski broj Z-5928.

U zbirci registriranih maketa brodova dominiraju makete brodova koji su građeni u drugoj polovici dvadesetog stoljeća i pred sam kraj dvadesetog stoljeća. Mnogo su manje zastupljene makete jedrenjaka, tj. postoje samo tri i to: maketa jedrenjaka bark "Grad Karlovac", maketa austrijske ratne fregate "Aurora" i maketa jedrenjaka iz 18. stoljeća Pomorske škole Piran. Posebno su za zbirku važne makete jedrenjaka „Grad Karlovac“, jer on predstavlja jedan od najznačajnijih jedrenjaka brodograditelja Vatroslava Arčanina, iz 1867.-1868. godine, a koji je građen za brodovlasnika Vjenceslava Turkovića iz Karlovca. "Grad Karlovac" bio je jedan od značajnijih kraljevičkih jedrenjaka u drugoj polovici 19. stoljeća, dok je ratna fregata "Aurora" jedna od prvih građenih fregata, za vrijeme prve faze rada brodogradilišta tijekom vladavine carice Marije Terezije. Fregata "Aurora" je građena 1764, i to su prve značajne gradnje u Kraljevici kao austrijske ratne luke i brodogradilišta tog doba.⁵ Ipak tradicija gradnje koncem 18. stoljeća nije dugo potrajala, jer početkom napoleonskih ratova, i padom Mletačke Republike, Austrija gubi privremeno primat na Jadranu sve do 1815. godine. Također i odluka austrijskih vlasti da prednost daju tršćanskoj luci nije išla u to vrijeme u prilog Kraljevici.

No, nakon pada Napoleona i njegovih Ilirskih provincija na Jadranu, Habsburška Monarhija vraća se kao upravitelj istočne obale Jadrana, nakon Bečkog kongresa, te su se stekli uvjeti za obnovu brodogradnje u Kraljevici.

1835. kao brodograditelji se javljaju braća Pritchard iz Engleske, a od sredine pedesetih godina, 19. stoljeća javlja se domaći brodograditelj, već spomenuti Ignacij ili Vatroslav Arčanin.⁶

Maketa fregate „Aurora“
modeliranje, drvo, plastika, platno

Koncem 19. i početkom 20. stoljeća brodogradilište u Kraljevici se sve više orijentira na parobrode i remonte brodova, a to je osobito bilo u periodu, između dva svjetska rata i nakon drugog svjetskog rata.

Makete putničkih i ratnih brodova nakon drugog svjetskog rata u zbirci →

Pored maketa triju jedrenjaka ostatak zbirke predstavljaju makete ratnih brodova građenih za JRM, nakon drugog svjetskog rata, prvih trajekata građenih za brodara Jadroliniju i putničkih brodova građenih za strane brodare.

Maketa trajekta „Lošinjanka“, modeliranje, metal, plastika

Maketa trajekta „Voz“, modeliranje, metal, plastika

Maketa raketne topovnjače „Dmitar Zvonimir“, modeliranje, metal, plastika

Maketa raketne topovnjače klase „Pula“, modeliranje, metal, plastika

Pored maketa brodova paralelno su u zbirci izložene i slike, ulja na platnu koje prikazuju neke od brodova građenih za pretežno strane brodare. Najznačajniji radovi su svakako od autora Miroslava Grdakovića.

U prvim razdobljima gradnje brodova nakon drugog svjetskog rata, građeni su brodovi za brodara Jadroliniju. Kako je ona i danas jedini nacionalni linijski brodar u Republici Hrvatskoj, brodogradilište Kraljevica je osobito pridavalo značaj gradnji njenih brodova.

Razdoblja gradnje brodova čije su makete izložene u zbirci možemo podijeliti u nekoliko faza: počevši od druge polovice pedesetih godina do početka sedamdesetih godina 20. stoljeća, gradnje ratnih brodova od kraja sedamdesetih godina do početka devedesetih kada su se gradile narudžbe za bivšu JRM, te zadnje razdoblje od 1992. kada se u Kraljevici grade ratni i putnički brodovi za potrebe Republike Hrvatske.

U prvom razdoblju posebno bi istaknuli makete brodova „Voz“, „Lošinjanka“ i „Jadranka“. „Voz“ i „Lošinjanka“ bile su jedne od najstarijih trajekata u floti Jadrolinije. Građene su 1965. „Lošinjanka“, a „Voz“ 1964. godine. Trajekt „Voz“ povezivao je otok Krk s kopnom. Jahta „Jadranka“, izgrađena je 1978, i služila je za potrebe JRM. Također u razdoblju kraja šezdesetih godina grade se veliki putnički trajekti poput „Stena Olympica“ za švedskog brodarka, trajekti „Marella“ i „Kapella“ za norvešku kompaniju Viking Line, te brodovi i za tadašnje sov-

5 Isto, str. 22.

6 MENDEŠ, N., Stari jedrenjaci, 2000, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka str. 26.

jetske i indijske kompanije. Tako je "Stena Olympica" izgrađena 1972, kao motorni trajekt, "Marella" 1970, a "Kapella", 1967. U kasnijem razdoblju početkom 21. stoljeća, brodogradilište je dobilo priliku graditi i različite gospodarske brodove poput tankera i linijskih brodova, kao što je maketa broda „Asphalt Seminole“, građen 2005, remorkere poput makete broda „Firdousi“ koji je građen još 1958. i na kraju ratne brodove. Najznačajniji trgovački linijski brodovi građeni su za domaćeg brodarar riječku Jugoliniju, od 1992. Croatia Line. Od najznačajnijih gradnji ističemo svakako brodove poput, m/b "Matko Laginja", m/b "Frano Supilo" i m/b "Ivan Mažuranić". Oni su se gradili tijekom šezdesetih godina 20. stoljeća kada su izgrađeni najznačajniji brodovi flote Jugolinije i Jadrolinije.

Posebna specifičnost brodogradilišta Kraljevica bili su ratni brodovi. Oni su posebno značajni, jer su neki od njih nastavili svoju službu i u sastavu Hrvatske ratne mornarice nakon početka Domovinskog rata u Hrvatskoj od 1991. godine. Od građenih ratnih brodova ističemo gradnje za bivšu JRM, a kasnije koji su služili u HRH, raketna fregata klase Pula, izgrađena 1985, raketna topovnjača "Dmitar Zvonimir", koji je kao novogradnja izgrađen 2001, patrolni brod "Hrvatska Kostajnica" građen 1983, patrolni brod "Šibenik", građen 1977, ratni brod Hrvatske ratne mornarice, svakako najznačajniji za noviju povijest, raketna topovnjača "Petar Krešimir IV." građen devedesetih godina 20. stoljeća.

Inače samo brodogradilište Kraljevica se nakon nastanka samostalne Republike Hrvatske, rasformiralo i na četiri segmenta i to: Brodogradilište Kraljevica, Brodogradilište Kraljevica-Novogradnja d.d., Brodogradilište Kraljevica-Specijalna proizvodnja d.d. i Brodogradilište Kraljevica-Remont i usluge, d.d.⁷

Tijekom devedesetih godina jedan od najpoznatijih novoizgrađenih brodova, bila je i jedrilica "Hrvatska čigra". Jedrilica je izgrađena 1994, a poznata je po svojoj plovidbi oko svijeta koju je izvršio poznati hrvatski jedriličar i moreplovac Mladen Šutej. "Hrvatska čigra", oplovila je svijeta za 37 mjeseci.⁸

Pored maketa zbirka sadrži i određeni fundus fotografija i slika, akvarela i ulja na platnu poznatih gradnji koje su izvođene u brodogradilištu.

Radovi prikazuju osim trgovačkih i putničkih brodova koji su građeni šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća i druge različite motive. Tako možemo istaknuti prikaze brodova u doku brodogradilišta, prikaze radionica u brodogradilištu, fotografije gradnji dokova u brodogradilištu, portrete brodograditelja itd. Postoji i određeni broj fotografija na kojima su istaknute faze izgradnje novih brodova.

Od najstarijih fotografija u zbirci ističe se fotografija gradnje čeličnog doka za potrebe riječke luke koji je građen u Kraljevici 1909., zatim između

dva svjetska rata fotografije minonosca "Meljine" iz Klase Malinska građenog 1931. godine, fotografija malog tankera "Caprag", porinutog 1955. godine. Osim fotografije "Capraga" u zbirci se nalaze fotografije i starijih parobroda iz flote Jadrolinije i Jugolinije poput, parobroda "Knin", i parobroda "Vranjic" u doku brodogradilišta Kraljevica.

Brod "Caprag" bio je jedan od prvih tankera nakon drugog svjetskog rata, izgrađen 1955. i prvi građen tehnikom zavarivanja. Građen je za Jadroliniju.⁹ Parobrod "Knin", bio je također u sastavu flote Jadrolinije. Dodijeljen je Jadroliniji 1947., a izgrađen je još 1913. u brodogradilištu Marco U. Martinolich u Malom Lošinj. Plovio je do početka šezdesetih godina kada je pretvoren u brod restoran "Barba Rude".¹⁰

Parobrod "Vranjic" na fotografiji u doku u Kraljevici, izgrađen je u brodogradilištu u Dublinu u Irskoj 1918. godine. Nakon više od desetljeća plovidbe pod stranim vlasnicima, od 1932. nosi ime „Vranjic“ i ima novog vlasnika, I. L. Bulića iz Splita. Nakon drugog svjetskog rata vraćen je 1951. iz Italije, i predan floti Jugolinije Rijeka.¹¹

Izuzetno značajan dio zbirke pripada slikama. U zbirci se nalazi oko 15 slika, u tehnici ulja na platnu, akvarela i olovke, koje prikazuju, motorne trajekte, rad brodograditelja u brodogradilištu, unutrašnjost brodograditeljskih hala, vedute s prikazom Kraljevice i uvale brodogradilišta i slično.

Parobrod „Vranjic“ u doku; fotografija c. /b.

Parobrod „Knin“ u brodogradilištu Kraljevica fotografija c./b.

7 BRODOGRADILIŠTE KRALJEVICA, 1729-2009., NAKLADNI ZAVOD GLOBUS, ZAGREB, 2009, str. 137.

8 <https://mladensutej.com/>

9 BRODOGRADILIŠTE KRALJEVICA, 1729-2009., NAKLADNI ZAVOD GLOBUS, ZAGREB, 2009, str. 98.

10 Žuvić, Marijan, JADROLINIJA-BRODOVI I SUDBINE, 1947.-2007., Rijeka, 2007., str. 15.

11 Stipanović, Igor, Sumrak Kvarnerskog brodarstva, Kostrena, 2013, str. 118.

Trajekt „Stena Olympica“ u plovidbi
M. Grdaković
 ulje na platnu

Najznačajniji su radovi slikara Miroslava Grdakovića, Slikao je u tehnici ulja na platnu, a motivi su mu podjednako bili brodovi domaćih riječkih brodarskih kompanija, kao i stranih naručitelja. Osobito su lijepi radovi brodova poput m/b „Matko Laginja“, „Lošinj“ i „Stena Olympica“.

Zbirka pored glavnine eksponata prvenstveno maketa brodova i ulja na platnu sadrži i dvadeset sedam komada brodograditeljskog alata. Alat je većinom iz prve polovice i sredine 20. stoljeća. Koristio se još u vrijeme kada se brodove gradilo tehnikom ugradnje zakovica odnosno zakivanjem, a tek se od sredine pedesetih godina 20. st. počinje s zavarivanjem kod gradnje brodova.

Prikaz zbirke maketa brodova brodogradilišta Kraljevica zaključujemo s najnovijim eksponatom, koji je zbirci darovan 2016. godine. Radi se o brodograditeljskom radnom stolu, iz zadnjeg desetljeća 19. stoljeća, poklon gospođe Anice Pričard iz Kraljevice, čiji je suprug bio vlasnik jedne od najstarijih drvenih barki danas u Kraljevici, pasare „Nevera“.

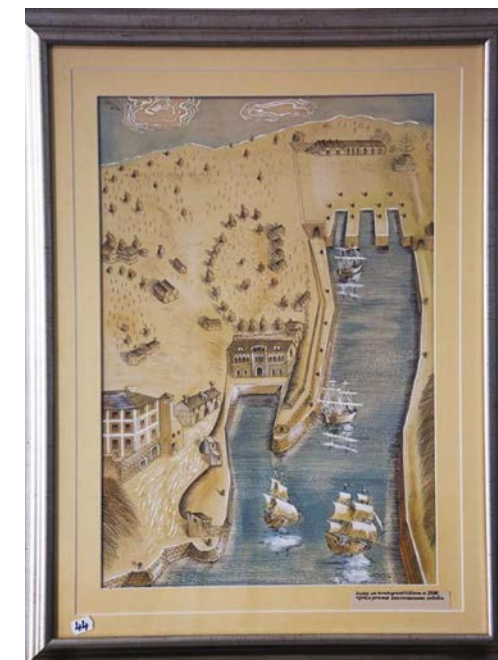
ZAKLJUČAK:

Zbirka maketa brodova brodogradilišta Kraljevica jedna je od najmlađih novoformiranih zbirki Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka. Od kraja 2015. kada je i službeno postala dislocirana zbirka Muzeja, redovito se građa zbirke dopunjavala, popisivala i na kraju 2017. godine provedana je i kompletna revizija građe zbirke, kako bi s ustanovio konačan broj eksponata, odnosno razlučio dio građe koje pripadaju replikama od originalnih predmeta.

Tradicija je općenito u nekadašnjim, ali i modernim brodogradilištima na Jadranu da brodogradilišta imaju i zbirke svojih maketa brodova. Do prije 15 godina Pomorski i povijesni muzej je u svom fundusu čuvao i maketa brodogradilišta „3. Maj“ u Rijeci koje su po obimu možda i najznačajnija brodogradilišna zbirka na sjevernom Jadranu, a zbirka brodogradilišta u Kraljevici je po značaju svakako odmah do nje. No brodogradilište Kraljevica ipak i povijes-

no, a i na sreću u današnje vrijeme predstavlja značajan zamah gospodarstvu domaćeg putničkog prometa osobito na sjevernom Jadranu. Osobita kvaliteta zbirke su slike brodova, te posebno to lijepi starinski brodograditeljski alat, koji se nekada koristio u brodogradnji.

Za vjerovati je da će zbirka maketa brodogradilišta Kraljevica u budućnosti još više doći do izražaja kada bude izmještena u novi prostor izvan samog brodogradilišta gdje će moći biti otvorena i za posjetitelje, te sve one koji bi se željeli više proučavati zbirku. ☺

Luka s brodogradilištem u 18. st.
 crtež prema originalnom izvorniku

Literatura

- BRODOGRADILIŠTE KRALJEVICA, 1729-2009., NAKLADNI ZAVOD GLOBUS, ZAGREB, 2009.
- Menduš, N., Stari jedrenjaci, 2000 Pomorski i povijesni muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka, 2000.
- Stipanović, I., 2013. Sumrak Kvarnerskog brodarstva, Kostrena
- Žuvić, M., 2007. JADROLINIJA-BRODOVI I SUDBINE, 1947.-2007., Rijeka
- <https://mladensutej.com/>

ŽELJKO JAMIČIĆ

Muzej policije, Ulica grada Vukovara 33, Zagreb /
Police museum, Zagreb

► Tko još skuplja građu po sudovima ili Kako je jedna ne-izrazito policijska tema postala naš izložbeni hit

Izložbu pod nazivom „Ljepota lažnog sjaja“ čine umjetničke slike i skulpture izrađene prema tehnici crtanja, motivima i stilom dobro znanih i uglednih, ponajviše hrvatskih slikara i kipara. Riječ je o radovima koje su izradili nepoznati, u umjetničkom svijetu neafirmirani umjetnici, koristeći u potpisu imena potvrđenih umjetnika i dovodeći potencijalne kupce tih radova u zabludu. Kriminalističkim rječnikom rečeno, riječ je o prijevara- ma koje spadaju pod sankcije Kaznenog zakona. Krivotvorena umjetnička djela i predmete umjetničkog obrta obično izrađuju vrsni nepoznati umjetnici i stručnjaci, što olakšava njihovu prodaju na tržištu mimo legalnih institucija pa krivotvorine promaknu stručnoj prosudbi.

Izložbom krivotvorenih umjetnina iz naše Kriminalističke zbirke željeli smo utjecati na stručnu javnost i građane, pozivajući ih na nužan oprez pri kupnji skupocjenih umjetnina.

Prvo postavljanje ove izložbe bilo je u Muzeju policije u Zagrebu u listopadu 2016. godine. U godini 2017. izložba je postavljena u Gradskom

muzeju Varaždin gdje je također pobudila veliko zanimanje javnosti.

Analizirajući uspjeh ove ne-izrazito policijske izložbe, jer policija je u drugom planu, zaključili smo kako je njezina tema bila bliska građanima, ali i stručnoj javnosti. Njezinim postavljanjem pobudili smo zanimanje jer, čuvši o tome kako se danas slike krivotvore, mnogi su se zapitali „Što sam to ja kupio?“ ili „Imamo li u našem muzeju izvornik ili krivotvorinu?“... jer se i certifikati o vjerodostojnosti nekog rada mogu kupiti?

U suzbijanju crnog tržišta krivotvorenim umjetninama policija se bori protiv onih koji krivotvorine stavljaju na tržište, dakle protiv trgovaca, dok krivotvoritelji koje izrađuju krivotvorine po nečijoj narudžbi ostaju nepoznate. Kako je riječ o području u kojem se obrće velik novac i u kojem sudjeluje imućniji sloj društva, ispletana je fina mreža laži i prijevara za koju se lijepe naivni kupci. Dakle, radi se o kriminalu bez nasilja i grubosti – „kriminalu u rukavicama“. Prevareni, institucije ili pojedinci, obično žele da se „slučaj“ što prije zataška i ne procuri u javnost sklonoj kritici i podsmjehivanju.

How did a not so typical police topic become our exhibition hit?

The exhibition entitled „The Beauty of False Splendour“ consists of paintings and sculptures made by copying the style, drawing techniques and motifs of famous, in most cases Croatian painters and sculptors. Those works of art have been made by persons not known and not acknowledged in the artistic world, who have signed them with the names of renowned and acknowledged artists, thus misleading their customers. To put it in criminal jargon, those are frauds which are subject to sanctions prescribed by the Criminal Code.

The aim of the exhibition of counterfeit works of art from our Criminal Collection was to raise the awareness and educate our citizens by warning them to be cautious when purchasing expensive works of art.

The mounting of the exhibition in Zagreb in 2016 and in Varaždin in 2017 had attracted great media attention and also contributed to its good attendance.

When analysing the success of this not so typical police exhibition, since its focus is not primarily on the police, we have come to the conclusion that a wide circle of citizens and a part of the public professionals are familiar with this topic. When they learned a few things about how paintings can be forged nowadays, a lot of them started to ask themselves “What have I actually bought?” or “Do we have an original or a forgery in our museum?”. For even some certificates of authenticity can be bought!

When combating the black market of counterfeit works of art, the police are fighting against those who put those works of art on the market, i.e. against traders. Big money is involved here, as well as well-off members of society. There is usually no roughness and crime against the person, but a fine net of lies and deceit that naïve buyers are caught into. The deceived, either the institutions or the individuals, usually wish to hush up the whole thing to prevent the public from learning about their greed and ignorance. When a thing like this is revealed, many smile scornfully at other people's gullibility.

And perhaps the success of this exhibition should be sought in the very fact that a certain amount of gullibility and thoughtlessness is hidden in all of us, and it is easier to accept something like this being revealed about others and to have fun at their expense?

UVOD

Svako umjetničko djelo ima svoje vrijeme, mjesto nastanka i svog autora. Ono je, štoviše, precizno mjesto u biografiji umjetnika, nezamjenjivo mjesto u redosljedu njegova opusa. Umjetničko djelo živa je stanica jednog organizma koji je samo jedno tijelo u pulsirajućem sustavu koji nazivamo povijest umjetnosti, u sustavu koji nije tek linearni ili proizvoljni poredak događaja na povijesnoj ili suvremenoj sceni. O tom sustavu i svakom dijelu brine se znanost o umjetnosti.

U tom svijetu nema mjesta za krivotvorine jer su one mrtvo tkivo. Umjetničko djelo sastoji se od vidljivog i nevidljivog dijela, od materijalnog i idejnog. Ovaj prvi čini tehnika i tehnologija te način njihova korištenja, dok je drugi, idejni, mnogo uzbudljiviji i predmet je ozbiljnih istraživanja i propitivanja. Zbog svega toga krivotvorine se najčešće skrivaju oponašajući najmanje ambiciozne umjetničke radove poznatih i polupoznatih autora, što je češći slučaj, izbjegavajući pozornost stručnjaka i kloneći se atraktivnih tema, velikih formata, egzaltiranih umjetničkih avantura i egzotike unutar pojedinačnih autorskih opusa.

Postavimo li pitanje: Što je dobro u umjetničkom djelu, a loše u krivotvorini? odgovor je jednostavan: Umjetničko djelo je istina, a krivotvorina laž.

Falsifikat ima potencijal postati trajna laž jer njegov najbrižniji čuvar postaje kupac – prva meta,

odnosno novac koji je u njega uložen. Tako je iskovana prva karika čvrstog i živog lanca prijevere s njezinim učincima na cjelokupno društvo (Sokić, D. „Falsifikati i falsifikatori“, katalog izložbe „Ljepota lažnog sjaja“, Muzej policije, Zagreb, 2016.)

Riječ je posljedicama naoko perifernog kriminala, koji je uz krijumčarenje ukradenih umjetnina na trećem mjestu prema količini novca koji se „okreće“ na crnom tržištu, odmah iza trgovine oružjem i trgovine drogama.

KAKO JE NASTALA I OD ČEGA SE SASTOJI ZBIRKA KRIVOTVORINA

Zbirku smo počeli stvarati prije dvanaestak godina sporadično prikupljenim krivotvorinama koje su nam samoinicijativno, po pravomoćnosti sudskih presuda, dostavile neke policijske postaje. Sustavno prikupljanje započelo je 2009. godine kad se posredstvom Službe organiziranog kriminaliteta iz Uprave kriminalističke policije kod sudova uspjelo ishoditi da se po pravomoćnosti sudskih postupaka krivotvorine ne uništavaju već da se dodjeljuju kao izlošci Muzeju policije.

Danas ovu podzbirku Kriminalističke zbirke čini sedamdesetak izložaka od kojih se najveći broj odnosi na ulja na platnu i nekoliko skulptura poznatih hrvatskih slikara i kipara. Najviše je krivotvorina radova Ede Murtića, Zlatka Price, Ljube Ivančića i Mersada Berbera, a u manjem broju su radovi

Dimitrija Popovića, Đure Pulitike, Vaska Lipovca, Ivana Lackovića Croate, Miljenka Stančića, Vladimira Kirina, Oskara Hermana, Borisa Bućana, Ivana Rabuzina, Ivana Generalića, Ferde Kovačevića, Dragice Cvek Jordan, Nikole Reisera, Slave Raškaj, Menci Klementa Crnčića i drugih. Tu su i tri krivotvorene skulpture Dušana Džamonje i jedna Vojina Bakića, a od stranih autora posjedujemo krivotvorene radove Salvadora Dalija, Paula A. Renoira i Amedea Modigliania.

Zbirka je u nastajanju, a priljev novih izložaka varira od nijednog do par ili čak do desetak i više komada godišnje.

Dakle, još jednom ističemo: ovo nije zbirka umjetnina već je to zbirka predmeta koji su napravljeni s namjerom prevare, da se nekome prodaju kao da su originali. Kazneni zakon RH u članku 236 opisuje da je djelo prevare kada „tko s ciljem da sebi ili drugome pribavi protupravnu imovinsku korist i dovede nekoga lažnim prikazivanjem ili prikriivanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede da na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učine“. Ako je prevarom ostvarena znatna imovinska korist počinitelja će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina, a ako je mala imovinska korist kaznom zatvora do jedne godine.

Pitanje koje nam se najčešće postavlja je ono: tko su autori ovih krivotvorina. Na to pitanje

odgovor ne znamo zbog toga što se u sudskoj dokumentaciji koju dobivamo uz svaki izložak navode samo imena oštećenog i osobe koja je pokušala prodati krivotvorinu. Inače, krivotvorena umjetnička djela i predmete umjetničkog obrta često izrađuju vrsni stručnjaci i umjetnici (primjeri su navedeni na pratećoj izložbi), ali i slikari amateri, što olakšava prodaju na tržištu gdje krivotvorine promaknu stručnoj prosudbi. O potpunoj je krivotvorini riječ kad krivotvoritelj izradi posve novo djelo, nastojeći oponašati umjetnikov stil umjetnika ili stil razdoblja, dajući mu umjetno proizvedenom korozijom, patinom, crvotočinom i sličnim postupcima prividan izgled starine.

Sljedeće zanimljivo pitanje je: kako se utvrđuje je li neka slika ili skulptura izvorni rad umjetnika ili krivotvorina? Danas se, tvrde ugledni stručnjaci, može napraviti slika „stara dvjesto godina“. Napravi se takva boja koja će, zajedno s platnom, za mjesec dana ostarjeti dvjesto godina i nikakav skener, aparat, nijedan stručnjak neće moći ustanoviti da je riječ o krivotvorini. Srećom, za sada je modernom tehnologijom, uz pomoć neinvazivnih i invazivnih metoda moguće utvrditi razlike. U slučaju naših izložaka kao vjerodostojne uzimale su se riječi samih autora, dobrih poznavalaca njihovog djelovanja bilo da su članovi obitelji ili povjesničari umjetnosti, a vještačenja boja i korištenih materijala obavljala su se u Centru za forenzička ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“ ili u Hrvatskom restauratorskom zavodu.

PRIMJERI KRIVORVORENIH UMJETNINA

Slika 1 - Krivotvorina umjetničke slike Ferde Kovačevića „Vrbe na Savi“, ib 2453 ulje na platnu, dim. 82 x 61 cm

Slika je izazvala sumnju u autentičnost s obzirom na način slikanja, potpis i dataciju. Za usporedbu i dokazivanje kopije korištena je jedna autorova slika posuđena iz Moderne galerije. Slikarski rukopis i postupak nisu odgovarali radu Ferde Kovačevića. Slika je izrađena rjeđom bojom uz obilnije korištenje sikativa, razlika je bilo i u crtačkom pristupu u pojedinostima i koloritu te korištenju prostornih i kolorističkih elemenata kojima se gradi kompozicija i prostornost slike. Fizikalna analiza (XRF) pokazala je da se

pri slikanju sporne slike koristila mješavina titan-cink bijele boje, a to se nije slagalo s onim što je Kovačević koristio. Naime, ta se mješavina pojavila na tržištu sredinom dvadesetih godina prošlog stoljeća, a slika je datirana u 1916.

Nadalje, slika je oslikana na platnu sličnog broja niti kao i izvorni rad, ali se dokazalo kako je uporabljeno ostarjelo, već korišteno platno, koje se po načinu proizvodnje razlikuje od platna izvorne slike.

I potpis je popravljan kako bi se približio izvorniku, ali je ostao trag izbrisane boje. Snimanje UV fluorescencijom pokazalo je različitost u zoni potpisa, što je vjerojatno posljedica prijenosa laka s tragovima pigmenta obrisane prve inačice potpisa.

Vještačenje je obavljeno u Hrvatskom restauratorskom zavodu 2007. godine.

Slika 2 - Krivotvorina skulpture Dušana Džamonje MSG –XVII 2, ib 2300 Skulptura od crnog granita sastavljenog od elemenata tzv. „kifli“, dim. 32 x 77 x 24 cm, masa 35 kg, kopija je izvornika pod nazivom „MSG – XVII“ iz 2002. godine.

Izvorna skulptura je u vrijeme pokušaja prodaje krivotvorine (2009./2010.) imala vrijednost oko 130 tisuća kuna, a za krivotvorinu je traženo 70 tisuća kuna. Znakovito je bilo i da je prodavatelj krivotvorine bio kustos jedne galerije „znalac od struke“. Kako skulpturu nije prodao, ponudio ju je u zamjenu za jednu umjetničku sliku vrijednosti dvadesetak tisuća kuna, što je znatno manje nego što bi izvorna skulptura vrijedila. To je izazvalo sumnju u njezinu autentičnost pa je kupac zatražio provjeru u ateljeu pokojnog kipara.

Navedena krivotvorina je odlične izrade, ali se od izvorne skulpture razlikuje u dimenzijama i načinu slaganja „kifli“. Također su uočene i razlike u obradi površine, ljepilu, strukturi kamena te nedostatku kamenog žiga kao autorove signature.

Zanimljivo da Muzej policije posjeduje dvije krivotvorine ovog istog izvornog rada. Očito je da je u klesarskoj radionici u kojoj je nastajao izvornik ostalo viška neutrošenog materijala koji po završetku posla nije bio uništen. Nekome je to bilo „šteta baciti“ pa je vidio šansu u tome da ga unovči.

Vještačenje je obavljeno u Hrvatskom restauratorskom zavodu, a za usporedbu korištena je jedna autorova slika. Metodom PIXE uzetih mikropresjeka analizirali su se pigmenti, a ustvrdilo se da su korišteni suvremeni pigmenti.

Na poleđini krivotvorine i na rubovima koji se zakucavaju na podokvir nanijet je sloj voska u nejednakoj debljini. Za uporabu voska nema razloga jer je platno zdravo, a boja se dobro veže na podlogu pa je jedini razlog njegova nanosa bio da platno postane tamnije i dobije stariji izgled. Jakim voštenjem rubova prikriva se uporabu klamerica za napinjanje platna na podokvir, umjesto uobičajenog korištenja čavlića kao što je autor koristio na izvornoj, usporednoj, slici

Slika 3 - Krivotvorina umjetničke slike Vladimira Kirina „Portal sv. Marka“, ib 2452 ulje na platnu, dimenzija 96 x 100 cm, opremljeno kićenim okvirom

Jedan je građanin kupio ovu sliku preko televizijske prodaje. Kasnije je posumnjao u njenu izvornost i prodavača je tužio sudu. Kolorirana fotografija iz kalendara opremljena paspartuom, staklom i pozlaćenim okvirom na TV ekranu je zaista mogla djelovati kao izvoran umjetnički rad slikara I. L. Croate. U sudskom postupku vještačenjem je dokazano da je riječ o prevari.

Slika 4 - Krivotvorina umjetničke slike Ivana Lackovića Croate „Selo“, ib 2727 dim. 59,6x 3,3 x 54,5 cm, masa 2,4 kg

► Tko još skuplja građu po sudovima ili Kako je jedna ne-izrazito policijska tema postala naš izložbeni hit

Najviše krivotvorenih radova u našoj zbirci potpisano je imenom slikara Ede Murtića. Čini se da mnogi smatraju kako je njegove apstrakcije najlakše krivotvoriti, a time i lako prodati, ali kad smo usporedno izložili originalni Murtićev rad i krivotvorine, na prvi pogled se vidjela ogromna razlika u temperamentu poteza kistom, punoći boja i jedinstvenosti pokreta ruke kojom drži kist (slika 6).

Slika 6 – Pogled na brojne krivotvorine potpisane imenom Ede Murtića

Slika 5 - Krivotvorina (?) umjetničkog rada Salvadora Dalija „Isus na križu“, ib 2680 pozlaćena skulptura pod staklom, dim. 55 x 7 x 63, masa 7,5 kg

Ovo je jedan od izložaka koji privlači najviše pozornosti posjetitelja. Radi se o predmetu koji je oduzet dvojici talijanskih državljana pri prelasku iz Hrvatske u Sloveniju, a za koji oni nisu imali nikakav dokument hrvatskog nadležnog tijela za izvoz umjetnine. U sudskom postupku predmet im je oduzet, a oni se nisu žalili na presudu. U dispozitivu rješenja sud u Buzetu je odredio da se predmet dodijeli Muzeju policije.

Može se zapaziti da uz riječ „krivotvorina“ postoji upitnik. To je zbog toga što u pratećoj dokumentaciji nema dokaza da je riječ o krivotvorenom predmetu/slici. Autor ovog teksta je pisao u Muzej S. Dalija u Figuerasu (Španjolska) i zamolio je za njihovo stručno mišljenje. Ljubazno su odgovorili da oni na temelju fotografija ne obavljaju vještačenja, a s druge strane sâm MUP nije zainteresiran da stvar izvede na čistac.

Ipak, ostaje tračak nade da bi to mogao biti izvorni Dalijev rad, ali to je već na granici znanstvene fantastike. Tko bi se izvornog Dalijevog rada olako odrekao kao što su to učinila dvojica Talijana u ovom slučaju?

O IZLOŽBAMA „LJEPOTA LAŽNOG SJAJA“

Pod gornjim nazivom Muzej policije je organizirao izložbe u Zagrebu, Varaždinu i Bjelovaru na kojima je izlagao krivotvorine iz svog fonda. Posebno je dobro bila osmišljena, a i medijski predstavljena izložba u Muzeju policije 2016. godine (slika 7). Prateći sadržaji izložbe bila su javna predavanja povjesničara umjetnosti, trgovaca umjetninama, kriminalista, posjeti slikara, zatim projekcije dokumentarnih i igranih filmova o krivotvoriteljima, predstavljanje izvornih autorskih djela u okružju s krivotvorinama, crtanje (kopiranje) po predlošku, nagradna igra za posjetitelje.

Slika 7 – Velika medijska pozornost prve izložbe „Ljepota lažnog sjaja“ u Muzeju policije, 2016. g.

U Gradskom muzeju Varaždin predavanje o nizozemskom krivotvoritelju Van Meegerenu bilo je najposjećenije predavanje otkad postoji njihova „Srijeda u muzeju“ (slika 8).

Slika 8 – Predavanje dr Sagite Mirjam Sunara iz Umjetničke akademije u Splitu u Gradskom muzeju Varaždin, o nizozemskom krivotvoritelju Hanu van Meegerenu, bilo je jedno od najposjećenijih predavanja u GMV.

ZAKLJUČAK

Zbirka krivotvorina i izložba govore o prevarama posredstvom umjetnosti. Zbog toga izložba ima naglašen edukativni karakter jer se njome želi upozoriti građane na nužan oprez pri kupnji skupocjenih umjetnina svih vrsta.

Dok god bude lakovjernih, koji će željeti za malo novaca kupiti veliku vrijednost, bit će i krivotvorina. Zbog toga je i zbirka u stalnom nastajanju. ☹

ZAHVALE:

Na stručnoj pomoći zahvaljujemo se:

1. Ivi Körbler, povjesničarki umjetnosti iz Zagreba
2. Damiru Sokiću, prof. art., Likovna akademija u Zagrebu
3. Svjetlani Sumpor, povjesničarki umjetnosti iz Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti u Zagrebu
4. Željku Krznariću, kriminalističkom službeniku iz Službe organiziranog kriminaliteta PU zagrebačke

Zahvaljujemo se Hrvatskom muzeju naivne umjetnosti, Muzeju za umjetnost i obrt, Muzeju suvremene umjetnosti, Muzeju Mimara te Modernoj galeriji iz Zagreba na susretljivosti jer su darovali besplatne ulaznice za svoje muzeje kao nagrade posjetiteljima naše izložbe u Zagrebu.

Također se zahvaljujemo ravnatelju Gradskog muzeja u Varaždinu gosp. Miranu Bojaniću Morandiniju i ravnatelju Gradskog muzeja u Bjelovaru gosp. Milanu Pavloviću, kao i njihovim djelatnicima, na toplom i kolegijalnom prijemu naše izložbe u njihovim sredinama.

Literatura

► Knjige:

- CRADDOCK, P. 2009. *Scientific Investigation of Copies, Fakes and Forgeries*. Butterworth-Heinemann, Burlington, SAD.
- INNES, B. 2006. *Prijevare i krivotvorine, istinite priče o najvećim prijevarama u povijesti*. Mozaik knjiga. Zagreb.
- JONES, M., P. CRADDOCK i N. BARKER. 1990. *Fake? The art of deception*. University of California Press Berkley. Los Angeles
- MEDER, F. i dr. 1986. *Tajnovite slike Josipa Račića i Miroslava Kraljevića*. Zavod za restauriranje umjetnina. Zagreb.
- PINNA, D., M. GALEOTTI i R. MAZZEO. 2009. *Scientific Examination for the Investigation of Paintings. A handbook for Conservator-restorers*. Centro Di. Firenca
- SAVAGE, G. 1963. *Forgeries, Fakes and Reproductions*. White Lion Publishers Limited. London. 1976.
- Zbornik radova. 2010. *Simpozij Original u skulpturi*. Klanjec, 4.-6. lipnja 2008. Anali Galerije Antuna Augustinčića, br. 28-29. Klanjec.
- Katalog izložbe. 2016. *Izložba „Ljepota lažnog sjaja“*, Muzej policije, Zagreb, 2016.

► Novinski članci

- BARBIR-MLADINOVIĆ, A. 2013. *Kriza oborila vrijednost umjetnina i u Hrvatskoj*. 11.5.2013.
- BENČIĆ, L., V. NEZIROVIĆ. 2013. *Ukradena „Bogorodica“ bila je kod Vidoševića?*, Jutarnji list. 15.11.2013.
- BERTOVIĆ-SKRAČIĆ, Z. 2015. *Umjetničke krivotvorine – kako ih prepoznati?* 17.8.2015.
- BOROVIĆ, M. 2004. *Krade se sve od slika i kipova pa čak do orgulja*. Nedjeljni Jutarnji. 17.10.2004.
- DEŠKOVIĆ, M. 2014. *Suđenje policijskom ekspertu za umjetnine: „Bogorodicu“ je ukrao vojnik iz Splita, ali nije odao naručitelja*. Jutarnji list. 17.9.2014.
- E.Č. 2013. *Samostanu vraćena „Bogorodica s djetetom“*. Večernji list. 15.11.2013.
- KIŠ, P. 2010. *Sve je teže znati je li neko remek-djelo samo – krivotvorina*. 25.7.2010.
- KÖRBLER, I. 2004. *Svaka druga slika u Hrvatskoj je lažna*. Nacional. br. 438. 6.4.2004.
- KÖRBLER, J. 2015. *Prokletstvo kolekcije Kanižaj „Lažiranom oporukom tajnoviti prijatelji nastoje oteti 60 najvrednijih slika koje mi je otac ostavio“*. Jutarnji list. 6.12.2015.
- MANDIĆ, J. *Lažne certifikate pišu i povjesničari umjetnosti*. 2004. Novi list, 16.5.2004.
- S.D. *Bogorodica ukradena u Splitu vratila se na Krk*. Slobodna Dalmacija. 15.11.2013.

- URUKALO, V. 2013. *Kako sam ukrao i skrivao „Bogorodicu s djetetom“*. Slobodna Dalmacija. 9.4.2013.
- VALERIJE-OGURLIĆ, N. 2013. *Putena Bogorodica vraća se u samostan*. Novi list. 14.11.2013.
- Internet:
- <http://www.mup.hr/42574.aspx>, (Dovršeno krim. istraživanje: krivotvorene skulpture akademskog kipara Dušana Džamonje), 2.6.2010.
- <http://www.nacional.hr/clanak/55305/laznjaci-za-naivne-bogatase>, 12.8.2013.
- <http://20minuta.hr teme/od-kolekcija-do-crnog-trzista-prode-200-umjetnina-godisnje/36900/>, (Od kolekcija do crnog tržišta prode 200 umjetnina godišnje)
- https://en.wikipedia.org/wiki/Abraham_Bredius#/media/File:Haverman_Bredius.jpg, 13.6.2016.
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Dionysus>, 13.6.2016.
- <http://hrcak.srce.hr/93499>
- <http://www.iaea.org/inis/collection/NCLCollectionStore/Public/30/017/30017659.pdf>
- <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=9945906>, 5.9.2016
- <http://kamenjar.com/na-danasnji-dan-roden-michelangelo-veliki-genij-duboko-pobozne-duse/>, 5.9.2016.
- [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Miguel_C3%81ngel_por_Daniele_da_Volterra_\(detalle\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Miguel_C3%81ngel_por_Daniele_da_Volterra_(detalle).jpg)
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Laocoon_and_His_Sons_black.jpg
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bronze_Head_of_Dionysos.JPG
- <http://stari.mup.hr/149426/267.aspx> (Pronađena slika „Bogorodica s djetetom Ivanom Krstiteljem i sv. Jurajom sa anđelom“, otuđena prije 20 godina)
- <http://www.mup.hr/172735/2.aspx> (Video: Nakon 20 godina „Bogorodica s djetetom“ vraćena pravim vlasnicima)
- <http://www.jutarnji.hr/kultura/art/hrvatice-na-celu-aukcije-s-kljudentima-vise-pricam-o-cijenama-nafta-nego-o-umjetnosti/4057386/>
- Kvalifikacijski radovi
- Visković, I. 2006. *Krivotvorenje umjetnina u slikarstvu*. Diplomski rad. Visoka policijska škola, Zagreb.
- Grzunov, T. 2007. *Krivotvorenje umjetnina*. Seminarski rad iz kolegija Instrumentna analiza. Umjetnička akademija Svaučilišta u Splitu
- Video:
- <http://www.jutarnji.hr/kultura/art/nasa-prica-o-krivotvoritelju-koji-je-prevario-muzeje-i-fbi/479791/>, 15.6.2016.
- https://www.youtube.com/watch?v=ijW_ap_Izbl, 11.7.2016. Kanal MUP-a i policije

DR. SC. MIRJANA KOS

Hrvatski muzej turizma, Park Angiolina 1, Opatija /
The Croatian Museum of Tourism

► Deset godina hrvatskog muzeja turizma

Hrvatski muzej turizma utemeljen je 2007. godine, te je svečano otvoren 14. studenog 2007. godine. Pripremne radnje za osnivanje ustanove trajale su oko dvije godine prije otvorenja. Hrvatski muzej turizma je specijalizirani, povijesni muzej nacionalne razine djelovanja koji se bavi turističkom poviješću i baštinom. U Muzeju je zaposleno pet djelatnika (ravnatelj, dva kustosa, dokumentarist i tehničar) i ima 14 zbirki predmeta. Do sada je otkupom i darovanjem prikupljeno preko 7000

predmeta koji se referiraju na turističku djelatnost, te predmeta s šireg područja Opatije (Liburnije), obzirom da je Muzej jedina referentna ustanova na tom području. U referatu su naznačeni problemi i dileme u razvoju Muzeja, te putevi i stramputice u proteklom desetogodišnjem razdoblju. Također artikulira smjernice za budućnost Muzeja u okviru muzejske djelatnosti na razini održivog razvoja i turističkog gospodarstva koje je glavna gospodarska orijentacija RH za budućnost.

Ten years of the Croatian Museum of Tourism

The Croatian Museum of Tourism was founded in 2007, and it was ceremonially opened on 14 November 2007. The preparations for establishing this institution lasted for about two years prior to its opening. The Croatian Museum of Tourism is a specialised history museum that operates on a national level and focuses on the history and heritage of tourism. The Museum employs a staff of five (head, two curators, documentarian and technician) and has 14 collections in its possession. Up to now, about 7000 items related to tourism have been collected through purchases and donations, together with items from the wider region of Opatija (Liburnija), as the Museum is the only referential institution in this area. This paper highlights the problems and dilemmas faced during the development of the Museum, as well as the paths and side tracks taken during the past ten years. It also provides guidelines for the future development of the Museum in relation to museum activities conducted in connection with sustainable development and tourism economics, which is Croatia's main economic focus for the future.

UVOD

Ideja o osnutku zavičajnog muzeja u Opatiji, prije utemeljenja Hrvatskog muzeja turizma, stara je oko pola stoljeća. No nije zaživjela u bivšoj državi, a niti u prva dva i pol desetljeća nove, hrvatske države. Tim neuspjelim pokušajima zajednička je lokalna razina djelovanja, te orijentacija na lokalne korisnike. Narečeni pokušaji nisu postigli konkretne rezultate ni rezultirali referentnom zbirkom, niti eventualno detektirali neku postojeću zbirku¹ za preuzimanje. Dakle, ništa konkretno nije učinjeno, te je kod utemeljenja HMT-a cijeli postupak valjalo provesti od početka.²

Poslovi oko osnivanja HMT-a započeli su početkom 2006. godine, a proces utemeljenja je dovršen 14. 11. 2007. službenim i svečanim otvorenjem ustanove kojemu su nazočili najviši državni dužnosnici.³

Muzej koji je realiziran, temelji se na dvije bitne i od prethodnih pokušaja različne činjenice. HMT je specijalizirani povijesni muzej, i ima nacionalnu razinu djelovanja⁴

ZAŠTO MUZEJ TURISTIČKE POVIJESTI I BAŠTINE?

Pretpostavke utemeljenja ove vrste muzeja zasnivaju se na smjernicama održivog razvoja Republike Hrvatske koja je turističko gospodarstvo klasificirala kao ključnu gospodarsku orijentaciju za budućnost. Poželjan i suvremen oblik turizma njeguje tradiciju u turizmu, stoga je turističko naslijeđe sadržaj kulturnog turizma, vrlo aktualne komponente turističke ponude. U tom segmentu Hrvatski muzej turizma svojim rezultatima rada može dati značajan prinos. Dakle, razvidna je nužnost koherentnog razvoja muzejske prakse i turističke djelatnosti.⁵

ZADAĆA MUZEJA

Temeljna zadaća muzeja je očuvanje identiteta, jedinstvenosti i tradicije hrvatskog turizma za budućnost, a konkretno se artikulira prikupljanjem materijalne i nematerijalne baštine, te svih relevantnih podataka važnih za povijest hrvatskog turizma. Prikupljena građa se vrednuje, inventira, obrađuje, pohranjuje, istražuje i prezentira.

1 Pri tome se misli na kolekcionarske zbirke. Naime postoje značajni kolekcionari opatijske povijesti koji posjeduju respektabilne zbirke.

2 Ministarstvo kulture RH, Očevidnik muzeja, te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba.

3 Vlada Republike Hrvatske, Uredba o osnivanju Hrvatskog muzeja turizma, 7.9.2007., NN 94/07 / Grad Opatija, Odluka o osnivanju Hrvatskog muzeja turizma, 26.7.2007., Ministarstvo kulture RH i Grad Opatija, Ugovor o uređivanju međusobnih prava i obveza osnivača Hrvatskog muzeja turizma, 14.11.2007.

4 Kos, M. 2007. Hrvatski muzej turizma. Opatija. (muzeološki koncept)

5 Šola, T. 2001. Poslanje muzeja, ili Što će nam muzeji. U: 4. seminar arhivi, knjižnice, muzeji. Zagreb.

Prema muzeološkom konceptu koji je verificiralo Hrvatsko muzejsko vijeće, djelatnost Hrvatskog muzeja turizma predviđao je uz uobičajene muzejske djelatnosti prikupljanje građe na području cijele RH i terenska istraživanja u svim turističkim regijama i područjima RH. Zatim povezivanje sa srodnim ustanovama u inozemstvu (npr. Rimini, Merano, Budimpešta), te naglasak na razmjeni programa u tuzemstvu i inozemstvu i sudjelovanje u EU projektima.

Muzej ima 15 zbirki predmeta. Sve zbirke, osim Likovne zbirke i Zbirke opatijske društvene povijesti, čine predmeti turističkog sadržaja.⁶

- ▶ Likovna zbirka
- ▶ Zbirka hotelskog inventara
- ▶ Zbirka osobnog inventara
- ▶ Zbirka razglednica
- ▶ Zbirka fotografija i negativa
- ▶ Zbirka tiskane građe
- ▶ Zbirka dokumenata i rukopisa
- ▶ Zbirka plakata i reklama
- ▶ Zbirka karata i planova
- ▶ Zbirka memorabilija

- ▶ Zbirka suvenirna
- ▶ Zbirka časopisa i novina
- ▶ Zbirka audio i video građe
- ▶ Zbirka opatijske društvene povijesti
- ▶ Zbirka varia

U proteklih 10 godina ukupno je prikupljeno više od 7000 predmeta.

MUZEJ DJELUJE U TRI ZGRADE:

Vila Angiolina je sjedište Muzeja. Nalazi se u centralnom parku, zaštićenom arboretumu. Reprezentativna vila sagrađena je sredinom 19. stoljeća, u historicističnom slogu, neorenesansnog stilskog vokabulara. Unutrašnjost prizemlja je bogato urešena štukaturama, neokorintskim stupovima, s iluzionističkim oslikama, zrcalima, pozlatom, brokatnim zastorima. Na prvom katu su izlagački prostori, u potkrovlju su uredi i spremišta.

Umjetnički paviljon „Juraj Šporer“, izvorno je bila slastičarnica, no već u međuratnom razdoblju djeluje kao galerijski prostor. Dakle, gotovo 90 godina u kontinuitetu. Nalazi se u ekskluzivnoj gradskoj zoni, uz more i obalnu šetnicu Lungomare, uz bok župne crkve sv. Jakova. Građevina je longitudinalna i ima polukružni ulazni trijem

sa stupovima (neodorskim). U paviljonu se odvija galerijska djelatnost – likovne izložbe recentne hrvatske likovne scene, te tematske i dokumentarne muzejske izložbe.

Švicarska kuća prvotno je bila gospodarska zgrada na posjedu obitelji Scarpa koji su sagradili vilu Angiolinu i pripadajuće zgrade (konjušnica, rasadnik, vrtlarska kuća, Švicarska kuća). U njoj je postavljena stalna izložba „Pozdrav iz Opatije“.

Sve zgrade su u vlasništvu Grada Opatije⁷ i opterećene drugim korisnicima i programima.

U Muzeju je zaposleno 4 djelatnika: ravnatelj, kustos, dokumentarist i muzejski tehničar.

U proteklih 10 godina, temeljne zadaće i intencije muzeja tek su djelomično ostvarene. Tako je njegova zadaća senzibiliziranja javnosti, posvećenja turističke baštine prije svega među samim turističkim djelatnicima bila zapažena, očituje se prije svega uključivanjem sve većeg broja organiziranih grupa turista u program i posjete ustanovi, kao i školskih ekskurzija. S druge pak strane poimanje i percepcija baštine i tradicije u turizmu još uvijek se ne doživljava kao stvarni sadržaj, kao brend, novi sadržaj i izazov u redovitoj turističkoj ponudi i identitetu sveukupne naše turističke lepeze.

DIHOTOMIJA OSNIVAČA

Problemi nastali kao posljedica dvojnosti osnivača:

1. Objekti koje Muzej koristi su u vlasništvu Grada Opatije. Grad Opatija, gradske ustanove i udruge koriste ih na različite načine i učestalo, te gradonačelnik ima ekskluzivno pravo davanja gradskih prostora na korištenje bez naknade.
2. Također je prisutan pritisak lokalne sredine na programske smjernice kojima se forsiraju mjesni sadržaji koji su u nesuglasju ili opreci s temeljnim zadaćama ustanove te opterećuju izložbeni program. U takvoj poziciji Muzej može teško ili vrlo sporo ostvarivati ono poslanje zbog kojeg je prije deset godina utemeljen.

KRIZA UPRAVLJANJA

Imenovanja po političkoj podobnosti čine se neizbježna ali pri tome muzejska struka ne smije biti zanemarena, a činjenica je da ponekad i stručna javnost dopušta i ne reagira, odnosno prešutno podržava neprihvatljiva rješenja. To dakako, dugoročno, ima trajno negativne posljedice na muzejsku djelatnost, stručnost i osobni integritet pojedinaca-sudionika u muzejskoj djelatnosti u Hrvatskoj. Pogubno je prepuštati ustanove ljudima čije profesionalne biografije nemaju nikakvih dodirnih točaka s muzeologijom.

⁷ Ministarstvo kulture RH, Grad Opatija, Ugovor o uređivanju međusobnih prava i obveza osnivača Hrvatskog muzeja turizma, 14.11.2007. / Grad Opatija, Odluka (KLASA: 372-01/12-01/72, UR.BR. 2156/01-03/01-13-3), 24.4.2013.

Koncepcijske omaglice i programska lutanja umanjila su kulturološke efekte koje je Ustanova mogla polučiti. Muzej je bio opterećen i krizom upravljanja, te su se u deset godina izmjenile četiri osobe koje su ga vodile. Već nakon četiri godine od osnutka, novopridošla ravnateljica izmjenila je muzeološki koncept temeljem kojeg je ustanova osnovana. U nekim fazama je gotovo napušteno istraživanje naše turističke tradicije i baštine. Bilo je previše lutanja i težnje za trenutnom medijskom i površnom dopadljivošću, te se nisu pokretali temeljni istraživački i izlagački projekti turističke povijesti i baštine, što je ključna zadaća ove ustanove. Također je bespredmetna upitnost postojanja i opstanka ovakve vrste muzeja, koji se često Ustanovi nabucuju u dnevopolitičkim predbacivanjima, u zemlji u kojoj je turizam kralježnica gospodarstva i ključna gospodarska orijentacija za budućnost.⁸

Muzej je morao imati odlučnije iskorake, pogotovo na turistički emitivna tržišta, navlastito srednjeeuropskog prostora. Dakle, taj zamašni, veliki dio suvremene i moderne hrvatske i svjetske povijesti – povijest turizma, valjalo je kvalitetnije muzealizirati i prezentirati, a subjekti turističkog gospodarstva trebali su te rezultate uključiti u turističku ponudu na svim razinama.

Dosadašnja desetgodišnja iskustva, unatoč greškama, ipak su dobar temelj za budući razvoj ustanove.

Zato valja otvarati pitanja njegovog napretka i funkcioniranja kao nacionalne ustanove, iskreno i razgovjetno uključujući i mogućnosti promjene njegove osnivačke strukture, reorganizacije i relokacije. ☉

HELENA KUŠENIĆ

**Muzej grada Koprivnice, Trg dr. L. Brozovića, Koprivnica /
Koprivnica City Museum**

► Malci muzealci – KUL Hlebine

U 2016. započela je provedba trodnevnog kampa – KUL Hlebine (Kultura, Umjetnost, Logorovanje) u Galeriji naivne umjetnosti u Hlebinama – na izvoristu naivne umjetnosti koja je tijekom vremena prepoznata kao vrijednost i fenomen diljem svijeta. Zadovoljstvo i pozitivne reakcije poticaj su za nastavljanje inovativnog projekta koji nastoji spojiti naivnu umjetnost, ekologiju, prirodu, hranu i život sela koje je iznjedrilo naivnu umjetnost.

Naglasak kampa (za djecu 8 – 12 godina) je na učenju tehnike slikanja na staklu, karakterističnog za naivu, a u međuvremenu djeca posjećuju galerije i ateljee naivnih umjetnika, uče o tradicijskim igrama, običajima, narodnim predajama, pričama i bajkama te načinu prehrane i života, a sve u suradnji s lokalnim stanovništvom. Osim toga, djeca upoznaju i čari kampiranja te uče o važnosti (su)života u prirodi.

Small museers – KUL Hlebine

The implementation of a three-day camp – KUL Hlebine (Culture, Art, Camping) began in 2016 at the Gallery of Naïve art in Hlebine – at the source of Naïve Art that has been recognized as a world value and phenomenon. Satisfaction and positive responses are an incentive to continue an innovative project that tries to combine the naïve art, ecology, nature, food, and life of the village that has yielded naïve art. The emphasis of the camp (for children aged 8 to 12) is on the painting technique of painting on the glass, characteristic of the Naïve Art. In the meantime the children visit galleries and studios of Naïve artists, learn about traditional games, customs, folk tales and diet and lifestyle, in cooperation with the local population. In addition, children learn about the charms of camping and about the importance of (co)existence in nature.

⁸ Kos, M. 2008. Hrvatski muzej turizma – od ideje do realizacije. U: Dražin-Trbuljak, L. (ur.) Informatica Museologica 39 (1-4), Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb, 70-74

1. Malci muzealci

Malci muzealci je pedagoško-edukativni program koji u Muzeju grada Koprivnice traje već duže od desetljeća. Program je pokrenula viša kustosica Draženka Jalšić Ernečić, nastavio muzejski pedagog Zvonko Hitrec, povremeno uz pomoć vanjskih suradnika. Od 2013. program dobiva novo ruho, koje osmišljavaju tada kustosice pripravnice Helena Kušenić i Maša Zamljačanec, počinje se provoditi kontinuirano, subotama od 10 do 13 sati. Kao i dosadašnjih godina, djeca su kroz raznolike radionice upoznavała muzejske prostore i zbirke, ali i osvijestila da umjetnost postoji i izvan zgrade, izvan institucije. Osim dosadašnjih korisnika (djece i osnovnoškolaca), program je obuhvatio

i mlade te se usmjerio na moderne oblike izražavanja, fotografiju i video. U 2015-oj posebna je pažnja poklonjena socijalnoj osviještenosti i solidarnosti polaznika, uz suradnju s udrugama osoba s invaliditetom i suradnicima iskusnima u tom području djelovanja. Djeca su dobila priliku postati kustosi za jedan dan; „zagrebli“ u prošlost i upoznali zanimljivosti i čari arheologije radionicom oslikavanja srednjovjekovnih vaza prema restauriranim primjercima iz Zbirke arheologije; okrenuli se osvještavanju vlastitog tijela i važnosti pokreta; dok im je socijalna tolerancija i empatija osviještena radionicom slikanja ustima pod vodstvom Alena Kasumovića (Slika 1). Alen je osoba s invaliditetom, boluje od artrogripoze, no unatoč tome redovito studira na Akademiji likovnih umjetnosti

u Zagrebu, igra hokej, fotografira i radi s djecom. Naime, Alen osim što je osoba puna vedrog duha i prštave pozitivne energije je poseban i po svom načinu slikanja koji je pojasnio našim Malcima. Prvotna nelagoda nestala je u tren oka i unatoč početnim mukama stvoreni su hvalevrijedni portreti. No, što je još bitnije, srušene su i ogromne barijere – one u našim glavama. Uz solidarnost, poradili su i na kreativnom i kritičkom promišljanju umjetnosti i svijeta oko sebe, pa su umjesto uobičajenim kistovima slikali raznolikim svakodnevnim uporabnim predmetima (kvačicama za veš, vatom, kalupima za muffine, spužvicama, raznim tkaninama...). Koristeći jednostavne materijale, razvijali su kreativnost, ali i čuvali okoliš i reciklirali već korištene materijale. Temu ekologije

dotakli su i pri posjetu izložbi Drava Art Biennale 2015. koja se bavila pitanjem važnosti vode. Kasnije su vlastite stavove o vodi iznijeli u tehničarima akvarela i zabavnim slikanjem šarenim mjehurićima po papiru pri čemu su malci shvatili da je voda izvor života, ali i kreativnosti! Ako dobro gledamo – umjetnost je svuda oko nas. To je potvrdio i Antonio Grgić s kojim su šetnjom po gradu propitali što je to ustvari grad, što ga čini, jesu li grad samo trgovci, parkovi i ulice ili grad zapravo čine ljudi. Popevši se na Zlatne ljestve (site-specific instalaciju A. Grgića u koprivničkom gradskom parku) shvatili su da umjetnost može biti uklopljena u gradski pejzaž, biti njena žila kucavica, bez da ju izdvajamo u posebne građevine poput muzeja ili galerija. Pružila se u 2015. i jedinstvena prilika za upoznavanje

Slika 1. Radionica slikanja ustima pod vodstvom Alena Kasumovića, lipanj 2015. godine

Slika 2. Radionice slikanja na staklu u suradnji s Udrugom hlebinskih slikara i kipara naive

Slika 3. Posjet Galeriji Josip Generalić

Slika 4. Posjet Miji Kovačiču u Gornju Šumu

hrvatske moderne umjetnosti kroz privatnu kolekciju poznatog nogometaša Davora Vugrinca. Kako bi istraživanje bilo tajanstvenije i zanimljivije, Malcima su dodijeljeni edukativni listići putem kojih su upoznali karakteristike moderne, imena glavnih protagonista, no i osnovne muzeološke i likovne pojmove (npr. pojam legende kod izložbe ili kontrasta u likovnoj umjetnosti). Valja izdvojiti i ljetnu radionicu u suradnji s platformom EDIT-comics i koprivničkom udrugom maMUZE kojom su djeca naučila kako nastaje animirani film, koje su faze potrebne da bi se došlo do finalnog produkta koji u našem slučaju nosi naziv „Četiri leptirice“. Proces nastanka vrijedno je fotografirao drugi dio ekipe Malaca koji su kasnije nastali materijal, uz popratne intervju svoje prijatelja-polaznika radionice, montirali i predstavili u formi dokumentacije, kratkog priloga o radionici.

Ovako dobar i raznolik sadržaj poslužio je kao pravi zamašnjak i ohrabrio nas da u 2016. godini proširimo područje djelovanja u sklopu trodnevne manifestacije – dječjeg kampa u Hlebinama.

2. KUL Hlebine – Kultura, Umjetnost, Logorovanje

KUL Hlebine: Kultura, Umjetnost, Logorovanje, dječji ljetni kamp pokreće se 2016. godine u izdvojenom objektu Muzeja grada Koprivnice – Galeriji naivne umjetnosti u Hlebinama. Galerija je smještena na samom izvorištu naivne umjetnosti koja je tijekom vremena prepoznata kao vrijednost i fenomen diljem Hrvatske i svijeta. Kamp je još jedan od inovativnih načina revalorizaci-

je naive s ciljem povezivanja slikarstva na staklu, ekologije, prirode, hrane i života sela koje je iznjedrilo naivnu umjetnost. Trodnevni kamp odvija se tijekom lipnja ili srpnja, a namijenjen je djeci od 8 do 12 godina koja se za sudjelovanje prijavljuju putem Javnog poziva oglašenog putem medija i društvenih mreža. Tijekom boravka u kampu djeci je osigurana prehrana, smještaj, sav potreban potrošni likovni materijal. U prvoj godini provođenja bio je besplatan, dok je 2017. godine uvedena simbolična kotizacija u iznosu od sto kuna unatoč kojoj je interes za sudjelovanje ponovno bio iznimno velik, dvostruko veći od trenutnih mogućnosti. Zbog ograničenih kapaciteta, kamp može primiti 20 djece, a do sad su sudjelovala djeca iz Podravine te Bjelovara i Zagreba, a postoje naznake i za moguća internacionalna sudjelovanja, s gostima iz Mađarske ili Austrije.

Po dolasku u kamp djeca se, kroz interaktivne i zabavne igre, u Galeriji upoznaju s pojmom naivne umjetnosti, Hlebinske škole i nekim od najpoznatijih imena naivne umjetnosti (kroz stalni postav s autorima poput: Ivana Večenaja, Mije Kovačića, Josipa i Milana Generalića, Ivana Lackovića, Martina Mehkeka itd., a kroz aneks Galerije s djelima velikana naive Ivana Generalića). Glavnu okosnicu kampa čini učenje slikanja na staklu koje se odvija u suradnji s Udrugom hlebinskih slikara i kipara naive (Slika 2). Tijekom tri dana polaznici pod budnim okom iskusnih slikara prolaze sve faze nastanka slike na staklu: od skice olovkom na papiru do „prenošenja“ zamišljene kompozicije na staklo. Unutar projekta izuzetno je važna uloga lokalne zajednice koja je animirana novim sadržajima

i direktno uključena u provedbu svih aktivnosti čime se potiče novi život „uspavanog“ sela i stvaraju temelji i potencijali za razvitak (kulturnog) turizma. Suradnja s lokalnim stanovništvom nastavlja se posjetom obližnjoj Galeriji Josip Generalić (Slika 3) gdje se djeca vodstvom kroz imanje (galeriju i etno kuću) pobliže upoznaju sa životom i stvaralaštvom Ivana i Josipa Generalića. O djeci konstantno brine nekoliko (5 – 7) odraslih voditelja (Rajka Bagarić, Anamarija Generalić, Adela Jadan, Helena Jakopiček, Helena Kušenić, Mihaela Matijević, Tomislav Matijević, Sanja Vrgoč, Ella Vulić, Maša Zamljačanec), zaposlenika Muzeja ili osoba iskusnih u radu s djecom, koji vode brigu o sigurnosti djece, svakodnevnom održavanju higijene te ih prate tijekom njihovih izleta na obližnje jezero kod Gabajevе Grede i u Gornju Šumu. Do Gornje Šume, u posjet jedinom živućem velikanu naivne umjetnosti – Miji Kovačiću – dolazimo „tradicionalnim prijevoznim sredstvom“ – traktorom, u pratnji službenog muzejskog vozila te uz povremene obilaske policijskih službenika. U Gornjoj Šumi razgledavamo atelje i privatnu galeriju slika te „iz prve ruke“ saznajemo dogodovštine i zanimljivosti iz života jednog „naivca“ (Slika 4). Osim tehničke vještine slikanja na staklu, naivna je umjetnost neraskidivo povezana s prirodom. Sto-

Slika 5. Boravak u „hotelu s pet milijuna zvjezdica“ – spavanje u šatorima

Slika 6. Tradicionalne igre u prirodi: skakanje u jutenoj vreći

Slika 7. Učimo tradicionalne plesove uz KUD Hlebine

Slika 8. Pripremamo večeru uz logorsku vatru

ga je, osim kulture i umjetnosti, važno naučiti i ponešto o preživljavanju u prirodi i životu u skladu s prirodom, odnosno o – logorovanju. Polaznici kampa tijekom tri dana borave u „hotelu s pet milijuna zvjezdica“ u dvorištu Galerije naivne umjetnosti, tj. spavaju u šatorima koje podižu u suradnji s lokalnim odredima izviđača (u 2016. godini OI „Bijeli javor“, u 2017. godini OI „Kamengrad“ iz Koprivnice). Po dolasku, djeca ukrašavaju svoje šatore te okolni prostor kako bi im boravak bio što ljepši i ugodniji (Slika 5). Aktivni život potiče se i kroz jutarnju tjelovježbu, traženjem glinenih golubova na obližnjem polju, isprobavanjem tradicionalnih i pomalo zaboravljenih igara u prirodi, poput potezanja užeta ili skakanja u jutenim vrećama (Slika 6) ili učenjem tradicionalnih plesova podravskog podneblja kroz kreativnu interakciju koju osmisle članovi KUD-a Hlebine (Slika 7). Vrijedni članovi KUD-a za KULerice i KULere svake godine pripreme i tradicionalne poslastice – kukuružnjaču i zlevanku – dok neke obroke djeca pripremaju sama! Uz logorsku vatru prvo se ispeku hrenovke ili jeger (Slika 8), a potom se uz nju slušaju, uče i pričaju narodne priče, bajke, legende koje otkrivaju bogatstvo i skriveno blago hrvatske usmene književnosti.

Posljednjeg dana kampa dojmove sažimamo u završnom evaluacijskom kvizu koji od polaznika zahtijeva prisjećanje proživljenog i naučenog, ali i istraživanje prostora Galerije, a za uspješno rješavanje polaznici su nagrađeni prigodnim poklonima – uspomena iz asortimana suvenira (magnetići, razglednice s motivima iz fundusa Zbirke naivne umjetnosti). Za kraj, uz Dane Muzeja grada Koprivnice, krajem srpnja, slijedi i izložba radova nastalih tijekom kampa (Slika 9), praćena prigodnim katalogom ili deplijanom. Na završnom druženju djeca dobivaju Potvrde o sudjelovanju u kampu te majice za dugo sjećanje, a po završetku izložbe, mogu preuzeti i vlastitu sliku. Kako bi dokumentacija projekta bila što iscrpnija i suvremenija, svako kampiranje se bilježi video zapisima koji se na kraju spajaju u zanimljive kratke filmove, a njihovi dijelovi sljedeće se godine koriste i kao pozivnice za novu generaciju KULera i KULerice.

Slika 9. Završna izložba radova nastalih na kampu

3. Zaključak

Ovaj projekta dokaz je kako ključ uspjeha leži u timskom radu, odnosno „kad se male ruke slože, sve se može!“ (Slika 10). Uz potporu države (Ministarstvo kulture RH), lokalne sredine (Koprivničko-križevačka županija, Općina Hlebine) te sponzora (PBZ Invest) i donatora (Podravka d. d.), organizatori, voditelji i mnoštvo vanjskih suradnika i volontera djeci upravo svojim primjerom ukazuju na važnost međusobne suradnje, komunikacije, razumijevanja i tolerancije.

Cilj projekta je upoznati djecu s naivnom umjetnošću, približiti im svijet umjetnosti, potaknuti kreativnost i maštu kroz učenje slikarstva na staklu, ali i životom na selu i prirodi općenito, nekad i danas. S druge strane, potaknuti „novi život“ i turizam sela koje je iznjedrilo naivnu umjetnost kroz direktno uključivanje lokalne zajednice, ali i

Slika 10. KUL Hlebine – KULeri i KULerice 2017.

pružanjem novih, drugačijih i zanimljivih sadržaja. Vjerujem da će takav interaktivan i interdisciplinarn pristup u budućnosti rezultirati popularizacijom (naivne) umjetnosti, ali i novim naraštajima posjetitelja Muzeja grada Koprivnice i Podravine općenito. Tek dvije godine provođenja kampa, pozitivnim reakcijama korisnika, lokalne zajednice i šire javnosti, pokazale su kako na ovakvim interdisciplinarnim i inkluzivnim projektima leži budućnost razvitka pedagoške i izložbene djelatnosti muzeja, ali i promoviranja i ponovnog jačanja i uvažavanja brenda naivne umjetnosti. 🍷

Zahvale:

Hvala svima koji su doprinijeli razvoju i provedbi dosadašnjih kampova KUL Hlebine: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Koprivničko-križevačka županija, PBZ Invest, Općina Hlebine, Podravka d. d., Hartmann d.o.o., Radio Drava, Ol „Kamengrad“, Ol „Bijeli javor“, Caffè bar Art, P&GOT, Etnokaj, Staklarski obrt „Triplat“, PU Koprivničko-križevačka, Klas, Katarza (restorani), Hadun, Dora (pekare), Mijo Kovačić, Galerija Josip Generalić, Marijana Generalić, Mirjana Lujić, Udruga hlebinskih slikara i kipara naive, Zlatko Kolarek, Stje-

pan Pongrac, Ivan Andrašić, KUD Hlebine, Vesna Habota, Branka Gregorin, Ivan Grzunov, Tihomir Šimeg, Veronika i Nikola Terzić, bend Ogenj, Saša Hrenić.

Hvala voditeljima: Rajki Bagarić, Anamariji Generalić, Adeli Jadan, Heleni Jakopiček, Mihaeli Matijević, Tomislavu Matijeviću, Sanji Vrgoč, Elli Vulić, Maši Zamljačanec.

Hvala dosadašnjim KULericama i KULerima:

Edicija 2016.: Lea Blažević, Josipa Cenkovičan, Magdalena Cenkovičan, Nika Galinec, Dan Generalić, Ladislav Kovač, Viktorija Kovač, Katja Ljubić, Mihaela Mavrić, Lucija Mustafa, Tonka Novogradec, Ivan Petričić, Ema Pintar, Anamarija Turković, Borna Vazdar, Lucija Večenaj, Ester Vežjak Dolenc, Sofija Vežjak Dolenc, Una Zlatović.

Edicija 2017.: Nea Bockovac, Matija Bogomolec, Lorena Crnjak, Antonija Čimin, Latica Filipaj, Iva Hodalić, Helena Hrašćanec, Leda Igrić, Sara Jurčić, Kristiano Kovačević, Ana Miklošić, Viktorija Miklošić, Lucija Novogradec, Ivan Punek, Lea Smiljanec, Leona Tasoti Kivač, Klara Udovičić, Igor Vrdoljak, Leonardo Vrdoljak, Marta Žufika Marđetko.

Literatura

- ▶ *Malci muzealci 2015. (deplijan izložbe). Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2015.*
- ▶ *KUL Hlebine 2016. – Kultura, Umjetnost, Logorovanje (katalog izložbe). Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2016.*
- ▶ *KUL Hlebine 2017. – Kultura, Umjetnost, Logorovanje (deplijan izložbe). Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2017.*

BRANIMIR PRGOMET

**Tehnički muzej Nikola Tesla, Savska 18, Zagreb /
Technical Museum Nikola Tesla**

▶ Kućanski uređaji „Rade Končar“ u zbirci Kućanska tehnika Tehničkog muzeja Nikola Tesla

Tehnički muzej Nikola Tesla skuplja i čuva tehničku baštinu s posebnom referencijom na Hrvatsku. Proizvodi „Rade Končar“ imaju specifičnu vrijednost u tehničkom naslijeđu Hrvatske, a kućanski aparati nastali u toj tvornici važan su segment domaće industrijske proizvodnje i dizajna. U zbirci TMNT-a Kućanska tehnika nalazi se 56 predmeta i 180 kataloga kućanskih uređaja proizvedenih na području RH između 1950. i 1989. Aparati koji datiraju iz 1950-ih i 1960-ih uglavnom

su licencne proizvodnje, svjedoci suradnje sa stranim tvrtkama. Značaj predmeta proizvedenih 1970-ih i 1980-ih je u tome što je riječ o izvornim hrvatskim proizvodima, malim kućanskim aparatima osmišljenim, projektiranim i proizvedenim s domaćim znanjima i vještinama te su svjedočanstvo kako materijalne tako i nematerijalne baštine. U širem kontekstu, zbirka odražava društvene pa i političke prilike određenog vremena.

Household appliances „Rade Končar“ in collection of Household appliances of Technical museum Nikola Tesla

Technical museum Nikola Tesla collects and keeps technical heritage with special reference on Croatia. Products „Rade Končar“ have special value in technical heritage of Croatia, and household appliances produced in that factory are important part of domestic industrial production and design. In collection Household appliances there are 56 objects and 180 catalogues of domestic products created between 1950. and 1989. Objects dated from 1950s and 1960s were mainly produced by license, these objects are witnesses of cooperation with foreign companies. Significance of objects produced in 1970s and 1980s is because they are original domestic products, small household appliances designed and manufactured with local knowledge and skills and as such are testimony of both tangible and intangible heritage. In wider context, collection represent social and political conditions of a certain time.

Ključne riječi/Key words:

kućanski, uređaji, aparati, Rade Končar, Elektron, Kontakt, Goran, povijest, domaća, proizvodnja, dizajn, predmet, zbirka, baština, kontekst, znanje, vještina, Hrvatska / household, appliance, device, Rade Končar, Elektron, Kontakt, Goran, history, domestic, production, design, object, collection, heritage, context, knowledge, skill, Croatia

UVOD

Tehnički muzej Nikola Tesla, matična institucija muzeja znanosti i tehnike u Republici Hrvatskoj, u svom fundusu čuva desetak tisuća predmeta u stalnom postavu i muzejskim depoima, svrstanih u 41 zbirku. Jedna od zbirki predmeta je Kućanska tehnika koja broji više od 400 predmeta. Riječ je o različitim kućanskim aparatima poput glačala, perilica rublja, štednjaka, grijalica vode, usisivača, brijačih aparata, aparata za masažu, kuhala i brojnih drugih vrsta aparata koji se koriste u kućanstvu.

To su predmeti svakodnevne uporabe koje ljudi rado daruju Muzeju, te je spomenuta zbirka jedna od brže rastućih zbirki Muzeja. U stalnom postavu Kućanski aparati su izloženi javnosti u dva prostora: na galeriji prvog kata Muzeja kao cjelina izložbe Otvorena vrata koja je praktično postala dio stalnog postava Muzeja. U tom dijelu kućanska tehnika predstavljena je kroz povijest prikazom reprezentativnih kućanskih aparata zajedno s izloščima iz drugih zbirki. Drugi dio je u Odjelu i infocentru obnovljivi izvori i energetska učinkovitost, također na katu Muzeja, tik do izložbe Otvorena vrata. I u

Slika 1. Kućanski aparati u dijelu stalnog postava Odjelu i infocentru obnovljivi izvori i energetska učinkovitost

tom odjelu Muzeja kućanska tehnika predstavljena je sa svega par reprezentativnih izložaka kojima se htjelo prikazati povijesni razvoj kućanskih aparata iz perspektive energetske učinkovitosti.

Tvornica „Rade Končar“ ima specifičnu vrijednost u hrvatskom povijesnom naslijeđu iz područja tehničke baštine. Brza i sveobuhvatna industrijalizacija koja je u Hrvatskoj, kao dijelu druge Jugoslavije, započela nakon završetka drugog svjetskog rata imala je dalekosežne posljedice na cjelokupni način života tadašnjih stanovnika Hrvatske. Tvornica „Rade Končar“ jedan je od najboljih indikatora društvenih promjena kao posljedice industrijalizacije. U tvornici su proizvedeni strojevi i uređaji bez kojih bi elektrifikacija, a time i industrijalizacija i urbanizacija Jugoslavije bila nemoguća, poput električnih generatora, elektromotora, transformatora, i drugih koji čine cjelovitu mrežu proizvodnje, distribucije i potrošnje električne energije.

Proizvodnja kućanskih aparata u tvornici „Rade Končar“ je također indikator društvenih promjena. Domaćice prestaju biti samo kućanice i postaju radnice. Rad žena u kućanstvima se olakšava na način da različiti uređaji preuzimaju njihove dotadašnje poslove.

Tehnologije se mijenjaju, kućanski aparati se troše i završavaju na otpadu, te postoji mogućnost da mnoge uporabne predmete koji su oko nas nepovratno izgubimo. Promjena aparata posljedica je i promjene njihove uporabe, odnosno načina života. Kućanski aparati poput mlinaca za kavu, koji su nekad bili u masovnoj uporabi, danas se

gotovo uopće više ne koriste. Što će biti s glačalicama, grijalicama vode (bojlerima), štednjacima, usisivačima, perilicama rublja i posuđa u budućnosti još ne znamo. Sigurno je da će postojati potreba za uređajima ili strojevima koji će obavljati njihove funkcije, ali kako će oni u budućnosti izgledati ne možemo danas sa sigurnošću znati.

Zadaća muzeja upravo je u tome da sačuva predmete koje su nekadašnje generacije koristile za buduće generacije. Kućanski aparati „Rade Končar“ predstavljaju baštinu u pravom smislu te riječi iz područja tehničke baštine u Hrvatskoj jer govore o jednom vremenu i svakodnevnom životu, ali i industrijskoj proizvodnji toga doba u Republici Hrvatskoj.

POVIJEST PROIZVODNJE KUĆANSKIH UREĐAJA „RADE KONČAR“ U KONTEKSTU FUNDUSA MUZEJA

U fundusu Muzeja pohranjeno je 56 kućanskih uređaja nekadašnjih zagrebačkih tvornica Elektron, Kontakt, Goran i „Rade Končar“. Predmeti predstavljaju proizvode proizvedene na području Republike Hrvatske u razdoblju od 1950. do 1983. godine, u pogonima domaćih proizvođača Elektron, Goran, „Rade Končar“, kojih danas više nema. Uz predmete Muzej posjeduje i dokumentaciju od 106 kataloga proizvoda nekadašnje tvornice „Rade Končar“ koji datiraju iz razdoblja od 1955. do 1976. godine.

Proizvodnja električnih grijaćih elemenata za kućanske aparate, cijevnih grijača i grijaćih ploča počinje 1955. godine u radionicama za proizvod-

nju električnih peći na trešnjevačkoj lokaciji u Zagrebu. Ispostavlja poslovno-tehnička suradnja s njemačkom tvrtkom AEG. Iste godine na inicijativu Tvornice „Rade Končar“ u Zagrebu je osnovano poslovno udruženje proizvođača električnih kućanskih aparata – EKA, uz inicijatora u udruženje se učlanjuju Elektron, Goran, Gorica, te Kontakt. Obveza „Rade Končara“ je proizvodnja cijevnih grijača, grijaćih ploča, sklopki i elektromotora.

Zajednica poduzeća za proizvodnju kućanskih aparata EKA 1958. prihvaća nove članice „Georgi Naumov“, 11. oktombri i Jug iz Makedonije. [1]

Proizvodnja grijaćih ploča seli se 1962. godine u novoizgrađeni Pogon za proizvodnju grijaćih elemenata za kućanske aparate u Slavenskoj Požegi.

Tvornica Goran se 1963. udružuje s tvornicom Kontakt. Usvaja se proizvodnja uljnih peći i štednjaka, te električnih štednjaka i perilica rublja u suradnji s njemačkom tvrtkom AEG.

U tom periodu dostignuta je proizvodnja od oko 150.000 komada aparata godišnje. [2]

Elektron se 1963. godine udružuje s Kontaktom. Postojeća proizvodnja grijalica vode, glačala, usisavača, kalorifere, pržila kruha proširuje se na kuhinjske friteze i glačala u suradnji s tvrtkom AEG.

U tom razdoblju proizvodnja suhih električnih glačala je porasla na preko 100.000 komada godišnje. [2]

Kontakt se udružuje 1970. s „Rade Končarom“. Dolazi do usvajanja novih proizvoda iz vlas-

titog razvoja, u dijelu malih kućanskih aparata i električnih grijalica vode primjenom polimernih tvari.

Kooperacijom, te otkupom alata i opreme usvaja se proizvodnja električnih, elektroplinskih i plinskih štednjaka te suvremenih perilica rublja. [2]

„Rade Končar“ počinje poslovnu suradnju s talijanskim proizvođačem kućanskih aparata tvrtkom Castor iz Torina 1966. godine u proizvodnji strojeva za pranje rublja. U halama na Trešnjevci 1967. godine postavljene nove proizvodne linije za proizvodnju električnih motora za strojeve za pranje rublja i za montažu strojeva za pranje. Dugoročna suradnja s tvrtkom Zanussi ugovara se 1970. godine nakon, što tvrtka Castor ulazi u njen sastav. [1]

Posebno značajna je 1972. godine. S tvrtkom Strojsmalt iz Bratislave započinje kooperacija u proizvodnji komponenata i hladnjaka. „Rade Končar“ iste godine osvaja prestižnu europsku nagradu Zlatni Merkur (Mercurio d'oro) za dostignuća u proizvodnji i europskoj ekonomskoj suradnji, između ostalog za suradnju s tvrtkom Zanussi na području kućanskih aparata. U Slavenskoj Požegi započela je proizvodnja nove game cijevnih grijača za električne pećnice, strojeve za pranje rublja, te za strojeve za pranje posuđa, grijači su izrađeni za kućanske aparate Zanussi. [1]

Pogon frižidera za domaćinstvo Tvornice „Rade Končar“ u Bitoli, Makedonija, 1974. godine proizvodi rekordnih 107 500 hladnjaka, što je znatno više od proizvodnje iz 1973. koja je iznosila 67 000 hladnjaka. [1]

1975. godine „Rade Končar“ ugovara isporuku 50 000 glačala tipa GR-2 i 20 000 infracrvenih grijalica u Iran. TMNT u svom fundusu posjeduje tri glačala GR-2, s tim da su dva nominalne proizvodnje EKA, a jedno AEG, što svjedoči o kooperaciji dviju tvrtki. Katalog sa slike 2 jedan je od dva kataloga spomenutog glačala u posjedu Muzeja.

Slika 2. Katalog automatskog električnog glačala Končar GR-2 – prednja strana

Prve serije po 10 000 glačala i infracrvenih grijalica isporučene su iz Tvornice malih kućanskih aparata 1975., iste godine isporučuje prva serija od 3 000 kalorifera kupcu u Francuskoj. [1]

1979. s tvrtkom AEG – Telefunken mali kućanski aparati iz Nürnberga, DR Njemačka započinje kooperacija u proizvodnji glačala. Prema ugovorenom OOUR-u Mali kućanski aparati iz Samobora (MKA) ustupljena je sva oprema i alati za izradu glačala. OOUR MKA će tvrtki AEG isporučivati između 150 i 200 tisuća glačala godišnje, a dio proizvoda plasirat će i na domaće tržište. [1]

S tvrtkama čehoslovačkim Omnia i Stroj-smalt 1985. godine nastavlja se četvrta petogodišnja suradnja u području proizvodnje hladnjaka i zamrzivača. [1]

Koliko je proizvodnja kućanskih aparata „Rade Končar“ bila značajna oslikava statistika uporabe kućanskih aparata u socijalističkoj Jugoslaviji. Od jugoslavenskih proizvođača „Rade Končar“ je bio drugi po proizvodnji kućanskih aparata, odmah iza slovenske tvornice Gorenje.

1960-tih godina na teritoriju SFRJ u uporabi je bilo oko 1.715.000 električnih, plinskih i kombiniranih električno-plinskih štednjaka, oko 1.166.000 hladnjaka, i oko 506.000 strojeva za pranje rublja. Na teritoriju SR Hrvatske u uporabi je bilo oko 457.000 električnih, plinskih i kombiniranih električno-plinskih štednjaka, oko 358.000 hladnjaka, te oko 166.000 strojeva za pranje rublja.

Tablica 1. Snabdjevenost domaćinstava u nekim trajnim potrošnim dobrima u SFRJ i SR Hrvatskoj [3]

	električni štednjak (%)	plinski štednjak (%)	kombinirani električno- plinski štednjak (%)	hladnjak (%)	stroj za pranje rublja (%)	stroj za pranje posuđa (%)
SFRJ						
1968.	36,9	-	-	25,1	10,9	-
1973.	60,7	-	-	53,5	34,9	0,6
1978.	60,7	7,5	12,8	70,4	50,4	0,9
1983.	64,1	9,4	20,1	82,2	61,1	1,9
1987.	61,5	8,8	21,1	85,1	61,9	2,9
SR Hrvatska						
1968.	39,2	-	-	30,7	14,3	-
1973.	62,7	-	-	58,6	44,2	0,6
1978.	45,1	17,5	24,5	72,9	58,1	1,0
1983.	41,6	18,4	37,9	83,9	69,9	1,9
1987.	35,4	17,5	41,0	85,5	71,0	3,0

1980-tih godina na teritoriju SFRJ u uporabi je bilo oko 3.811.000 električnih štednjaka, oko 546.000 plinskih štednjaka i oko 1.308.000 kombiniranih električno-plinskih štednjaka, što daje ukupan broj svih štednjaka u Jugoslaviji od oko 5.665.000, oko 5.273.000 hladnjaka, i oko 3.836.000 strojeva za pranje rublja. Na teritoriju SR Hrvatske u uporabi je bilo oko 505.000 električnih štednjaka, oko 250.000 plinskih štednjaka i oko 584.000 kombiniranih električno-plinskih štednjaka, što daje ukupan broj svih štednjaka u Hrvatskoj od oko 1.339.000 štednjaka, oko 1.218.000 hladnjaka, te oko 1.018.000 strojeva za pranje rublja.

To znači da je od 60-tih do 80-tih godina 20. stoljeća u Jugoslaviji došlo do povećanja ukupnog broja štednjaka za oko 3.950.000 komada, odnosno za 3,30 puta. Ukupni broj hladnjaka u povećao se za oko 4.107.000 komada, odnosno za 4,52 puta, a ukupan broj perilica za rublje povećao se za oko 3.330.000 komada, odnosno za 7,58 puta.

U istome razdoblju u Hrvatskoj se ukupni broj povećao za oko 882.000 komada, odnosno za 2,93 puta, ukupni broj hladnjaka povećao se za oko 860.000 komada, odnosno za 3,40 puta, te se ukupan broj perilica rublja za oko 852.000 komada, odnosno za 6,13 puta.

U razdoblju od 1961. do 1981. ukupno stanovništvo u Jugoslaviji poraslo je za 20,9 %, a u Hrvatskoj za 10,6 %, dakle povećanje uporabe kućanskih aparata u domaćinstvima bilo je višestruko veće od povećanja stanovništva.

NEKI IZDOJENI PREDMETI

Proizvodnja kućanskih uređaja „Rade Končar“ mogla bi se podijeliti u dva razdoblja, ranije razdoblje, pedesetih i šezdesetih godina dvadesetog stoljeća kada dominiraju uglavnom aparati proizvodnje po licenci stranih tvrtki, te kasnije razdoblje sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća kada nastaju izvorni hrvatski proizvodi – mali kućanski aparati osmišljeni, odnosno projektirani i proizvedeni u Hrvatskoj domaćim znanjima i vještinama. U nastavku slijedi prikaz nekih izdvojenih predmeta iz fundusa.

Slika 3. Mlinac za kavu Miki (TMNT 8673)

Model mlinca za kavu Miki iz 1956. godine (slika 3) kojeg je dizajnirao poznati hrvatski dizajner Bruno Planinšek. Mlinac za kavu Miki je prepoznatljiva cilindrična forma mlinca izrađena od plastične mase. Kroz proziran poklopac mlinca se mogla kontrolirati veličina finoća samljevene kave, a kako se tijekom mljevenja kava stalno mijesala, sva je količina bila jednako usitnjena. Fundus TMNT-a sadrži tri mlinca Miki iz različitih vremenskih razdoblja, te pet kataloga mlinca Miki, od toga jedan na engleskom i jedan na njemačkom jeziku.

Električno glačalo Goran (slika 4), proizvedeno oko 1950. godine u Zagrebu. Ovo električno glačalo ima masivno stopalo koje akumulira znatnu količinu topline zahvaljujući relativno velikoj masi. Glačalo nije imalo mogućnosti namještanja i održavanja željene temperature. Sastoji od dva dijela kućišta izrađenog od čeličnog kromiranog lima s podnožjem (otkivak) i ručice s rukohvatom

Slika 4. Električno glačalo Goran, 450 W (TMNT 3972)

izrađene od kromiranog čeličnog lima – trake i drvenog crno lakiranog rukohvata u obliku profiliranog valjka. Prema natpisu znaka sigurnosti VDE može se pretpostaviti kako je proizvod ili izvožen na vanjsko tržište ili je na neki način izrađivan prema licenci.

Pržilo kruha Kontakt, tip 6000 (slika 5) proizvedeno oko 1960. prema licenci njemačke tvrtke AEG. U pržilo su se mogle staviti dvije kriške kruha, a temperatura prženje nije bila podesiva. Dva grijača od otpornih spiralnih cekas žica namotanih na izolacijske pločice nazivne su snage od 0,5 kW.

Katalog grijala hrane za dojenčad (slika 6), komercijalnog naziva Beba. Riječ je o električnom kuhu namijenjenom za zagrijavanje tekućina u bočici za bebe. Grijalo je izrađeno u cilindričnoj formi, gornji dio kuhala izrađen je od bijele termoplastične mase otporne na udare s ugrađenom posudicom od tankog aluminijskog lima. U posudicu se umeće bočica s tekućinom – hranom. Namjena grijala bila je postići i održati željenu temperaturu hrane za dojenčad. Na donjem dijelu je okret-

ni gumb kojim se odabire željena temperatura tekućine u bočici, npr. mlijeka. Područje regulacije temperature je do najviše 60 °C, a izabranu temperaturu održava termoregulator. Signalna sijalica upozorava da je lončić „Beba“ u funkciji grijanja. Proizvodile su se dvije izvedbe električnog lončića za grijanje hrane Beba, grijala s donjim djelom u plavoj boji namijenjena za dječake i ružičastoj za djevojčice. Ovaj predmet je cjeloviti hrvatski proizvod: osmišljen, dizajniran, konstruiranom i proizveden u tvornici „Rade Končar“. TMNT posjeduje jedno kuhalo Beba, te prateći katalog.

Perilica suđa Zanussi Končar, model 802 deluxe (slika 7) samostojeći je stolni model perilice kojeg je proizvela polovicom šezdesetih godina 20. stoljeća talijanska tvrtka Zanussi, iz Pordenonea, jedan od vodećih europskih proizvođača kućanskih aparata. Model 802 deluxe je tipični primjerak perilice suđa iz početka šezdesetih godina 20. stoljeća kada su rabljene nepomične šprice vode uz pomični okrugli spremnik suđa. Okretno dugme omogućuje namještanje tri vrste pranja. Posebno je interesantno što je riječ o nominalno

Slika 5. Pržilo kruha Kontakt, tip 6000 (TM 2866/1-2)

Slika 6. Katalog električnog lončića za grijanje hrane Beba – prednja strana

Slika 7. Perilica suđa Zanussi – Končar, model 802 deluxe (TMNT 6387)

←

Slika 9. Kuhalo jaja – Ovummat KJ 089 (TMNT 8652)

→

Slika 8. Električno parno glačalo Končar PG 101 (TMNT 8657)

hrvatskom proizvodu „Rade Končar“. Perilica je izvorno proizvedena u Italiji, ali se radi buduće kooperacije između dviju tvrtki vodila pod nazivom Zanussi – Končar. Međutim planirana proizvodnja perilica suđa u kooperaciji nije nikada zaživjela.

Električno parno glačalo Končar PG 101 (slika 8) je prvi proizvod takve vrste (glačalo na paru) proizveden u Jugoslaviji vlastitim znanjem. Kućanski aparat visoke tehnologije bio je i prekretnica u metodologiji dizajniranja i konstruiranja ra- beći tadašnji najsuvremeniji alat – hardver i soft- ver tzv. *Computervision*.

Kuhalo jaja – Ovummat KJ 089 (slika 9), električni je kućanski aparat za kuhanje 1 – 3 jaja na „meko“, „srednje“ i „tvrdo“. Aparat se nalazi u

originalnoj kartonskoj kutiji na kojoj su fotografije aparata te kratki slikovni prikaz uporabe. Upute za uporabu napisane su na svim službenim jezicima u SFRJ, te na njemačkom i engleskom jeziku.

Na kutiji je otisnut natpis *Končar dizajn*, odjel dizajna u Elektrotehničkom institutu „Rade Končar“ bio otvoren od 1971. do 1990. Predmet je u cijelosti dizajniran, konstruiran i proizveden u tvornici „Rade Končar“.

ZAKLJUČAK

Tvornica „Rade Končar“ bila je perjanica nekadašnje industrije kako u Hrvatskoj, tako i u cijeloj Jugoslaviji u vremenu između drugog svjetskog rata i raspada Jugoslavije 1990-tih. Kao takva, ona je sama po sebi dio industrijske baštine Republike Hrvatske i zauzima posebno mjesto u hrvatskoj industrijskoj povijesti. Njeno cjelokupno bogato naslijeđe obilan je izvor muzeoloških istraživanja, potrage i nabave aparata i uređaja iz proizvodnje „Rade Končara“, njihovog čuvanja i prezentiranja.

Proizvodnja kućanskih aparata u tvornici „Rade Končar“ zauzima posebno mjesto. Iako je riječ o dijelu „Rade Končara“ koji je u ukupnim razmjerima tvornice i proizvodnje bio manjeg značaja, povijest tog odjela je znakovita iz više razloga.

Prateći razvoj proizvodnje kućanskih aparata vidi se međusobna povezanost industrije unutar cijele bivše Jugoslavije jer osim proizvodnje u Zagrebu, proizvodni pogoni su se nalazili u Požegi, ali i izvan Hrvatske, točnije u Makedoniji.

Vidljiva je i suradnja s vanjskim tvrtkama, ponajprije Castor i kasnije Zanussi iz Italije, AEG iz Njemačke, te Strojsmalt iz Čehoslovačke. Ta suradnja svjedoči o značaju proizvodnje kućanskih aparata u Hrvatskoj na razini Europe.

Kućanski aparati „Rade Končar“ bili su izvozni proizvodi, glačala, infracrvene grijalice i kaloriferi su prodavani u Iran, a hladnjaci u Francusku, Njemačku i druge zemlje.

Na domaćem tržištu je rasla potražnja za kućanskim aparatima i u „Radi Končaru“ je 70-tih godina proizvodnja dosegla 150 000 komada velikih kućanskih aparata godišnje, a to svjedoči o sveobuhvatnoj promjeni načina života u Hrvatskoj toga doba.

Dolazi do promjena i u načinu na koji se gleda na proizvod, nije više bitno da proizvod samo ispunjava osnovnu funkciju nego i kakvog je izgleda i je li ergonomski prihvatljiv, stoga se otvara poseban odjel dizajna. ☐

Literatura

- ▶ [1] *Ime trajnog sjaja, prilog povijesti elektroenergetske industrije Hrvatske*, Binoza Press d.o.o., Zagreb, 2008.
- ▶ [2] *Končar – Kućanski aparati d.o.o.*, <http://www.koncar-ka.hr/hr/o-nama/>, (pogledano 5. siječnja 2018.)
- ▶ [3] *Jugoslavija 1918. – 1988., Statistički godišnjak, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, Savezni zavod za statistiku, Beograd, Februar 1989.*

PETAR CRNČAN

Hrvatski prirodoslovni muzej, Demetrova 1, Zagreb / Croatian Natural History Museum

▶ Kultura doniranja – projekt Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja

Muzeji svoj fondus pribavljaju otkupom, donacijama, razmjenom ili terenskim prikupljanjem. Začeci fundusa mnogih muzeja nastali su zahvaljujući doniranom materijalu. Donatori su najčešće privatni kolekcionari ili znanstvene institucije koji žele da donirane zbirke ili pojedinačni predmeti ostanu trajno sačuvani. Hrvatski prirodoslovni muzej u Zagrebu je potaknut nedavnom velikom donacijom Malakološke zbirke Mikula odlučio pokrenuti program promocije kulture doniranja. Svrha programa je osvijestiti javnost, osobito pojedince koji posjeduju zbirke prirodnina o nezamjenjivoj ulozi muzeja u trajnom očuvanju takvih zbirki. Svaka zbirka zahtijeva stalnu brigu i održavanje pa uko-

liko se dogodi da se o njoj više nema tko brinuti, može doći do njenog propadanja i nestanka, čime se ujedno gubi i važan dio kulturne baštine, a u nekim slučajevima i važni znanstveni podatci. Upravo zato naš muzej pomoću niza izložbi i predavanja želi pokazati javnosti, a posebno pojedincima koji posjeduju zbirke prirodnina ili pojedinačne značajne predmete da se jednom kada im zbirke postanu preveliki teret ili njihovo postojanje bude ugroženo, mogu obratiti muzeju kako bi ih sačuvali. Sam muzej osim što spašava zbirke od propadanja, ujedno i povećava svoj fondus te stječe vrijedan materijal pomoću kojega je moguće stvarati izložbe i obogatiti stalni postav.

Culture of donations – project of the Croatian Natural History Museum

Museums create their collections by purchasing, donating, exchanging or field collecting. The origins of many museums' collections were created thanks to the donated material. Donors are most often private collectors or scientific institutions whose intention is that donated collections or individual objects remain permanently preserved. The Croatian Natural History Museum in Zagreb was prompted by the recent large donation of the Mikula Collection to launch a project that would promote the culture of donating. The purpose of the program is to awaken the public, especially individuals in possession of natural collections, of the irreplaceable role of museums in the permanent preservation of such collections. Every collection requires constant care and maintenance; if left unsupervised it can result in decay and disappearance. That can cause the loss of an important part of the cultural heritage and, in some cases, important scientific data. That is why our museum wants to inform the public with a series of exhibitions and lectures, especially targeted at individuals who have their own natural collections or individually important objects, that when the collections become a burden or their existence is endangered, they can contact the museum in order to preserve them. Apart from saving the collections from destruction, the museum itself also increases its funds and gains valuable material to create exhibitions and enrich the permanent exhibition.

JANJA KOVAČ

Muzej Međimurja Čakovec, Trg republike 5, Čakovec /
Museum of Medjimurje, Čakovec

► Donacije ostavština kao temelj za nove muzejske zbirke

Rad će se fokusirati na donaciju kao najčešći oblik akvizicije muzejske građe. U radu ću se baviti nedavnim donacijama Muzeju Međimurja Čakovec: onom moreplovca, svjetskog putnika i pisca Jože Horvata, skladatelja Ljube Kuntarića, skladatelja Josipa Štolcera Slavenskog i folklornog koreografa Matije Grabrovića. Pri tom ću se

osvrnuti na nekoliko aspekata procesa doniranja kao i kreiranja zbirki; počevši od inicijalnih dogovora oko donacije, pravnih pitanja poput autorskog prava i formiranja same zbirke. Cilja rada je promisliti koncept muzejske zbirke, njenu važnost i značaj s posebnim naglaskom na rad regionalnih muzeja.

Inheritance donation as the basis of a new museum collection

The main focus of the paper will be on a donation as the most common way of obtaining new items for museum collections. The paper will examine recent donations to the Museum of Međimurje Čakovec: of navigator, world traveller and writer Jože Horvat inheritance donation, composer Ljubo Kuntarić inheritance donation, composer Josip Štolcer Slavenski inheritance donation and dance choreographer Matija Grabrović inheritance donation. Several aspects of the process of donation and creation of the collections will be addressed, starting from the initial agreement regarding donation, the legal questions such as copyright and creation of the collections. The aim of this paper is to rethink the concept of museum collections, their importance and value with special emphasis on the work of regional museums.

Uvod - donacija kao akvizicija građe

Članak 10, stavak 1 Zakona o muzejima (NN 110/15) govori o načinima prikupljanja muzejske građe: "Muzeji i galerije te muzeji, galerije i zbirke unutar pravnih osoba mogu muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju pribavljati kupnjom, darovanjem, nasljeđivanjem, zamjenom, terenskim radom i istraživanjem te na drugi zakonom dopušteni način". Darovanje ili donacija najčešći je način akvizicije građe u Muzeju Međimurja Čakovec (skraćenica MMČ). Kako je MMČ muzej regionalnog karaktera to se načelo primjenjuje kao jedno od primarnih pri sakupljanju građe i odlučivanju o prihvaćanju ili ne donacija. Cilj je ovog rada promisliti sakupljačke politike muzejske građe na primjeru četiriju zbirki Muzeja Međimurja Čakovec: Memorijalna zbirka Joža Horvat, Memorijalna zbirka Slavenski, Memorijalna zbirka Ljubo Kuntarić i Zbirka međimurskog folklornog stvaralaštva. Upravo su one odabrane jer su nastale na temelju donacija, a proces njihove obrade može nam poslužiti kao primjer mogućih načina oformljivanja novih zbirki.

Odluka o tome na kojem će se odjelu čuvati građa te o naravi zbirke donosi se unutar kuće na stručnom vijeću na prijedlog ravnatelja i nadležnog kustosa. Pri tome se vodi računa o već postojećim zbirkama, ustrojima i djelovanju odjela, tematskoj i vremenskoj pripadnosti građe kao i o svim drugim relevantnim okolnostima. Muzej trenutno broji 27024 inventiranih predmeta koji su raspoređeni u 51 zbirci unutar arheološkog, etnografskog, povijesnog, kulturno-povijesnog odjela i likovne galerije. Analizirane se zbirke nalaze

unutar tri odjela: Memorijalna zbirka Joža Horvat dio je povijesnog, Memorijalna zbirka Slavenski i Memorijalna zbirka Ljubo Kuntarić kulturno-povijesnog, a Zbirka međimurskog folklornog stvaralaštva etnografskog odjela.

U nastavku donosim opis pojedine zbirke i način njihova nastanka.

Memorijalna zbirka Ljubo Kuntarić

Ljubo Kuntarić je skladatelj rođen 1925. godine u Čakovcu. U rodnom je kraju polazio srednju školu (gimnaziju) te Glazbenu školu u Varaždinu u kojoj je stekao prvo formalno glazbeno obrazovanje. Profesionalna ga je karijera odvela dalje od glazbe kada je 1951. diplomirao na Tehničkom fakultetu u Zagrebu. Po završetku studija seli u Opatiju, odnosno Volosko, u kojem živi do smrti 2016. godine. Iako je većinu života proveo izvan Međimurja, ostao je povezan sa svojim zavičajem. Kuntarić je dobitnik nagrade Zrinski koju dodjeljuje Međimurska županija, a 2015. godine postao je i počasnim građaninom Čakovca. Njegov značaj na nacionalnoj razini pokazuje i dodjela nagrade za životno djelo Primorsko-goranske županije (posthumno 2017. godine).

Donacija građe dogovorena je s Kuntarićevom kćerkom Đurđicom Eržišnik putem posrednika, dugogodišnjeg Kuntarićevog prijatelja. U srpnju 2017. godine preuzet je prvi dio ostavštine: „Riječ je o raznim dokumentima, notnim zapisima, fotografijama, audio i video snimkama te osobnim predmetima. Veliku vrijednost imaju i mnogobrojne autorove „zahvalnice, povelje,

diplome, nagrade, plakete i pehari te plakati s njegovih koncerata“ (Vidović 2017:17).

Preuzeta građa je u fazi digitalizacije i valorizacije građe nakon čega slijedi inventarizacija i katalogizacija. Cilj je zbirku predstaviti javnosti u drugoj polovici 2018. godine tematskom izložbom, a kasnije je uvrstiti u budući stalni postav (Vidović 2017:18).

Ova donacija čini temelj nove zbirke Kulturno-povijesnog odjela te će imati memorijalni karakter. Nadopunjavat će se samo predmetima koji će biti preuzeti u drugom navratu preuzimanja građe u dogovoru s Kuntarićevom obitelji.

Memorijalna zbirka Slavenski

Josip Štolcer rođen je 1896. godine u Čakovcu gdje 1910. godine završava Čakovečku građansku školu. Tri godine kasnije, 1913. započinje glazbeno školovanje na Konzervatoriju u Budimpešti, a završava ga nakon I. svjetskog rata u Pragu 1923. godine. Od 1924. živi i radi u Beogradu te ostvaruje svoje najuspješnije kompozicije. Njegove su se partiture tiskale u inozemstvu u kojem je uživao veliki ugled. Iz velike ljubavi prema rodnom zavičaju i pripadnosti slavenskoj grani naroda Štolcer mijenja svoje prezime u Slavenski. Privrženost tradicijskom melosu igra veliku ulogu u njegovom stvaralaštvu (skladbe Zvira voda, Danse Balkanique, Pjesme moje majke) (Hrustek Sobočan 2016:7-17).

Slavenski umire 1955. godine u Beogradu. Desetak godina po njegovoj smrti na poticaj mnogobrojnih istaknutih kulturnih ličnosti uspostavljen je kontakt s Milanom Slavenski, udovicom i

nasljednicom Slavenskog, s namjerom poticanja na darovanje predmeta čakovečkom muzeju. Ova je suradnja urodila plodom te je dio predmeta preuzet tijekom 1966. godine. Drugi dio predmeta u muzej je stigao 1981. godine nakon što je ostavština Slavenskog sudskom odlukom podijeljena između MMČ-a i Muzičke škole Josip Slavenski iz Beograda. U tom je navratu preuzet dio „namještaja, partituri, bilješki, albuma, instrumenata do osobne knjižnice i primjeraka vlastitih tiskanih partitura“ (Hrustek Sobočan 2016:18-20). Od izuzetne su vrijednosti predmeti poput harmonija (citri) koji je pripadao ocu Slavenskog na kojem je on sam učio svirati te harmonija kojeg mu je supruga darovala za pedeseti rođendan. Ova dva predmeta svjedoče o dubokoj povezanosti Slavenskog i Međimurja i međimurske glazbene tradicije. Zbirka sadrži 619 predmeta te je registrirana pri Ministarstvu kulture 2013. godine.

2016. godine povodom 120-te godišnjice rođenja Štolcera Slavenskog postavljena je izložba „Vrag vas skeljil Međimurci, idemo pljesat“ autorice Maše Hrustek Sobočan, voditeljice zbirki kulturno-povijesnog odjela. Po okončanju izložbe, ona je preseljena u stalni postav MMČ-a te je tako prezentirana javnosti. Sljedeće je godine ostvarena i virtualna izložba kojom se ova zbirka prezentira u digitalnom obliku (Hrustek Sobočan 2017).

Memorijalna zbirka Joža Horvat

Moreplovac i književnik Josip Horvat rođen je u Kotoribi 1915. godine, mjestu koje leži na rijeci Muri na kojoj je Joža provodio puno vremena u ranom djetinjstvu. Ubrzo nakon preseljenja u

Zagreb s obitelji, Joža se priključio partizanskim odredima u jeku Drugog svjetskog rata. Zanimljivo, tamo ga je pratila i njegova djevojka Renata Jesensky s kojom ju je vjenčao jedan oficir štaba usred ratnih zbivanja. Joža i Renata su se na brodu Skitnica prvi put 1955. godine otisnuli na Jadran. Skitnicu su brzo zamijenili Besom, sportskim jedrenjakom kojim su kao prvi Hrvati oplovili svijet. Nakon Bese, supružnici su još na Modroj lasti i Marku plovili svjetskim morima, a dogodovštine tijekom tih putovanja temelj su Jožine knjige Besa koji je danas jedan od najpopularnijih putopisa danas (Angelis 2016). Joža Horvat umro je u Zagrebu u kasnoj starosti 2012. godine. Iako je samo manji dio života proveo u Međimurju, ostao je povezan s ovim krajem. Tako se svakog svog rođendana družio s djecom u osnovnoj školi u rodnoj mu Kotoribi koja danas nosi njegovo ime.

Memorijalna zbirka Joža Horvat nastala je na temelju donacije koja je dogovorena za života prema želji donatora. U zbirci koja broji 239 predmeta najveći je broj predmeta dio brodske opreme upravo s Bese, suveniri s putovanja, predmeti lokalnih kultura te osobni predmeti koji su pripadali Joži i Renati Horvat. Uz to, veći je broj predmeta povezan s drugom Jožinom ljubavlju – lovstvom. Pored navedenog, MMČ je preuzeo i njegovu knjižnicu koja broji preko 1100 naslova izuzetno vrijednih knjiga enciklopedijskog karaktera, knjiga o pomorstvu, geografiji, kulturama zemalja koje su oplovili. 2014. godine ova je zbirka registrirana i prezentirana javnosti izložbom „Joža Horvat - Život pod jedrima“ autora Mihaela Lebara, a predviđeno je da bude zastupljena u novom stalnom postavu MMČ-a.

Zbirka međimurskog folklornog stvaralaštva

Na temelju ostavštine Matije Grabrovića, dugogodišnjeg koreografa narodnih plesova, voditelja folkloru, likovnog djelatnika i prosvjetnog radnika, oformljena je Zbirka međimurskog folklornog stvaralaštva. Grabrović je rođen 1933. godine u Lendavi te završio Preparandiju (Učiteljsku školu) u Čakovcu. Kao 17-godišnjak počinje raditi u školi i istovremeno djelovati u folklornoj grupi tvrtke Međimurska trikotaža Čakovec (MTČ). Tu grupu uskoro počinje voditi, a po Drugom svjetskom ratu aktivno sudjeluju u osnivanju KUU-a Veseli Međimurci u Čakovcu i obnovi ogranka Seljačke sloge Nedelišće. Gotovo 40 godina Grabrović je neumorno radio s folklornim grupama poučavajući ih plesu, pjesmi i sviranju. Za zasluge u njegovanju i prenošenju međimurske baštine primio je najvišu županijsku nagradu Zrinski.

Pohranu dijela njegove ostavštine u MMČ-u dogovarali su sam Grabrović i kustosica MMČ-a Jelena Tisaj koja je bila plesačica u Veselim Međimurcima. Po njegovoj smrti u dva je navrata preuzeta građa i trenutno zbirka broji 149 predmeta određenih za upis u zbirku i bogatu knjižnu građu koja je postala dijelom fundusa knjižnice etnografskog odjela i likovne galerije.

Zbirku u najvećoj mjeri sačinjava papirnata građa (rukopisi, strojopisi, kopirane bilješke, knjige, potvrde te bilježnice s rukopisnim bilješcima), potom audio-vizualna uz tek pokoji fizički trodimenzionalni predmet. Izuzetno vrijedan dio Zbirke su knjige među kojima se nalaze rijetka izdanja folklorističkih publikacija s područja bivše

Jugoslavije kao i djela Vinka Žganca s njegovom vlastoručnom posvetom. U lipnju 2017. godine Ministarstvu kulture upućena je dokumentacija za utvrđivanje kulturnog svojstva, odnosno registracije ove zbirke.

Zbirka međimurskog folklornog stvaralaštva kroz sakupljanje, proučavanje i prezentiranje rada istaknutih folklornih djelatnika s područja Međimurja doprinosi valorizaciji rada mnogobrojnih folklornih amatera, ali i školovanih stručnjaka, na očuvanju, interpretiranju i prenošenju folklornog izričaja Međimurja. Zbirka će se kontinuirano dopunjavati predmetima povezanim s istaknutim međimurskim pojedincima na području folklornog stvaralaštva.

Rasprava: što dobivamo, a što gubimo donacijom?

Po samom svom značenju donacija sugerira dobitak, odnosno u muzejskom svijetu akviziciju nove građe. No, doniranje građe možemo sagledati iz više kuteva, a neki od njih predstavljaju određene kompromise.

Kada govorimo o donacijama govorimo i o promišljanju sakupljačke politike jedne muzejske institucije. Uslijed nedostatka prostora, odgovarajućih uvjeta i mnogih drugih prepreka nemoguće je trajno čuvati sve predmete te se neke donacije mogu odbiti. U slučaju MMČ-a to znači prije svega skrb o građi od značaja za područje Međimurja, dok se građa koja pokriva druga područja Hrvatske ili inozemstva ne prima. Kod pozitivnih odluka o prihvaćanju donacije dolazi i do pitanja odabira građe

koja će se preuzeti. Obimne ostavštine se gotovo redovito preuzimaju onako kako su ih darovatelji priredili, a ne prema stručnoj procjeni kustosa. U nekim to slučajevima dovodi do rezidualne građe – građe koja je preuzeta, ali je tijekom stručnog pregleda ustanovljeno da nije od tolikog značaja da uđe u sastav zbirke. Time ta građa postaje „mrtva građa“ koja je u jednom trenutku popisana, ali neuvrštena u primarnu, sekundarnu ili tercijarnu građu i dokumentaciju. Kako bi se ovaj problem izbjegao, najbolje bi bilo da predmete za donaciju zajedno pregledaju darovatelj i nadležni kustos. Ovim donacijama većih, zaokruženih cjelina MMČ je upotpunio svoj fundus prema odrednicama regionalnog muzeja ostavštinama osoba značajnih za međimursku, ali i svjetsku, povijest, kulturu, baštinu. Time se muzej još jednom prepoznaje kao trajna institucija u kulturi koja je sposobna na najbolji mogući način skrbiti o čuvanju, obradi i komuniciranju ovakve građe.

Okolnosti suradnje s darovateljima na terenu su različite. Donacije mogu biti dogovrane na želju darovatelja, odnosno posjedovatelja građe, prije ili poslije smrti, zatim posredstvom, dogovorom pa čak i sudskim putem. Sve su četiri zbirke primjer uspješne suradnje muzejskih djelatnika sa suradnicima, bilo posrednicima, bilo darovateljima, na terenu. Od trenutka determiniranja građe do samog preuzimanja i konačnog prezentiranja javnosti suradnja je na svim zbirkama bila na obostrano zadovoljstvo.

Zanimljiv aspekt doniranje je i karakter zbirke koja nastaje po donaciji. Prve tri opisane

zbirke (Memorijalna zbirka Ljubo Kuntarić, Memorijalna zbirka Slavenski, Memorijalna zbirka Joža Horvat) primjer su zbirke memorijalnog karaktera. Kao takve, one su konceptualno završene cjeline, a nadopunjuju se predmetima usko povezanim s određenom osobom i njenim djelovanjem. Četvrta je zbirka, Zbirka međimurskog folklornog stvaralaštva, drugačije ustrojena. Iako je način akviziranja građe (donacija) i tematska unisonost (ostavština Matije Grabrovića) gotovo jednaka prethodno spomenutim zbirkama, ova je zbirka zamišljena kao veća cjelina koja je u stalnom razvoju. Ubrzo po osnivanju nove zbirke i obradi građe Matije Grabrovića, MMČ je preuzeo ostavštinu folkloristice Marije Novak koja je cijelog života istraživala usmeno-predajne oblike na Međimurju, a potom je u depou zatečena i rukopisna ostavština Vinka Žganca nastala prilikom bilježenja međimurskih popevki na terenu. Ova će (preuzeta i zatečena građa) postati dijelom zbirke koja i nadalje ostaje otvorenom za proširenje. Pri analiziranim zbirkama nema slučaja da donirana građa ulazi u sastav već postojeće zbirke jer se ovdje radilo o većim donacijama koje predstavljaju smislenu cjelinu. Postojeće zbirke popunjavaju se donacijama ili otkupom pojedinačnih predmeta koji se smisleno uklapaju u pojedine zbirke.

Prilikom preuzimanja građe vodi se i briga o prenošenju autorskih prava što je po prvi put primijenjeno na ostavštini Marije Novak. U Ugovor o poklonu građe unesena je sljedeća klauzula prema uputama Ministarstva kulture: „Darovateljica, koja je nositeljica autorskih prava, kao nasljednica autorice, prenosi na Muzej, bez naknade, isključi-

vo pravo iskorištavanja na svim autorskim djelima bez ograničenja s obzirom na sadržaj, vrijeme ili prostor. Popis autorskih djela u prilogu je ovoga Ugovora.“ Ova je klauzula potrebna s obzirom na važeću zakonsku regulativu po pitanju autorskih prava koja se odnose na velik dio građe preuzet u zbirkama Memorijalna zbirka Ljube Kuntarića, Memorijalna zbirka Slavenski i Zbirka međimurskog folklornog stvaralaštva. Njih sačinjavaju originalni rukopisi, bilješke s terena, objavljena i neobjavljena autorska djela, fotografije, zvučni zapisi koji svi redom podliježu zakonskim propisima u pogledu njihovog prezentiranja u fizičkom ili digitalnom obliku. O tim se pitanjima mora postići dogovor s darovateljem, a preporuka je Ministarstva kulture da se to radi, ako je moguće, prilikom sklapanja Ugovora o poklonu građe.

Dijelom Ugovora o poklonu građe ili usmenim dogovorom mogu postati i određeni uvjeti koje darovatelji traže. Najčešće se to odnosi na pitanja smještaja i prezentacije građe gdje je želja većine darovatelja da darovana građa bude stalno izložena javnosti. Tu se mogu javiti i specifični zahtjevi poput onog da se dio građe objavi u tiskanoj publikaciji prema rukopisnim bilješkama, da se građa digitalizira kako bi bila dostupna studentima i istraživačima, osiguravanje određenih tehničkih uvjeta za preuzimanje građe (poput vanjskih diskova za prijenos podataka) i slično. U svim ovim situacijama muzeji koji preuzimaju građu moraju promisliti mogu li ostvariti te uvjete te koliko se mogu prilagoditi zahtjevima darovatelja kako bi donacija na kraju ipak bila zaključena.

Ka zaključku – zbirke kao odraz muzeja

Analizom četiriju zbirki Muzeja Međimurja Čakovec (Memorijalne zbirke Ljubo Kuntarić, Memorijalne zbirke Slavenski, Memorijalne zbirke Joža Horvat i Zbirke međimurskog folklornog stvaralaštva) na površinu je isplivalo nekoliko razina procesa doniranja građe muzejima. Nakon opisa zbirki i njihova nastanka, u radu sam se osvrnula na odabrane aspekte procesa doniranja: promišljanje sakupljačke politike muzejske institucije, pitanje uspješne ili neuspješne suradnje sa suradnicima

na terenu, karaktera novoosnovane zbirke, pitanja autorskih prava te specifičnih uvjeta darovanja.

Promišljanjem koncepta pojedine zbirke i njenim oblikovanjem stvara se slika muzeja. Upravo je preko zbirki najvidljiviji karakter samog muzeja, njegovo poslanje, uloga u zajednici u kojoj djeluje. Zbog nemogućnosti primanja svih predmeta koji su ponuđeni na otkup ili kao donacija je promišljanje sakupljačke politike muzeja i način popunjavanja i formiranja novih zbirki izuzetno bitan aspekt rada svakog kustosa. ☉

Literatura

- ▶ ANGELIS, A. Posljednji intervju Renate Horvat, supruge i vjerne sputnice velikog moreplovca Jože. URL: <http://www.telegram.hr/price/posljednji-intervju-renate-horvat-supruge-i-vjerne-sputnice-velikog-moreplovca-joze/> (objavljeno 18. veljače 2016., pregledano 8. listopada 2017.)
- ▶ HRUSTEK SOBOČAN, M. Vrag vas skeljlil Međimurci, idemo pljesat. Muzej Međimurja Čakovec, Čakovec.
- ▶ HRUSTEK SOBOČAN, M. Vrag vas skeljlil Međimurci, idemo pljesat. Muzej Međimurja Čakovec, Koprivnica (virtualna izložba: <http://mmc.eindigo.net/slavenski/>)
- ▶ VIDOVIĆ, T. 2017. Memorijalna zbirka Ljubo Kuntarić. Cooltura 214:17-18
- ▶ Zakon o muzejima (NN 110/15)

MR. SC. LJUBICA GLIGOREVIĆ

Gradski muzej Vinkovci, Trg bana Josipa Šokčevića 16, Vinkovci /
Municipal Museum of Vinkovci

▶ O darovanim muzealijama i darovateljima Etnološki odjel Gradskog muzeja Vinkovci

Kroz 71-u godinu djelovanja vinkovačkog muzeja, u okviru Etnološkog odjela, službeno utemeljenog 1970. g. bila su česta darovanja različitih uporabnih i ukrasnih predmeta i dokumentacijske građe s tradicijskom i građanskom podlogom. Vrijednost ovih donacija i njihov broj bili su značajni u realizaciji reprezentativnog Etnološkog postava 2001. godine, ali i pojedinačnih donacijskih izložbi ili predstavljanja ove etnološke građe u drugim prigodama.

Popunjavanje muzejskih zbirki darovanjem muzealija posebice je značajno kada su smanjene mogućnosti samih otkupa. Potrebe i razlozi darovanja predmeta Muzeju su različiti: dobra stručna suradnja na terenu, želja da se predmeti sačuvaju i predstavljaju u jednoj takvoj instituciji, smanjene osobne mogućnosti zadržavanja i čuvanja obiteljskih predmeta, ali i određena selekcija u ponudi darovanja od samih vlasnika starije životne dobi ili njihovih nasljednika: Bolje nego li da jednoga dana završe na smeću...!

About donated museum exhibits and donators

Ethnological Department of the Municipal Museum of Vinkovci

In 71 years of activity of Museum of Vinkovci, within Ethnological Department, officially founded in 1970, various useful and decorative objects and documents with traditional and civil background were donated to the Museum. Value and number of this donations were significant in establishing of representative Ethnological Permanent Exhibition in 2001, and also in realization of individual donators' exhibitions or other occasions.

Filling museum collections by donating museum exhibits are especially significant when possibilities of purchasing such exhibits are lessened. Needs and reasons of donating are different: good professional collaboration on the area of Department's research, donators think that exhibits will be better preserved and presented in such institution, lessened possibilities of keeping family material values and opinion of exhibits owners, or their heirs, that is better to donate such things to suitable institution, than to finish in the garbage!

In this presentation will be presented the most valuable exhibits donated in the last 5 years and their significance for Municipal Museum of Vinkovci.

Ključne riječi/Key words:

Gradski muzej Vinkovci, Etnološki odjel, donacije, popunjavanje zbirki /
Municipal Museum of Vinkovci, Ethnological Department, donations, filling the collections

U ovom izlaganju biti će istaknute najvrednije donacije u proteklih pet godina, sami predmeti i njihov značaj za Etnološki odjel Gradskog muzeja Vinkovci.

UVOD

Gradski muzej Vinkovci osnovan je 7. studenog 1946., a prvi Stalni postav otvoren je srpnja mjeseca 1948. godine. Iz prvobitnih prostorija u Istarskoj ulici u Vinkovcima, tijekom 1950. godine Muzej je preseljen na prvi kat kasnobarokne vojno krajiške zgrade iz 1775. godine u središtu grada u kojoj se nalazi i sada. Iste godine otvoren je novi Stalni postav. Tijekom 1952. godine prostori su uređivani i adaptirani, te je u studenom 1952. priređeno novo otvaranje Stalnoga postava u kojem su po prvi puta bili izloženi i predmeti iz etnologije. Od 1969. godine, useljenjem novoosnovanog Centra JAZU¹ u prostore Gradskoga muzeja Vinkovci, Stalni postav smanjen je za dvije prostorije. Istodobno, 1970. godine učinjene su preinake Stalnoga postava u kvalitetnijem stručno-konceptijskom smislu. Od 1970. – 1987. godine Stalni muzejski postav nije doživljavao veće promjene u koncepciji. Etnologija je u tadašnjem Stalnom muzejskom postavu uz druge Odjele bila zastupljena u dvije prostorije katnoga južnoga dijela zgrade, na površini oko 80 četvornih metara.

U prvoj prostoriji bio je predstavljen presjek različitih predmeta tradicijskog šokačkog kućanstva i narodnoga rukotvorstva, a u drugoj izbor iz bogate zbirke zlatara – svečanih oglavlja udanih žena, koje se na glavi formiraju u obliku kapice. Zbog narušene statike zgrade Gradskoga muzeja Vinkovci 1986. godine, Stalni muzejski postav je demontiran i početkom 1987. uredski prostori i dio muzejske građe preseljeni su u zgradu Galerije likovnih umjetnosti, a ubrzo je počela i sanacija muzejske zgrade. (Gligorević 2004:9).

Pred završetak radova 1991. godine kada se očekivao povratak izmještene muzejske građe i osoblja u zgradu Muzeja, uslijedio je Domovinski rat i sva događanja njime uvjetovana. Na sreću, cjelokupna muzejsko-galerijska građa Gradskoga muzeja Vinkovci, time i sva etnološka, spašena je i sačuvana. Na početku ratnih događanja, tijekom srpnja i kolovoza 1991. godine dio muzejske građe spakiran je i smješten po sigurnijim smještajnim prostorima u Vinkovcima, a tijekom listopada i studenog iste godine dio muzejsko-galerijske građe i cjelokupna stručna dokumentacija Gradskoga muzeja Vinkovci bili su izmješteni na sigurnije područje Hrvatske i smješteni u prostore Gradskoga muzeja Varaždin, gdje su prihvaćeni i udomljeni. Nakon ratnih događanja na ovim prostorima, tijekom 1992. i dijelom 1993. godine muzejski rad se

odvijao u zgradi Galerije, kada je uslijedio povratak u djelomično adaptiranu i obnovljenu od ratnih stradanja zgradu Muzeja.

Značajnu 50. obljetnicu Gradskoga muzeja Vinkovci, Etnološki odjel dočekao je u preuređenom gornjem tavanskom prostoru kasnobarokne zgrade Muzeja u potkrovlje, površine oko 800 četvornih metara, koje je otvoreno u povodu Dana državnosti RH 28. svibnja 1996. godine. Ovaj prostor u cijelosti je namijenjen etnologiji i sačinjavaju ga: otvorena dvorana za Stalni postav, površine 668 metara kvadratnih, smještajni etnološki prostor - čuvaonica, oko 100 kvadrata i ured etnologa. Potkrovlje po svojoj izvedbi i interijeru podsjeća na šokačku kuću, odnosno veliku sobu - dvoranu (brodski pod, grede...).

Rujna mjeseca 1996. godine, pred 50. obljetnicu Muzeja, u dvorani potkrovlja priređena je velika tematska izložba "Tambura – tradicijsko glazbalo" i dio budućeg Stalnoga postava – prezentacija šokačke sobe. Etnologinja se u ured uselila 1. listopada 1996., a početkom 1997. godine u Vinkovce je, odobrenjem Ministarstva kulture RH, nakon više od pet godina vraćena izmještena muzejsko-galerijska građa iz Gradskoga muzeja Varaždin.

Posebice od 1997. godine, prema razvojnoj kulturnoj politici Republike Hrvatske, Stalni muzejski postavi postaju prioriteta, čija se izrada od muzejskih institucija i zaposlenika očekuje ne samo u muzeološkoj struci, već općenito u javnosti, užem i širem okružju svakoga muzeja ili galerije.

U današnje vrijeme Gradski muzej Vinkovci smješten je u četiri zgrade: glavnoj povijesnoj muzejskog zgradi na Trgu, zgradi Galerije u Dugoj ulici, i dvorišnim zgradama nekadašnjeg vinkovačkog zatvora i Upravnoj zgradi Muzeja (nekadašnja Gruntovnica). Muzej je struktuiran iz Arheološkog odjela (zaposlena 4 kustosa), Etnološkog odjela (1 kustosica), Galerijskog (1 kustos), Povijesni odjel (1 kustos - uz obavljanje i ravnateljskih poslova), Konzervatorsko-restauratorski odjel (1 restauratorica i 2 preparatora) Stručna knjižnica (1 knjižničarka), Odjel općih poslova (4 zaposlenika), Pomoćno osoblje - spremačice (5 zaposlenika) - ukupno 20 zaposlenika.

Svojim radom Gradski muzej Vinkovci pokriva područje bivše vinkovačke općine, uz grad i 40 seoskih naselja. Područje bivše vinkovačke općine rasprostiralo se na površini 1024 četvorna kilometra.

ETNOLOŠKI ODJEL GRADSKOG MUZEJA VINKOVCI

Od osnutka Gradskoga muzeja Vinkovci 1946. godine do početka 1970. godine, etnologiji u Muzeju, nije pridavana osobita pozornost. Za tradicijske predmete iz ove Zbirke, koji su pristigli u Muzej darovanjem ili otkupom, zapisano je kako pripadaju skupini „primitivnih predmeta“ (Klajn 1963:17). Sukladno tome nisu obavljena istraživanja niti rađena stručna dokumentacija o pristiglim i skupljenim predmetima tradicijske kulture.

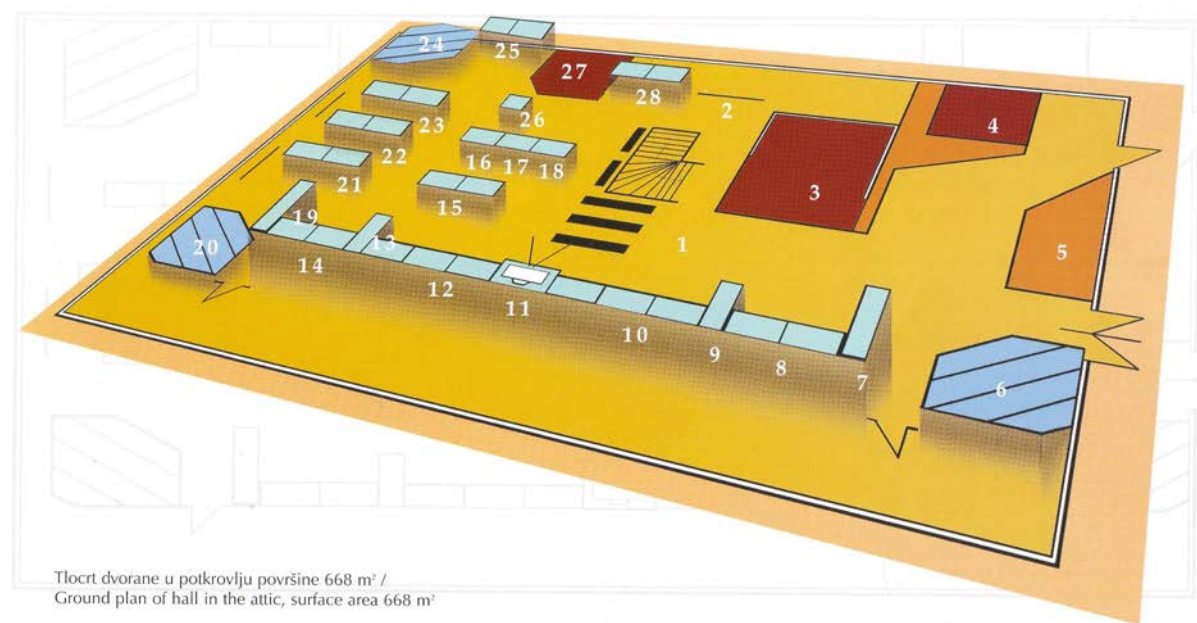
U Gradskom muzeju Vinkovci 1970. godine uposlena je prva školovana etnologinja. Do 1978.

1 Danas Cenar za znanstveni rad u Vinkovcima - HAZU

izmijenile su se tri kolegice etnologinje, kraće ili duže, nažalost danas sve pokojne: Nada Pisac, Ljiljana Šarlah i Branka Šprem Lovrić. Od siječnja 1979. do sadašnjega vremena u kontinuitetu, (nepunih 39 godina) u Etnološkom odjelu uposlena je etnologinja Ljubica Gligorević. Kraće vrijeme uz druge muzejske poslove Marija Radoš je obavljala i poslove preparatorice za tradicijski tekstil (od 1990.-1994.). Od 2014. godine na radnom mjestu preparatorice za tekstil je Marija Sokola, koja najviše angažmana ima s tradicijskom tekstilnom građom Etnološkog odjela. U 71 godini Gradskog muzeja Vinkovci, etnologija je u istraživačkom,

stručnom i znanstvenom smislu zastupljena oko 42 godine. Etnološka baština Vinkovaca i okolice iznimno je bogata i Etnološki odjel GMVK² danas ima značajan fondus i niz dragocjenih predmeta u petnaest vrijednih zbirki.

U povodu 55. obljetnice Gradskog muzeja Vinkovci, 7. studenog 2001. godine otvoren je veliki reprezentativni, multimedijalni Stalni postav *Etnologija Vinkovaca i okolice*, na površini od 668 četvornih metara u novouređenom potkrovlju kasnobarokne zgrade Muzeja. Nakon 15 godina, od 1986. godine kada su zatvoreni svi vinkovač-

1. Tlocrt Stalnog postava *Etnologija Vinkovaca i okolice*, 2001.

ki muzejski postavi, ovo je prvi izvedeni i otvoreni Stalni muzejski postav.

Otvorena dvorana *Stalnoga etnološkoga postava* asocira na veliku šokačku sobu – dvoranu s brodskim podom i obloženim drvenim gredama.

Izloženo je preko 1500 predmeta od drva, pruća, metala, keramike, tekstila, vune, kože, krzna, stakla, porculana i drugih materijala iz vremena polovice 19. stoljeća, zaključno s recentnim materijalom. Stalni etnološki postav koncipiran je iz tri cjeline: životne, s ugođajima šokačke sobe i šokačke okućnice u čijem je središtu rekonstruiran prednji dio reprezentativne gospodarske zgrade *ambara*, s bogato izvedenom rezbarijom, duborezom, oblikovanjem stupova i *uklapanjem* drveta. U prostoru su izložena i likovna djela, kao i ugođaj građanske sobe s utjecajima grada na selo i obratno. Druga cjelina je muzeološka s izloženom građom u tri velika izrađena kutna prostora koja predstavljaju nekadašnje *dućane*, izloge i obrtničke radionice i 33 tipizirane velike muzejske vitrine. Postolja su izrađena od zadanog materijala – hrastovine u prirodnoj boji, a podloge od bijelog *iverala*, podijeljene velikim prozračnim staklenim površinama. Unutar ove dvije cjeline je 28 podcjelina. Izložen je presjek različite izabrane tradicijske građe Vinkovaca i vinkovačkoga kraja, predstavljene u raznim kontekstima, koja pripada nositeljima tradicijske baštine ovoga područja, starosjediocima rimokatolicima *Šokcima*, ali i doseljenim Hrvatima iz drugih krajeva i drugim etničkim skupinama koje žive na ovim prostorima: Mađarima, *Švabama*, Sbi-ma, Rusinima, Ukrajincima. Židovima, Romima. Tradicijski obrti u *Stalnom postavu* poveznica su

narodne baštine i utjecaja građanske kulture na tradicijsko ruho, predmete pokućstva i općenito život, kada dolazi do velikih transformacija. Polovicom 20. stoljeća tradicijsko ruho izlazi iz masovnije životne uporabe, zadržavajući preslojeni oblik vezan uz industrijske tkanine. Ovaj tip, prije svega ženske nošnje u rijetkim se slučajevima na ovim prostorima zadržao do današnjega vremena. U okviru *Stalnoga postava* izložen je bogat tekstualno-ilustrativni materijal, prezentiran na suvremen način. (Gligorević 2004:5). Treća cjelina je otvoreni središnji komunikacijski prostor s izrađenim šokačkim klupama i mogućnošću dia, audio i video prezentacija. Uz to što je to prostor za prijam većih skupina posjetitelja, održavanja predavanja o etnologiji i različitim radionica – rezerviran je i za druge, prije svega kulturološke događaje i performanse: različita predavanja, predstavljanja knjiga, manje priredbe i koncerte, projekcije, različite dogovore i sporazume, a sve unutar izložene bogate tradicijske kulturne baštine vinkovačkoga kraja, što je pravi spoj prošlosti na početku trećeg tisućljeća, i suvremenosti kojom živimo. U 16 godina od otvorenja *Stalni etnološki postav* posjetio je veliki broj posjetitelja iz zemlje i inozemstva, preko 80.000. Obavljeno je preko 1.000 vođenja za veće ili manje skupine i održano 130 različitih događanja unutar središnjeg komunikacijskog prostora. Ipak najveći broj posjetitelja je školska populacija i vrtički uzrast - vinkovačke osnovne i srednje škole, iz svih vinkovačkih mjesta i brojnih s područja Županije, kojima je u smislu opće edukacije o bogatoj vinkovačkoj tradicijskoj baštini i ovom dijelu Hrvatske – ovaj *Stalni postav* ponajviše i namijenjen.

Tiskano je više različitih višejezičnih izdanja vezanih uz Stalni postav *Etnologija Vinkovaca i okolice*. Vodič je tiskan u dva dvojezična izdanja, a slikom i tekstom predstavlja samo mali izbor izložene tradicijske građe prema realiziranim cjelinama.

ISTRAŽIVANJA I METODE RADA

Stručnjaku etnologu je korisno i zanimljivo, prema dostupnoj dokumentaciji pratiti ulazak etnoloških muzejskih predmeta od osnutka Muzeja 1946.³ do današnjega vremena, bilo da se radi o donacijama ili otkupima muzejske građe.

Otvaranjem radnoga mjesta etnologa, 1970., na dalje, do današnjega vremena dokumentacija je profesionalnije obavljena pa je i pregled i istraživanje na temu darovanih predmeta kroz razdoblja stručnjacima dostupno.

Bilo bi dobro na ovu temu temeljito istražiti i analizirati

2. Citra, Njemačka, oko 1900., inv. br. E 1233, Snimila Lj. Gligorević

razdoblja: od 1946. – 1970., pa poslije za svako naredno desetljeće, što je ograničenošću ovoga rada neizvodivo. Stoga će biti samo istaknuti određeni donacijski predmetni primjeri.

U vremenskom razdoblju od 1991. do kraja 1995., (ratnom i poratnom), u Gradskom muzeju Vinkovci bile su male novčane mogućnosti otkupa etnološke građe. Na sreću, u istom razdoblju 48 vlasnika različitih predmeta vezanih uz tradicijski život i kulturu darovalo je oko 400 predmeta Etnološkom odjelu.⁴ (Gligorević 1996:3).

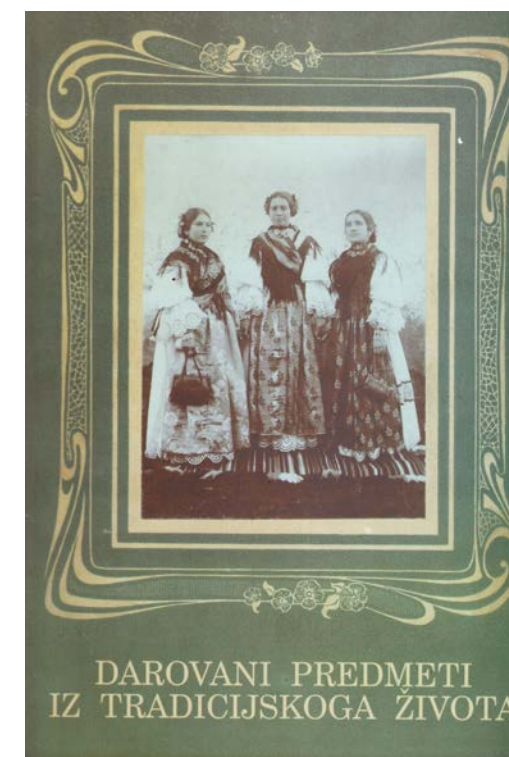
3 Sa Zbirkom Mate i Helene Medvedović (1942.), koja je bila temelj osnutku GMVka, primjerice u Muzej su ušle gusle (E 1234) s područja Bosanske Posavine, kao netipično glazbalo slavonsko-srijemskih prostora, a druge su u Muzeju zatečene bez podataka (E 1235 i E 1236), kao i jedne citre (E 1233). Nemamo podatke jesu li ova glazbala darovana ili otkupljena. Takva, vrlo oskudna dokumentacija o etnološkoj muzejskoj građi, bila je sve do otvorenja radnoga mjesta etnologa 1970.

4 Tim povodom u povodu blagdana Uskrsa 1996. godine priređena je izložba svih darovanih predmeta i tiskan katalog: Darovani predmeti iz tradicijskog života, sa svim popisima darovatelja, samih donacija i izborom ilustrativnog materijala.

Nezaobilazna je vinkovačka kulturno-povijesna ljubavna priča vezana uz Mariju Kozarac (1886. - 1979.) i Ivana Ivu Kozarca (1885. - 1910.), što je danas poznati turistički brand Grada Vinkovaca.

U Etnološkom postavu Muzeja izložena je restaurirana svečana djevojačka nošnja Marije Kozarac, udane Guttman, djevojke iz vinkovačkoga *Krnjaša*⁵ u koju je bio platonski i nesretno zaljubljen njezin rođak iz *Krnjaša*, pjesnik i pisac Ivan Kozarac. Misli se kako je *Iva* Mariji posvetio poznatu pjesmu *Milovo sam...*, koju je uglazbio Splitsanin Ivo Tijardović. Posredstvom *Ogranka Matice hrvatske Vinkovci* i Grada Vinkovaca, nošnju je 1994. godine u dosta lošem stanju Gradskom muzeju Vinkovci darovala Vinkovčanka, kćerka Marijina, Katica Jagić. Uz *mali oplećak*, gornja skuta, maramu za na vrat, *pregač* i tkanicu crven-bijeli-plavi, istodobno je darovan i osobni Marijin molitvenik, nekoliko obiteljskih fotografija Marije Kozarac i Ive Kozarca i druga rukopisno-tiskana građa koja je bila pohranjena u molitveniku. Dodatno je Katica Jagić Gradskom muzeju Vinkovci darovala dvije visoke staklene čaše koje je početkom 20. stoljeća Ivan Kozarac kao *kirbajski* dar darovao Mariji Kozarac.⁶

Otvaranjem *Stalnog etnološkog postava*, 2001., u presjeku tradicijske baštine vinkovačkog kraja unutar tri cjeline na površini od 668 četvornih metara izloženo je oko 1500 predmeta, među kojima su i pojedinačno darovani kroz proteklo razdoblje, ali i iz *Zbirke Vanje Radauša*, dijelom otkupljena, a dijelom darovana Gradskom muzeju Vinkovci 1998. godine. U prostore Gradskoga muzeja Vinkovci tijekom travnja i lipnja

3. Katalog izložbe *Darovani predmeti iz tradicijskog života, Gradski muzej Vinkovci, 1996.*

mjeseca 1998. godine, dovezen je i pohranjen dio etnografske građe iz prostora Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu, Zmajevac 8, gdje je bio smješten atelje Vanje Radauša i gdje je tom velikom hrvatskom ki-

5 Krnjaš – poljodjelska cjelina Vinkovaca uz Bosut, jugozapadno od centra Grada.

6 Temeljita restauracija nošnje Marije Kozarac, zahvaljujući razumijevanju tadašnjeg gradonačelnika Vinkovaca doc. dr. sc. Dražena Švagelja i financijskoj pomoći Gradskoga poglavarstva Vinkovci, obavljena je tijekom 1994./95. godine u Posudionici i radionici narodnih nošnji u Zagrebu, prema svim pravilima etnološke struke. Tom prigodom Posudionica iz Zagreba izradila je i darovala Muzeju svečani zlatom izvezeni pojas, za kompletiranje ove nošnje.

paru, Vinkovčaninu po rođenju, uređena *Spomen soba*. Prije više godina jedna četvrtina etnografske građe vezane uz Slavoniju, kupljena je od jedne od nasljednica pokojnoga kipara za Grad Vinkovce, a ostale su tri nasljednice darovale slavonsku etnografsku građu Gradu Vinkovcima, odnosno Gradskome muzeju Vinkovci. Darovateljice su dr. sc. Jelka Radauš-Ribarić, Ranka Radauš i Tatjana Radauš. (Gligorević 2004:17)

Od etnografskih predmeta koji su predani Gradskom muzeju Vinkovci, najveći je broj različitih tekstilija (vrsta tkanja, dijelova nošnji, *otarci*, stolnjaci, *ponjave*, *ponjavci*, *ponjavčići*, torbe...), raznovrsni uporabni i ukrasni predmeti od drva, košare, tikvice, predmeti od rogovlja, metala, kože, lončarski proizvodi... Tom kupnjom / darovnicom, Gradski muzej Vinkovci došao je u posjed preko tri stotine zanimljivih i raritetnih predmeta najviše s vinkovačkoga područja i Vukovarsko-srijemske Županije, ali i s područja Đakova i Slavonskoga Broda. Na žalost, veliki broj izdvojenih etnografskih predmeta za Gradski muzej Vinkovce, "Iz zbirke Vanje Radauša" – bio je u dosta lošem stanju, zbog dugogodišnje neadekvatne pohranjenosti, a i bez osnovnih podataka o predmetima. Ovi predmeti su, prije preuzimanja i dopremanja u Vinkovce, podvrgnuti procesu zračenja gama zrakama u Institutu Ruđera Boškovića u Zagrebu. U Gradskom muzeju Vinkovci preuzeti predmeti su temeljito fizički i kemijski očišćeni, a od toga vremena do 2000. godine, polovica predmeta i potpuno konzervirana i restaurirana i jedan dio uključen izlaganjem u Stalnom postavu.

U ovom članku biti će istaknute najvrednije donacije u razdoblju od dvije godine (2013.-2014.), prema raznolikosti i brojnosti građe, ali prije svega po kriteriju raritetnosti, sami predmeti i njihov značaj za Etnološki odjel Gradskog muzeja Vinkovci.

IZBOR DONACIJA ETNOLOŠKOM ODJELU U RAZDOBLJU 2013.-2014. GODINE

Samim krajem 2012. godine i tijekom prve polovice 2013. Vera Nad (r. 1930.) iz Osijeka, supruga poznatoga vinkovačko / osječkog kolekcionara Igora Nada (1929.-2011.) darovala je Etnološkom odjelu Gradskoga muzeja Vinkovci tridesetak molitvenika i vjerskih knjiga iz kolekcije svoga supruga. Igor Nad je bio strastveni kolekcionar, *skupljao je sve što se moglo skupiti*, bio je vrlo aktivni i poznati filatelist, numizmatičar, kartofil bibliofil, sakupljač različitih tradicijskih predmeta iz Slavonije, ali i općenito iz Hrvatske i inozemstva. Rođen je u Čepinu, pored Osijeka, ali kao beba postao je Vinkovčanin, gdje je, prije preseljenja u Osijek proveo više od 50 godina. Obitelj Nad imala je poznatu vinkovačku Tvornicu sirčeta: *Sirčetanu* u ulici Bana Jelačića 67, koja je radila negdje do 1968. godine. Nakon prve donacije iz obitelji Nad uslijedile su nove: 29 molitvenika i knjiga s vjerskom tematikom na hrvatskom, srpskom, mađarskom, arapskom, na hindskom jeziku, ali i na njemačkom jeziku s ispisom na gotici. Molitvenici i vjerske knjige pripadaju rimo i grko katoličkoj religiji, pravoslavlju, islamu, hinduizmu ali i protestantskim religijama, najviše evangeličkoj (luteranskoj) crkvi i konfesiji u Hrvatskoj.

4. Dio darovanih muzealija Iz donacije Vere i Igora Nada, 2012./2013

Istodobno darovan je i jedan broj starijih i novijih svetih sličica. Od tekstilnih predmeta nekoliko je seoske, a jedan broj građanske provenijencije, kao što su i predmeti od drva i kože. Među tekstilijama je i tkano/vezena dječja *rubinjica*, dvije vezene *polulice* građanskog tipa po tradicijskom uzorku iz Pisarovine, uzorak uramljene paške čipke, građanska čipkana dječja haljinica iz 1910. ili 1911. g., koja

5. Slavko Tomerlin, *Izgledanje, Velika Kapanica, 1930., E 932, Snimila Lj. Gligorević*

je pripadala Olgi Đurđević, ud. Nad (1908.-1973.), čija je baka bila *prava Bečanka*. Tekstilni predmeti, kao i oni od drva, kože i izvedenih *zrnjicima* iz obitelji su Nad, ali i iz obitelji majke Vere Nad - Franjke Murković, (1900.-1989.) udane Jovanović. U sklopu ove donacije ukupno je darovano 105 predmeta, ali i pojedini fotokopirani kulturno-povijesni materijali i određena recentna vinkovačka izdanja.⁷

⁷ U povodu 48. Vinkovačkih jeseni, 6. rujna 2013. u Središnjem multimedijalnom prostoru Etnološkog postava postavljena je izložba Iz donacije Vere i Igora Nada, kao 94. događaj od 2001., a 7. te godine. Svečano otvorenje i predstavljanje kataloga / postera ove donacije obavljeno je u istom prostoru 26. listopada 2013. godine. S temeljitim podacima i fotografijama uvršteno je 54 predmeta.

6. Naslovnica donacijskog kataloga / postera NKK, Gradski muzej Vinkovci, 2014.

Kroz kalendarsku 2013. godinu Etnološkom odjelu Gradskega muzeja Vinkovci bivaju darovani različiti predmeti, osobni dokumenti i fotografije, multimedijalna i tiskana građa⁸

Krajem studenog i početkom prosinca 2013. godine ljubaznošću i plemenitošću Vinkovčanke po rođenju Nine Košta-Kobetić (r. 1943.), i njene obitelji, koja od 1961. godine živi u Zagrebu – Gradskom muzeju Vinkovci darovana je vrijed-

⁸ Primjer različitih darivanja predmeta kroz 2013. godinu: tijekom svibnja mjeseca Ivanka Vlaketić iz Vinkovaca darovala je jedan oplećak iz Trnave s đakovačkog područja izrađen zlatovezom po svilencu, s početka 20 st. i dvije stare fotografije s prijeloma 19. / 20.st. Supružnici Ksanta i Bogdan Nakarada Dubrovnik / Njemačka, 21. svibnja darovali su Etnološkom odjelu sliku „Izgledanje“ Slavka Tomerlina (ulje na platnu 39,5 x 44,5 cm), iz 1930. godine, E 932 – posredstvom doc.dr.sc. Dražena Švigelja, iz Vinkovaca. Franjo Perković iz Vinkovaca darovao je stupu – mužar bez tučka i jedan half dollar. Anica Birač, ravnateljica OŠ Josipa Matoša iz Vukovara, u ime Škole darovala je dječji uradak: Cvijeće u vazi, izrađeni od špage i sušenoga tijesta.

Uz otkup nošnje iz Đeletovaca, Ružica Šestić iz Osijeka Etnološkom odjelu je darovala dvojica donja skuta., a uz otkup mikanovačkih starinskih tekstilija vlasnica Anica Rajković darovala je Odjelu još četiri tkane šokačke vreće, jednu prostirku fitiljku i jedne starinske cipele: sve iz Starih Mikanovaca. Početkom lipnja Vinkovčani Eva i Davor Balić, darovali su dvije obiteljske velike uramljene fotografije iz Privlake: sestre i brata Kate i Stipe Filića, iz oko 1917.-1918. godine, E 2943 i 2944.

Krajem lipnja mjeseca Ivan Štampar iz Vinkovaca darovao je staru fotografiju na ukrasnom kartonu obitelji Marije i Mije Turda, koji vuku šokačko podrijetlo iz Nijemaca. Živjeli su u Vinkovcima i na kraju u Vukovaru, jer je Mijo, (koji je umro 1956.g.), bio radnik na željeznici. Imali su sina i tri kćeri, među kojima je najmlađa Rozalija (1914.-1985.), darovateljva majka, koja je tada imala 16 godina. Danas nitko od njih nije živ. Inv. oznaka E 2008. Početkom srpnja vinkovčanka Elizabeta Svirac darovala je: tučani kalup za bakine kolače. Krajem rujna mjeseca Vinkovčanin Mato Alilović Etnološkom odjelu darovao je više predmeta: Starinski limeni šporet fijaker s cijevima, starinski tučani roštilj, željezni mjernik za zemlju, jedne drvene okovane ornice, dva drvena okovana pluga, tkalački stan, djelomičan s određenim dodacima, jednu stupu – trlicu za vlakna, dva drvena grebena na drvenom postolju, jedan drveni greben s drškom, jedan ručni drveno-željezni greben, jedan ležeći drveno-željezni greben, jednu dugačku pilu bez jedne drške, ručni drveno-željezni češalj, stari mjerač-kantar, kolovrat, djelomičan, jedno vitlo, stupu za maslac od dužica sa štapom, dva uborka, jedne veće načve- korito, ribež za pranje rublja u drvenom okviru i jedan bez okvira, starinsku tučanu peglu bez drške, dva fenjera, jedan dosta oštećen, metalni držač posuđa, emajlirani poklopac, veći i manji starinski porculanski tanjur, jednu porculansku zdjelicu, dvije velike žlice, jednu malu i jednu veliku vilicu, ručnu gnječilicu, malo cjedilo, drveni pasirung i pleteni spremnik za pribor za jelo. Krajem studenog mjeseca Vinkovčanka Bosiljka Božić Sumrak, darovala je željezni pečat za konje, koji je pripadao pradjedu Stanku Božiću koji je živio u Dabru u Rokovcima – ulica Stjepana Radića i kućne škare od bake Karoline Svirac iz Vođinaca, te jednu staru fotografiju Anice Svirac, a Drago Marukić iz Ilača darovao je muški sukneni kaput sadak iz Ervenika s područja Knina, (Bukovica), donesen u Ilaču 1943. godine. Uz sadak darovana je jedna preslica, jedno vreteno i jedan dupli greben – gargaše.

na i brojna donacija različitih obiteljskih predmeta s kraja 19. i prve polovice 20. stoljeća.

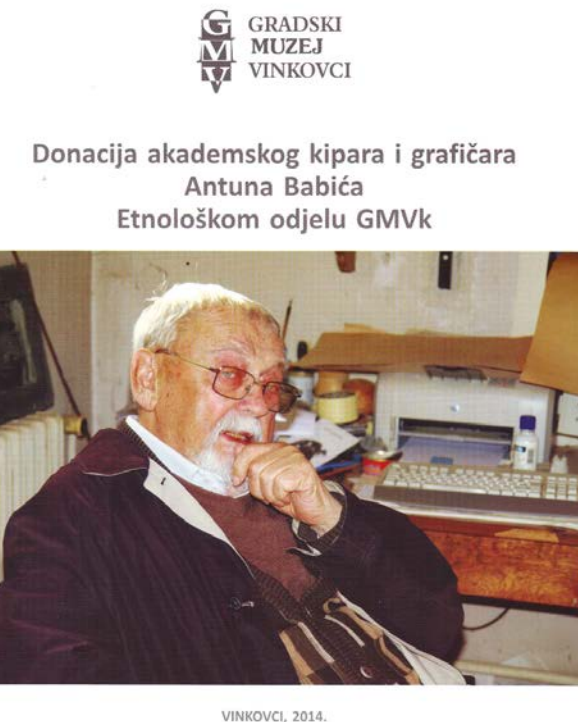
Darovani predmeti u Muzeju su razvrstani u kulturno-povijesnu, povijesnu, etnološku i tehničku zbirku, a dio je u povodu *Noći muzeja* krajem siječnja 2014. godine i predstavljen javnosti u Etnološkom postavu. To su prije svega vrijedni primjerci građanskog i tradicijskog namještaja, obiteljski dokumenti, fotografije i osobni predmeti, tradicijska šokačka odjeća i posoblje, ali i građanska ženska odjeća i drugi inventar, brojni stariji i noviji tehnički predmeti, dječje igračke i različiti drugi obiteljski predmeti. Darovano je preko stotinu predmeta koji su pripadali obiteljima Deutsch, Blum, Košta i Kobetić kroz pet generacija njihova života, a po majčinoj strani darovateljice pripadaju židovskoj kulturi.

Akademski kipar i grafičar Antun Babić iz Vinkovaca službenim dopisom od 9. listopada 2013., Etnološkom odjelu GMVka darovao je skulpturu *Baja* (terakota i engoba) iz 1991. godine⁹, koja je u Stalnom etnološkom postavu izložena od njegova otvorenja 2001. godine. Godine 2000. Etnološkom odjelu darovao je pet linoreza, autor-skih otisaka¹⁰, koji su od 2014. godine izloženi u Etnološkom postavu.¹¹

⁹ Skulptura je inventirana u M++ programu pod inv. brojem: E 5023.

¹⁰ Gajdaš, inv. br. E 4110; Gajdaš, inv. br. E 4111; Stari frulaš, inv. br. E 4112; Čovjek i konj, inv. br. E 4113 i Stop agresiji na Hrvatsku, inv. br. E 4114.

¹¹ U povodu 49. Vinkovačkih jeseni, 15. rujna 2014. u Središnjem multimedijalnom prostoru Etnološkog postava postavljena je izložba Iz donacije Nine Košta-Kobetić, Dječji svijet, kao 101. događaj od 2001., a 5. te godine, kao i izložba Donacija akademskog kipara i grafičara Antuna Babića Etnološkom odjelu GMVka, 102. (6.) događaj. Svečano otvorenje ovih dviju izložbi uz predstavljanja kataloga / postera donacija obavljeno je u istom prostoru 25. listopada 2014. godine. Donacijskom izložbom N. Košte-Kobetić predstavljen je dječji svijet, preko robece u njihovu odrastanju do igračaka iz njihova svijeta. Od 58 predmeta iz donacije vezanih uz dječji svijet, u priređeni Poster / Katalog nije moglo biti fotografijom i stručnim podacima uvršteno 15 predmeta.

7. Naslovnica donacijskog kataloga / postera AB, Gradski muzej Vinkovci, 2014.

8. Dio donacija akademskog kipara i grafičara Antuna Babića, 2000. / 2013.

ili donacijama skupljale potrebne i nedostajuće muzealije: sami predmeti, različita foto i fono dokumentacijska građa, arhivalije uz predmete i drugi dokumenti i tiskana izdanja, kao i svi nužni podaci u kompletiranju muzejskih predmetnih i drugih podataka i priča koji daju predmetima kontekst i samo obogaćenje njihova značenja.

Zbog sve manjih financijskih mogućnosti otkupa muzejske građe i u Etnološkom odjelu Gradskoga muzeja Vinkovci posljednjih godina učestalija je dopuna muzejske građe brojnim pojedinačnim, manjim ili većim donacijama, kojima se popunjavaju muzejski fondusi i zbirke. Potrebe i razlozi darovanja predmeta Muzeju su različiti: dobra stručna suradnja na terenu i u samom Muzeju, želja da se predmeti sačuvaju i predstavljaju u jednoj takvoj instituciji, smanjene osobne mogućnosti među darovateljima zadržavanja i čuvanja obiteljskih predmeta, ali i određena selekcija u ponudi darovanja od samih vlasnika starije životne dobi ili njihovih nasljednika koji izriču slične sintagme poput: *Bolje u Muzej nego li da jednoga dana završe na smeću ...!* Slična su ili istovjetna razmišljanja po drugim muzejima i među njihovim darovateljima:

Jedna od bitnih stvari u radu svakoga muzeja je suradnja s građanima koji osim svojim savjetima i stručnim znanjem, pomažu i u radu djelatnicima muzeja, a svojim donacijama obogaćuju fundus. Samo bogatstvo takvih donacija nije u predmetu kao predmetu, nego i cijeloj priči koja je vezana za

ZAKLJUČNA RASPRAVA

Vinkovački kraj i općenito područje istočne Hrvatske bili su u prošlosti, kao što su i u ovo naše suvremeno vrijeme vrlo zahtjevni, ali istodobno i zahvalna područja za rad etnologa/kulturnog antropologa istraživača, stručnjaka i znanstvenika. Rad u Muzeju podrazumijeva konstantna terenska istraživanja u svim segmentima etnologije i kulturne antropologije, ali i kako bi se otkupima

9. Članak u Vinkovačkom listu o donacijama Etnološkom odjelu Gradskoga muzeja Vinkovci, 2015.

predmet. Većina ljudi kroz život skuplja razne predmete i stvara zbirke, neki predmeti dio su obiteljskog naslijeđa. Umiranje vlasnika često, nažalost, znači i nestanak zbirke i predmeta s obzirom da, pogotovo danas, većina mladih nije za njih zainteresirana. Svjedočili smo u posljednje vrijeme da je dio vrijednih predmeta čak bačen na otpad što je nedopustivo. Jedini pravi način da se takve sudbine spriječe je put u muzejske zbirke. (Purić 2017:Internet izvor)

Među doniranim predmetima nerijetko su i vrlo rari i netipični koji nakon svih nužnih muzejskih pre-

10. Uzorak zahvalnice za darovanje Etnološkom odjelu Gradskoga muzeja Vinkovci, 2009.

ventivnih zahvata i izrade stručne dokumentacije dobivaju svoje mjesto u vinkovačkom *Stalnom etnološkom postavu*. Kako darovatelji žele vidjeti svoje darovane predmete što skorije izložene u muzejima i kako bi oni bili pristupačni što široj publici, jedan od načina je i organiziranje manjih tematskih izložbi za koja je veliki uspjeh i tiskanje samoga katalog s ilustrativnim materijalom i potrebnim podacima, kao početni trag za budućnost vezan uz donacije. Ono što se prakticira u Etnološkom odjelu Gradskoga muzeja Vinkovci su i javne objave putem medija, posebice u *Vinkovačkom listu*, za koji

najčešće sama etnologinja piše članak i ustupa ilustracije. I to je jedan vid javne zahvale donatorima, kao i dodjela samih *Zahvalnica* tijekom određenih muzejskih događanja ili ovaj kratki članak na stručno-znanstvenom muzejskom skupu.

Neki muzeji¹² na svojim internetskim stranicama javno pozivaju virtualnu publiku da budu

njihovi donatori s temeljitim naputcima: što sve može biti predmet donacije, na koji način predati predmete, što će biti s doniranim predmetima, kada će biti izloženi, što znači „priča“ o predmetu, kao i dostupnost svih kontakata za sva eventualna pitanja. I to je zasigurno opravdani suvremeni način prikupljanja muzejskih predmeta i građe u cilju popunjavanja muzejskih fundusa. ☺

Literatura

- ▶ Gligorević, Lj. 1996. *Darovani predmeti iz tradicijskog života. Gradski muzej Vinkovci. Vinkovci.*
- ▶ Gligorević, Lj. 2004. *Vodič Stalnog postava Etnologija Vinkovaca i okolice / Guidebook Permanent collection ethnology of Vinkovci and its surroundings. Drugo izdanje, hrvatsko-engleski. Gradski muzej Vinkovci. Vinkovci.*
- ▶ Gligorević, Lj. 2013. *Iz donacije Vere i Igora Nada. Gradski muzej Vinkovci. Vinkovci.*
- ▶ Gligorević, Lj. 2014. *Iz donacije Nine Košta-Kobetić. Gradski muzej Vinkovci. Vinkovci.*
- ▶ Gligorević, Lj. 2014. *Donacija akademskog kipara i grafičara Antuna Babića Etnološkom odjelu GMV. Gradski muzej Vinkovci. Vinkovci.*
- ▶ Klajn, M. 1963. *Informator o muzejskim rijetkostima u vinkovačkom muzeju 1. Gradski muzej Vinkovci. Vinkovci.*
- ▶ Purić, D. *Vojna povijest. Donacije muzeju.* <https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/donacije-muzeju-1152456>, (pogledano 14. listopada 2017.)

12 Kao Zavičajni muzej Poreštine u Poreču : <http://www.muzejporec.hr/hr/fundus/donacije/> (pogledano 11. veljače 2018.), Hrvatski muzej turizma u Opatiji: <http://www.hrmt.hr/akcija/cesta-pitanja/> (pogledano 11. veljače 2018.) ili na internetskim stranicama neprofitne ustanove Academia Cravatica: <https://academia-cravatica.hr/donacije/> (pogledano 14. ožujka 2018.).

DARKA PERKO KERUM

Muzeja grada Splita, Papalićeva 1, Split / Split City Museum

► Donacije u Muzeju grada Splita

Muzej grada Splita, kao i svi muzeji, ima mogućnost prikupljanja građe i upotpunjavanja svoga fundusa na više načina: kupnjom, darovanjem, nasljeđivanjem, zamjenom i terenskim istraživanjem. Od 2015. godine posebno se ističe trend vrlo vrijednih obiteljskih donacija Muzeju grada Splita, a što je rezultat posebne pažnje koju su Muzej i njegovi djelatnici pokazali dosadašnjim donatorima i prijateljima te umirovljenim djelatnicima Muzeja manifestaci-

jom „Dan zaslužnih“. Krajem prosinca održat će se treća po redu manifestacija „Dana zaslužnih“, a koja je svake godine popraćena drugačijim programom. 2016. godine muzealci su održali kratke i zanimljive prezentacije o stručnom radu na doniranoj građi koja je za tu prigodu bila i izložena te je publiciran deplijan. S krajem ove godine Muzej je započeo objavljivanje građe kroz „Vitrinu mjeseca“ popraćenu također predavanjima i deplijanima.

Donations at Split City Museum

The Split City Museum, like all other museums, has various means of acquiring objects and expanding collections: through purchase, donations, inheritance, exchange and field research. Since 2015 the Split City Museum has seen an increase in the acquisition of highly valuable private collections, which various families have donated. This is in part also the result of the Museum's open and attentive recognition of its donors, friends and retired Museum employees through the annual Honor Day. In late December of this year we will host the third Honor Day, which features different programs each year. In 2016 the Museum's curators gave brief and interesting presentations about their analysis and processing of donated material which was exhibited for the occasion, in addition to the published booklet. As of this year the Museum has started to present its collections to the public through the monthly event called „The Month's Showcase“, featuring various lectures and booklets.

UVOD - PRIKUPLJANJE GRAĐE U OKVIRU GRADSKJE BIBLIOTEKE

Počeci prikupljanja građe za budući muzej vežu se uz instituciju Gradske biblioteke i 1915. godinu¹. Već 1925. godine osnovalo se posebno Muzejsko – historijsko odjeljenje u dvije uređene prostorije na drugom katu Gradske biblioteke². Ravnatelj Gradske biblioteke i Muzejsko – historijskog odjeljenja bio je profesor Dušan Mangjer³. Dokument koji govori o posebnoj brzi tadašnjeg Općinskog upraviteljstva o Muzejsko – historijskom odjeljenju je i dopis u kojem se između ostalog i odobrava određeni iznos za popravak nadbiskupske nosiljke⁴. Nosiljku splitskog nadbiskupa Ivana Luke Garagnina iz 1. pol. 18. stoljeća (MGS 1839) darovao je biskup splitsko makarski Kvirin-Klement Bonefačić⁵. Tadašnji načelnik grada Splita od 1918. do 1928. godine bio je dr. prava Ivo Tartaglia koji se između ostalog zalagao za kulturno umjetničko napredovanje grada⁶. Iz navedenog se daje zaključiti i da su Crkva i općinska vlast prepoznali važnost prikupljanja pokretne materijalne baštine te doprinosili donacijama u ostvarivanju zadanih ciljeva. Osim dostupnih dokumenata i

dopisa, novinski članci iz tog vremena svjedok su živog rada Biblioteke i njenog odjeljenja u formiranju fundusa budućeg Muzeja. Iste godine kada su odobrena sredstva za obnovu biskupske nosiljke izlazi u novinama „Novo doba“ članak Dušana Mangjera povodom obilježavanja 25. obljetnice postojanja Gradske biblioteke⁷. U članku opširnije piše o fundusu biblioteke iz kojega se u Muzeju grada Splita čuvaju i dva najznačajnija dokumenta, a to su „Libro d' oro“ i Statut. Posebno se spominje i zahvaljuje načelniku dr. Ivi Tartaglii, a osvrće se i na fundus Muzejskog – historijskog odjeljenja nabrajajući predmete i njihove donatore. U članku je naveo najvažnije predmete s imenima donatora, a ja izdvajam već spomenutu nosiljku; dar inženjera Emilia Stocka⁸, počasni križ svetog Marka dodijeljen Ivanu Obradiću Bevilacqui za obranu Splita 1657. godine (MGS 3672); dar obitelji Marcocchia, sliku na drvu nepoznatog autora koja prikazuje Svetog Dujma nad Splitom s kraja 18. stoljeća (MGS 717). Nažalost ostajemo uskraćeni za podatke o načinu akvizicije za sliku iz dva dijela (ulje na platnu) „Splitska luka“, rad M. Olivera iz 1892 (MGS 1254/1-2). Osim što iz novinskog član-

ka ne možemo iščitati način akvizicije, a u Muzeju grada Splita nemamo čuvane dokumente iz tog vremena, „putovanje“ slike do fundusa Zbirke slika Muzeja grada Splita nije ostalo na tome. Dio slike (MGS 1254-1) bio je u fundusu Muzeja narodne revolucije Split koji je osnovan tek 1956. godine, deset godina nakon osamostaljenja i osnutka Muzeja grada Splita. Odmah sljedeće godine, 1957. godine Muzej narodne revolucije Split, prema inventarnim knjigama, Muzeju grada Splita poklanjaju taj dio slike. Za drugi dio slike (MGS 1254-2) se u inventarnim knjigama navodi da je otkupljen iste godine. Gdje su slike bile u razdoblju od odvajanja Muzeja grada Splita od Gradske biblioteke do 1957. godine nije zabilježeno u inventarnim knjigama, kao ni podatak da su bile dio fundusa Muzejsko historijskog odsjeka Gradske biblioteke. U razgovoru s voditeljicom Zbirke slika višom kustosicom Nelom Žižić, zaključujem da su podaci manjkavi i do danas ostaju neprovjerljivi. Sljedeći predmet koji Dušan Mangjer navodi kao značajan dio fundusa muzejskog odsjeka jest zastava važna za razumijevanje narodnog preporoda u Splitu jest zastava Slavljanskog napretka iz 1880. godine. Ostajemo zakinuti za podatak o načinu akvizicije dok je u inventarnim knjigama Muzeja naznačeno samo da se radi o daru Gradske biblioteke 1946. godine. Svi navedeni predmeti, osim zastave, dio su stalnog postava Muzeja grada Splita.

U istim novinama, ali 1933. izlazi i članak preuzet iz tadašnjih novina Obzor, a kojeg je napisao dr. Franjo Bučar povodom svog posjeta Splitu, odnosno Gradskoj knjižnici i njegovom muzejskom odsjeku. U članku jedan poseban pasus posvećuje upravo muzejskom odjeljenju. U općenitom nabranju izdvaja: „Tu je potpuno odijelo splitskog plemića iz XVIII. stoljeća, za mletačkog vremena...“⁹ S obzirom da se u fundusu Zbirke tekstila i modnog pribora čuva tek jedno svečano odijelo (frak i prsluk) s kraja 18. stoljeća kada je mletačka uprava već bila na odlasku, možemo s gotovom sigurnošću utvrditi da se radi o tom odijelu. Bučar krivo navodi da se radi o odijelu splitskog plemića. Odijelo je pripadalo Ivanu Luki Garagninu mlađem, jednom od istaknutih članova plemićke trogirske obitelji Garagnin, piscu političkih, ekonomskih i agrarnih radova, a koji je poput svog strica, inače splitskog biskupa čije ime i nosi, nastavio obogaćivati obiteljski knjižnicu.¹⁰ To je jedino djelomično sačuvano odijelo (frak i prsluk) koje se čuva u fundusu Muzeja grada Splita. U Dalmaciji takav tip odijela jedino još možemo vidjeti u Dubrovniku i Šibeniku.¹¹

Ovaj podatak iz novina daje novo svjetlo na prethodne pretpostavke o načinu nabave odijela u muzejski fundus. U inventarnoj knjizi bilježi se da je odijelo dar Gradske biblioteke iz 1946. go-

1 Diana, D. 1997. katalog Muzej grada Splita. Muzej grada Splita, Split

2 isto

3 isto

4 Sekundarna dokumentacija Muzeja grada Splita. Registrator od 1914.-1950. godine

5 Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8645>. (Pogledano 17. listopada 2017. godine)

6 Machiedo, N. 1993. Životni put dr. Ive Tartaglie. Radovi za hrvatsku povijest, vol 26. Zagreb, 282. - 283.

7 Mangjer, D. 1928. Gradska biblioteka i historijski muzej u Splitu, 25-godišnjica opstojanja dviju gradskih kulturnih ustanova. Novo Doba, broj 326

8 Mangjer, D. 1928. Gradska biblioteka i historijski muzej u Splitu, 25-godišnjica opstojanja dviju gradskih kulturnih ustanova. Novo Doba, broj 326

9 Bučar, F. 1933. Gradska knjižnica i muzej u Splitu. Novo Doba.

10 Nacionalni arhivski informacijski sustav. http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?itemId=3_11011. (Pogledano 17. listopada 2017.)

11 Car, G. 2013. Pregled muških odijela druge polovice 18. stoljeća u Hrvatskoj: diplomski rad. Zagreb

dine. Obitelj Garagnin Fanfogna¹² još za vrijeme 2. svjetskog rata morala bježati iz Trogira u Italiju iz političkih razloga, a u njihovu trogirsku palaču useljavaju se drugi stanari¹³. Podatak iz članka nam zapravo govori da je odijelo stiglo u muzejski fundus oko 1933. godine, dakle, cijelo desetljeće prije nego što je obitelj zauvijek napustila Trogir, a njihova se imovina konfiscirala. Ipak nam ostaje za otkriti radi li se o donaciji ili otkupu.

DONACIJE MUZEJU KAO SAMOSTALNOJ USTANOVI

Od 1945. godine počinje se raditi na osamostaljenju ustanove¹⁴, a dana 1. svibnja 1946. Gradski muzej se otvara za javnost¹⁵. Prvi ravnatelj koji djeluje samo godinu dana od 1946. pa do svoje smrti 1947., jest književnik i novinar Marko Uvodić. Na to mjesto ga nasljeđuje književnik i publicist Ćiro Čičin Šain. Muzej je pod nazivom „Gradski muzej“ djelovao sve do 1948. godine kada mijenja ime u sadašnji naziv Muzej grada Splita. Dokumenti koji se čuvaju kao sekundarna dokumentacija Muzeja grada Splita svjedoče nam da su se dopisi i desetljeće nakon promjene imena katkad naslovljavali na Gradski muzej ili Gradski muzej Split. Dva datuma koja su vrlo važna u povijesti Muzeja grada Splita svakako su:

7. listopada 1950. kada se u Papalićevoj palači otvara izložba povodom 500. obljetnice rođenja Marka Marulića nakon koje se palača obitelji Papalić dodjeljuje Muzeju na korištenje. 23. studenog 1952. otvara se prvi stalni postav muzeja u Papalićevoj palači.

Iste godine po osnutku, dakle, 1946. Gradski narodni odbor dostavlja Muzeju dopis u kojem traže da se započne inventiranje muzejskih predmeta i druge imovine¹⁶. Iz tog vremena datira „stara“ inventarna knjiga. U knjigu se tada počinju upisivati predmeti s vrlo šturim podacima. Podijeljena je u 15 poglavlja nazvani prema vrstama predmeta koji su unutar poglavlja upisani (od medalja, plaketa, značak, pečata, ordena, novaca, trpeskog posuđa, starog oružja, tekstila, pokućstva, slika, plastike (kiparstva), raznih predmeta, dijelova kućnog namještaja do dokumentarnih filmova). Svako poglavlje nosilo je svoj rimski broj od I do XV. Predmeti su šturo navedeni, samo s nazivom, bez opisa, s vrlo nepreciznim podacima o materijalu i tehnikama te neprecizno navedenim mjerama. Uz predmete koji su naslijeđeni od Gradske biblioteke pod porijeklo, datum i način nabave piše: „Grad. Biblioteka 1946“ bez ranije prikupljenih podataka o načinu nabave predmeta. Predmeti su bili inventirani rimskim brojem koja označava zbirku te arapskim brojem koji označava zapravo

redni broj upisa u inventarnu knjigu. Uz neke upisane predmete pod stupcem „Opaske“ upisani su brojevi knjige ulaska što nam otkriva da su se predmeti na ovakav način inventirali do 1970. godine. Nakon toga predmeti se reinventiraju od broja 1 na dalje te se upisuju u inventarne knjige po redu ulaska predmeta u muzejski fundus. Do 2010. godine, kada je tadašnja ravnateljica donijela odluku da se zabranjuje daljnje upisivanje predmeta u knjigu te se prelazi na računalno upisivanje predmeta u program M++, upisano je 7623 inventarnih brojeva. Od 2010. do studenog

2017. godine upisano je ukupno 28325 inventarnih brojeva. Dakle, od 1946. godine do danas zabilježeno je 28325 inventarnih brojeva predmeta koji su u Muzej pristigli na različite načine; darovanjima institucija (najprije Gradske biblioteke, a zatim i drugih srodnih ustanova); darovanjima građana, otkupima, ostavštinama te terenskim istraživanjima. Donacije ipak čine najveći dio muzejskih akvizicija, a radi se o donacijama obiteljskih ostavština ili pak o donaciji tek pojedinačnog predmeta. Sveukupan zbroj obiteljskih i osobnih imena koji su donirali Muzeju predmete broji danas preko 300 imena.

1. Dan zaslužnih u prosincu 2015. godine

MANIFESTACIJA „DAN ZASLUŽNIH“ U MUZEJU GRADA SPLITA

Kako bi se Muzej odužio zaslužnim građanima koji su prepoznali Muzej kao mjesto gdje mogu s povjerenjem ostaviti predmete iz obiteljske ili osobne prošlosti i vjerujući da će biti s brigom i marom zbrinuti, odlučeno je da se za ususret božićnim i novogodišnjim blagdanima 2015. godine održi prva, ali ne i posljednja manifestacija „Dan zaslužnih“. Namjera je bila ugostiti sve donatore i umirovljenike Muzeja grada Splita. Poslane su pozivnice redovnom poštom na kućnu adresu naših donatora te elektronskom poštom. Umje-

12 Kći Ivana Luke Garagnina mlađeg udaje se 1840. godine za zadarskog plemića iz obitelji Fanfogna te uz svoje prezime dodaje i muževu.

13 Celio Cega, F. Knjižnica GaragninFanfogna u Muzeju grada Trogira. IM 1998., ½, str. 52.

14 Arhiv Muzeja grada Splita, MGS 1/I

15 Sekundarna dokumentacija Muzeja grada Splita, registrator od 1914. – 1950.

16 Arhiv Muzeja grada Splita, MGS 1/X

sto onim donatorima koji više nisu među nama, pozivnice je dobila njihova najuža obitelj. To je bio prvi pokušaj otkada je Muzej osnovan da se napravi sustavan adresar s imenima i prezimenima te adresama dotadašnjih donatora. Zadatak kustosa, koji imaju prvi kontakt s donatorima i koji najčešće i najduže njeguju kontakte s donatorima te sastavljaju ugovore o darovanjima sa svim podacima, imali su zadatak da popišu imena i adrese iz računalne inventarne knjige M++. Tu smo naišli na problem jer su neki podaci bili manjkavi i teško provjerljivi. Imena donatora upisana su u M++ na način na koji su bili upisani u ranije korištene inventarne knjige ili knjige ulaska. Najveći problem smo imali kod sastavljanja popisa imena donatora koji su Muzeju donirali predmete nekoliko desetljeće unazad. Ponekad nismo mogli biti sigurni je li osoba u međuvremenu preminula, a i većina adresa se s vremenom promijenila te su i osobe mogle promijeniti mjesto stanovanja. Vrlo često imena donatora nisu bila potpuna; uvedena su u knjige s imenom i inicijalom prezimena ili s inicijalom imena, a punim prezimenom. Te se po upisu u računalnu knjigu nije poštivalo pravilo da se najprije upiše prezime, a iza zareza ime, tako su neka imena upisana više puta na različite načine pa se trebalo odrediti radi li se o jednoj ili više osoba. Kod nekih upisanih imena čak nije bilo jasno radili se o donaciji ili o akviziciji koja je u Muzej došla na drugačiji način. Mogućnost pogreške bila je velika, ali smo ipak odlučili preuzeti odgovornost i napraviti najbolje što možemo spisak donato-

ra. Sam događaj priređen je 21. prosinca 2015. godine u svečanom i blagdanskim raspoloženju u svečanoj dvorani Papalićeve palače. Odaziv na događaj bio je velik. Čak i oni koji nisu mogli prisustvovati manifestaciji, ispričali su se te su se zahvalili na pozivu. Svaki od donatora je prozvan, a ravnateljica Narcisa BolšecFerri osobno je svakome uručila zahvalnicu, ružu i prigodan poklon. Manifestacija je popraćena glazbenom podlogom, odnosno studenti Umjetničke akademije u Splitu otpjevali su prigodne blagdanske arije, a pratio ih je maestro Hari Zlodre. Nakon uručivanja zahvalnica na sjevernoj terasi muzeja priređena je zakuška. Manifestaciju su pratile televizijske kamere, odnosno novinari TV Mreže napravili su prilog o Danu zaslužnih u muzeju grada Splita.

S obzirom da je Dan zaslužnih bio jako dobro prihvaćen od strane naših donatora, ali i prijatelja Muzeja, odlučili smo za Noć muzeja 2016. godine predstaviti našoj redovitoj muzejskoj publici, ali i donatorima neke od recentnijih donacija. Svaki kustos i svaki muzejski restaurator trebao je po vlastitom odabiru odlučiti koje će predmete ili skupinu predmeta prezentirati. Izlaganje nije smjelo biti duže od 10 minuta. Predmeti koje su djelatnici odabrali bili su izloženi u svečanoj dvorani Papalićeve palače, istoj dvorani u kojoj su se održavala izlaganja. Iako je Noć muzeja manifestacija koja sama po sebi privlači veliku pozornost na muzejske ustanove te je Muzej grada Splita je daleko najposjećeniji muzej u gradu Splitu i okolici¹⁷, sama prezentacija privukla je veliki broj

2. Deplijan „Darovanja Muzeju grada Splita“ s popisom svih donatora i izborom donacija, objavljen prigodom Dana zaslužnih u prosincu 2016. godine

ljudi, odnosno odazvao se priličan broj pozvanih donatora ili obitelji te zainteresiranih građana. Na žalost zbog zahtjevne organizacije same Noći muzeja i prezentacije nismo uspjeli izbrojati točan broj ljudi koji su došli s ciljem da poslušaju izlaganja kustosa i restauratora, ali dvorana Papalićeve palače bila je puna.

Druga po redu manifestacija Dana zaslužnih priređena je 22. prosinca 2016. godine i druga po redu prezentacija recentnijih ili važnijih donacija Muzeju grada Splita po izvoru kustosa i muzejskih restauratora. Priređena je kratka izložba te je publicirana i brošura (deplijan) u kojoj su navedena imena svih dotadašnjih donatora te kratke legende s fotografijama o izloženim i prezentiranim predmetima. Svi prisutni donatori i građani, odnosno prijatelji Muzeja dobili su prigodni poklon i navedenu brošuru.

Kako sam već ranije napomenula o mogućnosti pogreške prilikom sastavljanja popisa donatora i mogućnost da se izostavi netko s pop-

isa, ravnateljica Muzeja je oba puta u uvodnoj riječi zamolila sve prisutne da uvažavaju grešku i da nam svakako ukažu na nju što će nam omogućiti da ažuriramo podatke i da ponovno ostvarimo kontakt i suradnju. Na taj način sam uspjela doći do obitelji koja je sudjelovala, odnosno bila aktivni sudionik prilikom akvizicije predmete ljekarničke obitelji Tocigl. Daleke 1966. godine Pavica Tocigl je uz pomoć obitelji Jutronic dijelom ponudila na otkup, a dijelom donirala ostavštinu obitelji Tocigl. Radi se o predmetima koji su se koristili u ljekarni Tocigl. Nakon smrti Pavice Tocigl 1981. godine, obitelj Jutronic, odnosno gospodin Dragan Jutronic Muzeju donirao nekoliko predmeta (kasa, radioapar, stručna biblioteka, dokumenti obitelji Tocigl i osobni dokumenti Pavice i njenog supruga Tonča Tocigla). U inventarnim knjigama za donirane predmete 1966. godine naišla sam samo na podatak da se radi o daru obitelji Tocigl, a za naknadno donirane predmete nailazila sam na podatke o daru obitelji Jutronic bez detaljnijih podataka o vezama obitelji Jutronic i Tocigl. Kolegi-

¹⁷ 2016. godine Muzej grada Splita i sve njegove ustanove kojima upravlja posjetilo je 11 228 ljudi. <http://hrmud.hr/broj-posjetitelja-noci-muzeja-2016/>. Pogledano 19. listopada 2017. godine.

3. Presentacija donacija Muzeju grada Splita na Dan zaslužnih 2016. godine

ca Helga Zglav Martinac, muzejska savjetnica pomogla mi je da stupim u kontakt s obitelji Jutronic te da napokon „ispravimo nepravdu“ i ažuriramo podatke u M++. Naša prvotna nespretnost, urodila je zatim krasnom suradnjom s obitelji Jutronic, odnosno gospodinom Draganom Jutronicem koji je Muzeju ustupio davno zagubljene podatke, a za izložbu „Od rokoka do secesije – odijevanje i modni pribor – izbor iz fundusa Muzeja grada Splita“ ustupio je i fotografije obitelji Tocigl. Ovaj primjer osobnog kontakta kustosa i donatora, pokazao je da nijedna baza podataka, ma koliko ona bila temeljito napravljena, ne može zamijeniti stvarne kontakte s prvotnim vlasnicima predmeta koji pridonose našem boljem razumijevanju samih predmeta o kojima se brinemo. Svaki

4. Donacija modne kreatorice Božene Martinčević Muzeju grada Splita na Dan zaslužnih u prosincu 2016. godine

novi susret s donatorima jest na neki način revitalizacija muzealiziranih predmeta.

Osim što smo ovim manifestacijama ažurirali podatke o donatorima, susret s nekima od njih omogućio je kustosima da revidiraju dokumentaciju o predmetima te je upotpune, osvježe i provjere podatke o predmetima. Njegovanjem ovakvih susreta pokazao se nezaobilazan i važan dio muzejskog posla kako bi se građa što kvalitetnije obrađivala, izlagala i na kraju prezentirala. Osim poboljšavanja dokumentacije o predmetima, fundus Muzeja grada Splita se tijekom 2016. i 2017. godine obogatio za niz vrlo vrijednih obiteljskih ostavština. U više navrata donirana je vrijedna ostavština arhitekta i urbanista Mi-

lorada Druževića, dar obitelji Ercegović; rukopisna ostavština pjesnikinje Stanislave Adamić koja broji na stotine stranica njenih rukopisa pjesama i proze, dar njene nećakinje Lade Gnjatović; više od četiri stotine odjavnih predmeta koje datiraju od ranih 60-ih godina do kraja 80-ih godina 20. stoljeća profesorice Sandre Kosiček, supruge inženjera Srđana Kosičeka čija je obitelj posjedovala brodogradilište (škvver), a dar su njenog sina Svena Kosičeka; donacije ostavštine kirurga Branka Pasi-nija, dar obitelji Franceschi. Tu su i donacije obite-

lji Marasović i Brajević, obitelji Rismondo i Berket, gospodina Petra Grisogona te niz drugih pojedinačnih donacija koje su obogatile fundus zbirki Muzeja grada Splita.

Muzej grada Splita i ove godine planira organizirati Dan zaslužnih pod novim nazivom Dan zahvalnosti uz prigodni program: izložba predmeta iz donacija, prezentacija donacija te poklonom, odnosno besplatnim učlanjenjem donatora u Klub prijatelja Muzeja grada Splita. ☺

Literatura

- *Arhiv Muzeja grada Splita, MGS 1/I, 1/X*
- *Car, G. 2013. Pregled muških odijela druge polovice 18. stoljeća u Hrvatskoj: diplomski rad. Zagreb*
- *Celio Cega, F. Knjižnica Garagnin Fanfogna u Muzeju grada Trogira. IM 1998., 1/2, str. 52.*
- *Bučar, F. 1933. Gradska knjižnica i muzej u Split. Novo Doba.*
- *Diana, D. 1997. katalog Muzej grada Splita. Muzej grada Splita, Split*
- *Machiedo, N. 1993. Životni put dr. Ive Tartaglie. Radovi za hrvatsku povijest, vol 26. Zagreb, 282. - 283*
- *Mangjer, D. 1928. Gradska biblioteka i historijski muzej u Splitu, 25-godišnjica opstojanja dviju gradskih kulturnih ustanova. Novo Doba, broj 326*
- *Sekundarna dokumentacija Muzeja grada Splita, registrator od 1914. – 1950.*
- **Internet izvori:**
- *Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8645>. (Pogledano 17. listopada 2017. godine)*
- *Nacionalni arhivski informacijski sustav. http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?itemId=3_11011. (Pogledano 17. listopada 2017.)*
- *Hrvatsko muzejsko društvo. <http://hrmud.hr/broj-posjetitelja-noci-muzeja-2016/>. (Pogledano 19. listopada 2017. godine)*

KATARINA KRIZMANIĆ & NEDILJKA PRLJ ŠIMIĆ

Hrvatski prirodoslovni muzej, Demetrova 1, Zagreb /
Croatian Natural History Museum

► Privatne zbirke fosila – vaše ili naše?

Briga o geološko-paleontološkim zbirka dio je redovitog posla kojega kao kustosice obavljamo u Hrvatskome prirodoslovnom muzeju. U višegodišnjoj praksi radile smo i na obogaćivanju zbirki terenskim prikupljanjem pri čemu smo se nerijetko susretale s činjenicom da postoje brojni primjerci fosila i drugih prirodnina, pa čak i čitave zbirke u vlasništvu privatnih sakupljača. Premda te zbirke nisu registrirane, a najčešće niti evidentirane, te uglavnom čuvane u neprimjerenim uvjeti-

ma, ipak se ne bi smjela zanemariti njihova vrijednost u kontekstu jedinstvene, nacionalne prirodne i kulturne baštine.

Cilj ovog rada je ukazati na postojanje prirodoslovnih privatnih zbirki, pokušati definirati njihov status i problematiku vlasništva. Nadalje, potrebno je iznijeti prijedlog najboljeg rješenja njihove zaštite i pohrane, kako bi se trajno sačuvale kao dio neponovljivog geološko-paleontološkog nasljeđa.

Private collections of fossils - yours or ours?

Part of our curatorial work in the Croatian Natural History Museum is, of course, regular care of geological and paleontological collections. In many years of practice, we also worked on enriching collections, gathering specimens on field work, where we often encountered the fact that there are numerous fossil specimens as well as other natural history objects, and even entire collections, owned by private collectors. Although these collections are not officially registered and often neither recorded nor generally guarded, not to mention their storage in usually inappropriate conditions, still, in the context of a unique national natural and cultural heritage, their value should not be neglected.

The aim of this paper is to point out the existence of private natural history collections, to try to define their status and ownership issues. Furthermore, it is necessary to present a proposal for the best solution regarding their protection and storage, focusing to their permanent preservation as a part of the unique geological and paleontological heritage.

Ključne riječi/Key words:

muzej, fosili, privatne zbirke / museum, fossils, private collections

Uvod

Hrvatski prirodoslovni muzej jedan je od najstarijih muzeja u Hrvatskoj u kojem se već više od stoljeća i pol čuvaju brojne zbirke prirodnina, među kojima značajno mjesto zauzimaju i geološko-paleontološke zbirke kao važan dio hrvatske kulturne i prirodne baštine.

Istraživati korijene muzealne institucije prije svega znači utvrditi povijesni put zbirke i njezinog

pretvaranja u muzej. Ne samo zato što prvi muzeji nastaju na temelju zbirke vladara ili pojedinaca, već stoga što su privatne zbirke često i danas osnova na kojoj se stvaraju neki muzeji.

Prvi sakupljači i darovatelji geološko-paleontoloških zbirki – nekoliko primjera iz povijesti Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja

Mijat Sabljar (1790. - 1865.)

Začetke geološko-paleontološkog fundusa HPM-a, kao, uostalom i brojnih drugih muzeja, treba tražiti u zbirka koje su u Muzej dospjele iz privatnog vlasništva nesebičnih pojedinaca, često amatera, strastvenih zaljubljenika u prirodu i prirodne zanimljivosti.

Među njima svakako valja istaknuti Mijata Sabljara (Sl. 1.), umirovljenog bojnika i kasnije svestranog muzealca, koji je poklonio Muzeju bogatu zbirku ruda i školjkaša odmah po donošenju odluke o osnutku Narodnoga muzeja od strane Hrvatskog sabora 1836. godine.

Mijat Sabljar spada u red najgorljivijih sakupljača i darovatelja svoga vremena koji među prvima poklanjaju novostvorenom muzeju svoju zbirku, stvorivši time temelj budućem mineralogičko-geološkom odjelu

Muzeja. Tijekom vremena, obogaćuje muzej i drugim primjercima fosila. O Mijatu Sabljaru najriječitije govori napis objavljen u Narodnim novinama od 4. ožujka 1846:

"...koi promotri imena darovnika, on će odmah uviditi, da je g. major Sabljar u svakoj struci najviše darovao; i zaista i jest tako. G. major Sabljar domorodac je pravi, koi za se ništa neradi, nego sve za korist domovine, za korist čovječanstva. Njegovo serdce tako je plemenito, nedužno, smireno i od svake oholosti prosto, da on ni nemisli, da bi ga tko naplatio ili pohvalio za to, što sve svojoj domovini daje..."

Sabljarova zbirka predstavlja svojevrsni temelj današnjega geološko-paleontološkog fundusa Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja, a Mijata Sabljara zbog svog naprednog prijedloga o stvaranju prirodoslovnih zbirki u čitavoj Hrvatskoj i Slavoniji mnogi smatraju začetnikom muzeološkog promišljanja kod nas.

Sl. 1. Mijat Sabljar (1790. - 1865.)

Uz bogatu zbirku ruda i školjkaša, Mijat Sabljar poklonio je Muzeju i primjerke fosilne flore iz Radoboja.

Ivan Kiseljak (1820. - 1896.)

Još jedan u nizu darovatelja bio je Ivan Kiseljak (Sl. 2.), hrvatski prirodoslovac i književnik, posljednji profesor fizike na Zagrebačkoj kraljevskoj akademiji, prethodnici Sveučilišta, zaslužan između ostaloga za stvaranje hrvatskoga znanstvenoga nazivlja i za klasifikaciju prirodnih znanosti u Hrvatskoj. Izvan uskih znanstvenih krugova, široj javnosti je gotovo nepoznat, a čak se i u historijatu našega Muzeja rijetko spominje. Međutim, njegova zasluga u formiranju geološko-paleontoloških zbirki je značajna. Naime, prof. Kiseljak je po umirovljenju na lokalitetu Okrugljak prikupio veliku zbirku fosilnih mekušaca (Sl. 3.), koja je poslije njegove smrti darovana Narodnome muzeju. Privatna zbirka prof. Kiseljaka tako je započela svoj javni život, a obradio ju je i determinirao tadašnji kustos, a veliki i poznati prirodoslovac Spiridion Brusina. Kiseljaku u čast, Brusina je imenovao novu vrstu školjkaša *Limnocardium kiseljaki* (BRUSINA), koja je dio značajne Zbirke holotipova.

I među svećenicima se nerijetko moglo naići na zaljubljenike u paleontologiju i sakupljače fosilnog blaga, koji su stvarali svoje privatne zbirke.

Sl. 2. Ivan Kiseljak (1820. - 1896.)

Sl. 3. Dio Zbirke prof. I. Kiseljaka neogenske faune Okrugljaka

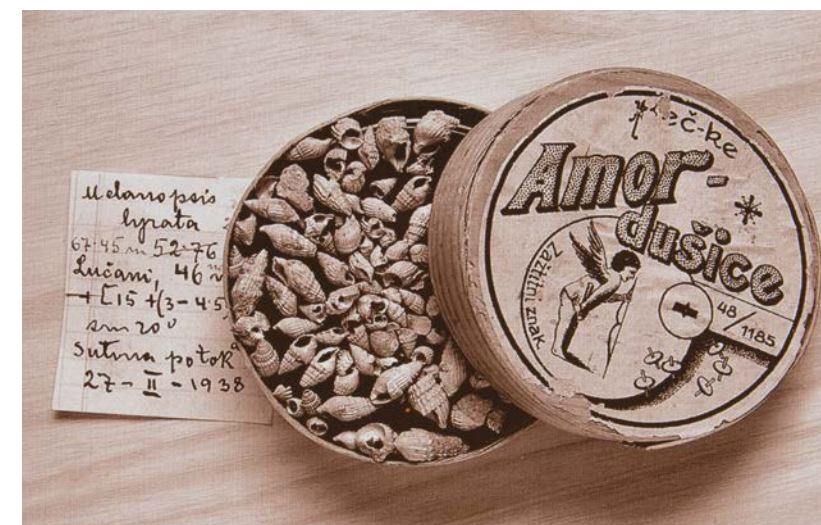
Fra Josip Olujić (1888. - 1944.)

Tu svakako treba spomenuti fra Josipa Olujića (Sl. 4.), fizičara, seizmografa i paleontologa, jednoga od najumnijih, hrvatskih prirodoslovaca prve polovice 20. stoljeća, koji je, na žalost, nedovoljno poznat široj javnosti.

Za vrijeme svoga službovanja u Franjevačkom samostanu u Sinju Olujić je često tragao po sinjskoj okolini za fosilnim nalazima koji su mu služili kao građa za znanstvena istraživanja. Dio njegove zbirke, koju većinom čine neogenski gastropodi (Sl. 5.), zajedno s pozamašnom pratećom dokumentacijom, devedesetih godina prošlog stoljeća dospjeli su na obradu u Hrvatski prirodoslovni muzej. Na tome je radila naša umirovljena kolegica Zlata Jurišić-Polšak, a njen rad rezultirao je posthumnom objavom Olujićeve znanstvene monografije (Olujić, 1999).

Sl. 4. Fra Josip Olujić (1888. - 1944.)

Sl. 5. Neogenski gastropodi iz Olujićeve zbirke

Privatne zbirke fosila – nekoliko recentnih primjera

U vlastitoj višegodišnjoj praksi, kao kustosice u Geološko-paleontološkom odjelu HPM-a, radile smo i na obogaćivanju zbirki terenskim prikupljanjem pri čemu smo se nerijetko susretale s činjenicom da postoje brojni primjerci fosila i drugih prirodnina, pa čak i čitave zbirke u vlasništvu privatnih sakupljača.

Zbirka amonita iz Jabuke

Primjerice, u selu Jabuka, nedaleko od Sinja, umirovljeni profesor Marijan Sikirica u potkrovlju svoje kuće čuva veliku i raznovrsnu zbirku fosila, većinom srednjotrijaskih amonita (Sl. 6.) iz neposredne okolice.

Zbirka amonita sadrži pet stotina devedeset i četiri primjerka koji mogu biti determinirani, bilo specifički, bilo generički (Golubić, 2016).

I nakon nekoliko stručnih posjeta i dogovora o otkupu zbirke (Sl. 7.), nije postignut konačni dogovor o modusu eventualnog otkupa, stoga je, iz niza razloga, ta zbirka još uvijek na istom mjestu.

“Sedam tisuća fosila koje nitko neće”

“Sedam tisuća fosila koje nitko neće” dramatičan i znakovit naslov u časopisu “Franina i Jurina” (Pokrajac, 2007), ponovno je privukao našu pozornost i interes. Potaknuti tim člankom, kontaktirali smo vlasnika te velike privatne zbirke, koja sadrži nekoliko tisuća fosila uglavnom kredne i eocenske starosti s područja Istre, gospodina Jakova Stanišića iz Rovinja, umirovljenog inženjera geologije. Njegova je izričita želja bila da ta pozamašna zbirka fosila pronađenih u Istri, i ostane u Istri, među-

Sl. 6. Dio zbirke fosila Marijana Sikirice iz Jabuke

Sl. 7. M. Sikirica i kustosi HPM-a prilikom stručnog uvida u zbirku (Jabuka, 2006)

Sl. 8. Novinski članak o J. Stanišiću i njegovoj zbirci fosila (iz obiteljske arhive)

tim, nigdje nije osiguran adekvatan prostor koji bi zadovoljio muzeološke kriterije pohrane zbirke.

U međuvremenu, gospodin Stanišić je preminuo, a sudbina ove brojnim primjercima bogate zbirke još uvijek je neizvjesna, premda je često bila temom u mnogim novinskim člancima (Sl. 8.).

Za potrebe ovog rada kći gospodina Stanišića ljubazno nam je ustupila dokumentaciju i fotografije zbirke (Sl. 9.).

Zbirka eocenskih fosila s Raba

Neke privatne zbirke bile su temelj za daljnja istraživanja. Primjerice, zbirka eocenskih fosila s otoka Raba, u privatnom vlasništvu gospodina Mirka Paparića (Sl. 10.) poslužila je, dakako uz dodatno terensko istraživanje i anal-

Sl. 9. Dio zbirke fosila Jakova Stanišića iz Rovinja

Sl. 10. Dio zbirke fosila Mirka Paparića s Raba

izu relevantne literature, kao polazište za izradu interpretacije paleookoliša. Također, razmatrane su i mogućnosti iskorištavanja potencijala ove zbirke u smislu njene prezentacije unutar geoparka Rab, pa čak i mogućeg osnivanja zavičajnog muzeja. U tom slučaju zbirka bi bila dostupna javnosti i bili bi zadovoljeni svi muzejski standardi. U iščekivanju realizacije ovih prijedloga, zbirka je poslužila i kao osnova za diplomski rad na Geološkom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu (Ružić, 2012).

Zbirka Mirka Paparića broji više od 150 dobro očuvanih primjeraka eocenskih fosila, među kojima dominiraju puževi i ježinci, a u nešto manjem broju zastupljeni su školjkaši i koralji.

Privatne zbirke s muzejskog aspekta

Ovo su samo izdvojeni primjeri nekih privatnih zbirki za koje bi bilo poželjno da čim prije dospiju u muzejske čuvaonice, bilo zavičajnog, bilo Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja, matične institucije za hrvatsko prirodoslovlje.

Upitno je, dakako, mogu li se uopće ti nasumično sabirani uzorci fosila i stijena, u čije je prikupljanje utrošeno ne samo puno vremena, nego i ljubavi prema kamenu i okaminama, nazvati zbirkama. Znamo da zbirke imaju svoje determinante, a samo površan pogled na prikupljene uzorke, pokazat će nam da su oni, premda uredno posloženi i čak pospremljeni u vitrine, uglavnom razvrstani samo po načelu sličnosti, a i „papirići“ s odredbama otkrivaju mnoge krive determinacije. Ništa čudno, ni neobično, no ipak, upućuje na potrebu konzultacije ne samo s relevantnom litera-

turom, nego i s usko specijaliziranim stručnjacima. Stoga bi bilo dobro da jednog dana, u dogovoru s vlasnicima, te zbirke postanu dio muzejskog fonda, kako bi kustosi mogli odraditi stručni posao, kako bi ih mogli adekvatno pohraniti, konzervirati, zaštititi, determinirati i konačno, inventirati i katalogizirati. Time bi takve zbirke dobile na važnosti, a bile bi i na raspolaganju usko specijaliziranim stručnjacima i znanstvenicima, kojima bi to bio dragocjen materijal za obradu i komparaciju, što bi u konačnici zasigurno doprinijelo razvoju novih znanstvenih dostignuća. Također bi se i uvrstile u registar jedinstvene prirodne i kulturne baštine Republike Hrvatske, a kroz povremene tematske izložbe ili kao dio stalnog postava postale bi dostupne i široj javnosti.

Primjeri, dakako, nisu usamljeni, ima ih niz, no možda samo eklatantno ukazuju na potrebu institucionaliziranja ovakvih zbirki.

Privatne zbirke fosila u prošlosti i danas

Uspoređujući sudbinu privatnih zbirki fosila u prošlosti, pri samim začetima muzejske djelatnosti u Hrvatskoj, i danas, nije teško zaključiti kako je u počecima bio gotovo logičan slijed da te zbirke budu pohranjene u muzeju. Danas je to, pak, puno mukotrpniji put, pri čemu nerijetko vlasnici zbirki očekuju određenu novčanu naknadu, na koju muzeji često puta nisu u mogućnosti reagirati. Premda postoji definirana kategorija otkupa građe kao jedan od modusa povećanja muzejskog fonda, to ipak nije jednostavno izvedivo. Za razliku od otkupa umjetnina, gdje postoje donekle definirane cijene na tržištu, kod prirodnina, a pogotovo kod

fosila, situacija je puno složenija. Naime, starost fosila mjeri se u milijunima, a ponekad i stotinama milijuna godina, a njihovo očuvanje uvjetovano je nizom uzročno-posljedičnih paleoekoloških uvjeta, dok njihov eventualni pronalazak nije stvar isključivo stručnosti već nerijetko ovisi i o „faktoru sreće“. Premda je iz literature poznato da se na određenom lokalitetu mogu pronaći neki fosili, nije to uvijek baš tako jednostavno. Krajolik je, naime, podložan promjenama, bilo to uzrokovano prirodnim (zaraste, uruši se) ili ljudskim faktorima (izgradnja cesta, stambenih objekata...), pa tako, ukoliko je na nekom lokalitetu prije 30-40 godina pronađeno bogato nalazište neke fosilne faune, to nije dovoljno jamstvo da ćete na tom istom mjestu s potpunom sigurnošću danas naći to isto. Događalo nam se to u praksi ne jednom...

Stoga je, uz još neku drugu nedorečenu problematiku vezanu uz privatne zbirke, teško odrediti cijenu otkupa, pa se najčešće cijena utvrđuje dogovorom između vlasnika zbirke i muzeja, te potom ulazi u daljnju standardnu proceduru.

Ponekad i nije samo u tome problem. Često je otegotna okolnost i sentimentalna povezanost vlasnika sa svojom zbirkom, koju je godinama pomno i s ljubavlju prikupljao i čuvao pa mu se zapravo teško od nje odvojiti. U takvim situacijama važna je upornost i strpljivost kustosa, kao i fleksibilnost i jedne i druge strane, kako bi se postiglo najbolje rješenje koje bi zadovoljilo sve.

Premda te zbirke nisu registrirane, a najčešće niti evidentirane, te uglavnom čuvane u neprimjerenim uvjetima, ipak se ne bi smjela zanemariti

njihova vrijednost u kontekstu jedinstvene nacionalne prirodne i kulturne baštine.

Paleontološke zbirke u privatnom vlasništvu najčešće, dakle, nisu dobro rješenje, niti s muzejskog, a niti sa znanstvenog stajališta. U prvom redu, uvjeti u kojima se čuvaju ne zadovoljavaju propisane muzejske standarde. Nadalje, takve zbirke, kao što je već spomenuto, nisu dostupne široj javnosti, a najčešće niti stručnjacima koji se bave određenom problematikom. Riječ je o jedinstvenim primjercima s pojedinih lokaliteta na kojima se uglavnom više ne mogu naći nikakvi fosilni nalazi, jer je nalazište kao takvo iscrpljeno.

Također treba naglasiti da problem nastaje i nakon smrti vlasnika, kao u slučaju Jakova Stanišića. Događa se da zbirku naslijedi netko od rodbine tko nema uvid u njeno značenje, pa se takve zbirke ili samo pojedinačni primjerci znaju naći i na tržištu ili se pak nude muzejima na prodaju. Još je gori slučaj kada više nitko od nasljednika ne mari za te zbirke pa u pravilu nestaju i privatne zbirke, a i trag o njihovim sakupljačima.

Izvjesno je, dakle, da privatne geološko-paleontološke zbirke u Hrvatskoj postoje i da njihov status treba pokušati što prije riješiti na najbolji mogući način.

Budućnost privatnih zbirki fosila (moguće rješenje problema)

Prvi korak k tome bio bi možda organiziranje izložbe o takvim zbirkama, a pripremajući je, uputio bi se javni poziv svim vlasnicima u Republici

Hrvatskoj koji posjeduju takve zbirke za sudjelovanjem na zajedničkoj izložbi na kojoj bi bio prikazan proces stvaranja zbirke, zanimljivi predmeti iz zbirke, kao i portreti sakupljača. Javna prezentacija i publikacija takve građe zasigurno bi potakla vlasnike na odluku da svoje zbirke doniraju ili daju u otkup muzejima, gdje zapravo i pripadaju. Na taj način bi se definirao status takvih zbirki i riješila se problematika vlasništva. Zbirke bi dospjele na sigurno mjesto u muzeju, a vlasnici bi bili zadovoljni jer bi znali da njihov dugogodišnji trud nije bio uzaludan i da će njihove zbirke biti adekvatno smještene, čuvane, zaštićene, stručno i znanstveno obrađene, dostupne javnosti, a ipak sigurno pohranjene za budućnost kao dio neponovljivog geološko-paleontološkog nasljeđa.

I na kraju...

Prirodoslovni muzeji su poput "vremenskih kapsula" koje sadrže zapise o davnim ekosustavima koji su se mijenjali ili nestajali." Oni su svojevrsni "arhivi" koji čuvaju tragove o negdašnjemu životu, izumrlim živim bićima, njihovim okolišima i tragičnim izumiranjima.

Stoga, premda je pitanje statusa privatnih zbirki fosila kod nas još uvijek neriješeno, i bez obzira bile one "vaše" ili "naše", zaslužile su primjerenno čuvanje i zaštitu, izvjesnu budućnost i svakako dostupnost znanstvenim krugovima i široj javnosti.

Sve je to moguće ostvariti u muzejima. ☺

Zahvaljujemo na fotografijama Nives Borčić, Mirjani Stranić rođ. Stanišić i Mirku Papariću.

Literatura

- ▶ Gob, A. i Drouguet, N. 2007. *Muzeologija. Povijest, razvitak, izazovi današnjice. 1- 303, Izdanja Antibarbarus, Zagreb.*
- ▶ Golubić, V. 2016. *Anizički amoniti iz sela Jabuka kod Trilja u Cetinskoj krajini. Zbornik Kačić, 48.-49., 279-286, Split.*
- ▶ Maroević, I. 1993. *Uvod u muzeologiju. 1-286. Zavod za inf. studije Odsjeka za inf. znanosti, Filozofski fakultet Sveuč. u Zagrebu, Zagreb.*
- ▶ Olujić, J. 1999. *O razvojnim nizovima nekoliko melanopsida i prozostenida iz sarmatskih naslaga okolice Sinja (Dalmacija, Hrvatska). Priredila: Zlata Jurišić-Polšak, 1-135, Hrvatski prirodoslovni muzej i Provincijalat Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, Zagreb.*
- ▶ Pokrajac, A. 2007. *Sedam tisuća fosila koje nitko neće. Franina i Jurina, Istarski kalendar za 2008. godinu, 104-105, Račice.*
- ▶ Ružić, M. 2012. *Paleogeni makrofosili s otoka Raba, interpretacija okoliša i njihova prezentacija u sklopu geoparka. Diplomski rad, 1-76, Sveuč. u Zagrebu, PMF, Geološki odsjek, Zagreb.*
- ▶ Sakač, K. 1969. *Geološko-paleontološki muzej u Zagrebu, 75 godina samostalnog rada. Geološki vjesnik, 22:564-570, Zagreb.*

NEDIJKA PRLJ ŠIMIĆ & KATARINA KRIZMANIĆ

Hrvatski prirodoslovni muzej, Demetrova 1, Zagreb / Croatian Natural History Museum

▶ Što je muzej bez muzejskih zbirki?

Povijest nas uči da su temelji i polazište muzeja zbirke, ali razvoj muzeja kao institucije donosi sve vidljivije promjene koje ponekad muzejski predmet, a samim time i muzejske zbirke stavlja u drugi plan. Muzejski kongres je mjesto na kojem je potrebno promišljati kamo idu današnji muzeji. Virtualni muzeji, muzeji koji izlažu jako vjerne kopije, muzeji bez fundusa sve prisutniji su u muzejskoj današnjici. Uz uvažavanje i prihvaćan-

je suvremenih tehnologija i trendova, novih muzejskih zakona, proširene definicije muzeja te izravnog utjecaja muzeja na razvoj kulturnog turizma bojimo se da nestaje ona „draž“, pravi smisao, ali i vrijednost muzeja kao višestoljetne institucije. Stoga, muzeji baštinici bogatih zbirki trebaju ustrajati na čuvanju i izlaganju svog vrijednog blaga, a za druge ostaje otvoreno pitanje: Što je muzej bez muzejskih zbirki?

What is a museum without museum collections?

Although history teaches us that the foundations and starting point of any museum are collections, the development of the museum as an institution brings ever more visible changes, sometimes placing aside a museum object, and thus the museum collections as well. The Museum Congress is therefore a perfect occasion to contemplate about museums today and their place in society. Virtual museums, museums that exhibit authentic replicas, museums without collections are increasingly imposing in the museum world nowadays. With respect and acceptance of modern technologies and trends, new museum laws, extended museum definitions and the direct influence of museums on the development of cultural tourism we are afraid that the "charm", the true meaning and the value of the museum as a centuries old institution, slowly disappears. Therefore, museums that inherit rich collections should insist on preserving and exposing their valuable treasures, while for all others the question remain open: What is a museum without museum collections?

Ključne riječi/Key words:

muzej, muzejske zbirke, prirodoslovna baština /museum, museum collections, natural history heritage

Uvod

Povijest nas uči da su temelji i polazište svakoga muzeja zbirke.

U tom smislu svakako treba spomenuti osnutak tzv. prve službene muzejske zbirke kod nas, 1750. godine, a riječ je o lapidariju splitskog nadbiskupa Pacifica Bizze (Vujić, 2007), oblikovanom od uzidanih ulomaka iz obližnje starokršćanske Salone i uspostavljenom u atriju nadbiskupske palače u Splitu.

U razvojnem putu muzejskih zbirki značajni pomoci bilježe se u prvoj polovici 19. st., kada se osnivaju narodni muzeji u mnogim europskim gradovima, najčešće smješteni u posebnim zgradama poput kazališnih, koncertnih dvorana, nacionalnih knjižnica i velikih umjetničkih paviljona. Ni Hrvatska nije zaostajala za europskim centrima pa se u tom istom razdoblju osnivaju dva muzeja, Narodni muzej u Zadru, središtu Dalmacije i Narodni muzej u Zagrebu, središtu Hrvatske i Slavonije (Sl. 1.), u koje se pohranjuju prve prikupljene zbirke (Vujić, 2007). Jedan od sljednika zagrebačkoga Narodnog muzeja

je i Hrvatski prirodoslovni muzej, s bogatim prirodoslovnim zbirkama koje su djelomice poslužile kao okosnica našem kustoskome promišljanju o važnosti muzejskih zbirki.

Osnutak muzeja i muzejske zbirke, uostalom, od samih su početaka uzročno-posljedično povezani i neodvojivi jedni od drugih.

Formiranje prvih prirodoslovnih zbirki

Začeci Narodnoga muzeja u Zagrebu podudaraju se s Ilirskim preporodom i buđenjem nacionalne svijesti, što je imalo za posljedicu i veće vrednovanje nacionalne prirodne

Sl. 1. Grafički prikaz Narodnog muzeja u Zagrebu

baštine, a usporedo s time i formiranje prvih prirodoslovnih zbirki.

Veliki dio današnjih zbirki baštinili smo upravo od naših prethodnika, znamenitih prirodoslovaca, od kojih ćemo spomenuti samo one koji su u počecima djelovanja Muzeja prikupili i utemeljili najveći broj geološko-paleontoloških zbirki, a to su: Ljudevit Farkaš Vukotinović, Spiridion Brusina, Gjuro Pilar i Dragutin Gorjanović Kramberger (Sakač, 1969).

„...Znanost i muzejske zbirke su toliko važne i vrijedne da im se treba duboko nakloniti“

Važnost i vrijednost muzejskih zbirki spoznale smo i same, već s prvim kustoskim poslovima, kasnih osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog stoljeća, neposredno nakon ujedinjenja triju tadašnjih muzeja u jedinstveni Hrvatski prirodoslovni muzej.

Doduše, bilo je to na pomalo simboličan način, kada nas je, po dolasku u Muzej, naš stariji kolega, tadašnji voditelj Geološko-paleontološkog odjela, a danas, na žalost pokojni mr. Krešimir Sakač (Sl. 2.) uvodio u novouređenu muzejsku čuvaonicu u podrumu. Naime, hodnik čuvaonice bio je „presječen“ jednom debelom instalacijskom cijevi, tako da se pri ulasku trebalo uistinu dobro sagnuti da bi se došlo do čuvaonice, što bi on redovito popratio značajnom opaskom: „Vidite, znanost i muzejske zbirke su toliko važne i vrijedne da im se treba duboko nakloniti“.

U to smo se i same uvjerile i kasnije, radeći

Sl. 2. Mr. Krešimir Sakač (1930.- 2011.), nekadašnji voditelj Geološko-paleontološkog odjela HPM-a

na tom bogatom i raznovrsnom geološko-paleontološkom fundusu.

Jedan od naših prvih muzejskih zadataka bio je rad na sređivanju i zaštiti Zbirke holotipova (Sl. 3.). Holotipovi su originalni primjerci na kojima

Sl. 3. Primjerci geološko-paleontoloških holotipova

kojem se valja prisjetiti muzejskih začetaka te promišljati kamo idu današnji muzeji.

Jedna je od značajnih promjena uočljivi trend ubrzanog rasta broja novonastalih muzeja, a najveća stopa rasta bila je, prema statističkim podacima, u razdoblju između šezdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća, kada se u razvijenim europskim zemljama u prosjeku osnivao čak jedan do dva muzeja tjedno (Šola, 2003).

Podilazi li se time zahtjevima suvremenog potrošačkog društva, pa se moguće u skladu s time čak i mijenjala ICOM-ova definicija muzeja, teško je reći.

“Muzeji su neprofitne, trajne institucije na usluzi društvu i njegovom razvoju, otvoreni su javnosti, te sakupljaju, čuvaju, istražuju, komuniciraju i izlažu fundus u svrhe izučavanja, edukacije i užitka kako u stvarnim tako i u materijalnim dokazima o ljudima i njihovoj okolini”, objašnjava recentna definicija muzeja, prihvaćena 2007. godine u Beču na Generalnoj konferenciji ICOM-a (Statut ICOM-a /International Council of Museums/ 2007: čl.3; <http://www.icom.museum/statutes.html>).

je prvi put opisana neka vrsta, a zbirka holotipova jedna je od najdragocjenijih i znanstveno najvažnijih zbirki u Hrvatskome prirodoslovnom muzeju (Milan et al., 1974).

Naš rad u Muzeju i dalje se uglavnom fokusirao na prikupljanje i nadopunjavanje, obradu, zaštitu, čuvanje i prezentaciju brojnih paleontoloških zbirki.

O muzeju kao instituciji

Međutim, u odnosu na naše početke i “tradicionalnu školu” muzeologije koju smo prošli, razvoj muzeja kao institucije u novije vrijeme donosi sve vidljivije promjene koje ponekad muzejski predmet, a samim time i muzejske zbirke stavlja u drugi plan, stoga je muzejski kongres možda pravo mjesto na

Stare muzejske zbirke u novom interpretativnom ruhu

Tako su starijoj definiciji muzeja dodane neke **nove** funkcije, u skladu s novim tendencijama, koji bolje ispunjavaju **nove** zahtjeve publike usmjerene na prihvaćanje i percipiranje **novih** saznanja kroz igru i zabavu.

Slijedom toga i mi smo u Hrvatskome prirodoslovnom muzeju izložili dragocjeni fundus iz vrijednih prirodoslovnih zbirki zajedno s umjetničkim kreacijama, pritom poštujući dignitet muzejskog predmeta i muzejske zbirke kao okosnice muzeološkog promišljanja ekspozicije. Bilo je to najprije na izložbi „Suture, strukture, teksture... Fosili kao inspiracija u modnom dizajnu” (Prlj Šimić, Krizmanić & Vrbanić, 2012) gdje je bogata paleontološka građa poslužila kao nadahnuće poznatoj hrvatskoj modnoj dizajnerici Kseniji Vrbanić za potpuno novu i nesvakidašnju modnu kolekciju, pa čak i modnu reviju na otvorenju izložbe (Sl. 4.). A na izložbi „Čarobni svijet fosila” (Sl. 5.) učenici Škole primijenjene umjetnosti koristili su različite skupine fosila kao predloške za izradu svojih umjetničkih interpretacija u sklopu nekoliko ciklusa zajedničkih radionica koje su prethodile izložbi (Krizmanić & Prlj Šimić, 2013).

Sl. 4. Pozivnica za izložbu „Suture, strukture, teksture... Fosili kao inspiracija u modnom dizajnu”

Sl. 5. S izložbe „Čarobni svijet fosila”

Ovakvim projektima muzeji se sve više otvaraju, pomiču granice te se približavaju posjetiteljima. Novim načinom muzeološke komunikacije muzej se kao baštinska institucija donekle redefinira, unoseći moderne aspekte prezentacije muzejske građe, čime se transponiraju dijelovi tradicionalnih zbirki u suvremeni izričaj.

Virtualni muzeji, odljevci umjesto originala, muzeji bez fundusa...?

Novija pak muzeološka praksa ide i korak dalje pa teži k uspostavi tzv. „virtualnih muzeja”...

Prednost virtualnih muzeja je mogućnost potpunog približavanja muzeja publici koja nije u mogućnosti fizički doći u muzej kao i raspoloživost opetovanog i studioznog pregledavanja sadržaja.

No, mišljenja smo da bi virtualni muzej, osim nedvojbene informativne i edukativne uloge, trebao poslužiti prvenstveno i kao poticaj korisniku da nakon virtualne šetnje uistinu poželi posjetiti stvarni muzej, a u konačnici da to i učini.

Nadalje, danas nije rijedak slučaj da se u muzejima izlažu vrlo vjerne kopije, koje je, zahvaljujući naprednim tehnikama i reprodukcijским materijalima, uistinu teško razlikovati od originala. Primjerice odljevak rudista (fosilnog školjkaša), odljevak amonita (fosilnog glavonošca), odljevak zuba morskog psa Megalodona... iz geološko-paleontološkog fundusa našeg Muzeja (Sl. 6.), samo su neki od mnogih gotovo savršenih kopija koji su nam pogodni za manipulaciju i vrlo korisni u muzejskim pedagoškim aktivnostima i radionicama.

Ta je praksa tim prihvatljivija ako je riječ o vrijednim, rijetkim i osjetljivim muzejskim predmetima, gdje postoji opasnost od oštećenja. Međutim, ukoliko u jednome muzeju prevladavaju kopije, onda se ne možemo oteti dojmu se posjetitelja zakida za pravi i istinski muzejski doživljaj.

Muzeji bez fundusa u klasičnom i tradicionalnom smislu sve su prisutniji u

Sl. 6. Odljevci fosila iz geološko-paleontološkog fundusa

muzejskoj praksi, a statistika pokazuje da broj muzeja različite provenijencije rapidno raste.

Ali, na žalost, nisu uvijek na zadovoljavajućoj razini po svom sadržaju i koncepciji pa onda i ne čudi što je Tomislav Šola to slikovito opisao sintagmom da muzeji „niču kao gljive poslije kiše“, zaključujući ipak da nisu sve „gljive jestive“ (Šola, 2003).

„Prodaje se dobro uhodani muzej“, „noć u muzeju za partijanere“...

I premda rado slijedimo suvremene trendove i na određeni način respektiramo novonastale muzeje koji izazivaju nemalu pozornost publike i magnetski je privlače, istovremeno osjećamo dužnost i odgovornost kao dugogodišnje muzejske djelatnice uputiti sebi, a i kolegama muzealcima, pitanje o opravdanosti odluke da se neki od tih muzeja nazivaju imenom *muzej*. Kako drugačije reagirati kad vam kolegica dođe s jutarnje kavice s informacijom da je u dnevnom tisku naišla na jedan ovakav oglas:

Sl. 7. „Noć u muzeju za partijanere“, isječak iz zagrebačkog turističkog prospekta

„Prodaje se dobro uhodani muzej!“ Nismo nazvali broj i ne znamo o kojemu se muzeju radi, to možemo samo nagađati...

U pravne i zakonske odredbe ovakvog čina nemamo namjeru ulaziti, ali ostaje niz etičkih pitanja koja bi mogla propitivati opravdanost jednog ovakvog postupka i svakako su tema za razmišljanje.

Ili, primjerice, što reći kad u mjesečnom turističkom prospektu grada Zagreba ugledate sljedeće: „...zagrebački noćni klub Katran po novome se zove Museum Katran i organizira “noć u muzeju za partijanere” (Sl. 7.)...?“

Svaki komentar je suvišan.

Sl. 8. Detalj iz muzejske zbirke, solitarni koralji s otoka Krka

I što na kraju zaključiti?

Uz afirmaciju i korištenje suvremenih tehnologija i smjernica, uvažavanje novih muzejskih zakona, proširene definicije muzeja te izravnog utjecaja muzeja na razvoj kulturnog turizma bojimo se da nestaje ona „draž“, pravi smisao, ali i vrijednost muzeja kao višestoljetne baštinske institucije.

Stoga, muzeji baštinici bogatih zbirki trebaju ustrajati na čuvanju i izlaganju svoga vrijednog blaga (Sl. 8.), a za druge ostaje otvoreno pitanje: *Što je zapravo muzej bez muzejskih zbirki?* ☹

Zahvaljujemo na fotografijama Nives Borčić i Marku Grubišiću.

Literatura

- ▶ Krizmanić, K. & Prlj Šimić, N. 2013. Katalog uz izložbu „Čarobni svijet fosila“. Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb.
- ▶ Milan, A, K. Sakač, A. Žagar-Sakač. 1974. Katalog originala tipova vrsta pohranjenih u Geološko-paleontološkom muzeju u Zagrebu, Geološko-paleontološki muzej u Zagrebu, Zagreb.
- ▶ Prlj Šimić, N., Krizmanić, K. & Vrbanić, K. 2012. Katalog uz izložbu „Suture, strukture, teksture ... Fosili kao inspiracija u modnom dizajnu“. Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb.
- ▶ Sakač, K. 1969. Geološko-paleontološki muzej u Zagrebu, 75 godina samostalnog rada. U povodu 120. godišnjice od osnutka Narodnog muzeja u Zagrebu, Geološki vjesnik, 22:564-570, Zagreb.
- ▶ Šola, T. 2003. Eseji o muzejima i njihovoj teoriji: prema kibernetičkom muzeju. Hrvatski nacionalni komitet ICOM, Zagreb.
- ▶ Vujić, Ž. 2007. Izvori muzeja u Hrvatskoj. Art magazin Kontura, Zagreb.
- ▶ http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Statuts/2017_ICOM_Statutes_EN.pdf

SILVIJA BRKIĆ MIDŽIĆ

Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU, Gundulićeva 24, Zagreb /
Croatian Museum of Medicine and Pharmacy HAZU

► Pokretanje djelatnosti novoga muzeja i skrb o njegovu fundusu na primjeru Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU

Rad se bavi problematikom upravljanja novoosnovanim muzejom na primjeru Hrvatskog muzeja medicine i farmacije – novoga muzeja u sastavu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Opisuju se uvjeti za osnivanje muzeja, a potom se obrazlaže pristup definiranju misije, vizije, muzeološkog plana i strategije razvoja. Na primjerima se pokazuju pojedine faze i aspekti razvoja djelatnosti te izazovi i zapreke s kojima se susreće tim koji upra-

vlja novim muzejom. Naglašava se važnost usporednog odvijanja temeljne djelatnosti upotpunjavanja fundusa, zaštite, inventarizacije i registracije zbirki te pripremnih radova za stalni postav s predstavljanjem muzeja javnosti kroz izložbeno-izdavačke programe, povezivanje i suradnju sa strateškim partnerima. Prepoznatljivost i pozicioniranje novog muzeja u zajednici neophodan je preduvjet ostvarivanja zacrtanih ciljeva muzejske djelatnosti.

Launch of new museum activity and care of its fundus on the example of the Croatian Museum of Medicine and Pharmacy HAZU

The paper deals with the issue of management of the newly founded museum on the example of the Croatian Museum of Medicine and Pharmacy – the new museum within the Croatian Academy of Sciences and Arts. The paper describes the conditions necessary for the foundation of the museum, as well as the approach to define the mission, vision, museum plan and development strategy. The examples show individual phases and aspects of the development of activities, as well as the challenges and obstacles that the team managing the new museum encounters in their work. The paper emphasizes the importance of the parallel proceedings of fundamental museum activities such as completing the fundus, protection, inventory and registration of collections, preparatory works selected for permanent exhibition with the activities regarding the presentation of the museum to the public through exhibition-publishing programs, linking and collaboration with strategic partners. Recognition and positioning of the new museum in the community is a prerequisite for achieving the goals of museum activity.

UVOD

Stvaranje uvjeta za rad novoosnovanog muzeja i ispunjenje njegova poslanja predstavlja najteži zadatak, ali istodobno i najveći izazov za svakog muzejskog stručnjaka. Muzealci koji su bili u prilici steći takvo iskustvo dobro znaju na kakve sve probleme i teškoće nailazi onaj koji nastoji s jedne strane udovoljiti propisima u zadanim uvjetima te praktično zbrinuti povjerenu građu, a s druge strane privući pozornost javnosti, kreativno osmisliti prostor budućeg muzeja i priču koju će prezentirati posjetiteljima. Ovaj rad se bavi problematikom upravljanja novoosnovanim muzejom na primjeru Hrvatskog muzeja medicine i farmacije – novoga muzeja u sastavu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Prikazuju se pojedine faze i aspekti razvoja djelatnosti te izazovi i zapreke s kojima se susreće tim koji upravlja novim muzejom. Naglašava se važnost usporednog odvijanja temeljne djelatnosti, tj. upotpunjavanja fundusa, zaštite, inventarizacije i registracije zbirke te pripremnih radova za stalni postav s predstavljanjem muzeja javnosti kroz izložbeno-izdavačke programe, prisutnost u medijima, povezivanje i suradnju sa strateškim partnerima.

KAKO OSNOVATI MUZEJ I POKRENUTI NJEGOVU DJELATNOST?

Prema *Zakonu o muzejima*¹ i *Pravilniku o stručnim i tehničkim standardima za određivanje*

*vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije*², osnovni uvjeti za osnivanje muzeja su fundus (muzejska građa – zbirke), prostor (radni, spremišni, izložbeni), osoblje, oprema, sredstva (financijska potpora).

Važno je uočiti na što se možemo osloniti u inicijalnom razdoblju osnivanja i početka rada muzeja, a to su vitalne pokretačke snage: vizija i inicijativa, odluka i potpora osnivača, entuzijizam inicijatora, planiranje, proaktivan i optimističan pristup rješavanju problema. Također je od presudnog značaja komunikacija sa stručnom i širom javnošću radi stvaranja multidisciplinarnog tima suradnika i angažirane publike: „Ako je posjetitelj površan u svojim interesima, netko iz publike muzeja ima dublji odnos identifikacije s ustanovom i vrijednosnim sustavom kojem pripada. Posjetitelji su neobvezni i povremeni, a publika privržena i redovna. (...) Djelatnim odnosom muzeja prema korisniku i korisnika prema muzeju, nastaju situacije suradnje: korisnik donosi predmete i dokumentaciju u muzej smatrajući ga mjestom gdje taj materijal može pohraniti kao dio kolektivne memorije, ili mjestom gdje o fragmentima te materijalne osnovice svojeg identiteta može saznati ono što bi inače bilo prepušteno zaboravu.”³ Kada je muzej osnovan, potrebno je definirati prioritete zadatke sukladno situaciji, potrebama i mogućnostima. Među glavne zadatke novoga muzeja možemo svakako uvrstiti prikupljanje sredstava za rad muzeja, prikupljanje

muzejske građe putem donacija ustanova i građana, planiranje i provedbu preventivne zaštite muzejske građe i konzervatorsko-restauratorskih zahvata, inventarizaciju i registraciju zbirke, prezentaciju muzejske građe i djelatnosti putem izložaba, publikacija, medija i objave članaka, sudjelovanja u manifestacijama i na stručnim skupovima.

PRIMJER: OSNUTAK HRVATSKOG MUZEJA MEDICINE I FARMACIJE

Hrvatski muzej medicine i farmacije prvi je muzej znanosti osnovan u okrilju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, u čijem sastavu već dugo djeluju općepoznati i etablirani umjetnički muzeji. Idejna začetnica i pokretačica osnivanja Muzeja je prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić, upraviteljica Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU, a njena prva inicijativa 2006. godine bila je dobro prihvaćena u Razredu za medicinske znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Prvi koraci ka realizaciji zamisli o muzeju učinjeni su 2011. godine, kada se sastao Inicijalni odbor kojim je predsjedavao akademik Marko Pećina, tajnik Razreda za medicinske znanosti. Tijekom nekoliko godina odvijale su

Slika 1. Zdravstveni krajobraz Kraljevina Hrvatske i Slavonije s početka 20. stoljeća s policom, knjigama, stajnicama i drugim predmetima iz Zbirke (snimio Goran Kos)

se pripreme za ispunjavanje uvjeta za osnivanje muzeja uz savjetodavnu pomoć Ministarstva kulture RH i Hrvatskoga muzejskog vijeća. Prvi temeljni uvjet bio je ispunjen zahvaljujući činjenici da je u okrilju Akademijinog Odsjeka za povijest medicinskih znanosti⁴ već više od 50 godina pohranjena *Zbirka za povijest medicine i farmacije*⁵. Zbirka je nastajala tijekom 20. stoljeća, uglavnom entuzijazmom liječnika i ljekarnika zainteresiranih za dokumentiranje razvoja medicine, farmacije i zdravstvene kulture u Hrvatskoj, među kojima se ističu prof. dr. Vladimir Čepulić, dr. Stanko Sielski, dr. sc. Hrvoje Tartalja, mag. pharm., prof. dr. sc. Lavoslav Glesinger, prof. dr. sc. Mirko Dražen Grmek, prof. dr. sc. Biserka Belicza i prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić. Zbirka sa-

1 Zakon o muzejima, NN 110/15, 21. 10. 2015.

2 Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije, NN 30/2006, 17. 3. 2006.

3 Šola, 2003.

4 Odsjek za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti HAZU jedinstvena je institucija na području Hrvatske koja se profesionalno bavi istraživanjem medicinske baštine.

5 Fatović-Ferenčić, 2014.

drži više od 2000 raznovrsnih predmeta vezanih za povijest medicinskih znanosti i prakse: prirodne, medicinsko-tehničke predmete, namještaj, razne predmete primijenjene umjetnosti, dokumentarnu građu, memorabilije, etnografsku građu, knjige i rukopise, fotografije, plakate i sitni tisak, ambalažu lijekova, slike, grafike, crteže, gipsane odljeve (slike 1, 2, 3). Drugi temeljni uvjet za osnutak muzeja – prostor – ispunjen je odlukom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti da za Muzej namijeni prostor bivše tiskare, površine oko 350 m², u prizemlju svoje zgrade u Gundulićevoj ulici 24 u Zagrebu.

Hrvatski muzej medicine i farmacije osnovan je Rješenjem Ministarstva kulture RH od 7. srpnja 2014. godine. Zaposlena je upraviteljica Muzeja Silvija Brkić Midžić, viša kustosica, koja je nastupila na dužnost 2. ožujka 2015. godine. Imenovani su voditelj Muzeja – akademik Marko Pećina, tajnik Razreda za medicinske znanosti HAZU, i zamjenica voditelja Muzeja prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić, upraviteljica Odsjeka za povijest medicinskih znanosti. Imenovani su članovi Muzejskog vijeća (slika 4). Muzejsko vijeće Hrvatskog muzeja medicine i farmacije sastavljeno je uglavnom od članova Razreda za medicinske znanosti i djelatnika Akademije te jednoga vanjskog člana kao predstavnika farmaceutske struke. Važno je napomenuti da ovo Vijeće kao upravno i nadzorno tijelo nema samo formalnu, nego i stvarnu ulogu u kreiranju politike Muzeja te sudjeluje u rješavanju svih važnih strateških pitanja. Ovdje je na djelu is-

Slika 2. Povelja zlatne medalje dodijeljene hrvatskom ljekarniku Eugenu Viktoru Felleru za *Elsa Fluid* na izložbi u Londonu 1901. godine (restaurirao Mario Kauzarić, snimio Goran Vržina)

Slika 3. Oficina – ljekarnički namještaj s početka 20. stoljeća (Fotodokumentacija OPMZ HAZU)

Slika 4. Muzejsko vijeće Hrvatskog muzeja medicine i farmacije, slijeva nadesno: prof. dr. sc. Nikola Kujunžić, mag. pharm.; akademik Vjekoslav Jerolimov; akademik Slobodan Vukičević; Silvija Brkić Midžić, prof.; Marina Štancl, dipl. iur.; akademik Marko Pećina; prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić (Fotodokumentacija HMMF HAZU)

tinski angažman članova Vijeća za dobrobit Muzeja, kako je to opisala Žarka Vujić: „Predanost, posvećenost pojedinoj muzejskoj ustanovi i činjenje dobra bez naknade podrazumijeva odricanje od svake direktne i indirektno koristi, od svakog lobiranja, od svakog natjecanja sa samom ustanovom, a svakako od direktne financijske koristi za svoj rad.“⁶

POČETAK PRAKTIČNOG RADA MUZEJA I SKRB O FUNDUSU

Po svome poslanju Hrvatski muzej medicine i farmacije jedinstven je u Hrvatskoj. Svjesni te činjenice, na samom početku rada znali smo da nam je dužnost definirati poslanje Muzeja u obliku temeljnog dokumenta – *Izjave o poslanju*. „Izjava sadrži odgovore na pitanja: što, za koga, kako, koji vrijednosni sustav podržava, te koje standarde poštuje. Treba biti jasna i kratka, mora se ticati svih glavnih funkcija muzeja i izražavati ciljeve.“⁷ Istodobno su izvršeni i drugi neophodni formalno-administrativni zadatci: upis Muzeja u Registar hrvatskih muzeja, galerija i zbirki pri Muzejskom dokumentacijskom centru i upis Muzeja u Očevidnik muzeja pri Ministarstvu kulture Republike Hrvatske.

Budući da u početnom razdoblju Muzej nije raspolagao potrebnom opremom za rad u uredu i čuvaonici, prvi operativni zadatak bila je nabava opreme za rad Muzeja putem donacija. Prve donacije bile su namijenjene za uredsku opremu (osobno računalo, pisac sa sken-

⁶ Vujić, 2002.

⁷ Šola, 2001., 73.

erom i telefaksom, fotoaparatom, opremu za privremeno spremište – metalne police i arhivske ormare, arhivski ladičar za osjetljivu građu te mjerač vlage i temperature (slika 5). U prvoj godini rada Muzeja obavljene su konzultacije s konzervatorima i restauratorima te planiranje zaštite i restauriranja građe prema osjetljivosti i ugroženosti, pri čemu je osobita pozornost usmjerena na papirnatu građu. Vodili smo se jasnim smjernicama stručnjaka: „Uz pomoć restauratora valja sastaviti pregled stanja svih umjetnina na papiru u zbirci i utvrditi u kojem je stanju svaka od njih. Nakon toga treba napraviti plan preventivne zaštite i restauriranja za zbirku.“⁸ Kako bi se omogućilo izvršavanje prioritarnih zadataka već u prvoj godini rada, prije no što je bilo moguće dobiti programska sredstva od Ministarstva kulture i Grada Zagreba, uspostavljena je suradnja s hrvatskim medicinskim i farmaceutskim ustanovama, udrugama i tvrtkama koje su donirale sredstva. Zauzeli smo proaktivan stav koji se sâm nametnuo u danim okolnostima: „Muzejska struka počiva na poslanju i vokaciji tako da muzejski radnici nemaju pravo niti mogućnost slijegati ramenima na stanje vlastitog proračuna. Oni imaju po-

Slika 5. Arhivski ladičar, donacija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (dobavljač: Crescat)

slanje za djelovanje.“⁹ Važno je u ovome kontekstu naglasiti da je istodobno tekla i akcija privlačenja i okupljanja prijatelja Muzeja koji su nam nesebično darovali svoje vrijeme, znanje, stručne savjete, usluge i muzejske predmete. Poučak Ive Škarića da samo „istinski uvjereni u svoju misao idemo uvjeravati druge“¹⁰ pokazao se istinitim. Kako bismo prikladno zahvalili svima koji su podržali Muzej u njegovoj početnoj fazi djelovanja, organizirali smo svečanu podjelu zahvalnica svim donatorima i prijateljima Muzeja u palači Akademije (slika 6).

8 Laszlo, Dragojević 2010., 101..

9 Šola 2001., 161.

10 Škarić, 2003., 72.

Slika 6. Svečana podjela zahvalnica prvim donatorima Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU, Palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 16. studenoga 2015. (snimio Goran Kos)

Nakon nabavke opreme i programa za računalnu obradu muzejske građe fotografirani su i upisani u računalni inventar u programu M++ svi novi predmeti koji su stigli putem donacija. Kako bismo postigli veću učinkovitost rada na zbirkama, provodimo sljedeće postupke: grupiranje predmeta u manje cjeline po vrstama građe i temama, cjelovitu obradu, registraciju, zaštitu, digitalizaciju, prezentaciju (izlaganje, publiciranje).

Unutar preuzetog fundusa tako se postupno formiraju zbirke po vrstama građe i po

temama. U Registar kulturnih dobara RH do sada su upisane Zbirka diploma i povelja i Zbirka narodne medicine, a prijavljena je i Zbirka tvornice lijekova Kaštel. Digitalizirano je, obrađeno i objavljeno na portalu DiZbi.HAZU 114 predmeta iz Zbirke diploma i povelja te 34 reklamne razglednice iz Zbirke tvornice lijekova Kaštel. Zbirka narodne medicine i Zbirka tvornice lijekova Kaštel u cijelosti su predstavljene javnosti na izložbama i publicirane¹¹.

Muzejski fundus kontinuirano se obogaćuje donacijama medicinskih ustanova i privatnih osoba iz liječničkih i ljekarničkih obitelji. Svim darovateljima Muzej daje potvrdu o donaciji i zahvalnicu, adrese im se uvrštavaju u muzejski adresar za slanje pozivnica i obavijesti, a o pojedinim donacijama objavljeni su i članci u stručnoj periodici.

MUZEOLŠKI PLAN I PRIPREMNI RADOVI ZA STALNI POSTAV

Na samom početku planiranja muzejske djelatnosti bio nam je od velike koristi prijevod izdanja španjolskog Ministarstva kulture pod naslovom *Muzeološki plan* koji je objavljen u okviru časopisa Hrvatskoga muzejskog društva *Vijesti muzealaca i konzervatora*, a donosi smjernice za izradu sveobuhvatnog muzeološkog plana.¹² Pristupili smo tom dijelu posla oprezno i promišljeno te smo se obratili za savjete i stručnu pomoć Želimiru Laszlu, konzervatoru savjetniku s

11 Brkić Midžić, S. 2017. Katalog zbirke narodne medicine HMMF HAZU. U: Narodna medicina – izvori i istraživanja, Rasprave i građa za povijest znanosti, knj. 17, Razred za medicinske znanosti, sv. 10. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 241-347; Brkić Midžić, S. 2016. Katalog. U: Fatović-Ferenčić, S., S. Brkić Midžić (ur.). *Kaštel na vrhuncu: oglašavanje i ambalaža lijekova tvornice Kaštel u Zagrebu 1930-ih i 1940-ih*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 45-68.

12 Franulić, 2014.

velikim iskustvom koji je u svom izlaganju na 2. kongresu hrvatskih muzealaca istaknuo važnost dobre pripreme projektnog zadatka za izradu arhitektonskog idejnog rješenja¹³. Spremno se odazvao i već do kraja srpnja 2015. godine izradio tri elaborata koji su nam poslužili kao smjernice za praktičan rad i kao osnova za izradu muzejskog dijela projektnog zadatka.¹⁴ Naša suradnja se nastavila i na izradi muzeološke koncepcije. Autorski tim je radio u sastavu: prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić, Silvija Brkić Midžić i Želimir Laszlo. Ovom složenom zadatku pristupili smo otvoreno i kritički te smo u postojećim uvjetima kroz dijalog iznašli rješenja kojima se i objektivni nedostaci mogu pretvoriti u prednosti. Muzeološka koncepcija Hrvatskog muzeja medicine i farmacije dovršena je do kraja kolovoza 2016. godine. Stručni recenzenti dr. sc. Martin Kuhar i prof. dr. sc. Žarka Vujić izrazili su pozitivno mišljenje. Naposljetku, 2. veljače

Slika 7. Idejno rješenje Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU, prostorna projekcija (Goran Rako, Radionica arhitekture d.o.o., 2017.)

2017. našu muzeološku koncepciju odobrilo je Hrvatsko muzejsko vijeće. Na pripremi projektnog zadatka i natječaja za izradu arhitektonskog idejnog rješenja i projektne dokumentacije za Muzej osobito se angažirala arhitektica Aleksandra Stuparić, pomoćnica tajnika za zaštitu i održavanje imovine i kulturnih dobara Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Izrada arhitektonske projektne dokumentacije povjerena je Radionici arhitekture d.o.o. na čelu s Goranom Rakom (slika 7), a sredstva su osigurana izvanrednom potporom Grada Zagreba. Muzej je u istoj godini prijavio projekt *Izrada scenarija stalnog postava Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU* na natječaj Zagrebačke banke *Moj ZABA start – Kultura i znanost*.¹⁵

¹³ Laszlo, 2013.

¹⁴ Laszlo, Ž. Planovi namjene, kretanja posjetitelja i režima pristupa hrvatskog muzeja medicine i farmacije; Standardi i preporuke za čuvaonicu, karantenu i prostor za konzultacije Hrvatskog muzeja medicine i farmacije; Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU – adaptacija prizemlja. Projektni zadatak – muzejski dio, Zagreb, 29. srpnja 2015. [neobjavljeni elaborati].

¹⁵ Nakon završetka Kongresa saznali smo vijest da je naš projekt osvojio prvu nagradu na tom natječaju. Dobitnici nagrada svečano su proglašeni 26. listopada 2017. u Smaragdnoj dvorani Hotela Esplanade u ZaAgrebu.

Slika 8. Postav prve izložbe Hrvatskog muzeja medicine i farmacije – Kaštel na vrhuncu : oglašavanje i ambalaža lijekova tvornice Kaštel u Zagrebu 1930-ih i 1940-ih, Knjižnica HAZU, 2016. (likovni postav: Ante Rašić, snimila Vanja Adžić)

Programi Hrvatskog muzeja medicine i farmacije razvijaju se u suradnji s Odsjekom za povijest medicinskih znanosti HAZU, vanjskim stručnim suradnicima, dizajnerima i fotografima te hrvatskim medicinskim i farmaceutskim ustanovama i tvrtkama, u sinergiji znanosti i umjetnosti, vođeni principima inovativnosti, inkluzivnosti i multidisciplinarnosti. Strategija Muzeja uključuje kontinuiranu brigu o naslijeđu hrvatskih zbirki za povijest medicine i farmacije, aktivno istraživanje, prepoznavanje, prikupljanje, vrjednovanje i dokumentiranje predmeta medicinske i farmaceutske baštine te osiguravanje njihove primjerene zaštite, smještaja i dostupnosti provođenjem mjera preventivne zaštite, restauriranja i digitalizacije. Važan dio razvojne strategije također je komunikacija, predstavljanje Muzeja i muzejske građe stručnoj i široj javnosti putem izložbi popraćenih katalogima

Slika 9. Vizualni identitet izložbe Muzejski vremeplov : Zbirka narodne medicine kao okosnica izložbenog postava prvoga hrvatskog muzeja medicine (dizajn: Ante Rašić, 2017.)

(slike 8, 9), objava na Facebooku, u stručnim glasilima i medijima te sudjelovanja u manifestacijama i na stručnim skupovima, jer je prepoznatljivost i pozicioniranje novog muzeja u zajednici neophodan preduvjet ostvarivanja zacrtanih ciljeva muzejske djelatnosti. Glavni strateški cilj Hrvatskog muzeja medicine i farmacije koji bi se trebao ostvariti do 2020. godine jest otvaranje Muzeja za javnost.

Nastavljamo strpljivo raditi, ponekad i usprkos nepovoljnim okolnostima, ne gubeći nadu, uvijek imajući jasan cilj pred očima. Naša je omiljena krilatica: „Budimo realni, tražimo nemoguće!“ ☺

Literatura

- ▶ Fatović-Ferenčić, S. 2014. *Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU : od zbirke do muzeja u osnivanju. Vijesti muzealaca i konzervatora 2014.:* 38-40.
- ▶ Franulić, M. (prev. i ur.). 2014. *Muzeološki plan. U: Roje Depolo, L. (ur.) Vijesti muzealaca i konzervatora, 2012. Hrvatsko muzejsko društvo, Zagreb, 8-88.*
- ▶ Laszlo, Ž., A. Dragojević. 2010. *Priručnik preventivne zaštite umjetnina na papiru. Crescat, Zagreb.*
- ▶ Laszlo, Ž. 2013. *Muzejska zgrada. U: Galjer, J. (ur.) Zbornik radova 2. kongresa hrvatskih muzealaca Muzeji i arhitektura u Hrvatskoj. Hrvatsko muzejsko društvo, Zagreb, 190-193.*
- ▶ Škarić, Ivo. 2003. *Temeljni suvremenoga govornišтва. 2. izd. Školska knjiga, Zagreb.*
- ▶ Šola, T. 2001. *Marketing u muzejima ili o vrlini i kako je obznaniti. Hrvatsko muzejsko društvo, Zagreb.*
- ▶ Šola, T. 2003. *Eseji o muzejima i njihovoj teoriji : prema kinbernetičkom muzeju. Hrvatski nacionalni komitet ICOM, Zagreb.*
- ▶ Vujić, Ž. 2002. *Muzejsko upravno vijeće – najpoželjniji ili posve nepotrebni oblik upravljanja. Informatica museologica 33(1-2): 36-40.*

VANJA ADŽIĆ

**Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU, Gundulićeva 24, Zagreb /
Croatian Museum of Medicine and Pharmacy HAZU**

▶ Donacije kao oblik upotpunjavanja fundusa Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU

Cilj posterskog izlaganja je predstaviti jedan od oblika sakupljanja građe i upotpunjavanja fundusa na primjeru donacija za Hrvatski muzej medicine i farmacije u sastavu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. U skladu s tradicijom i politikom ustanove, fundusi njenih muzeja popunjavaju se uglavnom donacijama, darovanjem ili dodjelom na upravljanje. Na primjerima se pokazuje

međusobna ovisnost i važnost odnosa s javnošću, pravnim i privatnim osobama te promocije Muzeja kroz izložbene i izdavačke programe. Kako se radi o novom muzeju, osobita važnost pridaje se njegovu predstavljanju u javnosti koje je, prema dosadašnjem iskustvu, potaknulo samoinicijativu privatnih osoba da daruju predmete za Muzej. Također, opisuju se neki od oblika zahvale darovateljima.

Donations as a form of completing the fundus of the Croatian Museum of Medicine and Pharmacy HAZU

The aim of the poster presentation is to present one of the forms of collecting the material and completing the fundus on the example of donations for the Croatian Museum of Medicine and Pharmacy within the Croatian Academy of Science and Art. In accordance with the tradition and the policy of the institution, the fundus of its museums is completed mainly by donations, endowments and management allocations. The examples show the interdependence and the importance of public relations, legal and private persons and the promotion of the Museum through exhibition and publishing programs. Since it is a new museum, particular importance is given to its public presentation which, according to the prior experience, inspires private persons to donate objects to the Museum. In addition, poster presentation describes some of the forms of thanking the donors.

Hrvatski muzej medicine i farmacije prvi je muzej znanosti u sastavu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a osnovan je 2014. godine s ciljem prikupljanja, čuvanja, dokumentiranja i prezentacije hrvatske medicinske i farmaceutske baštine. Inicijalni muzejski fondus Hrvatskog muzeja medicine i farmacije čini zbirka Odsjeka za medicinske znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti HAZU, koja je stvarana od tridesetih godina prošlog stoljeća do danas zalaganjem generacija profesionalaca i entuzijasta na području povijesti medicine i farmacije.

U očekivanju uređenja vlastitog prostora u Gundulićevoj 24 u Zagrebu, Muzej predstavlja svoj rad i građu iz fundusa na povremenim izložbama u prostorima drugih ustanova i u popratnim publikacijama. Zahvaljujući uspješnim suradnjama, u kratkom razdoblju održane su tri izložbe: Kaštel na vrhuncu : oglašavanje i ambalaža lijekova tvornice

Slika 1. Plavi Henrik - osobna pljuvačnica s prijelaza 19. u 20. stoljeće, HMMF-810, donacija Marije Šaler (snimila Vanja Adžić)

Kaštel u Zagrebu 1930-ih i 1940-ih, Medicina sacra : štovanje svetaca zaštitnika i duhovna dimenzija medicine i Muzejski vremeplov: zbirka narodne medicine kao okosnica izložbenog postava prvoga hrvatskog muzeja medicine.

U cilju razvoja muzejske djelatnosti i upotpunjavanja muzejskog fundusa uspostavljena je suradnja s hrvatskim medicinskim i farmaceutskim ustanovama, tvrtkama i društvima. U skladu s tradicijom i politikom ustanove HAZU, fundusi njenih muzeja popunjavaju se uglavnom donacijama ili dodjelom na upravljanje.

Za jedan novi muzej, koji još uvijek upotpunjava svoj fondus i trenutno nema mogućnosti za otkup građe, pokazalo se važnim upoznati javnost s njegovim postojanjem i djelovanjem putem izložbi, popratnih publikacija poput kataloga ili deplijana, gostovanja u televizijskim i radio-emisijama,

Slika 2. Povelja Narodne zaštite Stanislavu Ilakovcu, HMMF-977, donacija Mladena i Vesne Efendić (snimio Goran Vržina)

► Donacije kao oblik upotpunjavanja fundusa Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU

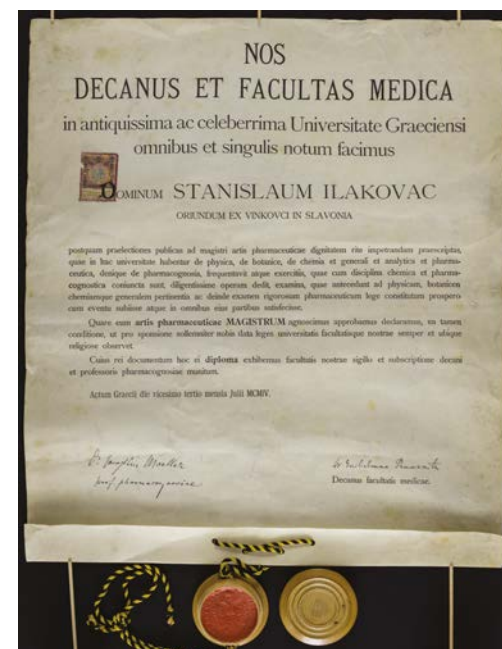
članaka i aktivnosti na društvenim mrežama. Na taj način javnost se upoznaje i s jednim dijelom muzejskog fundusa i tipom građe kakvu Muzej skuplja. Prema dosadašnjem iskustvu, predstavljanje Muzeja u stručnoj i široj javnosti potaknulo je samoinicijativu mnogih ustanova i privatnih osoba da daruju predmete za Muzej.

S obzirom na odaziv dijela farmaceutske struke u prikupljanju predmeta, Muzej je u suradnji s Hrvatskim farmaceutskim društvom odlučio izvijestiti javnost o pristiglim predmetima putem donacija, uz kratku biografiju donatora i zahvalu, u formi ilustriranih članaka u Farmaceutskom glasniku. Do sada su objavljena dva takva članka pod naslovima: Dva nova predmeta u fundusu Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU i Donacija iz ostavštine farmaceutske obitelji Efendić za Hrvatski

muzej medicine i farmacije HAZU. Osim izvještavanja o pristiglim predmetima, svrha ovakvih članaka je osvijestiti javnost o postojanju vrijednih i značajnih predmeta, koji bi mogli biti suočeni s propadanjem i nestankom ako nitko o njima ne brine i ukazati mogućnost da se medicinska i farmaceutska baština sačuva unutar jedne ustanove kao što je Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU.

Svakoj osobi koja je darovala predmet za Muzej uručuje se pismena potvrda s popisom predmeta, dodijeljenim inventarnim oznakama i urudžbenim brojem te prigodna zahvalnica.

Nadamo se da ćemo kroz buduće projekte nastaviti s osvještavanjem građana o vrijednosti farmaceutske i medicinske baštine te ih stimulirati za daljnju suradnju, s ciljem da donirane predmete učinimo pristupačnijima široj publici! ☺

Slika 3. Diploma magistra farmacije Stanislava Ilakovca, HMMF-976, donacija Mladena i Vesne Efendić (snimio Goran Vržina)

Slika 4. Kovčežić s garniturom oftalmoloških leća, HMMF-650, donacija Bosiljke Cvetnić (snimila Vanja Adžić)

Slika 5. Kneippova putna ljekarna, HMMF-809, donacija Marije Šaler (snimila Vanja Adžić)

SONJA GAĆINA ŠKALAMERA

Hrvatski školski muzej, Trg maršala Tita 4, Zagreb / Croatian School Museum

► Osobne ostavštine u arhivskoj zbirci Hrvatskog školskog muzeja

U prvom Imovniku Hrvatskog školskog muzeja iz 1902. godine, prvu, od ukupno deset skupina građe Arhiva Hrvatskog školskog muzeja, činili su Rukopisi (djela) pojedinih školskih pisaca ili znamenitijih ličnosti uopće. Prvi upisi su: Methodus (1797.) Josipa Herovića i Vpelivanye od podvuchanya decze vu skoli (1835.) Ivana Juriševića, rukopisni prijevodi (ili prijepisi prijevoda) s njemačkog jezika, metodičkog priručnika za učitelje. Popis rukopisne građe iz godine 1902. završava dragocjenim Dnevnikom književnice Dragojle Jarnević (razdoblje od 1833. do 1874.). Građa za novoosnovani Hrvatski školski muzej prikupljena je dugogodišnjim

zalaganjem i organiziranim djelovanjem članova Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, najvećim djelom darovanjima pojedinaca i učiteljskih udruga. Osobne ostavštine su obrađene kao osobni fondovi ili kao dio Zbirke školskih, osobnih dokumenata i rukopisa. Većim dijelom su ostavštine hrvatskih učitelja i pedagoga, manjim dijelom književnika i drugih. Po vrijednosti i količini rukopisne građe ističu se osobni fondovi Mijata Stojanovića, Davorina Trstenjaka, Milke Pogačić, Saliha Ljubunčića, Stjepana Patakija, Vladimira Petza, Mihajla Ogrizovića, Vladimira Poljaka, književnika Dragojle Jarnević, Mate Lovraka i pjesnika Grigora Viteza.

Personal legacy in Archives collection in Croatian School Museum

In the first Inventory of the Croatian School Museum, 1902, the first group of ten classified groups of archival material in the Croatian School Museum consisted of the Manuscripts (works) of individual writers for schools or of some more known persons in general. First entries were: Methodus (1797) by Josip Herović and Vpelivanye od podvuchanya decze vu skoli (1835) by Ivan Jurišević, manuscripts of the translations (or manuscripts transcripts of translations) from germany, methodical handbook for teachers.

The manuscript material list from 1902 ends with a precious Dnevnik written by the writer Dragojla Jarnević (period from 1833 to 1874). Material for the newly established Croatian School Museum had been collected due to long-lasting efforts and organized action undertaken by the members of the Croatian Pedagogic-Literary Society, mostly through donations provided by individuals and teachers associations. Personal legacy are describe and organized in personal fonds or Collection of School, Personal Documents and Manuscripts.

It includes the legacy of Croatian teachers and pedagogues, and in smaller part, of writers and others. According to the value and the size of the handwritten material, the accent is on personal fonds of Mijat Stojanović, Davorin Trstenjak, Milka Pogačić, Salih Ljubunčić, Stjepan Pataki, Vladimir Petz, Mihajlo Ogrizović, Vladimir Poljak, the writers Dragojla Jarnević, Mate Lovrak and the poet Grigor Vitez.

KATARINA UREM & MARINA LAMBAŠA

Muzej grada Šibenika, Gradska vrata 3, Šibenik /
Šibenik City Museum

► Zbirka starih majstora Muzeja grada Šibenika – povijest i restauracije

Temom se obrađuju povijest sabiranja, čuvanja, restauracija i konzervacija predmeta iz Zbirke starih majstora Muzeja grada Šibenika. Zbirka je nastajala od osnutka samog Muzeja 1925. donacijama, otkupima i istraživanjima i jedna je od najvrjednijih i najdelikatnijih. Sadrži 144 inventirane slike, skulpture, predmete umjetničkog obrta i drugih umjetničkih predmeta od 14. do kraja 19.

stoljeća. Izlaganje će obuhvatiti povijest zbirke i restauracije građe, nakon čega će slijediti planirana strategija prikupljanja i restauriranja. Insajderskim uvidom, arhivskim istraživanjem i suradnjom kustosa i restauratora, tema dobiva širi kontekst i čvrstu podlogu daljnjoj obradi zbirke i njenom kvalitetnom bogaćenju, te izlaganju, kao i boljem čuvanju, te sustavnijoj konzervaciji i restauraciji građe.

Collection of Old Masters of the Šibenik City Museum - history and restorations

The subject deals with the history of collection, maintenance, restoration and preservation of objects from the Collection of Old Masters. The collection dates back to the foundation of the Museum itself in 1925, it was funded with donations, purchases and research, and is one of the most valuable and most delicate collections. It contains 144 registered paintings, sculptures, art craft objects and other art objects from the 14th to the late 19th century. The presentation will cover the history of the collection and its restoration, followed by planned collection and restoration strategy. Through insider knowledge, archival research and co-operation between curators and restorers, the subject gains a wider context and a firm foundation for further processing of the collection and its top-quality enrichment, exhibition, as well as better keeping and more systematic preservation and restoration of the material.

Zbirka starih majstora Muzeja grada Šibenika postoji od osnutka samog Muzeja 1925. Nastala je donacijama, otkupima i istraživanjima i jedna je od najvrjednijih i najdelikatnijih. Sadrži slike, skulpture, predmete umjetničkog obrta i druge od 14. do kraja 19. stoljeća. Inventiranih predmeta u zbirci je 143, dok će se revizijom građe koja tek slijedi utvrditi trenutno stanje neinventiranih predmeta. Zbirka se čuva u depou starih majstora u mikroklimatskim uvjetima za slike i drvo. Temom se želi obratiti pozornost na načine i strategiju restauriranja građe, kao i promjene koje su se u Zbirci dogodile, što se tiče sakupljanja i obrade građe.

Don Krsto Stošić, osnivač Muzeja grada Šibenika i njegov dugogodišnji ravnatelj, kroničar šibenske povijesti, prikupio je već prije II. Svjetskog rata većinu građe, najvrjedniji dio zbirke. Kada je za vrijeme II. svjetskog rata Šibenik bombardiran od strane savezničkih snaga, jedna bomba pogodila je prostor u kojem je bio smješten Muzej. Dio predmeta je stradao, a dio je odnesen. Iako je naknadno vraćen dio inventara iz tadašnjeg spremišta muzeja, dio umjetnina (nekoliko vrijednih primjera starije umjetnosti) je tada zauvijek nestao. Također, važno je napomenuti vrijednost Stošićevog sakupljanja u to vrijeme, njegov entuzijazam, te ga navesti kao primarni izvor za istraživanje bilo koje šibenske teme.

Nažalost, za većinu predmeta iz Stošićevih popisa muzejske građe nije poznato njihovo porijeklo.

U rukopisu koji se čuva u muzeju Don Krste Stošić o zbirci sam kaže:

“Grad. Muzej ima lijepu zbirku slika i grbova šibenskih plemića, lapidarij ... Od slika treba istaknuti poliptih Nikole sina Vladana iz Šibenika od god. 1400tih. Slična Gospa (osobito ornamenta) nalazi se u pariškom Louvreu od Lorenza Veneziana. Nikolini drugi poliptih u šib. crkvi sv. Barbare ima gospu također

sličnu u Louvrevoj. Nikola je bio vrstan slikar mletačke škole.

Gospa s Djetetom sa zlatnom pozadinom učinjena je načinom Genitilia da Foligno.

Poklon pastira je iz škole Frane Mazzola zvanog Parmigiano”. (Stošić)

Nakon rata sakupljanje se nastavilo, a šibenski muzej, osobito njegov ravnatelj Slavo Grubišić, imali su

Slika 1. Vittore Crivelli, Bogorodica s Djetetom, kraj 15. stoljeća

sakupljanje kao prioritet Muzeja. Voditeljica Zbirke tada postaje Ksenija Kalauz sve do 2006. godine. Stoga kroz 1960.e i 1970.e otkupljuje se i sakuplja veliki dio Zbirke namještaja, Zbirke raritetnih uzdanja, Grafika i drugo, dok Zbirka starih majstora dobiva svoje najistaknutije predstavnike.

Dva iznimno skupa i vrijedna primjera otkupa u Zbirci starih majstora su otkup Bogorodice, djelo Vittorea Crivellija, koja je kupljena po ekspertizi kao djelo Jurja Čulinovića, šibenskog porijekla. Ta iznimno vrijedna slika, kasnije je atribuirana Crivelliju.

Druga je akviziciji svakako najpoznatija, otkup Mjedenog graviranog pladnja šibenskog renesansnog umjetnika Horacija Fortezze 1982. godine iz aukcijske kuće Sotheby u Londonu, posredstvom gospođe Flore Turner Vučetić, a velikim angažmanom ravnatelja Slave Grubišića

Slika 2. Horacije Fortezza (1530. – 1596.), Umivaonik s grbom obitelji Grimani, 1570. – '73.

i cijele šibenske općine. Dokumentacija nabave i prepiska samog ravnatelja sa svim akterima, otkriva nam altruizam i nevjerojatnu ustrajnost i skromnost naših prethodnika.

Nakon Domovinskog rata Muzej i dalje radi na skupljanju kao svojoj osnovnom poslanju, iako se otkupi mnogo teže ostvaruju. Građa se većinom nabavlja donacijama starih šibenskih obitelji, te se, za potrebe novog stalnog muzejskog postava, restaurira većina predmeta. Izlaganje se ostvaruje kroz stalni postav i povremene izložbe.

Danas se Zbirka starih majstora gotovo isključivo dopunjava primjerima starije umjetnosti iz uske šibenske provenijencije, i to uglavnom otkupima. Iznimno mali otkupni fond, kao i nedovoljno istraženo tržište čini sakupljanje i bogaćenje ove zbirke jako teškim. Tako je kroz zadnjih 20 godina zbirka dopunjena s tek 20 predmeta.

Zbirka se sastoji od 143 inventirana predmeta uglavnom vjerske tematike – 109 predmeta i druge tematika, prvenstveno portreta 19 stoljeća – njih 26. Mali broj predmeta čine pejzaži, vedute i drugo, svega 10 predmeta. Velikim dijelom vjerska tematika se odnosi na kompozicije Bogorodicu s Djetetom – 41 predmet, te ostale vjerske tematike, dakle svetaca, prikaza iz života Kristova ili drugo, 68 predmeta.

Slikarstvo dominira u zbirci, čak 103 ulja ili tempere na dasci, platnu ili drugim nosiocima, i 11 crteža na papiru. Najstarija slika je poliptih iz kruga Paola Veneziana iz 1. polovice 14. stoljeća. Najvrjednija je svakako, po procijeni, Bogorodica s Djetetom Blaža Jurjeva Trogirana, najintrag-

Slika 3. Juraj Petrović, Sveti Ivan, 1441.

antnija – Bogorodica Vittroea Crivellija, s obzirom da je kupljena kao djelo najznačajnijeg renesansnog slikara Jurja Čulinovića, najmanja predela sv. Ivana iz 14. stoljeća. Najveća Jeruzalem, otkup iz 1971. godine, datiran u kraj 18. stoljeća, 147 x 239 cm.

Skulptura ima 27, najvrjedniji od njih Sv. Ivan Jurja Petrovića kao remek djelo renesanse u Dalmaciji.

Svakako, revizijom postojećeg stanja, i stanja predmeta, odnosno njegove potrebe za preventivnom zaštitom, u kontekstu Zbirke starih majstora, nadamo se postići zalet u novom sakupljanju. Revizija materijala, analiza predmeta i registracija zbirke sad su prioriteti, a ovaj rad samo je početak, koji će, nadamo se završiti prezentacijom i kvalitetnijem sakupljanju i čuvanju ovog malog dijela naše baštine.

Kulturno-povijesni odjel Muzeja grada Šibenika već dugi niz godina uspješno surađuje sa Konzervatorskim odjelom i Restauratorskim zavodom u Splitu. Splitsku radionicu utemeljio je akademik Cvito Fisković 1954. u okviru tadašnjeg Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju, čiji je bio ravnatelj. Nekoliko godina prije 1948. u Zagrebu je osnovan Restauratorski zavod pri Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Šibenski Muzej otvara 2003. unutar Kulturno-povijesnog odjela restauratorsku radionicu za štafelajno slikarstvo i polikromnu drvenu skulpturu za potrebe Muzeja.

Ovdje je kratki osvrt na predmete iz Zbirke starih majstora koji su konzervirani i restaurirani u Splitu u periodu od 1964. do 1972. godine prema pisanoj i fotodokumentaciji koja se čuva u arhivu Konzervatorskog odjela u Splitu.

Pisana dokumentacija je sačuvana za 10 predmeta koje su prošle konzervatorski i restauratorski zahvat u Splitu.

Kronološkim redom u pisanoj dokumentaciji prva se spominje slika pod brojem 113 Bogorodica s djetetom iz 15. st. u tehnici tempere na drvu. Dana 30. 8. 1963. preuzeta je u tadašnji Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu na tretman u lošem stanju. Čitava površina je teško oštećena, neki dijelovi su čak otkinuti. Lak je potamnio, boje alterirale. Mehaničkim putem je očišćena, a rekonstrukcija izvedena kitom od bolonjske krede, pilotine i „vina-vila“. Retuširana uljanom bojom i lakirana mastiksom. Drvo je impregnirano voskom s kolofonijem. Slika je vraćena u Muzej 25. 1. 1965. godine.

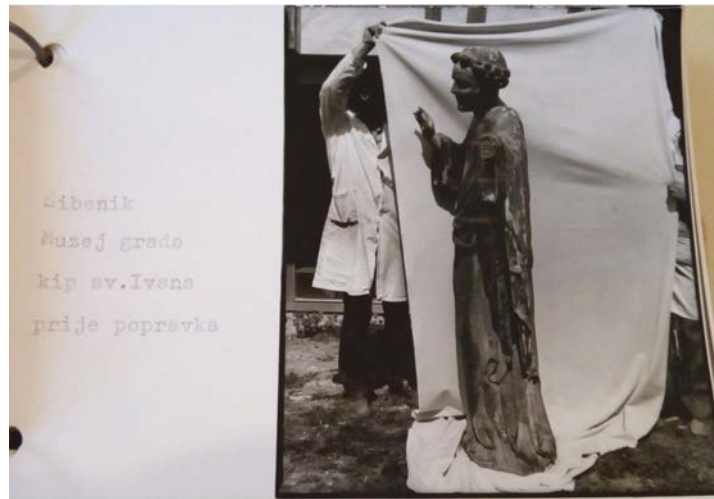
Portret Ivana Marsića, iz 1861. autora Vicka Reggia, ulje na platnu, u kolovozu 1964. godine je zaprimljena pod rednim brojem 228. Nakon opisa

predmeta i zatečenog stanja navode se izvedeni radovi. Slika je bila poderana po visini i širini, te je zalijepljena voskom na novo platno, te retuširana uljanom bojom. Nakon toga je lakirana mastiksom i vraćena Muzeju 25. 1. 1965. godine

Slijedi broj 360, reljef Madona s djetetom, Antonio Rosselino, 16. stoljeće, izveden u tehnici lijepljenja papira na drvo nakon čega je oslikano. Sačuvana je fotografija prije zahvata snimljena u svibnju 1965. godine. Opis radova navodi dez-insekciju i konzervaciju drvene podloge, uklanjanje laka i preslika, te čišćenje kemijskim i mehaničkim putem. Rekonstrukcija nedostajućih dijelova kitom i retuš. Potpisani restaurator Filip Dobrošević zabilježio je završetak radova 1969. godine.

Sliku Sv. Jakov, Kuzma i Damjan preuzeo je Filip Dobrošević 1969. godine i vodi se pod brojem 363. Izvedena u tehnici tempere na drvu u 17. stoljeću. Potpisani restaurator Tomislav Tomas sliku je očistio kemijskim i mehaničkim putem, rekonstruirao oštećenja drva voštano-smolastom smjesom, retuširao akvarelom i uljanim bojama, te lakirao damarom. Slika je završena iste godine i vraćena u Šibenik.

Četvrti predmet dokumentiran 1970. pod brojem 381 je slika Portret crkvene ličnosti, 17. st., ulje na platnu sa pozlaćenim okvirom. Podaci o stanju govore da je slika bila razderana sa velikim nedostatkom slikanog sloja. Platno je zalijepljeno na novo, očišćena je kemijskim i mehaničkim putem, kitirana karnauba masom i retuširana uljanim bojama šrafiranjem. Lakirana damarom. Oštećenja okvira su rekonstruirana krednom os-

Slika 4. Dokumentacija (formular) iz Arhiva Konzervatorskog odjela u Splitu

novom i zlatnim listićima. Restaurator Tomislav Tomas.

Madona s djetetom iz 16. stoljeća, broj 382, restaurirana je 1970. Slika u tehnici tempere na drvu je stigla u veoma trošnom stanju, prepolovljena. Restaurator Slavko Alač je konzervirao drvo voštanom smjesom. Za čišćenje je koristio mehaničku metodu jer kemijska nije djelovala. Spojio je dijelove apliciranjem na novu drvenu podlogu. Kitirao je karnaubom, a retuširao akvarelom i uljanim bojama. Lakirao je damarom.

Dvije slike dokumentirane su pod brojem 387, Sv. Filip i Sv. Pavao. Vjerojatno zbog svoje sličnosti u tehnici, dimenzijama i stanju primijenjen je jednaki konzervatorsko-restauratorski tretman. To su ulja na platnu sa pozlaćenim drvenim okvirom datirana u 18. stoljeće. 1970. godine restaurator Tomislav Tomas zabilježio je da su veoma oštećena platna zali-

Slika 5. Fotodokumentacija iz Arhiva Konzervatorskog odjela u Splitu

jepljena na novu lesonitnu podlogu, izravnana voštanom smjesom, a zatim crtkanjem ispunjena novom bojom i lakirana. Okviri su obnovljeni „na način rada starih majstora“.

Jedan sačuvani zapis koji smo pronašli iz 1970. je označen samo inventarnim brojem restauratorske radionice 18/70, koji je različit od

ostalih brojeva sa popisa. To je slika Sv. Jere u tehnici ulja na platnu koje je bilo nalijepljeno na tanku dasku. Preneseno je na novu podlogu od iverice pomoću voštane impregnacije, očišćena kemijskom metodom i retuširana. Istovremeno je i okvir uređen. Restaurator je Tomislav Tomas.

Bogorodica s djetetom autora Blaža Jurjeva Trogirana bila je 1972. godine na restauraciji pod brojem 437. Ova slika iz 15. stoljeća u tehnici tempere na drvu prema observaciji restauratora Filipa Dobroševića je tijekom vremena doživjela skraćivanja, a pozadina je preslikana crvenim miniumom. Kemijskim putem je očistio sliku.

Osim ovih sačuvanih pisanih dokumentacija splitska fotodokumentacija prati zahvate na više od četrdeset predmeta iz Zbirke starih majstora Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Šibenika.

Iz navedenih podataka možemo zaključiti da se tehnologija rada nije mnogo mijenjala od prvog zapisa iz 1963. do zadnjeg iz 1972. godine. Koristili su se materijali kao vosak, damar i mastiks, a čistilo se kemijskom metodom. ◉

Literatura

- Stošić, K., Muzej grada Šibenika, Rukopis Don Krste Stošića, Svezak IV/13 Zbirke i Grad. Muzej, fol.1-3.
- Lambaša, M. 2015. Lica prošlosti - Portreti iz fundusa Muzeja grada Šibenika od kraja 16. do kraja 19. stoljeća, katalog izložbe, Muzej grada Šibenika, Šibenik.
- Kalauz, K. 1983. Srednjovjekovno slikarstvo, Muzej grada Šibenika, Šibenik.
- Arhivska dokumentacija Konzervatorskog odjela u Splitu, Split

SILVIJA SALAJIĆ

Gradski muzej Virovitica, Trg bana Josipa jelačića 23, Virovitica /
Virovitca City Museum

► Arheološka čuvaonica u Virovitici

Promatrajući razvoj arheološke čuvaonice u Gradskom muzeju u Virovitici, saznajemo puno i o razvoju virovitičke arheologije. Od svojeg osnutka 1953.godine do danas Muzej je smješten u Dvorcu Pejačević. Postepeno se proširujući, muzejski prostor je bio namijenjen uglavnom stalnom i izložbenom postavu. Za čuvaonice, posebno arhe-

ološke, ostao je samo neiskorišten i neprimjeren prostor, koji smo prilagodili potrebama.

Trenutno se barokno klasicistički dvorac obnavlja sredstvima iz europskih fondova. Istovremeno je u tijeku rad na muzeološkoj koncepciji i na arheološkom parku. A da li se ovaj put dovoljno misli i na arheološku čuvaonicu?

Archaeological depository in Virovitica

Observing the emergence and development of the archaeological depository at the City Museum in Virovitica we are learning a lot about the development of archaeology in Virovitica. Since its foundation in 1953, the Museum is located in Pejačević Castle.

Gradually expanded the museum space was intended for a mostly permanent exhibition setting. For archaeological depository there was an unused and inadequate space that we adapted to the needs.

Currently the baroque classicist castle is renewed with money from European funds.

At the same time work on the museum concept and on the archaeological park is ongoing.

If this is the case with the archaeological depository, this is a question.

Priča o arheološkoj čuvaonici u Virovitici ujedno je priča o nastajanju i razvoju muzejske struke u gradu udaljenom od glavnih središta. Na tom putu, usprkos svim nastojanjima, često je bila prepuštena sama sebi. Kad su u pitanju čuvaonice, naizgled atraktivan smještaj Muzeja u Dvorcu pokazao se krajnje neprimjeren. Na redosljed događanja se nije moglo utjecati, stoga se nitko ne bi trebao osjećati krivim. Jednostavno je tako moralo biti.

Godina osnivanja Gradskog muzeja u Virovitici 1953.g. je ujedno i početak arheološke djelatnosti. Mada u to vrijeme nije bilo stručne osobe za to područje, prvi djelatnik u Muzeju, Drago Doppler uz pomoć Društva prijatelja starina vrlo dobro je obavio početničke poslove prikupljanja građe ali i zaštitnog iskopavanja. Naime, prilikom radova na pjeskari Kranjčev brijeg u Starom Gradcu, naišlo se na srednjovjekovne grobove bjelobrdske kulture. Budući da im je prijetila opasnost uništenja gosp. Doppler je poduzeo potrebne mjere i izvršio arheološko iskopavanje. Nalazi S karičica su pronašli svoje mjesto u stalnom izložbenom prostoru zajedno sa povijesnim, etnološkim, kulturno povijesnim i likovnim izlošcima u manjem prostoru potkrovlja Dvorca Pejačević. Tada još nije bilo potrebe za arheološkom čuvaonicom. Suradnici Muzeja su donosili atraktivne predmete, poput avarskog mača i koplja koji su redovito pronalazili svoje mjesto u vitrinama.

Iako su muzejski predmeti pokazivali potrebu za upošljavanjem stručnjaka raznih profila, dugo se ništa nije pomicalo. Čak je Muzej neko vrijeme bio zatvoren.

Godine 1968., zapošljavanjem stručne osobe, etnologa Danice Draganić, Muzej dobiva prvu ravnateljicu. Ubrzo započinje stručni rad na arheologiji, uz pomoć Arheološkog muzeja u Zagrebu. Naime, vađenjem gline za potrebe ciglane Nemeček u Virovitici, naišlo se na Kulturu žarnih polja iz kasnog brončanog doba. Prilikom iskopavanja posljednjih osam grobova paljevinskog tipa, dr.sc. Ksenija Vinski Gasparini je pronašla najstariju fazu ove kulture i ustanovila virovitičku grupu.

Iz 70-tih godina 20. stoljeća potječu mnogi podaci o lokalitetima, obilascima terena u Orešcu, Pepelanama, Špišić Bukovici.

80-tih godina Arheološki muzej u Zagrebu u suradnji s virovitičkim muzejom započinje iskopavanje rimskog nalazišta u Orešcu, a 1985. godine izgradnjom plinovoda započinje prvo veće iskopavanje u organizaciji tadašnjeg Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku.

Upravo iskopavanjem starčevačke kulture, najstarije kulture neolitika i medijske praćenosti, arheologija dobiva sve veći značaj. Pridonio je tome Znanstveni skup povodom 750-godišnjice prvog spomena Virovitice u pisanim izvorima i zastupljenost arheologije u Virovitičkom zborniku. Uskoro se stvaraju uvjeti za zapošljavanje arheologa, u periodu dok su sve ustanove kulture u gradu bile u zajedničkoj ustanovi –Centru kulture.

Višemjesečno iskopavanje u Pepelanama je rezultiralo brojnim arheološkim nalazima za koje je trebalo pronaći mjesto.

Od početka rada Gradskog muzeja Virovitica, malobrojni arheološki nalazi su pronalazili svoje mjesto s drugim muzejskim predmetima, uvijek u skromnom i skučenom prostoru. Arheološki nalazi, uredno složeni u kutije, bili su prikladni za popunjavanje prostora između većih stvari, obično kulturno povijesne zbirke.

Muzej se povodom obilježavanja 750-godišnjice grada proširio i na prvi kat, a dio spremišta je ostao i dalje na tavanskom prostoru. Pri uređenju, nekoliko novih prostorija na katu je bilo rezervirano za stalni postav, a čuvaonice su izostale. Preostala je jedino manja prostorija uz ulaz na prvi kat. Vjerojatno je služila kao ostava grofa Pejačevića, s tri velike stepenice koje su vodile do bačvastog svoda. Iako neprikladna, vještima majstorskim zahvatom prilagodila se našim potrebama i postala prva arheološka čuvaonica. Pomoću metalnih konstrukcija i

drvenih polica, načinjenih kutija po mjeri, popunjena je i najmanja niša u zidu. Spremište je unatoč obećanjima ostalo arheološka čuvaonica do posljednjeg dana boravka u Dvorcu. U skučenom prostoru našla je svoje mjesto, osim nalaza i oprema s alatom.

Iskopavanja 90-tih godina u Zvonimirovu od strane Instituta za arheologiju, uglavnom su sadržavala manji broj nalaza, npr. nakit bjelobrdske kulture, ili su keltski nalazi bili na restauraciji i obradi.

Veći broj nalaza je počeo pristizati nakon gradnje zapadne virovitičke obilaznice 2005. godine i naročito iskopavanja srednjovjekovne virovitičke utvrde čije iskopavanje počinje u okviru obnove gradskog parka.

Sve više počinju zaštitna iskopavanja privatnih arheoloških firmi na virovitičkom području koje su se obavezale pohraniti nalaze u Gradski muzej Virovitica.

Čuvaonice u Muzeju općenito postaju problem, a među njima naročito arheološka čuvaonica. Zapošljavanjem novih kolegica, gdje svatko vodi svoju zbirku, ozbiljnije se razgovara i na stručnom vijeću. Muzejski dokumentacioni centar pomaže svojim zadanim standardima za spremišta, a na neki način pomaže i revizija građe koja je pokrenula stvari s mrtve točke.

Međutim, sve ostaje na razgovoru. Naime, opće prihvaćeno je mišljenje da u Dvorcu Pejačevićima dovoljno mjesta za Muzej, ali malo koga zanima da li je taj prostor uređen i prikladan. Sve više se priča o dodatnom prostoru, izvan Dvorca, međutim čini se da je to još teže izvedivo.

Pronalaze se privremena rješenja, arheološki nalazi se premještaju u manje kutije, gdje je to moguće. Manje osjetljiva građa se smješta u prostrani hodnik, dok se konzervatori mole da još neko vrijeme zadrže restaurirane nalaze.

Problem depoa zataškava se izložbama i javnim nastupima, gdje se javnost ne zamara muzejskim problemima a onima koji odlučuju, servira ljepša strana Muzeja. Suvišno je govoriti kako ovo neriješeno stanje, ali niti volja da se počne rješavati, kako nam se činilo, uvelike podriva unutarnji mir kustosa. Naravno, ako je predan svojem poslu. A dobro nam je poznato da zna eskalirati u nenadanom trenutku. Kad jednom postanemo važniji zajednici, možda će se raditi i neki statistički podaci o uvjetima na radu ali i o bespotrebno utrošenom vremenu ispunjenom nezadovoljstvima koje zasigurno neće proći bez posljedica.

U međuvremenu se završava rad na reviziji građe, a za arheologiju se pronalaze dvije prostorije u međukatu. Prostorije su nekada služile Radio stanici. Kad su odselili u bolji prostor ostavili su nam visoke drvene police koje smo iskoristili. Sada arheološki odjel posjeduje gornju i donju čuvaonicu, suprotno od onog kako se očekivalo, samo gornju.

Nastavljaju se iskopavanja na dvije lokacije virovitičke utvrde-kula i piloti mosta, s obimnim materijalom. Vraćaju se nalazi Kelta, s tek djelićem grobnih priloga od stotinjak iskopanih grobova.

Već popunjen gornji prostor i donji od ranije, je prepun. Sve češći su razgovori, prijedlozi i pronalaženje rješenja s kolegicama, koje su u sličnoj situaciji i koje žele zadovoljiti propisanim standardima.

Malu nadu nam daju restauratori koji u posljednje vrijeme dižu glas, postavljaju izložbe, ali i traže, za sada bezuspješno i pristup čuvaonicama. Tračak svijetlosti je pismo namjere i podrške koje stiže od arheologinje-konzervatorice iz Požege.

U naizgled bezizlaznoj situaciji pristiže vijest o odobrenim nepovratnim sredstvima iz europskih fondova namijenjene obnovi Dvorca Pejačević i perivoja. Znajući da projekt obuhvaća i novi stalni postav, a s njim i pomoćne prostorije s lakoćom smo podnijeli teret selidbe i privikavanje na novi, privremeni prostor.

Arheološki odjel će dobiti dugo očekivanu čuvaonicu. A da li će ona biti dostatna za svu količinu građe koja je neprestano u porastu, pitanje je već za neko slijedeće okupljanje. ☉

Literatura

- ▶ Dizdar, M. 2013. *Zvonimirovo-Veliko polje, Groblje latenske kulture 1*, Zagreb
- ▶ Draganić, D. 2004. *Drago Doppler (1927.-2001.) prvi kustos virovitičkog muzeja. Baština I(1):90-95 (časopis Gradskog muzeja Virovitica)*
- ▶ Grupa autora. 2010. *Godina 777. Virovitica. (katalog izložbe)*
- ▶ Nemeth Ehrlich, D. 1986. *Arheološka istraživanja u Orešcu kod Virovitice. U: Mohorovičić A. (ur.) Virovitički zbornik 1234-1984, Virovitica, 103-107.*
- ▶ Minichreiter, K. 1986. *Prapovijesno nalazište u Pepelanama. U: Mohorovičić A. (ur.) Virovitički zbornik 1234-1984, Virovitica, 99-101.*
- ▶ Sabolić, D. 2004. *Gradski muzej Virovitica 1953.-2003. Baština I(1): 4-6 (časopis Gradskog muzeja Virovitica)*
- ▶ Salajić, S. 2001. *Arheologija virovitičkog kraja. Virovitica. (katalog izložbe)*
- ▶ Salajić, S. 2008. *Srednjovjekovna nizinska utvrda u Virovitici 1. Virovitica. (katalog izložbe)*
- ▶ Salajić, S. 2014. *Srednjovjekovna nizinska utvrda u Virovitici 2. Virovitica. (katalog izložbe)*
- ▶ Vinski Gasparini, K. 1973. *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj. Zadar.*
- ▶ Tomičić, Ž. 1997. *Zvonimirovo i Josipovo, groblja starohrvatskog doba u virovitičko-podravskoj županiji. Zagreb-Virovitica. (katalog izložbe)*
- ▶ Tomičić, Ž., Jelinčić, K. 2011. *Suhopolje-Kliškovac. Od mjestopisa do arheološke spoznaje. Zagreb.*

MAGDALENA GETALDIĆ & FILIP TURKOVIĆ-KRNJAK

**Gliptoteka HAZU, Medvedgradska 2, Zagreb /
Glyptotheque CASA**

► Povijesno značenje Gliptoteke HAZU u očuvanju kiparske baštine

Uloga Gliptoteke HAZU kao muzejske ustanove od povijesnog je značenja u očuvanju kiparske baštine kako kroz izradu sadrenih odljeva pojedinih spomenika tako i čuvanjem originalnih skulptura i spomenika javne plastike koji su zbog raznih okolnosti uklonjeni, a brigom muzeja sačuvani od propadanja i uništenja.

Na primjerima iz fundusa u izlaganju ćemo pokazati kako su muzealizacijom brojne skulpture očuvane, a izradom sadrenih odljeva brojnim

djelima naše kiparske baštine sačuvani njihovi povijesni slojevi i povijesno-umjetničke kvalitete.

Osim navedenih metoda zaštite, Gliptotetka posljednjih nekoliko godina aktivno radi na digitalizaciji građe, sudjeluje u razvoju repozitorija digitalne zbirke HAZU i uključena je u Europeanu, pa i na taj način, slijedeći suvremeni pristup baštini, čuva izvornike te omogućava znanstveno istraživački rad i nove spoznaje o djelima naše kulturne baštine u virtualnom okruženju.

Historical significance of the Glyptotheque CASA in preservation of sculptural heritage

Glyptotheque CASA has a historical role in preservation of sculptural heritage through production of plaster casts of individual monuments, as well as through preservation of original sculptures and public monuments, many of which found a safe place from destruction in this institution after they were removed from the public space for various reasons. Through the examples from our collection we will show how numerous sculptures are preserved through the musealisation, and how production of plaster casts preserved many works of our sculptural heritage and their historical-artistic quality.

Glyptotheque has for the last few years actively worked on digitization, it has participated in development of a digital repository of the Croatian Academy of Sciences and Arts, and is involved in Europeana. Following those contemporary approaches to heritage, original art is preserved, scientific research is enabled, and new insights are gained about works of our culture in the virtual environment.

Ključne riječi/Key words:

skulptura, sadreni model, sadreni odljev, Gipsoteka, muzej skulpture, muzealizacija, restauracija / sculpture, plaster cast, plaster model, Gipsoteka, Museum of Sculpture, digitisation, musealization, restoration

Gliptoteka HAZU od svog osnutka ima specifičnu ulogu u sakupljanju, čuvanju i komuniciranju kiparske baštine. Dr. Antun Bauer 1937. godine osnovao je muzej Gipsoteku, čiji su prvotni fundus činili sadreni odljevi najznačajnijih umjetničkih i povijesnih spomenika hrvatskog kiparstva prikupljeni s ciljem da se objedine na jednom mjestu. Tijekom vremena fundus je obogaćen i brojnim relevantnim djelima hrvatskoga kiparstva 19. i 20. stoljeća. U radu ćemo istaknuti kako Gliptoteka kao usko specijaliziran muzej za skulpturu nastoji djelovati kako u muzeološkom smislu kroz čuvanje, izlaganje, komuniciranje i diseminiranje znanja, tako i kao ustanova koja kroz svoj rad sa skulpturom i brojnim suradnjama s ostalim baštinskim institucijama ima značajnu ulogu u očuvanju i promociji hrvatske kiparske baštine.

Uloga sadrenih odljeva u očuvanju povijesnih spomenika kiparske baštine

Kroz odabrane primjere iz fundusa u prvom dijelu rada naglasit ćemo važnost čuvanja sadrenih odljeva. Osvrnut ćemo se na ulogu muzeja u očuvanju čitave jedne zbirke odljeva, istaknuti njihov

značaj i ulogu pri očuvanju povijesno-umjetničkih slojeva spomenika, pri restauraciji i konzervaciji originala te znanstveno istraživačkom radu.

Ubrzo nakon osnivanja Gipsoteke Bauer u svom prvom poslanju iz prosinca 1937. godine ističe dvojaku svrhu muzeja. U ovom dijelu teksta spomenut će se samo prva, onako kako ju je njen osnivač zapisao. Bauer smatra da bi novo osnovani muzej trebao sakupiti sve spomenike koji su „...dokumenti historijskog razvoja i umjetničkog stvaranja hrvatskog naroda u odljevima na jednom mjestu.“¹

Zbirka sadrenih odljeva antičke skulpture Gliptoteke HAZU samo je jedan manji dio nekadašnje reprezentativne zbirke odljeva antičke skulpture koju Izidor Kršnjavi sakuplja od 1892. godine² Njegova je zbirka do danas razjedinjena i očuvana u vrlo reduciranom, okrnjenom obliku, što je posljedica brojnih prijenosa, promjena vlasnika i neadekvatnog odnosa prema zbirci. Danas se ona većim dijelom nalazi u Gliptoteci, dok je dio smješten na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, u vlasništvu Odsjeka za arheologiju.

Kršnjavi je sustavno i kronološki prikupio značajna djela antičke umjetnosti grčkog kiparstva iz poznatih europskih antičkih zbirki i muzeja te je stvorio impozantnu zbirku, jedinstvenu u Hrvatskoj.³ Zaslugom Bauera koji prikuplja odljeve po raznim institucijama te njenim smještajem u Gipsoteku 1940. godine, zbirka je spašena od zaborava i daljnje devastacije. (Slika 1.) Gliptoteka HAZU nastoji slijedeći primjere europskih zbirki sadrenih odljeva ići u korak njihovoj revalorizaciji, jer kroz posljednjih nekoliko desetljeća svjedočimo kako se zbirke odljeva smatraju sekundarnim bezvrijednim materijalom, zatvaraju se u mrak depoa, često se odbacuju, prodaju pa čak i uništavaju. Nedavni primjer je Metropolitan Museum of Art iz New Yorka koji je 2006. godine u Sotheby's-u prodao čitavu zbirku sadrenih odljeva koja je nekoć bila ponos muzeja.⁴

Slika 1. Postav antičke zbirke u Gipsoteci, 1948., Knjiga negativa Gliptoteke HAZU, stakleni negativ, G/D-47

Prvotni fundus Gipsoteke činili su sadreni odljevi značajnijih djela kiparstva s nepokretnih spomenika hrvatske kulturne baštine od srednjeg vijeka do renesanse koji su sustavno sakupljeni i lijevani od polovice 20. stoljeća. Specifičnost ove zbirke upravo je u mogućnosti da se na jednom mjestu prezentiraju umjetnička djela koja se nalaze po raznim lokalitetima diljem Hrvatske, muzejskim institucijama ili in situ. Značaj zbirke dolazi do izražaja kod predmeta koji su lijevani in situ i često su u boljem stanju od originala, koji su izloženi atmosferilijama i raznim vanjskim čimbenicima. Brojni su spomenici kroz

1 Bauer, A. 1937.

2 Odljeve sakuplja nakon što dolazi na mjesto predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu 1891. godine za vrijeme Khuenove vlade.

3 Bilić, T. 2008. Zagrebačka zbirka sadrenih odljeva antičke skulpture. Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu III., 41(2008), 439.-456.

4 Aukcija je bila u Sothebys u New Yorku 28. veljače 2006. (<http://www.sothebys.com/en/auctions/2006/historic-plaster-casts-from-the-metropolitan-museum-of-art-new-york-n08176.html>), pristupljeno 6.2.2018.)

povijest bili izloženi devastacijama, kao što su nekropole stećaka gdje se ne rijetko događalo da se stećci izmještaju ili uništavaju, te utiliziraju kao sekundarni materijal. Isto tako, brojni su javni te privatni spomenici čiji su dijelovi ili cjeline u nekom povijesnom periodu iz različitih razloga preklesani ili skinuti. Stoga je čuvanje kalupa i odljeva ovih ključnih spomenika od velike važnosti u očuvanju naše kiparske baštine.

Identično ili bolje stanje sadrenog odljeva u odnosu na originalan predmet koristi u znanstvenim istraživanjima, gdje se mogu iščitati detalji koji u pojedinim slučajevima mogu biti ključni u razumijevanju spomenika i njegove valorizacije. Dobra sačuvanost odljeva Stećka iz Donje Zgošće primjer je doprinosa u znanstveno-istraživačkom radu i pokazala se ključnom u iščitavanju i analizi koja je dovela do novih ikonografskih tumačenja.⁵ (Slika 2.) Sličan primjer je i odljev Stupca iz Donje Zgošće s kojega je, radi boljeg stanja i očuvanosti pravilno iščitano natpis.⁶

Značaj sadrenih odljeva i kalupa vidljiv je i prilikom restauratorsko-konzervatorskih postupaka osobito kada se uzme u obzir vrijeme nastanka kalupa. U pojedinim primjerima očuvanost povijesno umjetničkih slojeva odljeva bolja je nego kod originala. Stoga oni kao komparativan materijal služe za restauraciju i rekonstrukciju puno neposrednije nego fotografija i dokumentacija. Ta-

Slika 2. Usporedba oštećenog izvornika i sadrenog odljeva detalja sa Zgoščanskog stećka, izvor: dr.sc. Ema Mazrak, arhiv Gliptoteke

kođer tu je i značajna kvaliteta odljeva i kalupa, a kako se radi većinom o kvalitetnim odljevima koji su se lijevali tradicionalnom metodom utiskivanja glinom, upravo je tako najneposrednije očuvana tekstura i rukopis samog umjetnika, kipara.⁷ U sklopu Gipsoteke osnovana je radionica koja je imala vrsne stručnjake koji su na terenu lijevali i izrađivali kvalitetne odljeve.

Tako je na primjer, sadreni odljev Stećka iz Brotnica korišten u istraživanju koje je provodio Hrvatski restauratorski zavod u Splitu kako bi dobili podatke i stvorili dugoročni plan zaštite stećaka s UNESCO liste zaštićenih spomenika. Odljev je

5 Istraživanje je provela dr.sc. Ema Mazrak

6 Zahvaljujemo dr.sc. Ema Mazrak na ustupljenim materijalima i podacima iz svog istraživanja

7 Danas se kalupi rade silikonskom masom, što je invazivnija metoda za original

Slika 3. Usporedba stanja detalja s Radovanovog portala u Trogiru, lik Eve prije restauracije 2003. i odljeva iz 1940. godine u Gliptoteci HAZU, izvor: arhiv Gliptoteke, Konzervatorski odjel Splitu, autor fotografije: dr.sc. Radoslav Bužančić

u ovom slučaju poslužio kao probni komparativni materijal, jer se napravio 3D model skeniranjem odljeva koji je analiziran za dobivanje podataka o brzini propadanja kamena u određenom vremenskom razdoblju. Taj model će i u budućnosti služiti kao reper za praćenje stanja originala.⁸ Značajan primjer je i restauracija Radovanovog portala trogirske katedrale, čija je obnova je započela 2004., a završena je 2006. godine. Naš sadreni odljev portala koji je nastao 1940. godine u pojedinim dijelovima u boljem je stanju nego original prilikom početka restauracije. U originalu lice Eve imalo je znatna oštećenja uz neprimjereno rekonstruiranu bradu u gipsu, koja je bjelinom i tonom odudarala

od cjeline. Pri restauraciji lica nije se išlo u potpunu rekonstrukciju nedostajućih dijelova već je gips zamijenjen smjesom umjetnog toniranog kamena. Ovo je primjer kako bolje stanje sadrenog odljeva služi u očuvanju i dokumentaciji ranije faze ovakvog značajnog umjetničkog djela. (Slika 3.)

Uloga kalupa i odljeva bila je ključna pri restauraciji kipa sv. Ivana Krstitelja, Nikole Fiorentinca iz krstionice trogirske katedrale, 1468. godine. Skulptura je tijekom 2007. godine zatečena u lošem stanju, s velikim oštećenjima na nogama i licu, kamen se na skulpturi ljuštio i raspadao pretvarajući se u gips.⁹ Kako bi se izbjeglo eventu-

8 Zahvaljujemo dr. sc. Vinki Marinković iz HRZ-a u Splitu na ustupanju podataka o izradi 3D modela, te tvrtki Vektra d.o.o o ustupanju modela za potrebe ovog rada

9 Konzervatorsko restauratorske zahvate na njemu proveo je Hrvatski restauratorski zavod, Restauratorski odjel Split.

alno oštećenje originalne skulpture prilikom zahvata, izrađen je odljev prema postojećem kalupu iz Gliptoteke HAZU. Odljev je poslužio kao model odnosno isključivi komparativni materijal prilikom izrade rekonstrukcija oštećenih dijelova originala. To se pokazalo dragocjenim prilikom rekonstrukcija koje bi bilo teže izvesti samo na temelju fotografija i dokumentacije.¹⁰ (Slika 4.)

Odljevi Gliptoteke HAZU također čuvaju i povijesno umjetničke slojeve spomenika, kao što je primjer Koljanskog pluteja gdje je novi nalaz dao drugačiju interpretaciju i rekonstrukciju ornamenta.¹¹ Isto je vidljivo i na skulpturi sv. Marije Magdalene djelu Ivana Duknovića, gdje sadreni odljev bilježi povijesni sloj ranijih restauratorskih zahvata, dok je novim zahvatima ispravljena impostacija skulpture.

Uloga muzeja u očuvanju suvremenog kiparstva

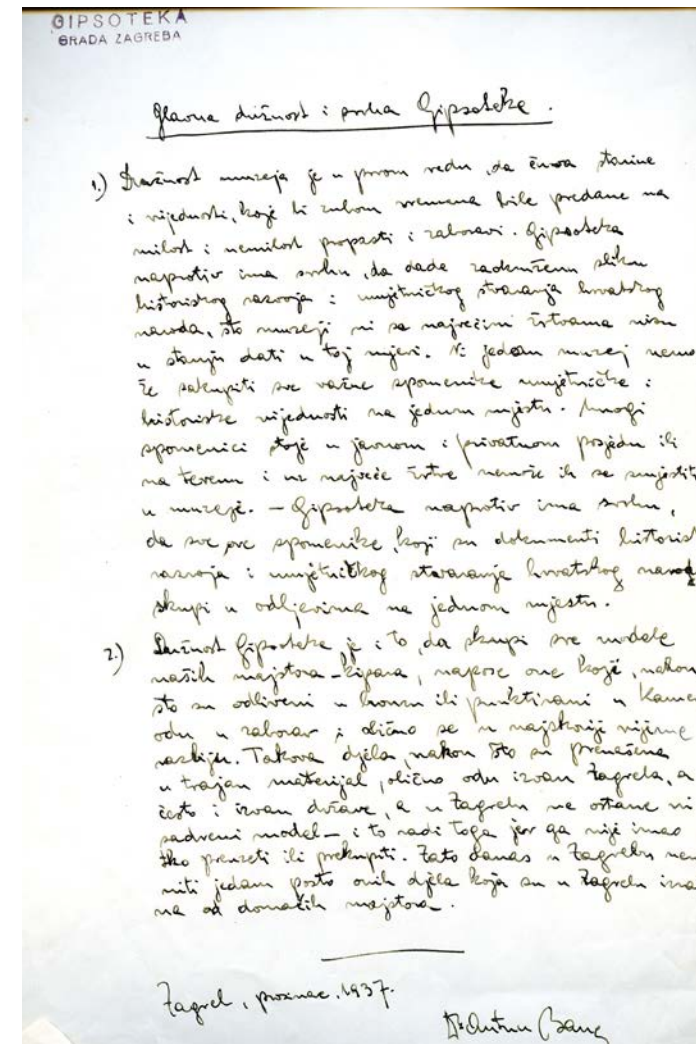
Bauer u poslanju muzeja iz 1937. godine ističe svrhu i funkciju koja se održala do danas: „Dužnost Gipsoteke je i to, da skupi sve modele naših majstora-kipara, napose one koji, nakon što su odliveni u bronci ili punktirani u kamenu, odu u zaborav i obično se u skorije vrijeme razbiju. Takova djela, nakon što su prenesena u trajni materijal, obično odu izvan Zagreba, a često i izvan države,

Slika 4. Skulptura sv. Ivana Krstitelja iz Trogira, rad Nikole Firentinca prije restauracije 2007. godine, izvor: Hrvatski restauratorski zavod, autori fotografije: Marin Barišić, dr.sc. Vinka Marinković

¹⁰ Zahvaljujemo dr.sc. Vanji Kovačić iz Konzervatorskog odjela u Splitu Ministarstva kulture RH na ustupljenim podacima i foto dokumentaciji

¹¹ Rekonstrukciju i revalorizaciju koljanskog pluteja prema nalazima iz Podosoja daje Jakšić, N. 2015. Klesarstvo u službi evangelizacije, Split, str. 221.-223.

Slika 5. Antun Bauer: Glavna dužnost i svrha Gipsoteke, rukopis, Zagreb, prosinac 1937. godine, izvor: arhiv Gliptoteke HAZU

a u Zagrebu ne ostane ni sadreni model – i to radi toga jer ga nije imao tko preuzeti ili prekupiti. Zato danas u Zagrebu nema niti jedan posto onih djela koja su u Zagrebu izrađena od domaćih majstora.”¹² (Slika 5.)

U nastavku ćemo naglasiti važnu ulogu originalnih sadrenih modela, skica i odljeva u očuvanju kiparske baštine, ali i značajnu ulogu muzejskih ustanova u kojima je tijekom vremena pohranjen velik broj skulptura i javnih spomenika koji bi u protivnom završili odbačeni, zaboravljeni, pa čak i uništeni. Na nekoliko primjera iz Gliptoteke pokušat ćemo pokazati načine na koje jedna muzejska ustanova doprinosi očuvanju i zaštiti umjetničkih djela, u ovom slučaju skulpture iz razdoblja moderne.

Tekst smo strukturirali prema određenim kategorijama zaštite i napravili podjelu na: Javne spomenike skinute i vraćene na prvobitno mjesto, skinute i uništene spomenike čiji se sadreni modeli i skice čuvaju u muzejskim fundusima te restauracije prema sadrenom modelu ili skici.

Skidanje javnih spomenika, većinom zbog političkih razloga, bila je i još je uvijek redovita praksa. Velik broj spomenika skinut je i neprimjeren uskladišten te na taj način namjerno ili nenamjerno prepušten propadanju. Gliptoteka je kroz povijest bila mjesto gdje su oni muzealizirani i sačuvani do povratka u javni prostor. Izdvo-

¹² Isto kao 1

jit ćemo ovdje nekoliko primjera najvažnijih javnih spomenika hrvatske moderne koji su desetljećima čuvani u našem muzeju. Prva javna skulptura Roberta Frangeša Mihanovića Spomenik palim vojnicima 78. Šokčevićeve pukovnije iz 1897. godine, jedan je od ranijih primjera impresionizma i prva figura u pokretu u hrvatskom kiparstvu.¹³ Prikazan je lik ranjenog vojnika u Austro-pruskom ratu u Češkoj, gdje je Šokčevićeva pukovnija iz Slavonije izgubila velik broj vojnika. Spomenik je otkriven 1898. godine u Osijeku, a srušen 1922., nakon čega je prebačen u osječku ljevaonicu, gdje je trebao biti pretaljen. Angažmanom kustosa Gliptoteke i Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, spomenik je 1946. godine dovezen u Zagreb gdje je muzealiziran i čini važan dio stalnog postava zbirke Gliptoteke 19. i 20. stoljeća. Inicijativom Galerije likovnih umjetnosti, spomenik je 1963. vraćen u Osijek, gdje je postavljen u dvorištu Galerije, a 1996. vraćen je u javni prostor grada, u Park kralja Držislava. (Slika 6.)

Slika 6. Spomenik palim vojnicima 78. Šokčevićeve pukovnije u dvorištu Gliptoteke, izvor: arhiv Gliptoteke HAZU

13 Šimat Banov, I. 2013. Hrvatsko kiparstvo od 1950. do danas, Zagreb, 26.

Sličan primjer je i spomenik banu Josipu Jelačiću, Antuna Dominika Fernkorna koji je 1866. postavljen na glavnom zagrebačkom trgu. Riječ je o prvom zagrebačkom javnom svjetovnom spomeniku napravljenom u bronci i simbolu hrvatske borbe za slobodu. Na prijedlog autora spomenik je postavljen u smjeru sjever, sjeveroistok kako bi bio okrenut prema življem dijelu grada.¹⁴ U razdoblju komunističke vlasti, između 1945. i 1947. godine spomenik je prekriven agitaciono-propagandnim objektom, a u noći s 25. na 26. srpnja 1947. godine potpuno je demontiran i prenesen u Gliptoteku, gdje je smješten u depo dvorišne zgrade. Gliptoteka se o spomeniku skrbila pune 43 godine, a osnivanjem hrvatske države ban Jelačić se 1990. vraća na trg, okrenut prema jugu. Tom prilikom spomenik je restauriran te su u svrhu zaštite napravljeni kalupi i sadreni odljev koji se i danas čuvaju u Gliptoteci. (Slika 7.) Primjer važnosti čuvanja sadrenih modela javnih spomenika

Slika 7. Spomenik banu Jelačiću u dvorištu Gliptoteke JAZU 1990., izvor: arhiv Gliptoteke HAZU

14 Kličinović, B. Anton Dominik Fernkorn – Spomenik banu Josipu Jelačiću, 8.

skim kraljem Petrom, završene su 1938. godine, a 1949. godine bile su zamijenjene reljefima Ivana Sabolića i Želimira Janeša. Frangešovi izvornici na postolje su vraćeni 1991. godine, pri čemu je važnu ulogu imala Gliptoteka, u čijem se fundusu čuvaju sadreni modeli Frangešovih reljefa prema kojima su odliveni novi brončani. (Slika 8.)

U kategoriju skinutih i uništenih spomenika možemo ubrojiti velik broj skulptura koje u određenom povijesnom trenutku postaju nepoželjne i uništavane. Takva sudbina zadesila je 90tih godina prošlog stoljeća mnoge javne spomenike, biste, skulpture i memorijalne ploče posvećene Narodnooslobodilačkoj borbi i anti-

fašističkom pokretu. Skulpture i biste uklanjaju se iz javnih ustanova, vrtića i škola, a javne skulpture uklanjaju se i uništavaju bez ikakve kontrole. Dio tih skulptura ipak je spašen i pohranjen u našim muzejima. Gliptoteka je na taj način sačuvala i muzealizirala biste Antuna Augustinčića, Vanje Radauša i drugih značajnih umjetnika. Ipak, mnogi javni spomenici su tragično završili te su, ne samo skinuti, već i uništeni. Sadreni modeli ili skice koje se čuvaju u muzejima u tom su slučaju jedina veza s originalnom skulpturom i jedino preko njih je u budućnosti moguća njihova rekonstrukcija. Kada pričamo o uništenoj javnoj plastici spomenut ćemo i primjer Spomenika pobjedi revolucije naroda Slavonije (1958.-1968.) u Kamens-

kom, jednog od najznačajnijih djela spomeničke plastike Vojina Bakića. U trenutku postavljanja bila je to najveća apstraktna skulptura na svijetu, svrstana u sam vrh hrvatske i europske modernističke skulpture.¹⁵ Spomenik je u Domovinskom ratu 1992. godine miniran i potpuno srušen. Uz modele i skice raznih drugih spomenika, Gliptoteka u fundusu čuva i skicu za ovaj Bakićev spomenik.

Sličan primjer, izvan granica naše države, su skulpture Ivana Meštrovića koje je krajem 30-ih i početkom 40-ih godina 20. stoljeća napravio za Bukurešt. Meštrović tada dobiva narudžbu za tri javna spomenika za rumunjsku prijestolnicu. Konjaničke statue kraljeva Karola I. i Ferdinanda I. te spomenik rumunjskom premijeru I. C. Bratianu postavljene su na istaknutom mjestu u centru Bukurešta, a početkom Drugog svjetskog rata sve tri skulpture su uklonjene. Spomenici Karolu I. i Ferdinandu I. su uništeni, a skulptura premijera Bratianua je premještena i sačuvana do 90-ih godina kada je ponovno postavljena pored Fundacije I. C. Bratianua.¹⁶ Skulptura Karola I. 2010. godine vraćena je na staro mjesto, ali rumunjske vlasti nisu se odlučile na rekonstrukciju Meštrovićevog originala, već je u sličnoj maniri spomenik napravio suvremeni kipar Florin Codre. U Gliptoteci se čuvaju sadrene skice za kraljevske konjaničke statue te sadreni modeli Nika u prirodnoj veličini, koje su

Slika 9. Montiranje sadrenih modela Meštrovićevih Nika u Gliptoteci 1951., izvor: Knjiga negativa Gliptoteke HAZU, H-65

bile dio monumentalnog kompleksa Ferdinanda I.¹⁷ U slučaju inicijative za ponovnim postavljanjem spomenika Ferdinandu I. ovi će modeli biti jedina veza s originalom prema kojima bi bilo moguće napraviti rekonstrukciju. (Slika 9.)

Slika 8. Sadreni model reljefa s prikazima krunidbe kralja Tomislava R. Frangeš Mihanovića, izvor: arhiv Gliptoteke HAZU

15 Kisić, V. Uništavanje spomenika NOB-a i antifašizma u Hrvatskoj, U: Spomenici na nišanu / Zatiranje povijesti i sjećanja, 90-93.

16 Ioan Opris, Skulpture Ivana Meštrovića u Rumunjskoj. Informatica museologica, Zagreb 124-125

17 Navedene Meštrovićeve skulpture nalaze se pohrani u Gliptoteci HAZU, a vlasništvo su obitelji Meštrović i Muzeja Ivana Meštrovića

U današnje vrijeme, sve bržim razvojem digitalne tehnologije restauratorski zahvati i rekonstrukcije se vrše i pomoću fotografija i 3D skenova, ali još uvijek sadreni model ili skica u velikom broju slučajeva najbolje ocrtava teksturu i način oblikovanja skulpture gdje je vidljiva umjetnikova ruka i osobni pečat. Nedavni primjer je restauracija skulpture Prelja Roberta Frangeša Mihanovića¹⁸ koju su djelatnici Hrvatskog restauratorskog zavoda iz Osijeka izvodili direktnom usporedbom s odljevom iz Gliptoteke. Kako se radi o relativno maloj skulpturi s detaljno razrađenom preslicom, rekonstrukcija prema fotografiji ne bi bila posve autentična. Gliptoteka u svom fondusu čuva sadreni odljev iste skulpture prema kojem

Slika 10. Usporedba detalja sadrenih odljeva Prelje R. Frangeša Mihanovića (Gliptoteka i Muzej likovnih umjetnosti u Osijeku), autor fotografije: Filip Turković-Krnjak

su restauratori usporedbom na licu mjesta bili u mogućnosti identično rekonstruirati dio koji nedostaje. (Slika 10.)

U tekstu je naglašena dvojaka uloga muzeja u očuvanju kiparske baštine. Od svog osnutka Gliptoteka se profilira kao muzej skulpture sa sakupljačkom politikom sadrenih odljeva spomeničke baštine, a naglasak se stavlja i na sakupljanje sadrenih modela te skulpture u trajnom materijalu. Čuvajući svu slojevitost naše kiparske baštine, koja je utkana u epidermu njihove povijesti danas postaje referentno mjesto za skulpturu. ☉

18 Restauratore je angažirao Muzej likovnih umjetnosti u Osijeku u čijem je skulptura vlasništvu

Literatura

► Izvori:

- Arhiv Gliptoteke HAZU, Bauer, A. Gipsoteka. Zbirka grčke plastike, tipkopis, Zagreb, 1949.
- Arhiv Gliptoteke HAZU, Bauer, A. Glavna dužnost i svrha Gipsoteke, rukopis, Zagreb, prosinac 1937.
- Arhiv Gliptoteke HAZU, Bauer, A. Gipsoteka 1937-1947. Zagreb, tipkopis, Zagreb, 1948.

► Literatura:

- Bauer, A. 1942/43. Pedesetgodišnjica zbirke sadrenih odljeva antičke plastike. *Alma mater croatica: Glasnik hrvatskog sveučilišnog društva, god. VI/ Zagreb*
- Bilić, T. 2008. Zagrebačka zbirka sadrenih odljeva antičke skulpture. *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu III., 41(2008), 439.-456.*
- Frederiksen R., Marchand E. 2010. Introduction. U: R. Frederiksen, E. Marchand, (ur.) *Plaster casts: Making Collecting and Displaying from Classical Antiquity to the Present, Transformationen der Antike, br. 18, De Gruyter, 1-9.*
- Ivančević, N. 2013. *Vojin Bakić: Svjetlonosne forme, Zagreb*
- Jakšić, N. 2015. Klesarstvo u službi evangelizacije, *Književni krug, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split, 221-241.*
- Kisić, V. 2017. Uništavanje spomenika NOB-a i antifašizma u Hrvatskoj. U: *Spomenici na nišanu / Zatiranje povijesti i sjećanja, Zagreb, 90-92*
- Kličinović, B. 1990. Studija o životu i djelu Antona Dominika Fernkorna i izbor dokumentacije U: Maleković, V. (ur.) *Anton Dominik Fernkorn – spomenik banu Josipu Jelačiću, Zagreb 1990.*
- Kolar Dimitrijević M. 1997. Povijest gradnje spomenika kralju Tomislavu u Zagrebu 1924. do 1947. godine. *Povijesni prilozi 16, Zagreb 243-307*
- Kraševac, I. 2010. Legalne kopije. Zbirke odljeva antičke skulpture. U: *Anali galerije Antuna Augustinčića god. XXVIII-XXXIX (2008.-2009.), br.28-29. Zbornik radova Simpozij Original u skulpturi, Klanjec, 195-208*
- Matijaško, M. 2009. Gipsani odljevi antičkih umjetničkih djela smješteni u prostorijama Filozofskog fakulteta u Zagrebu. *Muzeologija 46 (2009), Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb, 37-135*
- Mazrak, E. 2012. Stećak sljemenjak iz Donje Zgošće kod Kaknja – novo ikonografsko tumačenje, *Bosna Franciscana – časopis Franjevačke teologije, Godina XX-br. 36, Sarajevo, 99-132.*
- Mažuran Subotić, V. 1994. Dr. Antun Bauer kao osnivač Gipsoteke u Zagrebu. *Muzeologija 31., Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb, 82-86.*
- Mihalić, V. 2009. Privatne zbirke darovane gradu Zagrebu i njihova uloga u kulturnom razvoju grada. *Muzeologija 45 (2008), Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb, 1-267.*
- Opris I. 1993. Skulpture Ivana Meštrovića u Rumunjskoj. *Informatica museologica, Zagreb 124-125*
- Pavičić, S. 1992. *Uklanjanje spomenika prošlosti. Informatica museologica, Zagreb 117-118*
- Srša, I. 2016. Spomenik banu Jelačiću u Zagrebu, *KAJ, XLIX, 3-4, Zagreb 117-138*
- Šimat Banov, I. 2007. *Robert Frangeš Mihanović, Zagreb 7-23*
- Šimat Banov I. 2013. *Hrvatsko kiparstvo od 1950. do danas, Zagreb 25-40*

VILMA BARTOLIĆ

Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Dolac 1/II, Rijeka /
Museum of Modern and Contemporary Art, Rijeka

► Slovo zakona u zaštiti kulturnih dobara – primjeri iz muzejske prakse

Referirajući se na Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara obaveza je muzeja da u slučaju poduzimanja bilo kakvih radnji na kulturnom dobru koje bi mogle prouzročiti njegove promjene, misleći pri tome prvenstveno na konzervaciju i restauraciju, ishodi odobrenje od nadležnog tijela. Iako je citiranim postupkom cilj zaštititi umjetnine od neprofesionalnih intervencija, u svakodnevnoj muzejskoj praksi nailazi se na situacije kada se

postavlja pitanje štitimo li doista muzejske predmete pridržavajući se Zakona. Na koje sve poteškoće muzej nailazi, treba li pojedine zakonske regulative prilagoditi i usuglasiti sa specifičnostima muzejskih zbirki, a sve u cilju što bolje skrbi o radovima, prikazati će se kroz primjere konzervatorsko-restauratorskih postupaka Muzeja moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci.

Letter of the law in the protection of cultural property - examples from the museum practice

Pursuant to the Act on the Protection and Preservation of Cultural Goods, in case of conducting any activity on a cultural property that may affect that property in any way, primarily during conservation and restoration procedures, the Museum's obligation is to obtain permission from a competent body. The aim is to protect the artwork from nonprofessional interventions, but in everyday practice situations occur in which we have to ask ourselves if we truly protect the museum items in accordance with the aforementioned act. The examples of conservation and restoration procedures of the Museum of Modern and Contemporary Art in Rijeka will show the difficulties that the museum faces in these processes, raising the question of whether certain acts and regulations need to be modified and adjusted to the specificities of the museum's collections, with the aim of providing the best protection to the museum's items.

IVA VALIDŽIJA¹ & GORAN ZLODI²

¹Muzejski dokumentacijski centar, Ilica 44/II, Zagreb /
Museum Documentation Center

²Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ivana Lučića 3, Zagreb /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb

► Deset godina utvrđivanja svojstva kulturnog dobra za muzejske i galerijske zbirke

Ove godine navršava se desetljeće od prve sjednice povjerenstva za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra za muzejske i galerijske zbirke.

Ovim izlaganjem želimo upoznati stručnu javnost koji su preduvjeti za registraciju zbirki

morali biti zadovoljeni, koliko je zbirki u 10 godina djelovanja Povjerenstva registrirano, važnost i značaj registriranih zbirki, te s kojim problemima se u postupku registracije Povjerenstvo i stručna javnost susrela.

Ten years of determining the properties of cultural property for museum and gallery collections

A decade has passed from the first session of the Commission for establishing the properties of the cultural heritage for the museum and gallery collections.

With this presentation, we would like to introduce the professionals which requirements must be met for registration of collections, how many collections have been registered in the ten years since the Commission started with its work, which are the importance and significance of the registered collections, and what are some of the problems that the Commission and the professionals encountered in the registration process.

Prošlo je deset godina od početka rada komisije za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra Republike Hrvatske. Kongres muzealaca održan od 11. do 14. listopada u Vukovaru bio je povod da se zapitamo od kuda smo krenuli i dokle smo stigli u ovih deset godina.

Kao osnova za istraživanje poslužili su podaci iz Registra muzeja, galerija i zbirki u Republici Hrvatskoj koje Muzejski dokumentacijski centar godinama prikuplja od muzeja u Hrvatskoj te rješenja o registraciji o registraciji koja MDC-u dostavlja Ministarstvo kulture. Prema podacima iz Registra muzeja, galerija i zbirki Hrvatska ima 5 892 235 muzejskih predmeta. Nakon desetljeća rada na registraciji muzeji su registrirali 684 054 muzejskih predmeta što iznosi 11,6% muzejskih predmeta.

Nužno je naglasiti da je upravo muzejska građa (muzejski predmeti) koja je registrirana kao kulturno dobro RH jedini doista vjerodostojan podatak o količini kulturne, prirodne, tehničke i sve ostale baštine koja se nalazi u našim muzejima.

Registracija je počela 2008. kada je registrirano 56 zbirki i/ili 21 351 muzejski predmet unutar tih registriranih zbirki. Brojevi su polako rasli tako da je 2009. registrirano 72 zbirke s 25 581 muzejskih predmeta, 2010. 110 zbirki s 55 451 muzejskih predmeta, 2011. 130 zbirki s 80 800 muzejskih predmeta, da bi se 2014. popeo na 176 registriranih zbirki i 116 575 predmeta i od onda bio opet zabilježen pad na 119 zbirki 2015. i 87 zbirki 2016.

Kada se na podatke o registraciji pogleda prema osnivaču muzeji kojima je osnivač Minis-

tarstvo kulture, njih 21 uključujući i Muzejski dokumentacijski centar koji u fundusu imaju 1 005 591 muzejski predmet (što je 17,06% od ukupnog muzejskog fundusa RH) u periodu od 2007. do 2017. registrirali su 129 330 muzejskih predmeta ili 12,8 % svoje muzejske građe.

Muzeji koji za osnivača imaju grad, općinu, županiju i ostalo - 161 ustanova u fundusu imaju 4 886 644 muzejskih predmeta što čini 82,94 % ukupnog fundusa RH. u periodu od 2007. do 2017. registrirali su 560 886 muzejskih predmeta ili 11,4% građe.

Matični muzeji prve razine u čijem se fundusu nalazi 2 177 315 muzejskih predmeta ili 36,95% ukupnog fundusa RH registrirali su 106 415 muzejskih predmeta ili 4,8 % građe.

Od ukupno 2631 muzejskih zbirki u hrvatskim muzejima registrirano je 1019 muzejskih zbirki ili (38,7%). Preostalo je 1612 neregistriranih zbirki. Teza da su neregistrirane zbirke toliko obimne da ih je izuzetno zahtjevno registrirati, kad se pogledaju podaci, osim u izuzetnim slučajevima doista velikih zbirki, ne stoji na čvrstim statističkim nogama. Među neregistriranim zbirka 362 imaju iskazanu 0 kao ukupan broj predmeta. Kad je iskazana 0 (nula) kao ukupni broj predmeta u zbirci automatski se moramo pitati koji je razlog tome. Za pretpostaviti je da je zbirka osnovana jer su stručnjaci zaključili da imaju građu koja je vrijedna i koja se mora oformiti kao zbirka. 291 neregistrirana muzejska zbirka ima do 100 predmeta, 383 neregistrirane zbirke imaju do 500 muzejskih predmeta, 180 neregistriranih zbirki imaju do 1000 muzejskih

predmeta, 247 neregistriranih zbirki imaju do 5000 muzejskih predmeta, 69 neregistriranih zbirki imaju do 10,000 muzejskih predmeta, a samo 15 imaju do 50,000 muzejskih predmeta i 19 zbirki imaju građu veću od 50,000 muzejskih predmeta.

Nakon deset godina utvrđivanja svojstva kulturnog dobra (registracije muzejskih zbirki) registrirano je 11 posto građe što znači da bi nam pod uvjetom da u muzeje ne uđe niti jedan novi predmet ovim ritmom trebalo 90 godina da završimo posao. Ili nešto treba mijenjati u modelu koji, evidentno, nije održiv. ●

MR.SC. JANJA JUZBAŠIĆ

Zavičajni muzej Stjepan Gruber, Savska 3, Županja /
Stjepan Gruber Native Museum

- Od muzejske dokumentacije do komunikacije; uloga muzejske dokumentacije u organizaciji edukativnih programa (radionica) u muzejima

Podatci o održavanju različitih etnoloških i drugih radionica unutar muzeja pokazali su kako se na temelju sačuvane građe u muzejima i galerijama mogu postići dobri rezultati u promociji baštine. Ovakvim načinom rada, učenje o baštini postaje dinamičnije i zanimljivije, za razliku od klasičnog teorijskog prenošenja znanja. Osim razvoja ljudske kreativnosti, različite edukacijske radionice podižu kvalitetu i kvantitetu kulturnih, ali

i turističkih sadržaja unutar lokalne zajednice. Temeljna zadaća kustosa pri osmišljavanju radionica je ispitati postojanost relevantnih podataka o temi koja bi se potencijalno obrađivala na radionica u muzeju. U tom dijelu priprema, najbolje se očituje u kojoj je mjeri pojedina tema unutar muzejske ustanove obrađena te dokazuje može li se na adekvatan način prenijeti sakupljena muzejska građa.

From museum documentation to communication; the role of museum documentation in organising educational programs (workshops) in museums

The data on holding different ethnological and other workshops in museums have shown that great results in promotion of heritage can be achieved based on the preserved artifacts in museums and galleries. This way of learning about heritage is more dynamic and interesting, unlike classic theoretic transfer of knowledge. Besides development of human creativity, different educational workshops raise quality and quantity of cultural, but also touristic contents within the local community. Curator's basic task when designing a workshop is to investigate the existence of relevant data on the theme which would be potentially handled in a workshop in the museum. In that stage of planning, it is best seen to what extent is each theme within the museum dealt with, and proved is it possible to transfer the collected museum material in adequate way.

TIHOMIR TUTEK

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Muzejski trg 1, Rijeka /
Maritime and History Museum of the Croatian Littoral

- Prelazak s lokalne na web aplikaciju za invertiranje

Prednosti web aplikacije u odnosu na lokalnu su brojne, a kao najznačajnije valja izdvojiti mobilnost (mogućnost rada s bilo koje lokacije na kojoj je omogućen pristup internetu), rad s različitim platformi (na bilo kojem operativnom sustavu koji ima web browser), niže troškove održavanja te otvorenost odnosno mogućnost povezivanja s drugim aplikacijama i bazama podataka (semantički web). Također, web aplikacija omogućuje

mijenjanje podataka vidljivih krajnjem korisniku u stvarnom vremenu (front end), dok se nedostaci u odnosu na lokalnu svode uglavnom na sigurnost i downtime servera ili internetske veze. Zbog brojnih prednosti koje web aplikacija ima u odnosu na lokalnu smatram da je takav način vođenja dokumentacije budućnost muzejske struke, osobito ukoliko u sastavu muzeja djeluju dislocirane zbirke.

Switch from local to web application for inverting

The advantages of a web application compared to the local are numerous, and some of the features like mobility (the ability to work from any location where you can connect to the internet), work from any platform (on any operating system that has a web browser), lower costs Maintenance, openness or connectivity with other applications and data (semantic web). Also, the web application has the ability to modify the data to the end user in the front end, while the disadvantages compared to local ones are mainly related to security and downtime servers or internet connections. Due to the high number of web application advantages over the local one, switching to such a mode is only a matter of time, especially if the dislocated collections are part of the museum.

Ključne riječi/Key words:

lokalna, web, aplikacija, prelazak, semantički, browser /
local, web, application, transition, semantic, browser

UVOD

Lokalna aplikacija je računalni program koji se instalira i izvršava na lokalnom računaru ili lokalnoj mreži, a web aplikacija je računalni program koji se instalira i izvršava na web poslužitelju. Neke od najpoznatijih web aplikacija su Gmail, Facebook, CMS i druge. Prednosti web aplikacije u odnosu na lokalnu su brojne, a treba izdvojiti neke poput mobilnosti (mogućnost rada s bilo koje lokacije gdje se možete spojiti na internet), rada s bilo koje platforme (na bilo kojem OS-u koji ima web browser), niži troškovi održavanja, otvorenost odnosno povezivost s drugim aplikacijama i podacima (semantički web). Također, web aplikacija ima mogućnost mijenjanja podataka prema krajnjem korisniku u stvarnom vremenu (front end), dok se nedostaci u odnosu na lokalnu svode uglavnom na sigurnost i downtime servera ili internetske veze.

Zbog velikog broja prednosti web aplikacije u odnosu na lokalnu, prelazak na takav način rada je samo pitanje vremena, osobito ukoliko u sastavu muzeja djeluju dislocirane zbirke. Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka ima trenutno pet dislociranih zbirki, zbog čega se pojavila potreba za prelazak na web aplikaciju kojom bi se značajno olakšalo njegovo djelovanje.

FORMIRANJE IDEJE

Ideja se rodila pri mom zapošljavanju u Muzej 2009. godine, obzirom na izgled i mogućnosti tadašnje lokalne aplikacije korištene u Muzeju te moje dotadašnje iskustvo u radu sa web aplikacijama.

Osnovni preduvjet za prelazak sa lokalne na web aplikaciju i njeno korištenje jest mogućnost pristupanja internetu te zadovoljavajuća brzina i stabilna veza. Nakon što je muzej uveo vlastitu optiku, stvorile su se mogućnosti stabilne i kvalitetne internetske veze te također veće brzine prijenosa podataka.

Zbog stalnog povećanja brzine internetskih veza, dinamika napredovanja web tehnologija značajno se ubrzava. Značajan problem je predstavljao nedostatak infrastrukture odnosno nemogućnost plaćanja usluga web hostinga, a za potpune mogućnosti same web aplikacije bilo je potrebno osigurati veći storage (smještajni kapacitet).

Zbog nedostataka financijskih sredstava i već spomenutog nedostatka infrastrukture sama ideja se dugo vremena nije mogla realizirati. Mogućnost da se izradi nova web aplikacija isključivo za potrebe muzeja, vrlo brzo je odbačena, obzi-

rom da bi iziskivala značajna financijska sredstva. Također nije bilo moguće pronaći odgovarajući smještaj na udaljenom poslužitelju. Sveučilišni računalni centar (SRCE) i Hrvatska akademska istraživačka mreža CARNET nisu bili u mogućnosti ponuditi smještajni kapacitet koji nas interesira.

Kad su se sve ostale opcije pokazale neostvarive pokrenuo sam dogovor sa osobnim prijateljem (programerom) te smo krenuli u izradu nove web aplikacije. Nedostatak financijskih sredstava, te novi projekti i obaveze onemogućili su nastavak takve suradnje.

Probleme koji su se javljali tijekom mojih nastojanja da se za potrebe Muzeja osigura rad web aplikacije prezentirao sam 2013. godine na 1. skupu dokumentarista u Rijeci. Moje izlaganje naslovljeno "Web aplikacija u procesu dokumentacije" aktualiziralo je prednosti koje web aplikacija ima u odnosu na lokalnu.

Prihvatljivo rješenje nije osmišljeno ni tijekom naredne dvije godine. Poticaj u daljnjem istraživanju dao je izvještaj revizije Primorsko-goranske županije 2015. godine prema kojemu je dosadašnja aplikacija za inventiranje ocijenjena neprilagodljivom za potrebe korisnika. Gotovo istovremeno, saznao sam da firma ArhivPro iz Koprivnice proteklih šest godina izrađuje web aplikaciju za Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu i s njima sam uspostavio kontakt. Nakon inicijalnih dogovora te nakon što sam pregledao osnovne mogućnosti web aplikacije Indigo, ostalo je samo pitanje smještaja aplikacije te naravno odluke Muzeja za prelazak na Indigo web aplikaciju.

Za zaposlenike Muzeja te ostale zainteresirane organizirali smo prezentaciju web modula firme Link2 te u razmaku od tjedan dana i web aplikacije firme Arhiv Pro. Jednoglasno je donesena odluka o prelasku na novi sustav Indigo.

U listopadu 2015. godine s Ministarstvom kulture Republike Hrvatske dogovaram smještaj web aplikacije na njihov server. Zbog kompleksnosti tadašnje političke situacije smještaj na server Ministarstva kulture Republike Hrvatske nije se dogodio.

U međuvremenu je Muzej kroz EU projekt osigurao novce za kupovinu servera, što ćemo uskoro i provesti. Za sada vrijedi dogovor sa firmom ArhivPro o korištenju njihovog servera dok ne osposobimo vlastiti. Iako sam generalno protiv pretvaranja muzeja u "data" centre, obzirom da je to rješenje puno kompliciranije i skuplje, za sada se to pokazuje kao jedina mogućnost. Mišljenja sam da bi rješenje bilo stvaranje posebnog računalnog centra AKM zajednice, što bi predstavljalo najsigurnije, najisplativije i najjednostavnije rješenje.

IZRADA

Prelazak sa lokalne na web aplikaciju je jedan od najvećih i najzahtjevnijih projekata Muzeja u digitalizacijskom smislu. Projekt je započeo postupkom izvoza podataka iz lokalne aplikacije te analizu postojećeg stanja. Izvezeni podaci su se onda prosljedili firmi ArhivPro koja je te podatke implementirala u web aplikaciju pod nazivom Indigo. Slijedio je obiman posao sređivanja i povezivanja polja unutar baze podataka, obzirom na

brojne nelogičnosti koje su se pojavljivale unutar polja.

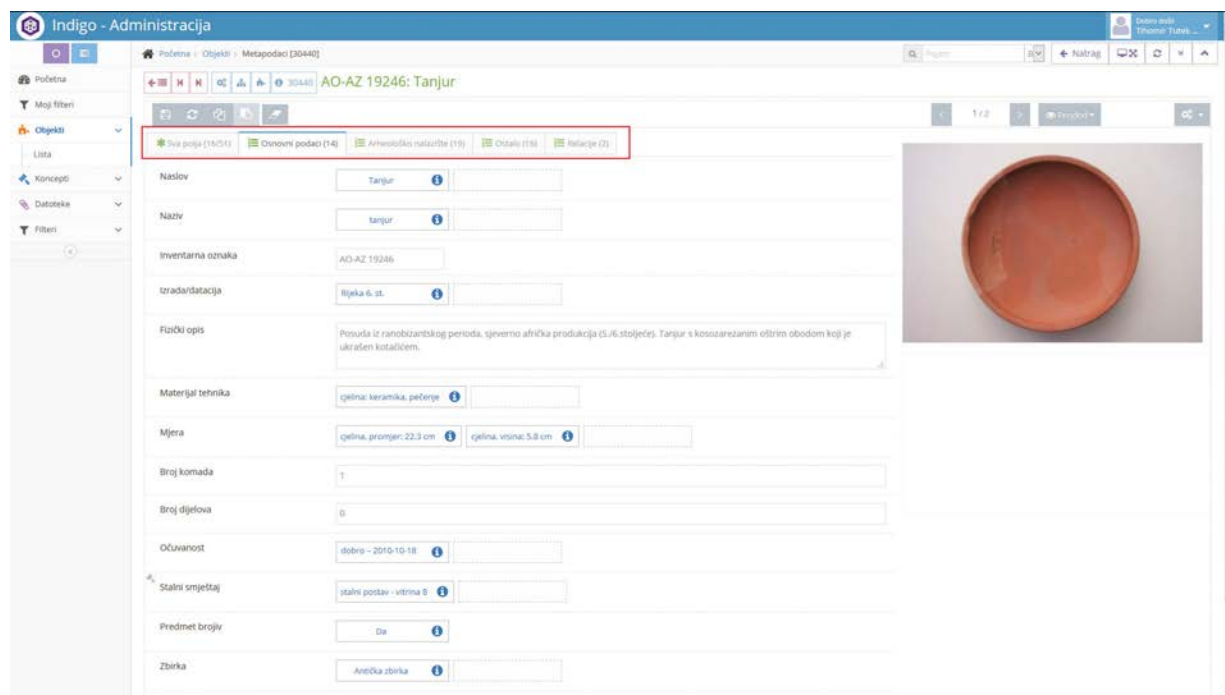
Osim prebacivanja baze podataka bilo je potrebno prebaciti i sve pripadajuće fotografije koje su se prikazivale u lokalnoj aplikaciji. Tu je trebalo odraditi usklađivanje i po potrebi konverziju fotografija, kako bi bile optimalno podešene i uz bolju kvalitetu zauzimale manje memorijskog prostora. Radilo se otprilike oko 50 000 datoteka i oko 12 GB prostora.

To je bio prvi nedostatak prelaska s lokalne na web aplikaciju, ali nije trajan, obzirom da će se fotografije visokih rezolucija moći postaviti nak-

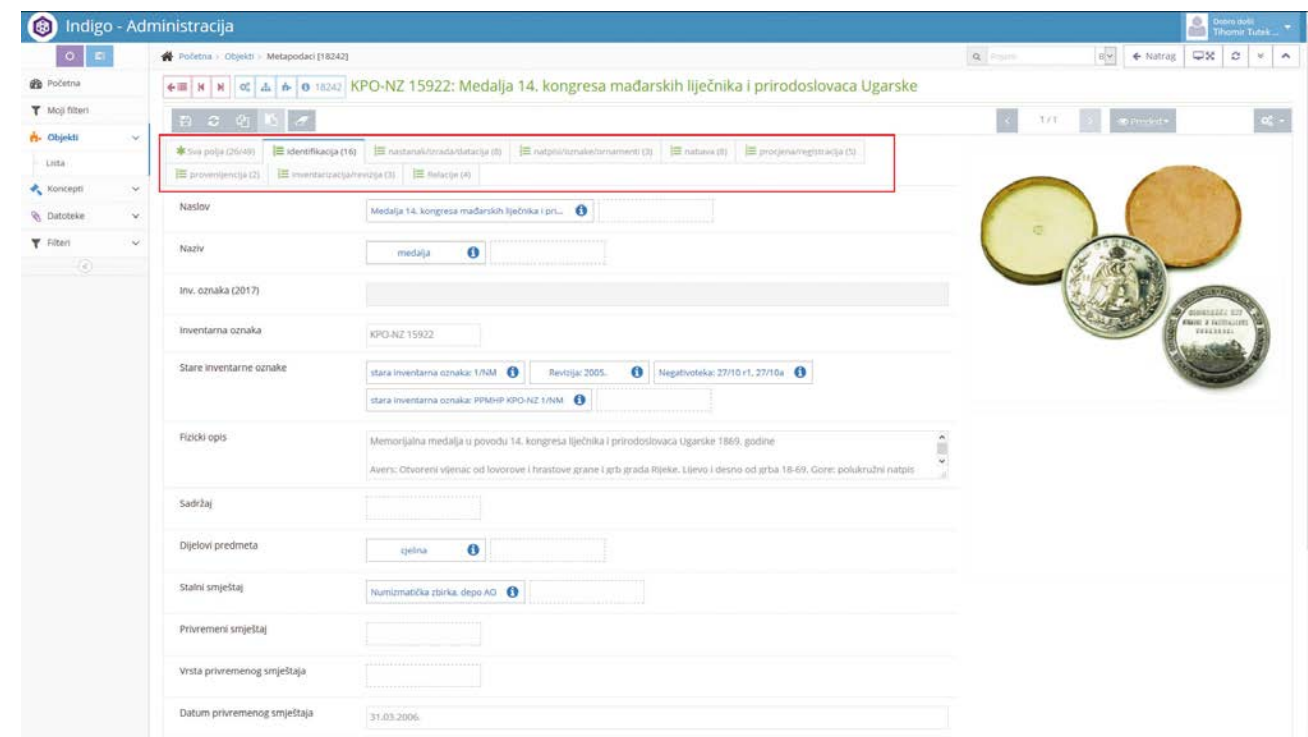
nadno prilikom postavljanja na vlastiti storage, a dodatne mogućnosti web aplikacije u tom smislu će se moći početi primjenjivati (dropbox, deep zoom).

Za potrebe unosa kreirane su prilagođene liste unosa za svakog korisnika. Svatko od kustosa morao je predložiti svoje liste polja za unos, kako bi unos podataka bio prilagođen pojedinačnom korisniku. To točno znači da kustosi imaju određeni dio kojeg svi jednako unose (najčešće identifikacijski dio), ali ostale liste sa poljima određuju sami u ovisnosti o potrebi.

Iako je glavni dio prebacivanja podataka napravljen, posao još niti približno nije gotov.

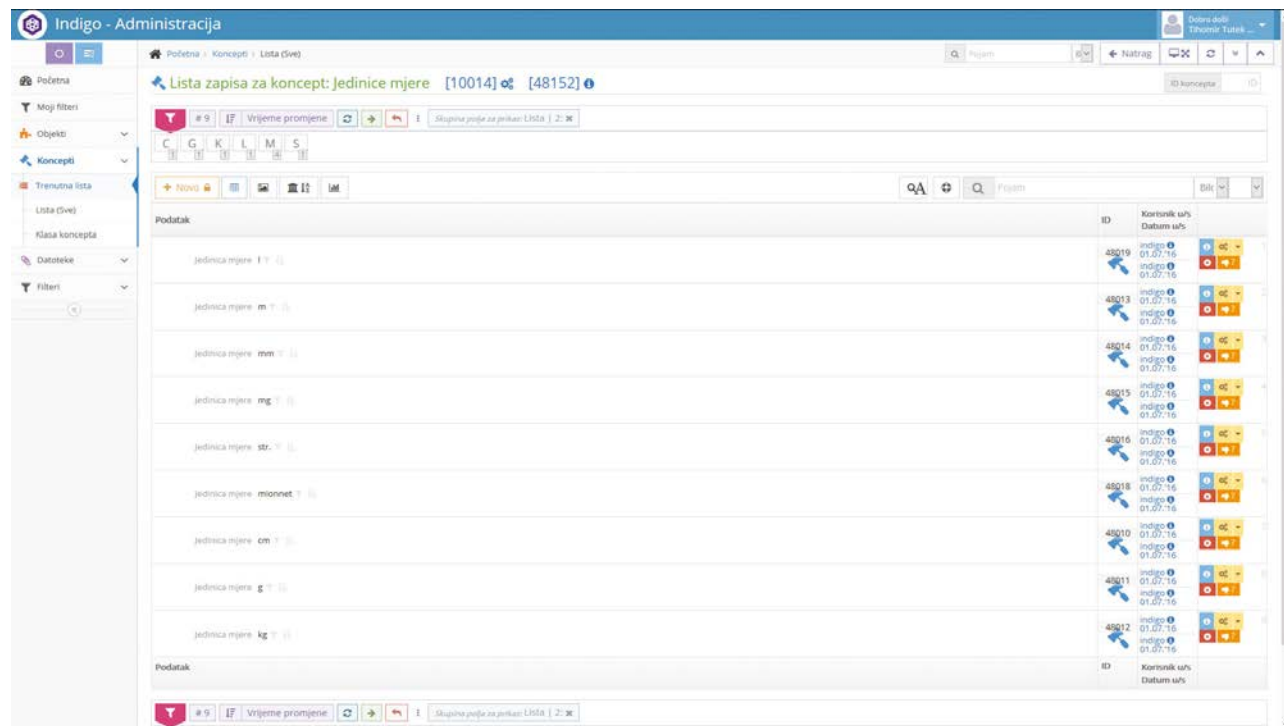
Slika 1. Prikaz predmeta Antičke zbirke te izgled korisničkog sučelja za ovu zbirku

Slika 2. Prikaz predmeta Numizmatičke zbirke te izgled korisničkog sučelja za ovu zbirku

Osim prelaska sa lokalne na web aplikaciju u muzeju smo započeli sa zamjenom starih inventarnih oznaka novima (reinventarizacijom) na način da sve inventarne oznake međusobno uskladimo, prilagodimo postojećem pravilniku, ali i omogućimo pretraživanje onih starih. Pridodali smo mogućnost dodavanja dvije vrste kontejnera, poznatijih pod imenom "logičke cjeline" pa će postojati standardne logičke cjeline sa podskupom brojeva i interne logičke cjeline kao pomoć kustosima prilikom određivanja zasebnih cjelina.

Kako se zapravo Indigo web aplikacija temelji na konceptima, uvelike je olakšano sređivanje standarda u muzeju pa se za sva polja sa upisanim dimenzijama upisuju isti standardni nazivi dimenzija "visina", "širina" ili za sve jedinice mjere isti standardni nazivi mjera "m", "g" itd. Dobra stvar je što se koncepti prilikom sređivanja, a naročito nakon sređivanja mogu zaključati, s čim se onemogućava unošenje pogrešnih i nestandardnih zapisa, ali isto tako to može prouzročiti probleme sa nemogućnošću unosa specifičnog podatka unosa novog autora ili mjesta.

Slika 3. Prikaz koncepta jedinica mjere

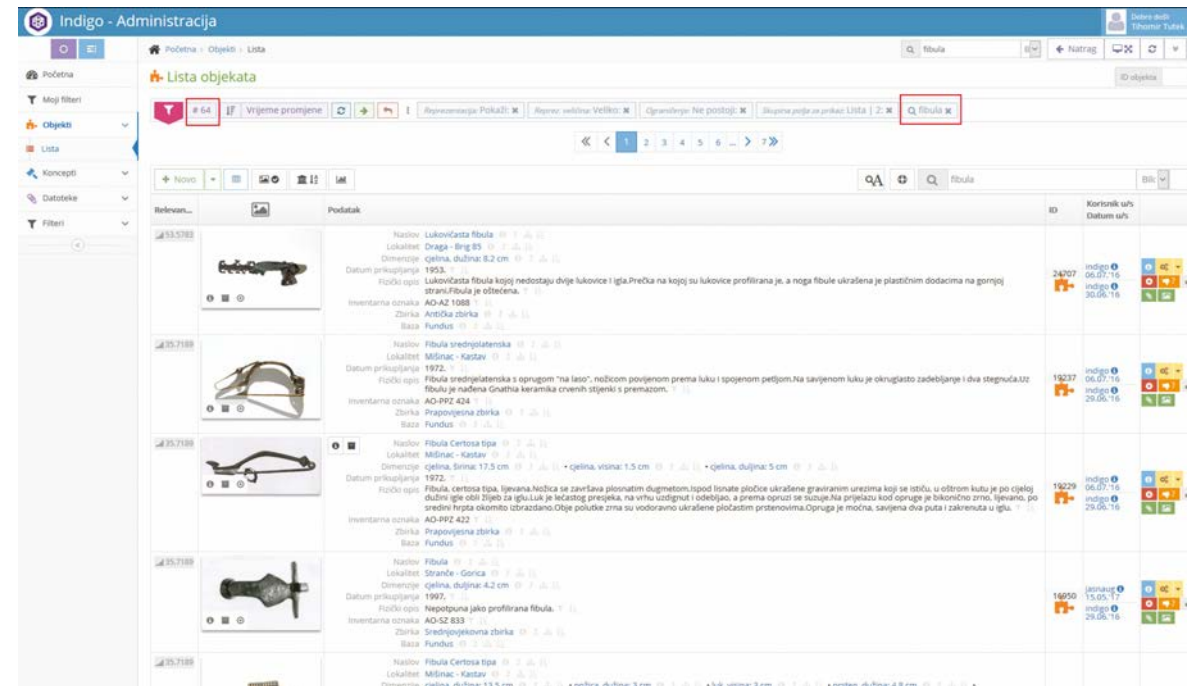
ZAKLJUČAK

Za sada korištenjem web aplikacije nismo još u mogućnosti vidjeti sve njene prednosti u odnosu na lokalnu aplikaciju, ali ponajviše se prednosti očekivano osjete prilikom inventiranja dislociranih zbirki, pretraživanja, te suradnje sa drugim institucijama i korisnicima.

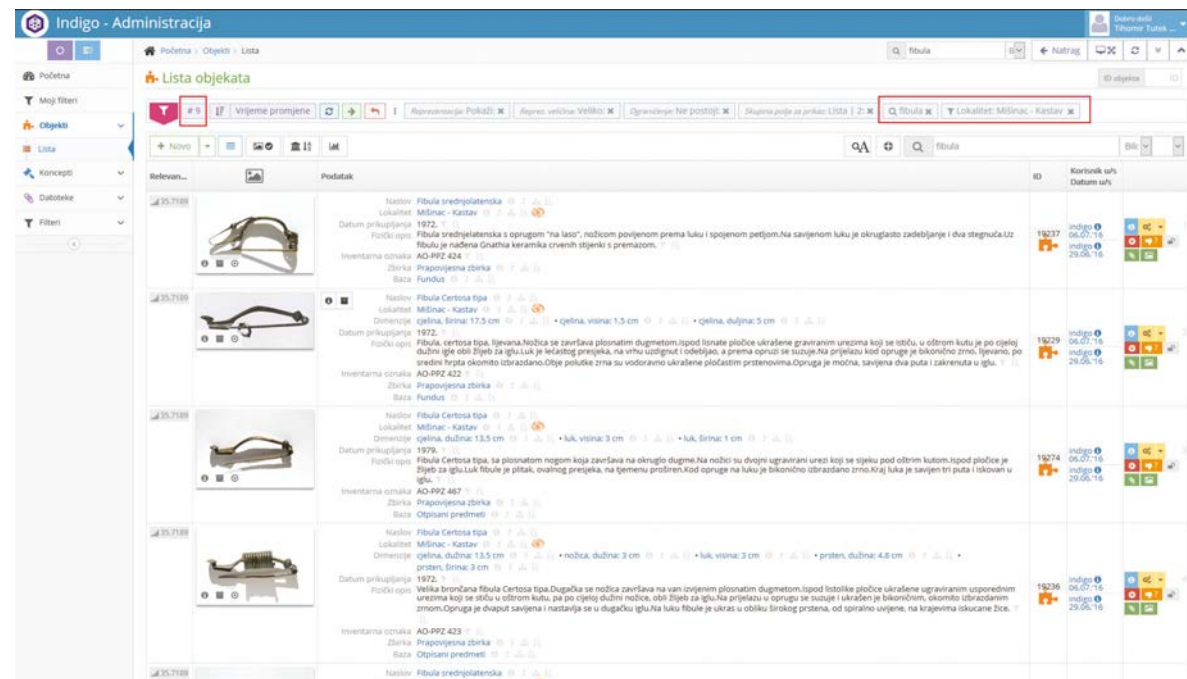
Do sada otežan način inventiranja dislociranih zbirki, lakoćom provodimo, te je dovoljno imati internet vezu na udaljenoj lokaciji te uređaj

sa web browserom i inventiranje može početi.

Što se tiče pretraživanja, pretraživanje je napravljeno intuitivno (google like). Kako je sve spojeno u jednu bazu pretražuje se cijela baza i svi tekstovi, tako da pretraživanje daje više rezultata. Filtriranje rezultata pretraživanja vrši se klikanjem na pojedinu označenu riječ koja pri tome postaje filter. Nakon što se pretraga filtrira do željenog prikaza mogu će ju je snimiti kako bi je koristili ostali korisnici sustava.

Slika 4. Pretraživanje u Indigu – fibula

Slika 5. Prošireno pretraživanje u Indigu (upotreba filtera) – fibula; Mišnac Kastav

Dodavanje vanjskog korisnika i kreiranjem "gost" profila za tog korisnika, omogućuje pregledavanje cijele baze ili pak onoga što postavimo u profil, sa bilo koje druge lokacije.

Nakon što postavimo vlastiti server, završimo reinventarizaciju, te pripremimo front end sadržaj vidjet ćemo prave mogućnosti i prednosti prelaska s lokalne na web aplikaciju. ☑

Literatura

- ▶ *Barać, A. 2014. Razvoj dinamičkih web aplikacija (diplomski rad). (<http://www.pfri.uniri.hr/knjiznica/NG-dipl.EITP/219-2014.pdf>). Sveučilište u Rijeci. Pomorski fakultet u Rijeci. (pregledano 11. rujna 2017.)*
- ▶ *Gospodnetić, L. Semantički web (seminar). (http://www.zemris.fer.hr/predmeti/mr/arhiva/2002-2003/seminari/finished/pdf/semantic_web.pdf) Sveučilište u Zagrebu. Fakultet elektronike i računarstva. (pregledano 11. rujna 2017.)*
- ▶ *Pavić, K. Semantički web (seminar). (<http://www.zemris.fer.hr/predmeti/krep/Pavic.pdf>) Sveučilište u Zagrebu. Fakultet elektronike i računarstva. (pregledano 11. rujna 2017.)*
- ▶ *Petrović, T. 2016. Semantički web i njegova primjena (završni rad). (<https://dr.nsk.hr/islandora/object/etfos%3A921/datastream/PDF/view>) Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Elektrotehnički fakultet (pregledano 11. rujna 2017.)*

TONČIKA CUKROV

**Muzejski dokumentacijski centar, Ilica 44/II, Zagreb /
Museum Documentation Center**

▶ Računalna obrada građe u Zbirci muzejskih plakata MDC-a

Iako je s početkom 1990.-ih započeto s računalnom obradom Zbirke muzejskih plakata MDC-a, o cjelovitijoj obradi može se govoriti tek od 2010.-ih. Zbirka danas broji cca 18.000 zapisa u muzejskom informacijskom sustavu M++, integriranom računalnom programu, u kojem se obrađuje.

Računalna obrada muzejskih plakata je specifična s obzirom da je riječ o građi koja daje informacije o događanjima u muzejima. Bliska je bibliotekarskoj obradi neknjižne građe, ali sa

specifičnostima koje nastaju zbog njenog karaktera. Zbirka je registrirana kao muzejska građa. Obrada informacija te građe nema standardizirano nazivlje, pa oblikovani podaci u bazi nude zanimljiv uvid u njenu obradu. Prezentirat će se primjeri godišnje produkcije muzeja (2016.) koji se odnose na neke elemente opisa: vrstu, naslov, stvaratelja i ulogu te tematske odrednice. Svi upisani podaci koji će se prezentirati pretraživi su, pa rezultati pretrage nude zanimljive korisničke mogućnosti.

Computer processing of materials in the Museum Posters Collection of the MDC

Although a start was made to computer processing of the Museum Posters Collection of the MDC in the 1990s, it is possible to talk of any very complete processing only from the 2010s. Today the collection has about 18,000 files in the M++ museum information system, the integrated computer programme in which it is processed.

Computer processing of museum posters is specific inasmuch as this is a kind of material that gives information about events in museums. It is close to library treatment of non-book material, but with specific features deriving from its character. The collection is registered as museum material. The processing of this material does not as yet possess a standardised terminology, and the data formed in the database provide an interesting insight into the processing. A presentation will be made of examples of a year's production of museums (for 2016) that relate to some elements of the description: kind, title, creator and role as well as thematic definitions. All the data entered that will be presented are searchable, and the results of a search provide interesting possibilities for users.

JASMINKA MESARIĆ

Muzej likovnih umjetnosti, Europska avenija 9, Osijek / Gallery of Fine Arts Osijek

► Topoteka: digitalno pamćenje – primjena u muzejima

Digitalna platforma Topoteka rezultat je međunarodnog projekta co:op - "Community as Opportunity – the Creative Users' and Archives' Network" financiranog iz programa Kreativna Europa. Topoteka je digitalna platforma za obradu i javni pristup digitaliziranom arhivskom gradivu koje se nalazi u privatnom posjedu. Ovaj četverogodišnji projekt posvećen je promicanju arhivskih aktivnosti i osiguravanju dostupnosti arhivskoga gradiva korištenjem prednosti digitalnih tehnologija.

Premda je Gradski arhiv Budimpešte voditelj projekta Topoteka rezultati ovog projekta doprinose široj europskoj zajednici u aktivnom pov-

ezivanju „stvaratelja povijesti“ s ustanovama koje čuvaju povijesne izvore.

Hrvatska iskustva pokazala su kako projekt Topoteka svoju primjenu u muzejima može ostvarivati dvojako: a) arhiviranjem arhivske/muzejske građe (primjer Topoteke Vukovar) i b) arhiviranjem događaja organiziranog u muzeju (primjer Topoteke Vilijun). Arhiviranjem lokalnih događanja organiziranih u muzeju proširuje se temeljna aktivnost muzeja, u aktivnost muzeja uključuju se pojedinci koji donose arhivsko gradivo u privatnom vlasništvu čijim će digitaliziranjem biti omogućeno postavljanje na mrežne stranice Topoteke.

Topotheque: digital memory – application in museums

The Topotheque digital platform resulted from the international co:op project - "Community as Opportunity – the Creative Users' and Archives' Network" - the Creative Europe funded program. It is a digital platform for processing and giving public acces to privately owned digitized historical sources. This four-year project is dedicated to the promotion of archival activities and enabling acces to historical sources by embracing the advantages of digital technology.

In spite of the fact that the Budapest City Archives is the head of the Topotheque project, its results contribute to the broader European community in establishing active connections between "history makers" and institutions preserving historical sources.

The Croatian experience showed that the application of the Topotheque project in museums is twofold: a) by archiving historical/museum material (example of Vukovar Topotheque) and b) by archiving an event held at the museum (example of Vilijun Topotheque). Archiving local events organized at the museum expands the fundamental museum activity, whereby individuals become involved in the museum activity contributing with their private historical material whose digitalization will enable it being set up on the Topotheque webpages.

BORUT KRUŽIĆ

Prirodoslovni muzej Rijeka, Lorenzov prolaz 1, Rijeka / Natural History Museum Rijeka

► Sustav upravljanja zbirkama prirodoslovnog muzeja Rijeka – 10 godina poslije

Prirodoslovni muzeja Rijeka od 2007. godine koristi sustav upravljanja zbirkama koji je baziran na Filemaker platformi. Sustav je zamišljen i stvaran na način da se za upravljanje pojedinom zbirkom koristi baza prilagođena zahtjevima znanstvene discipline voditelja zbirke, a da istovremeno služi kao katalog zbirke, te zadovoljava zakonske okvire muzejske struke. Tijekom deset godina ko-

rištenja sustava, praćenja rada i navika korisnika, poboljšali smo pojedine module, osmisli novo sučelje i nove mogućnosti kako bi se unaprijedio i olakšao posao muzejskih stručnjacima koji su se mogu više usmjeriti na stručnu i znanstvenu obradu građe, a da pritom istovremeno imaju potpunu mogućnost upravljanja zbirkom. U radu će biti prezentiran konkretan primjer iz Zbirke mekušaca.

Natural History Museum Rijeka Collections Management System - ten years later

Since 2007, Natural History Museum Rijeka uses a custom-made Collection Management System based on relational databases created in FileMaker database platform. System is designed and developed to facilitate the work of the Museum experts who can focus more on professional and scientific work, rather on the administration. During ten-year period we have been tracking the users work and their habits to improve modules and to develop the new database layout to gain new database possibilites. The improved system will be presented using a example from the museum Mollusc collection.

JOSIP BOBAN & SANJA VRGOČ

Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Kolombatovićevo šetalište 2, Split /
Natural History Museum and Zoo, Split

► Upotreba kompjuterskog programa Imagej pri obradi muzejskih zbirki

Kompjuterski program Imagej je alat koji nam može pomoći u svakodnevnim muzejskim poslovima. U ovom radu smo prikazali rad s Imagej programom na različitim muzejskim zbirka-ma. Ukupno je izmjereno 55157 primjeraka iz dvi-

je zbirke. U radu su korišteni primjerci iz ihtiološke i malakološke zbirke Prirodoslovnog muzeja u Splitu. Ukupno je fotografirano, prebrojeno i izmjereno 1025 inventarnih brojeva uz pomoć Imagej programa.

The application of Imagej software in museum collections analysis

Imagej computer software is powerful tool that helps in everyday museum work. In this report we presented working on museum specimens of various museum collections with this software. In total, we measured 55157 specimens from two collections. Specimens from ichthyology and malacology collections were used in this report. Total of 1025 inventory designations were photographed, counted and measured.

ANA ŠESTAK

Muzej Međimurja Čakovec, Trg Republike 5, Čakovec /
Museum of Međimurje, Čakovec

► Edukativna djelatnost u muzeju – primjer Muzeja Međimurja Čakovec

Muzej Međimurja Čakovec od 2013. godine intenzivno radi na razvijanju edukativnih programa za vrtiće, osnovne i srednje škole. Edukativno-kreativnim radionicama, predavanjima i kulturnim događanjima nastoji se na zabavan i zanimljiv način upoznati djecu s poviješću zavičaja te kod njih razviti svijest o bogatstvu kulturne baštine. Također raznim interdisciplinarnim projektima i dobrom suradnjom s obrazovnim institucijama nastoji se izvanučioničkom nastavom olakšati usvajanje prenatrpanog i često suhopar-

nog školskog gradiva, ali stvoriti publiku koja će razviti naviku posjećivanja muzeja.

Edukativne radionice i tematska predavanja postaju sve više zanimljivi i grupama izvan Međimurske županije, a pilot projektom izdavačke kuće „Školska knjiga“ pod nazivom „Hrvatske muzejske zbirke kroz proširenu i virtualnu stvarnost u suvremenoj nastavi 21. stoljeća“ Muzej Međimurja i Stari grad Čakovec postat će sastavni dio e-udžbenika i e-priručnika za nastavu povijesti u osnovnim školama.

Educational activity in the museum - example of the Museum of Međimurje Čakovec

The Museum of Međimurje Čakovec has been intensively working since 2013 to develop educational programs for kindergartens, primary and high schools. Through educational-creative workshops, lectures and cultural events they try to introduce local history to children in a funny and interesting way and develop awareness for the richness of cultural heritage. Also, with various interdisciplinary projects and good cooperation with educational institutions, they try, through extracurricular activities, to make learning of overcrowded and often coarse school materials easier and also create the audience that will evolve the habit of visiting museums.

Educational workshops and thematic lectures are becoming more and more interesting for groups outside the Međimurje County and by pilot project of the publishing house „Školska knjiga“ entitled “Croatian Museum Collections through Expanded and Virtual Reality in Contemporary Education of the 21st century”, The Museum of Međimurje and the Old Town of Čakovec will become an integral part of e-textbooks and e-manuals for teaching history in primary schools.

UVOD

Muzej Međimurja Čakovec središnja je regionalna ustanova posvećena očuvanju materijalne i nematerijalne baštine na području Međimurja. Stalni muzejski postav smješten je u palači Staroga grada Čakovec ili popularno zvanog Staroga grada Zrinskih, a izložena je građa arheoloških, povijesnih, kulturno-povijesnih, etnografskih te likovnih zbirki. Muzej je također vlasnik arheološkog lokaliteta bivšeg pavlinskog samostana s gotičkim svetištem samostanske crkve Svete Jelene u Šenkovcu i rodne kuće slikara Ladislava Kralja Međimurca koja je 1979. godine pretvorena u Memorijalnu zbirku Ladislava Kralja Međimurca sa stalnim galerijskim postavom otvorenim za javnost.

Muzej Međimurja Čakovec je kompleksni muzej zavičajnog tipa, no prema Pravilniku o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije (NN 30/2006), zbog nedostatka stručnog osoblja ubraja se u kategoriju lokalnih muzeja. Nažalost stručno osoblje Muzeja Međimurja Čakovec trenutačno čine samo pet kustosa te voditelj promidžbe i marketinga. Osim tzv. osnovnog/primarnog posla kustosa (prikupljanje, čuvanje, stručna obrada muzejske građe i izložbe), kao i u drugim sličnim muzejima kustosi rade i poslove dokumentarista, muzejskog pedagoga, informatičara, fotografa, projekt managera ali i sve druge poslove potrebne za uspješno funkcioniranje muzeja.

Posljednjih godina posebno je puno truda uloženo u razvoj edukativne djelatnosti s ciljem

stvaranja publike s trajnim navikama posjećivanja muzeja. Svrha je ovoga rada predstaviti rezultate te edukativne djelatnosti koja je postala vrlo zanimljiva lokalnoj zajednici u posljednje dvije godine.

EDUKATIVNA DJELATNOST U MUZEJU MEĐIMURJA ČAKOVEC

Kako bi se i Muzej Međimurja Čakovec uključio u edukativne akcije povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja 2008., osmišljen je projekt pod nazivom Mali školski kustosi koji se i dalje provodi u suradnji s međimurskim osnovnim školama. Učenici uz mentorstvo profesora određeni predmet, mjesto ili običaj iz bogate kulturne baštine Međimurja, istražuju i prezentiraju na način muzejskih kustosa. Središnju manifestaciju Malih kustosa 2012. organizirala je Osnovna škola Domašinec na temu Običaj sestinstva u Domašincu. Učenici su rekonstruirali događaj koji se održavao na Bijelu nedjelju [nedjelju nakon Uskrsa] kada bi neudane djevojke organizirale sestrenje, a nakon toga i povorku i zabavu. U prezentaciji ovog zanimljivog, ali nažalost zamrlog običaja, sudjelovalo je 40-ak učenica škole, članovi KUD-a Domašinec, Udruga žena Potočnica i Puhačkog orkestra Općine Domašinec odnosno cijela lokalna zajednica.

1. Kreativne muzejske radionice

Još jedan projekt vezan uz Međunarodni dan muzeja i Edukativnu muzejsku akciju, kojim je zapravo i započela sustavna edukativna djelatnost

u Muzeju Međimurja Čakovec, bile su Muzejske pričalice 2013. godine. Prema preporuci Hrvatskog muzejskog društva, osmišljena je interaktivna radionica za djecu od 3 do 7 godina pod nazivom Stari grad – vitezovi – dame – Pozoj, koja na zabavan način prezentira povijesne činjenice o Starom gradu i obitelji Zrinski, najpoznatijem čakovečkom mitu o Pozoju te legendu o ljubavi viteza Nikole Malakoczyja i dame Izabele Petroczy. Svrha radionice je djecu od malih nogu na zanimljiv način

upoznati s poviješću Međimurja te uspostaviti novi interaktivni pristup u kojem bi se djeca kroz igranje uloga uključila u pričanje povijesti. Ova se akcija pokazala izuzetno uspješnom i rezultirala je izložbom dječjih radova i snimanjem filma s kojim je Muzej Međimurja Čakovec sudjelovao na festivalu muzejskih filmova MUVI_05.

Nakon ove radionice za predškolski uzrast, svake je godine po odjelima osmišljena po jedna radionica za djecu školskog uzrasta.

Radionicom pod nazivom Kaj se v hiži skriva? nastoji se učenicima dočarati dio prošlosti Međimurja koji se oslanja na ruralnu tradiciju. Učenici se uz

Fotografija 1. Naslovnica deplijana tiskanog uz izložbu dječjih radova nastalih u sklopu edukativne akcije Muzejske pričalice 2013. godine

Fotografija 2. Radionica Stari grad – vitezovi – dame – Pozoj

multimedijalni prikaz, igrom i različitim muzejskim pomagalicama upoznaju s nekadašnjim stilom građenja kuće u Međimurju, rasporedom u njoj, kao i ulogama u obitelji u prvoj polovici 20. stoljeća. Učenici imaju izravan dodir s muzejskom građom, odnosno s različitim predmetima koji su bili korišteni u kućanstvu, upoznaju se s radom kustosa, zadaćom muzeja te pravilnim ponašanjem u muzeju i sličnim kulturnim ustanovama.

Igrom u prapovijest edukativna je radionica osmišljena kao program popularizacije arheologije te upoznavanje djece s najstarijom prošlošću kroz aktivno učenje i kreativnu aktivnost. Učenici na radionici dobivaju mogućnost kreativnog izražavanja kroz modeliranje u glini na način prapovijesnih lončara, učenje vještina tkanja na tkalačkom stanu te izradu nakita po uzoru na onaj iz prapovijesnih razdoblja.

Priča jednog junaka, muzejska radionica osmišljena u sklopu obilježavanja 450. obljetnice Sigetske bitke, kroz priču o sigetskom junaku Nikoli IV. Zrinskom upoznaje učenike s obitelji Zrinski u Međimurju. Pomoću grba obitelji Zrinski, učenici se upoznaju s povijesnim razvojem grba te osnovnim heraldičkim pravilima, da bi na kraju izradili vlastiti obiteljski grb.

Muzej Međimurja Čakovec i Udruga za autizam Pogled iz Nedelišća uskoro pokreću pilot-projekt za djecu s poremećajem iz autističnog spektra, njihove roditelje i volontere u višekratnim posjetama stalnom postavu likovnih zbirki Muzeja. Organizirat će se tematske likovno-psihološke radionice za djecu s ciljem njihove bolje integracije u zajednicu, kulturni i psihički razvoj kroz doživljaj likovne umjetnosti. Koliko nam je poznato ovo je jedinstven projekt u našoj državi koji po prvi put uvodi ovu marginaliziranu skupinu u svijet muzeja i likovne kulturne baštine na njima primjeren način i uz stručni nadzor kliničkog psihologa. Radionice će se održavati tijekom svibnja i lipnja 2018., a po završetku predviđena je izložba dječjih radova i tisak brošure s rezultatima suradnje i mogućnosti daljnjeg razvoja ovoga projekta.

Osim ovih radionica koje su uz prethodnu najavu u ponudi tijekom cijele godine i koje nastavnici uključuju u svoj redovni plan i program, kustosice osmišljavaju i razne prigodne radionice.

Fotografija 3. Obiteljski grb nastao na radionici Priča jednog Junaka

Npr. Božićne muzejske eko/etno radionice upoznaju najmlađe s božićnim običajima u Međimurju te izradom tradicijskog nakita i čestitki. Radionica Modni nakit – ogrlica, vezana uz izložbu Unikatna keramika – izložba donacije Jelene Valkaj, jedna je od radionica namijenjenih srednjoškolcima i odraslima. Nakon razgledavanja izložbe s dizajnericom keramike Jelenom Valkaj slijedila je izrada vlastitih ogrlica od unaprijed pripremljenih keramičkih elemenata. Na kraju radionice izrađene su se ogrlice estetski vrednovale.

2. Predavanja

Edukativni programi Muzeja koji su također zanimljivi javnosti jesu predavanja vezana uz područje rada pojedinih kustosica odnosno predavanja koja prate tematske izložbe. Tako je 2016. godine u dva tjedna koliko je trajala izložba Nikola Zrinski Sigetski i Sigetska bitka održano čak 40 predavanja.

Već su tradicionalne edukativne šetnje Starim gradom za odrasle i djecu koje Muzej nudi u vrijeme najvećeg međimurskog proštenja – Porcijunkulovog. Edukativne šetnje osmišljene su tako da posjetitelji uz vodstvo kustosa razgledaju najvažnije znamenitosti palače i fortifikacije te saznaju brojne manje poznate epizode iz čakovečke i međimurske prošlosti.

Muzej se rado uključuje u projekte drugih ustanova i udruga, osobito onih koje se bave socijalno osjetljivim skupinama. Članovi Udruge slije-

Fotografija 4. Radionica fotografije na Kraljevoj stvaraonici 2017.

pih Međimurske županije imali su priliku taktilno osjetiti predmete iz stalnog postava muzeja i kroz zanimljivu priču upoznati se s ugođajem života čakovečkog građanstva krajem 19. stoljeća. Ovo vodstvo bilo je dio radionice čiji je cilj približavanje umjetnosti slijepim i slabovidnim osobama uz poticanje svih uključenih na poticajno druženje i ravnopravno sudjelovanje u društvenom životu.

3. Kulturna događanja

Spomenuto je već da je Muzej Međimurja Čakovec vlasnik rodne kuće najpoznatijeg međimurskog slikara 20. stoljeća, Ladislava Kralja Međimurca. Kulturnim manifestacijama kao što su Kraljev rođendan 25. travnja, Kraljeve trešnje krajem lipnja i Jesen u Kraljevom vrtu u listopadu, svake se godine u popularnom Kraljevom vrtu nastoji promovirati njegovo likovno stvaralaštvo. Manifestacije su zamišljene kao druženje uz likovni rad i uživanje u ugodnom ambijentu građanskog vrta te su ujedno i prigoda da učenici kroz kulturni program predstave javnosti znanja i vještine usvojene u školi.

Projektom Kraljeva stvaraonica 2017. godine išli smo korak dalje što se tiče edukacije mladih u Kraljevom vrtu. S vanjskim suradnicima, mladim međimurskim umjetnicima, osmišljeno je sedam umjetničkih radionica – radionice crteža, boje, kiparstva, analize umjetničkog djela, fotografije, zvuka i kompozicije. Ambijent Kraljeve kuće, opuštena atmosfera te stručni voditelji našim su mladim kreativcima uz prethodno dobivenu teorijsku podlogu omogućili slobodu izražavanja u različitim likovnim vidovima.

SURADNJA MUZEJA S ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Takav razvoj edukativne djelatnosti Muzeja rezultirao je novim projektima koji su 2017. godine potaknuti od strane nastavnika osnovnih i srednjih škola.

Projekt Zavičajna povijest u muzeju – hod kroz školsku godinu odnosi se na fakultativnu nastavu zavičajne povijesti u Gimnaziji Josip Slavenski Čakovec koja se održava u Muzeju Međimurja Čakovec. Ideja zavičajne povijesti u muzeju došla je od profesorice povijesti koja je s kustosicama razradila plan aktivnosti u koje bi se učenici mogli uključiti u šk. godinu 2017./18. Cilj je fakultativne nastave detaljnije upoznati učenike sa zavičajnom povijesti jer da bi se moglo kvalitetno promišljati o globalnom treba dobro poznavati lokalno/regionalno.

Kustosice upoznaju učenike s izvorima za istraživanje lokalne povijesti, njihovom analizom

Fotografija 5. Fakultativna nastava zavičajne povijesti u Muzeju Međimurja Čakovec

i pronalaženjem na portalima koji objavljuju digitaliziranu kulturnu baštinu kako bi i sami mogli istraživati teme koje ih zanimaju. Osim toga učenici radom u muzeju dobivaju uvid u područja i način rada zaposlenika muzeja, osobno se angažiraju kod postavljanja različitih izložbi, vođenja postavom te izvođenjem radionica za učenike trećih razreda čakovečkih osnovnih škola. Na taj će način učeničko teorijsko znanje dobiti konkretnu praktičnu primjenu.

Projekt UČMUČ (Učenici-muzej-učitelj) zajednički je projekt Udruge za edukaciju i promicanje ljudskih prava i Muzeja Međimurja Čakovec kojem je cilj je izraditi materijale za terensku nastavu učenika osnovnih i srednjih škola te educirati nastavnike o mogućnostima terenske edukacije. Projekt podržava i Međimurska županija, a na kustosima je da naprave kvalitetne materijale pomoću kojih će učenici u školi naučeno gradivo moći povezati s konkretnim primjerima iz muzeja. Učenici bi trebali konkretno vidjeti povezanost prošlosti sa sadašnjošću kako bi im postalo jasno da ništa što se danas događa i što postoji u prostoru oko njih nije slučajno i da je to sve produkt događaja u iz prošlosti.

Osim nastavnika povijesti za izvanučioničku nastavu u muzeju zainteresirani su i nastavnici matematike međimurskih osnovnih i srednjih škola koji bi željeli „izvući matematiku iz škole“. Početak provođenja ovog projekta predviđen je za šk. godinu 2018./19.

Vrlo važna suradnja je i ona s izdavačkom kućom Školska knjiga koja je prepoznala eduka-

tivnu djelatnost Muzeja Međimurja Čakovec i uključila ga u pilot projekt pod nazivom Hrvatske muzejske zbirke kroz proširenu i virtualnu stvarnost u suvremenoj nastavi 21. stoljeća. Projekt je nastao kao rezultat redovitog unapređivanja sadržaja Školske e-knjige i sadrži interaktivnu virtualnu šetnju Starim gradom i Muzejom Međimurja Čakovec s mogućnošću virtualnog pregleda zbirke uz dodatne interaktivne prozore, tekstualne i slikovne informacije, uz vodstvo naratora u uvodu i na pojedinim točkama šetnje. Cilj je projekta upotrebom moderne tehnologije učenicima olakšati stvaranje poveznice prošlost-sadašnjost i razumijevanje utjecaja kulturne baštine na aktivno učenje. Javno predstavljanje projekta bilo je u studenom 2017. na CARNetovoj korisničkoj konferenciji CUC_2017 u Dubrovniku i nadamo se njegovom uvrštenju u sljedeću generaciju e-udžbenika čime bi Muzej Međimurja Čakovec i Stari grad Čakovec postali sastavni dio e-udžbenika i e-priručnika za nastavu povijesti u osnovnim školama.

ZAKLJUČAK

Muzej Međimurja Čakovec od 2013. godine intenzivno radi na razvijanju edukativnih programa za vrtiće, osnovne i srednje škole. Edukativno-kreativnim radionicama, predavanjima i kulturnim događanjima nastoji se na zabavan i zanimljiv način upoznati djecu s poviješću zavičaja te kod njih razviti svijest o bogatstvu kulturne baštine. Također raznim interdisciplinarnim projektima i dobrom suradnjom s odgojno-obrazovnim ustanovama nastoji se izvanučioničkom nastavom olakšati usvajanje prenatrpanog i često suhoparnog školskog gradiva te stvoriti publiku koja će razviti naviku posjećivanja muzeja.

Zbog naglog povećanja interesa za edukativne programe Muzeja u skoroj ćemo budućnosti zaposliti muzejskog pedagoga koji će svojim stručnim radom još kvalitetnije osmisлити, organizirati i realizirati edukativni program Muzeja za sve vrste muzejske publike. ☑

Literatura

- ▶ <http://mmc.hr/edukacija/>
- ▶ <http://hrmud.hr/muzejske-pricalice-18-muzejska-edukativna-akcija-u-povodu-medunarodnog-dana-muzeja/>
- ▶ *Pravilniku o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije (NN 30/2006)*
- ▶ *Zakon o muzejima (NN 110/15)*

► Edukativno pomagalo Tražilica igralice

Tema ovog rada je inovativno edukativno muzejsko pomagalo koje za cilj, uz edukaciju, ima smanjenje neusklađenosti između dva faktora koji aktivno sudjeluju u obrazovnom procesu djeteta, onom nastavnom - škola, i onom vannastavnom - muzej. Edukativno pomagalo je kreirano tako da je primjenjivo u bilo kojem muzeju, galeriji, arheološkom nalazištu, spomeniku kulture, ali i u urbanim sredinama koje ponekad igraju ulogu muzeja. Pomagalo ostavlja prostor nastavnicima, kustosima te muzejskim pedagogima za kreativnost, inovativnost, ali i za nužnu suradnju kroz prethodno usuglašavanje oko obrazovnih ciljeva i zadataka. To se postiže tako što nastavnik i kustos i/ili muzejski pedagog unaprijed odabiru predmete muzejskog postava ili određenih dijelova ili detalja nekog predmeta ili spomenika koji će se naći na pomagalu, a na koje se

dijete treba fokusirati. Odabir predmeta mora biti u skladu s kurikulumom odnosno s nastavnim planom i programom. Ovdje je naglasak stavljen na dijete jer je pomagalo prvenstveno kreirano kako bi se dijete moglo zabaviti i kroz zabavu učiti, neopterećeno fotografskim podacima i gomilom predmeta unutar nekog muzejskog postava, lokaliteta ili gradske jezgre. Dijete u muzejski prostor ili lokalitet ulazi s jasnim, prethodno određenim zadacima koji su mu uvodno prezentirani kao igra - u potrazi za blagom, u kojoj je dijete lovac, a muzejski predmeti blago. Po svakom uspješno završenom lovu, lovac dobiva za nagradu blago pa tako i u ovom slučaju. Blago je sastavni dio svakog edukativnog pomagala koje dijete dobiva na kraju završenog zadatka u obliku njemu korisnog predmeta koje je u direktnoj vezi s muzejskim predmetima gdje je određeno pomagalo primijenjeno.

Educational tool Seek and play

The theme of this paper is an innovative educational museum tool aimed at reducing the mismatch between the two factors that actively participate in the child's educational process, the school, and the museum. Educational tools are created so that it is applicable to any museum, gallery, archeological site, cultural monument, but also in urban environments that sometimes play the role of a museum. The tool leave room for teachers, curators and museum pedagogues for creativity, innovation, but also for the necessary collaboration through prior harmonization of educational objectives and tasks. This is achieved by choosing a teacher's and curator's and / or museum pedagogues in advance to select items of a museum post or certain parts or details of a subject or monument to be found on the tool and to which the child should focus. The course selection must be in accordance with the curriculum, ie with the syllabus. Here the emphasis is placed on the child because the tool is primarily designed to allow the child to have fun through learning fun, unloaded with factum data and a bunch of items within a museum setup, location or city core. A child in a museum space or a locality enters clear, predetermined tasks presented to him as a game - treasure hunt where a child is a hunter, and museum items are treasured. For each successfully completed hunt, the hunter gets the treasure prize so in this case as well. Treasure is an integral part of every educational tool that a child receives at the end of a completed assignment in the form of a useful item that is directly related to museum objects where the tool was applied.

KRISTINA DELALIĆ VETENGL

Muzej likovnih umjetnosti, Europska avenija 9, Osijek / Gallery of Fine Arts Osijek

► Ljetni atelje - Proučavanje i istraživanje umjetnina kroz igru

Muzej likovnih umjetnosti posebnu pažnju posvećuje uključivanju najmlađih posjetitelja u edukativne programe. Jedan od njih su radionice Ljetni atelje, osmišljen za istraživanje i prezentaciju umjetnina kroz igru i zabavu u slobodno vrijeme ljetnih praznika. Kroz osam tjedana i isto toliko različitih interdisciplinarnih radionica koje su vodili vanjski suradnici – umjetnici, muzejski preparator i muzejska pedagoginja 136-ero djece prove-

lo je praznike u sigurnom i kreativnom okruženju MLU-a. Umjetnička djela stvarali su od ponedjeljka do četvrtka, a svaki petak održana je izložba koju su posjetili roditelji i drugi članovi obitelji. Osim što je obogatio ponudu edukativnih sadržaja, program Ljetnog ateljea omogućio je polaznicima stjecanje praktičnog iskustva u otkrivanju različitih likovnih područja, te upoznavanje i samostalno proučavanje umjetnina.

Summer Atelier - Studying and researching artworks through play

The Museum of Fine Arts gives a very special attention to engaging the youngest visitors in their educational programs. One of these is the workshop entitled the Summer atelier, envisaged to research and present artworks through play and fun during the school summer holidays. In the course of eight weeks and the same number of interdisciplinary workshops held by external collaborators – artists, the museum preparator and the museum educator 136 children spent their holidays in the safe and creative environment of the Museum of Fine Arts. The artworks were created daily from Monday to Thursday, and every Friday exhibition for parents and family members was held. Besides delivering enriched educational content, the Summer atelier program enabled participants to acquire practical experience while discovering different arts areas, familiarize themselves with works of art and observe them independently.

MARTA BLAŽEVIĆ, ANITA HODAK, NADIA DUNATO PEJNOVIĆ & ŽELJKA MODRIĆ SURINA

Prirodoslovni muzej Rijeka, Lorenzov prolaz 1, Rijeka / Natural History Museum Rijeka

► Budi i ti DINOlog

Budi i ti DINOlog je edukativni program u sklopu najveće putujuće izložbe dinosaura južne Zemljine polutke Divovi Patagonije i izložbe Terenski dnevnik jednog paleontologa, koja otkriva svijet na širem riječkom području u doba vladavine dinosaura, u kojem djeca postaju kustosi paleontolozi na jedan dan. Kroz 6 tematskih radionica prilagođenih grupnim posjetima djece predškolske, osnovnoškolske i srednjoškolske dobi te osobama

s posebnim potrebama uz 30 različitih radionica namijenjenih obiteljima s djecom u individualnim posjetama, program predavanja prilagođena stručna vodstva, nastojali smo djeci i odraslima približiti svijet pradavnih gmazova. Između fantastičnih ekspanata u prirodnoj veličini, znanosti i brojnih predrasuda, popularnosti dinosaura i financijskih izazova, uz puno volje i puno kiše, održano je ukupno 138 radionica, 330 vodstava i 10 predavanja.

Be a DINOlog

Be a DINOlog is an educational program as part of the largest traveling exhibition of the Southern hemisphere dinosaurs, Giants of Patagonia, and the exhibition Field journal of a paleontologist, an exhibition about life that existed in our region at the time of dinosaurs, where children become paleontologists for a day. Through 6 thematic workshops targeted to the group visits of preschool, elementary and high school children and people with special needs with 30 different workshops aimed at families with children in individual visits, a tailor-made lecture program, we have endeavored to bring the world of ancient reptiles closer to children and adults. A total of 138 workshops, 330 lessons and 10 lectures were held between fantastic life size exhibits, science and numerous prejudices, the popularity of dinosaurs and financial challenges, with lots of will and plenty of rain.

MIRJANA RAKOČEVIĆ

Narodni muzej Beograd, Trg republike 1a, Beograd, Srbija /
National Museum in Belgrade

► Uloga međunarodne saradnje i umrežavanja u kulturi u razvoju evropske kulturne saradnje

Intenzivno povezivanje institucija kulture, u domenu međunarodne saradnje, osim doprinosa kvalitetu umrežavanja, pokretljivosti i razvoju kulturoloških tokova Evrope, doveo bi i do promena u načinu rada, strukturi, kao i u tretmanu rešavanja stručne i naučne problematike, interdisciplinarnom pristupu i izmenama metodologije. Kako bi se institucije "snašle" u datim okolnostima, kakvim evaluacijama i promenama kojih modela, pitanja

su za nastanak drugih radova. Proces mobilnijeg umrežavanja i povezivanja delatnosti i ponude evropskih institucija je neopoziv, jer potrebe i aktuelna dešavanja ukazuju na to. Isto upućuje na definisanje pragmatičnijih i jasnijih tokova koji vode daljem razvoju evropske kulturne saradnje, putem produktivne komunikacije i finalnih projekata. Ovaj rad tretira tek jednu vizuru uključivanja evropskih kulturnih institucija u ovaj dugoročan proces.

Role of international collaboration and networks in development of European cultural cooperation

Intensive linking of cultural institutions in the field of international cooperation contributes to the quality of networking, mobility to the development of cultural streams of Europe and leads to changes in the mode structure in the treatment of solving technical and scientific problems, interdisciplinary approach and methodology changes. How will the institutions "manage with it, by which evaluations and models, questions are for future works. Process of more mobile networking and linking activities and offers of the European institutions is irrevocable, because the needs and current developments indicate so. The same leads to defining more pragmatic and clear streams aimed to the further development of cultural cooperation through more productive communication and final projects. This work deals with one vision of involvement of European cultural institutions in the long-term process.

JASMINKA NAJČER SABLJAK¹ & SILVIJA LUČEVNJK²

¹Umjetnička akademija Osijek, Ulica kralja P. Svačića 1/f, Osijek /
Academy of Arts in Osijek

²Zavičajni muzej Našice, Trg dr. Franje Tuđmana 5, Našice /
Našice Local History Museum

► Eltzovi u Vukovaru – Vukovar u Burgu Eltz : zbirke u kontekstu međumuzejske i međunarodne suradnje

Najznačajniji posjedi grofovske obitelji Eltz bili su Vukovar u Hrvatskoj, a u Njemačkoj Eltville i Burg Eltz. Burg Eltz se izgrađivao od romanike do historizma, a danas se ubraja među najpoznatije njemačke kulturne spomenike i vrlo posjećenu destinaciju s bogatim muzejskim zbirkama koje čuvaju obiteljsku memoriju. U stalnom postavu nalazi se i tzv. Vukovarska soba, a u interijeru niz detalja podsjeća na nositelje njegove najznačajnije obnove, Karla Eltza i suprugu Ludvinu rođ. Pe-

jačević. Oni su zaslužni i za historicističku obnovu vukovarskog dvorca, koji od kraja 19. stoljeća ima današnji izgled s istaknutim dvojnim obiteljskim grbom na fasadi. Zanimljivo je usporediti kako se povijest obitelji Eltz prezentira u muzeološkoj praksi Dvorca Eltz, a vukovarski posjed u Burgu Eltz. Zbirke na kojima se temelje ove prezentacije komplementarne su i povijesno-umjetnički povezane, pa otvaraju mogućnost međumuzejske i međunarodne suradnje.

The Eltz Family in Vukovar – Vukovar in Burg Eltz : Museum Collections in the Context of an Inter-museum and International Cultural Cooperation

The most significant estates of the Count family Eltz included Vukovar in Croatia, and both Eltville and Burg Eltz in Germany. The Burg Eltz had been under construction since the Romanesque until the period of Historicism, while today it is perceived as one of the most well-known parts of German cultural heritage as well as a very popular destination boasting many rich museum collections which preserve the family memory. The museum's permanent exhibition features the so-called Vukovar room, and the interior is decorated with many details reminding us of those responsible for its most significant restoration, Karl Eltz and his wife Ludvina (née Pejačević). Apart from this, they are also responsible for the historicist-style restoration of the Vukovar castle, which has kept its appearance since the end of the 19th century. This includes the family's double coat of arms prominently situated on its facade. It is interesting to compare the way in which the history of the Eltz family is kept in the museological practice of Castle Eltz and how the Vukovar estate is presented in the Burg Eltz museum. The collections upon which these depictions depend are complementary while also being related in terms of art and history, therefore presenting the opportunity for an inter-museum and international cooperation project.

IVONA ORLIĆ¹, IVANA VUKOVIĆ² & ŽELJKA PETROVIĆ OSMAK³

¹ **Etnografski muzej Istre, Trg istarskog razvoda 1275, br.1, Pazin /**

Etnographic Museum of Istria

² **Etnografski muzej Split, Iza Vestibula 4, Split / Etnographic Museum Split**

³ **Etnografski muzej u Zagrebu, Trg Mažuranića 14, Zagreb /**

Etnographic Museum in Zagreb

► Tri hrvatska etnografska muzeja – o obitelji kroz zbirke gospodarstva

Spajanje triju etnografskih muzeja iz Hrvatske; Etnografski muzej Istre, Etnografski muzej Split i Etnografski muzej u Zagrebu zamislile smo povezati putem izložbe koja će pričati priče o obitelji kroz zbirke koje sadrže predmete tradicijskog gospodarstva. Zašto smo odabrale obitelj?

Obitelj predstavlja bazičnu ljudsku zajednicu i nukleus društva koji povezuje različite generacije i unutar koje se definiraju određene uloge koje će se kasnije tijekom života mijenjati ili zadržavati ovisno o kulturnim, sociološkim i biološkim čimbenicima ove male društvene zajednice.

Naime riječ je o temi koja je uvijek interesirala etnologe i etnografe koji su svoj istraživački rad o životu u obitelji predstavljali sustavno ili sporadično u raznim etnografskim tekstovima, ali muzeološki ova tema dosad nikad nije bila obrađivana. Također je riječ o temi koja predstavlja složen višeznačan fenomen kojemu je moguće pristupiti kroz razne prizme. Stoga smo mi, kao etnologinje i kustosice koje u svojim

matičnim muzejima vode zbirku gospodarstva, odabrale onu radnu (i rodnu) prizmu želeći predstaviti temu kroz gospodarski aspekt te radne uloge koje su se mijenjale tijekom godina i koje su definirale određene odnose unutar obitelji, a potom i unutar određenih društvenih zajednica.

Smatrajući tradicijske gospodarske grane neizostavnim egzistencijalnim elementom svake obitelji, odlučile smo predstaviti predmete iz svojih zbirki upravo kroz radne uloge dodijeljene svim članovima obiteljskih zajednica od kraja 19. do druge polovine 20. stoljeća, koncentrirajući se upravo na vremensko razdoblje koje možemo predstaviti predmetima iz naših zbirki. To su predmeti koji se vezuju uz slijedeće tradicijske gospodarske grane koje su se njegovale u različitim dijelovima RH: poljoprivreda i zemljoradnja, stočarstvo, maslinarstvo, vinogradarstvo, ribarstvo i pčelarstvo.

S obzirom da iste gospodarske grane nisu bile zastupljene u svim dijelovima RH upravo

ovakav izložbeni projekt koji povezuje tri etnografska muzeja i njihove zbirke koje sadrže predmete o tradicijskom gospodarstvu iz različitih regija i lokaliteta unutar RH, može ispričati priče o obiteljima, načinima na koji su obitelji preživljavale obavljajući

određene gospodarske djelatnosti te društvenim promjenama koje su utjecale na način gospodarjenja zemljom, stokom i imovinom a koje su kao posljedicu imale i promjene na samu strukturu obiteljskih zajednica i međuobiteljskih odnosa.

Three Croatian Ethnographic Museums - Family through economic collections

Cooperation of three Croatian ethnographic museums; The Ethnographic Museum of Istria, the Ethnographic Museum of Split and the Ethnographic Museum in Zagreb has been conceived through an exhibition that would represent family stories through collections containing objects connected with the traditional economy. Why choose the family?

Family represents a basic human unit and a nucleus of society that connects different generations and defines certain roles that change later in life or are retained depending on the cultural, sociological and biological factors the unit in question. Namely, it is a theme that has always been of interest to ethnologists and ethnographers who have systematically or sporadically researched family life in various ethnographic texts, but family as a museum theme has never been fully explored. It represents a complex multifaceted phenomenon that can be accessed through various aspects. For this reason, we, as ethnologists and curators responsible for economic collections in their respective museums have chosen the work (and gender) roles, wanting to represent the theme through the economic aspect and the working roles that have changed over the years and defined certain relationships within the family, and within certain social communities, as well. Considering the traditional economic branch as an indispensable existential element of every family, we decided to present items from collections through the work roles that were assigned to all family members from the late 19th to the second half of the 20th century. The items represented were in relation to the following traditional economic branches that have been cultivated in different parts of Croatia: agriculture, livestock breeding, olive growing, viticulture, fishing and beekeeping.

Since all branches of traditional economy were not present in all parts of Croatia, this exhibition project connects three ethnographic museums and their collections, containing traditions from different Croatian regions through stories about families. It explores the ways in which families survived by carrying out certain economic activities, together with social changes that influenced the way how the land, livestock and property were management, which later influenced the very structure of family units and inter-family relations.

Uvod

Prvo pitanje koje smo si postavile nakon suglasnosti da želimo u obliku jedne zajedničke izložbe uspostaviti suradnju triju etnografskih muzeja u Hrvatskoj, bilo je: koju temu odabrati? Etnografski muzej Split (muzej regionalnog značaja osnovan 1910.g.), Etnografski muzej u Zagrebu (muzej nacionalnog značaja sa Zbirkom izvaneuropskih predmeta osnovan 1919.g.) i Etnografski muzej Istre/Museo etnografico dell'Istria (muzej regionalnog značaja osnovan 1955.g.) svaki ponaosob sadrži zbirku predmeta gospodarstva koja svojim sadržajem progovara o radu, svakodnevnom življenju i preživljavanju ljudi na selu, ali i u gradskim i prigradskim naseljima, od kraja 19. do početka 21. stoljeća. Ovisno o regiji u kojoj se nalaze, Etnografski muzej Istre i Etnografski muzej Split u svojim zbirkama gospodarstva čuvaju predmete vezane uz određene gospodarske grane karakteristične za regije u kojima muzeji djeluju, dok u Etnografskom muzeju u Zagrebu u Zbirci tradicijskog gospodarstva nalazimo predmete iz svih regija Hrvatske.

Iako sadržajno vrlo slične, ove tri zbirke gospodarstva smještene u tri etnografska muzeja progovaraju o različitim životnim pričama, međutim u jednoj se neprestano susreću, a to je obitelj. Stoga smo sadržaj svojih zbirki odlučile povezati na izložbi koja će pričati priču o obiteljima.

Obitelj predstavlja temeljnu društvenu jedinicu prisutnu u gotovo svim tipovima društava. Unutar obitelji se definiraju određene obiteljske, rodne, radne, društvene i dr. uloge koje se tijekom života mijenjaju u odnosu na kulturološke,

sociološke i biološke čimbenike ove male ljudske zajednice.

Tema obitelji je do sada mnogo puta bila obrađivana unutar etnološke stručne i znanstvene zajednice, no među etnologima muzealcima ova tema dosad nije bila sustavno i cjelovito obrađivana. Također je riječ o temi koja predstavlja složeni višeznačni fenomen kojemu je moguće pristupiti kroz razne prizme. Stoga smo mi, kao etnologinje i kustosice koje u svojim matičnim muzejima vode zbirku gospodarstva, odabrale onu radnu (i rodnu) prizmu želeći predstaviti temu kroz gospodarski aspekt i radne uloge koje su se mijenjale tijekom vremena, a koje su definirale određene odnose unutar obitelji, a potom i unutar određenih društvenih zajednica.

Smatrajući tradicijske gospodarske grane neizostavnim egzistencijalnim elementom svake obitelji, odlučile smo predstaviti predmete iz svojih zbirki upravo kroz radne uloge dodijeljene svim članovima obiteljskih zajednica od kraja 19. do druge polovine 20. stoljeća, koncentrirajući se upravo na vremensko razdoblje koje možemo predstaviti predmetima iz naših zbirki. To su predmeti koji se vezuju uz sljedeće tradicijske gospodarske grane koje su se njegovale u različitim dijelovima Hrvatske: zemljoradnja, stočarstvo, maslinarstvo, vinogradarstvo, ribarstvo i pčelarstvo.

Materijal i metode (istraživanje, analiza)

Istraživanje smo započele svaka unutar svojega muzeja tražeći među dosadašnjim stručnim i znanstvenim radovima naših kolegica i kolega one

koje su se kroz izložbenu djelatnost muzeja djelomično ili sporadično bavile temama obitelji i/ili gospodarstvom. Istovremeno nam je ovo početno istraživanje pomoglo da jasnije osvijestimo važnost ovakvog projekta. Za sada su nam se iskristalizirali sljedeći ciljevi projekta:

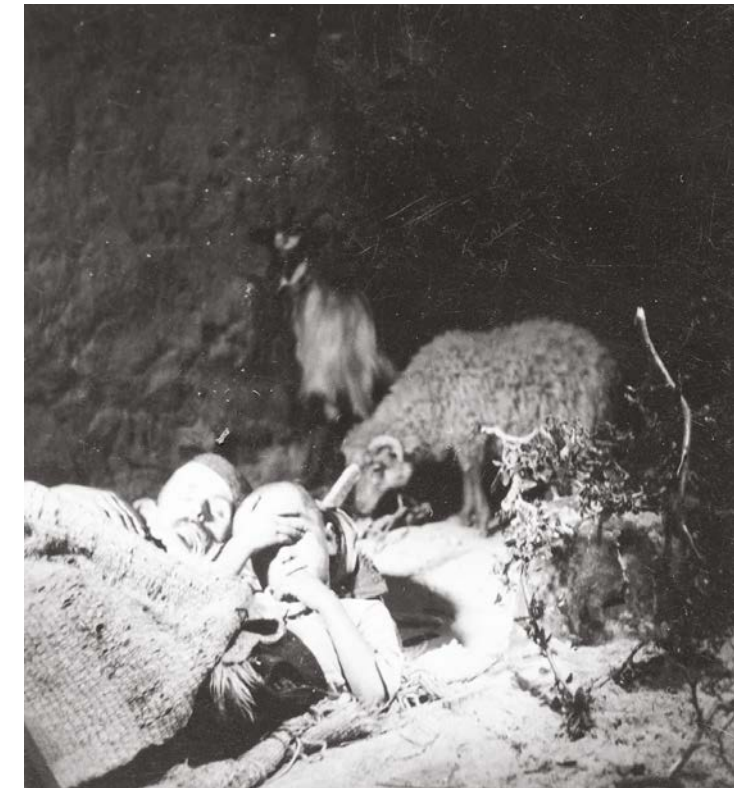
- ▶ povezati tri etnografska muzeja u Hrvatskoj putem zbirke gospodarstva
- ▶ utjecaj gospodarstva na transformacije različitih tipova obitelji, odnosno razvoj odnosa i radne dinamike unutar obitelji s obzirom na različite tradicijske gospodarske djelatnosti
- ▶ sličnosti i specifičnosti pojedinih grana gospodarstva i njihova etnografska interpretacija unutar različitih dijelova Hrvatske.

U konačnici projekt bi bio prezentiran izložbom u sva tri muzeja, u kojoj će glavni nositelji priča biti predmeti iste namjene pojedine grane gospodarstva iz različitih dijelova Hrvatske. Predmete ćemo kontekstualizirati kroz vrijeme, podneblje i obitelj.

Ukratko o zbirkama gospodarstva u trima muzejima

Zbirka tradicijskog gospodarstva u Etnografskom muzeju u Zagrebu

Zbirku čini oko 1500 predmeta tematski podijeljenih na sljedeće cjeline: sakupljaštvo (predstavljeno posudama izrađenim od kore drveta za sakupljanje šumskih plodova: bobica, gljiva i sl.), zatim stočarstvo, pčelarstvo, lov i ribolov, zemljoradnja, vinogradarstvo, maslinarstvo, voćarstvo i

Sl.1) Ljudi i životinje dijele isti prostor. Dinarsko područje oko 1930.te (Škola narodnog zdravlja "Andrija Štampar")

transport (kola i sanjke). Većina predmeta pripada razdoblju od polovice 19. do polovice 20.st., no oblicima odražavaju davnu prošlost osnovnih grana tradicijskog gospodarstva. Stočarstvo prezentiraju naprave za sputavanje stoke, klepke, zvona i pastirski štapovi dok su od poljodjelskog inventara, uz razne oblike motika, srpova, kosa, sječiva za obrezivanje i čišćenje korova, prikupljeni sanduci za čuvanje žitarica, žrvnjevi i stupe za mrvljenje zrnja te različiti oblici oraćih sprava: drvena rala, plužice i plugovi (drveni i noviji željezni). Vinogra-

darstvo i voćarstvo je zastupljeno posudama za transport grožđa i vina, tijeskovima za grožđe, podrumarskim priborom i posudama, alatom i priborom za njegovanje loze i voćaka te napravama za branje voća. Ribolov prezentiraju predmeti morskog i slatkovodnog ribarstva (drveni čun - monoksil, udice, osti, mreže, rasvjeta za noćni ribolov, zamke pletene od pruća ili ribarskog konca). Osim alata i pribora za morski ribolov, mediteransku gospodarsku kulturu ilustriraju i predmeti vezani uz uzgoj maslina i proizvodnju maslinova ulja (žrvnjevi, korita, drvene posude za taloženje, kamene posude za čuvanje ulja). Pčelarstvo je predstavljeno košnicama dubljenima u komadu drvenog debla, pletenih od pruća ili slame, izrađenih od dasaka te pčelarskim priborom.

Zbirka Gospodarstva u Etnografskom muzeju Istre / Museo etnografico dell Istria

Zbirku Gospodarstva čini 1331 predmet koji je u većoj mjeri lokalno stanovništvo izrađivalo i koristilo u svakodnevnim tradicijskim gospodarskim aktivnostima. Tako nailazimo na alate koji su se koristili i predmete koji su se proizvodili obradom drva i metala u stolarskim i kovačkim radionicama. Brojna su također oruđa te ostali predmeti i alati vezani uz lov i ribolov, stočarstvo, pčelarstvo, ratarstvo, vinogradarstvo, maslinarstvo. U zbirci Gospodarstvo zastupljeni su i razni zanati (kolarstvo, bačvarstvo, košaraštvo...). Osim toga, zbirka sadržava i predmete koji se odnose na poslove u industriji, od kojih valja izdvojiti rudarstvo, one koji se općenito odnose na prijevoz i promet te predmete koji nas upućuju i na suvremenije gospodarske trendove kao što je turizam.

Sl. 2) Sjekira za sječu stabljike kukuruza (EMZ ES 506)

Zbirka tradicijskog gospodarstva u Etnografskom muzeju Split

Zbirka tradicijskog gospodarstva u Etnografskom muzeju Split formirala se polovicom prošloga stoljeća kada kustosi počinju prikupljati i ne-tekstilne predmete, i to po načelu koje se odmaklo od nekadašnjeg dominantno estetskog zahtjeva. Ova Zbirka koja broji oko 450 inventarnih jedinica je jedna od rijetkih zbirki EMS-a koja sve do najnovijeg vremena, 21. stoljeća nije bila propisno stručno obrađena. Usto, jedina javna predstavljanja predmeta Zbirke odnose se na stalni postav iz 2001. godine, gdje su izloženi pojedinačni predmeti vezani uz obradu zemlje, te na dvije recentne izložbe o tradicijskom ribarstvu i maslinarstvu u Dalmaciji. Najveći broj predmeta ove zbirke odnosi se na predmete i alate koje je lokalno stanovništvo izradilo i koristilo u svrhu ribolova, slijede predmeti vezani uz stočarstvo, obradu zemlje, zatim pčelarstvo te maslinarst-

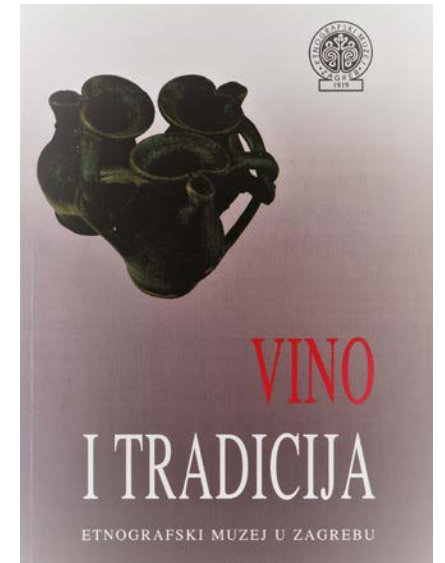
vo i vinogradarstvo. Predmeti koji se tiču zanatskog rada (primjerice košaraštva, opančarstva i sl.) nalaze se u Zbirci tradicijskog rukotvorstva s kojom je zbirka gospodarstva usko povezana.

Iz svega navedenoga možemo zaključiti kako zbirke gospodarstva svih triju muzeja sadrže predmete korištene u sljedećim tradicijskim gospodarskim granama: stočarstvo, pčelarstvo, sakupljaštvo, lov i ribolov, pčelarstvo, poljodjelstvo, vinogradarstvo i vinarstvo, voćarstvo, maslinarstvo i transport. S obzirom na lokalnu karakteristiku, Etnografski muzej Istre čuva i predmete korištene u industriji rudarstva, kao i one koji upućuju na jedan suvremeni oblik gospodarenja – turizam.

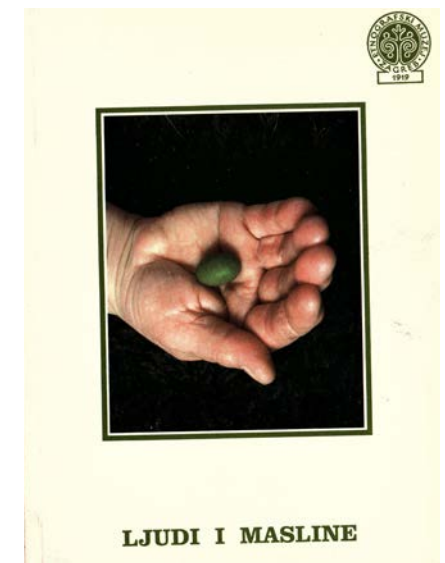
Pregled izložbi i postava o gospodarstvu i obitelji unutar tri etnografska muzeja u Hrvatskoj

Etnografski muzej u Zagrebu

Pregledavajući dokumentaciju i povijest izložbene djelatnosti Etnografskog muzeja u Zagrebu, vidljivo je kako je tema gospodarstvo bila zastupljena u jednom od prvih stalnih postava Muzeja, 1935. godine, no u postavima povremenih izložbi, koje su je trebale predstaviti sistematski, ona je još dugo bila zanemarivana. Predmeti su se pojedinačno izlagali najčešće prateći i dopunjujući neku od tema iz narodnog života. Tako je u periodu od 1925. do 1989. godine od ukupno 191 postavljene povremene izložbe, fundus ove zbirke prezentiran na samo šest izložbi. Sudjelujući godine 1935. svojim eksponatima u dijelu Ribarske izložbe Zagrebačkog zbora, Muzej je izložio ribarske sprave i pomagala. U postavima izložbi sa temama iz narodnog gospodarstva, u prostorijama Muzeja građa zbirke izlagana je tek mnogo kasnije: Od zrna do pogače (1977), Titov zavičaj (1977) u suradnji sa Slovenskim etnografskim muzejom iz Ljubljane, Etnografska prošlost Zagreba (1979), Iz narodne baštine Jadrana, 1981. – u Barceloni je 1984/1985 postavljena pod naslovom: Historia etnografica de l'Adriatic Iugoslau i Žumberak – život i kultura (1985). 1998. godine u Etnografskom muzeju je predstavljena izuzetno zanimljiva izložba o vinarstvu *Vino i tradicija* bogata informacijama o povijesti i podrijetlu hrvatske vitikulture, o

Sl. 3) Šestan, I. 1998. *Vino i tradicija*. Etnografski muzej, Zagreb. (katalog izložbe)

Sl. 4) Mileusnić, Z. i I. Šestan. 1994. *Ljudi i masline: izložba Etnografskog muzeja*. Etnografski muzej, Zagreb. (katalog izložbe)

različitim postupcima tijekom odabira zemljišta, sadnje, uzgoja, zaštite vinograda, te načinima dobivanja vina. Ova je djelatnost bila predstavljena predmetima iz fundusa Muzeja, a iz svega što nam je dostupno možemo pronaći podatke o dinamici pojedinih djelatnosti s obzirom na spol. Iako progovara o djelatnostima kojima su se ljudi bavili kako bi preživjeli, naglasak je stavljen na predmete koje su tijekom tih radnji koristili kao i sam tijekom radnji, dok su određena zaduženja i dinamika među ljudima koji su najčešće bili i članovi bliže ili dalje obiteljske zajednice spomenuti tek sporadično. Vrlo slično koncipirana je i izložba Ljudi i masline organizirana 1994. godine koja progovara o povijesti maslinarstva na našem području te važnosti ove gospodarske grane za opstanak ljudi u pojedinim hrvatskim regijama.

Dok je u gore navedenim izložbama naglasak najčešće stavljen na muške poslove, podatci o ženskim poslovima prezentirani su na izložbama Pučko stvaralaštvo hrvatske žene (1966) u suradnji sa knjižnicom Vladimir Nazor i Čuvajmo tradiciju naših žena (1975) postavljenu u dvije škole OŠ Pavao Lončarić i OŠ Vlado Prišlin.

Za temu koju obrađujemo u ovom projektu zanimljive su: međunarodna izložba s predmetima iz fundusa Etnografskog muzeja u Zagrebu Ljubav i brak (1975), zatim Mladenka u hrvatskim svadbenim tradicijama (1996), Narodna intima (1986) i Posmrtni običaji (1985). Iako ovdje ustvari ne doznajemo mnogo o radnjama vezanim uz određene gospodarske grane koje namjeravamo obrađivati, izložbe progovaraju o dinamici i odnosima unutar obitelji tijekom najvažnijih događaja u

Sl. 5) Nožno tiještenje maslina. Jesenice pokraj Omiša, 1954. (EMS A 899)

čovjekovu životu, svadba i smrt, koji kao predmeti etnoloških istraživanja predstavljaju tradicijske forme i obrasce simboličkog ponašanja.

Etnografski muzej Istre/Museo etnografico dell'Istria

U Etnografskom muzeju Istre/Museo etnografico dell'Istria kroz izložbene djelatnosti rijetko su bile zastupljene teme obitelji ili gospodarstva. Moguće je pretpostaviti da je razlog tome bio stalni postav koji je većim svojim dijelom prikazao upravo gospodarske djelatnosti. Prvenstveno su tu bile zastupljene grane: stočarstvo, ratarstvo i ribarstvo. Međutim svoj dio u postavu našli su i specijaliziranije grane poput vinarstva, maslinarstva i košaraštva. U sadašnjem postavu također postoji dio građe koji je prezentiran za posjetitelje a odnosi se na zanatske radionice: kovačnica, stolarija, te izrada bačava i kotača.

Novi stalni postav koji je u procesu realizacije, biti će predstavljen kroz 11 likova. Do sada ih je realizirano i predstavljano publici četiri (vinar iz Momjana, ribar iz Fažane, dijete iz Motovuna i lončarica iz Raklja). Od 11 likova njih 5 progovaraju o gospodarskim djelatnostima i to su vinar, ribar, zemljoradnik, rudar i turistički djelatnik. Iz samih tema/likova možemo zaključiti da se danas u našem Muzeju propituju teme poput djetinjstva i uloga žena u zanatstvu. Također biti će predstavljen i lik iseljenika koji je u svojoj specifičnosti uvijek

Sl. 7) Rastresanje dropa. Podšpilje na otoku Visu,

Sl. 6) Prijenos ribe. Komiža na otoku Visu, 1935. (EMS F-2742)

8) Fotografija izložbe **Čovjek i more: ribarstvo**, 2015.

bio u vezi s obitelji, i onom od koje odlazi i onu koju stvara na drugom kontinentu po uzoru na staru, ali i lik žene s Čićarije koja preuzima važnu gospodarsku ulogu u obitelji prvenstveno svojim trgovanjem.

Zadnja izložba iz produkcije našeg muzeja interpretira Osama (e) – Život naselja do tri stanovnika u Istri (2017) progovara o transformaciji obitelji od samo jednog ili dva člana te njihove gospodarstvene navike. Izložba S kampanje na polje znanja u zajedničkoj produkciji našeg i susjednog nam muzeja Grada Pazina 2016. godine

naznačuje upravo važnu promjenu unutar obitelji u prvoj polovici prošloga stoljeća kada se rad u polju mijenja s učenjem i odlaskom u školu. Odnosno kada dječja radna snaga polako nestaje. Izložbom Tržnica-trbuh grada (2016) naznačuje se osim same gospodarske djelatnosti – proizvodnje poljoprivrednih dobara i uloge žene u trgovini. Konkretizacija teme pčelarstva kao obiteljskog posla iskristalizirala se u izložbi Pčelarstvo – tihi zanat realiziranoj 2014. godine. Izložbu Veliže i deštini: Istra izvan Istre iz 2009. godine koja progovara o iseljenicima, možemo inkorporirati upravo u naše istraživanje jer su odlasci najčešće ekonomsko/

gospodarstveno motivirani a prouzrokuju nevjerojatne transformacije unutar obiteljskih odnosa i radnih uloga. Izložba Tkalci u Istri u kojoj se obrađuje zanat i sve što ide uz njega je bila realizirana 2004. godine, a kao zanimljivost možemo navesti da je u Istri ovaj posao bio gotovo isključivo muški.

Izložba Tradicionalna obrada drva u Istri koja se i danas nalazi u postavu je bila predstavljena 1989. godine. Narodni život Istre (1975) naslov je izložbe koja je bila otvorena povodom 30-godišnjice oslobođenja i 10-godišnjice međunarodne smotre folklor. Izložba sažeto predstavlja gospodarstva u Istri naglašavajući važnost stočarstva, obrade zemlje, vinogradarstva i maslinarstva, ali i ruktvorstva te izgled kuće i nošnje.

Etnografski muzej Split

U Etnografskom muzeju Split nisu provedena sustavna istraživanja teme obitelji sve od njegova osnutka, te posljedično nije priređena nijedna izložba koja bi predstavila ovaj kompleksan kulturni fenomen. Ipak, ne možemo reći da pojedine teme iz obiteljskog života kao što je privređivanje, muško-ženski odnosi, odnosi spram djece i drugo, nisu bile dotaknute, makar posredno. Primjerice, nedavno su priređene izložbe koje tematiziraju maslinarstvo te ribarstvo kao jedne od vodećih gospodarskih grana u Dalmaciji. Iako je žarište

Sl. 10) Krpanje mreže, Mošćenička Draga, 1984. (EMI/MEI FO 4322)

Sl. 9) Dimilica. Sv. Donat, Istra, 1915. (EMI/MEI E3035)

izložbe Slatko je med nije; grko je, pelin nije (2016) bilo na predstavljanju radnji koje imaju za cilj dobivanje maslinovog ulja, odnosno ulova ribe u izložbi Čovjek i more: ribarstvo (2014), u samim je procesima utkana slika rodno određenih zadaća i odnosa, pri čemu su muškarci donekle tradicijom određeni javnom domenom (dominantno muškom), dok je ženska sfera ona više vezana uz kuću, uz dom. Kao iskorak ocrtavaju nam se prilike na sjevernodalmatinskim otocima, gdje su žene (uglavnom u nedostatku muških članova) uz obveze odgoja djece i vođenje kućanstva prigrlile i dijapazon dominantno muških poslova te stvarale materijalna dobra.

Izložba Lijepe i bogate. Škrinje iz fundusa Etnografskog muzeja Split (2010) razotkriva škrinju kao jedinu materijalnu imovinu žene, koja se prenosi s koljena na koljeno i koja stoji u opreci s nekretninama koje su u vlasništvu muškaraca, te progovara i o dinamici obiteljskih odnosa prilikom obreda vjenčanja, unutar kojih škrinja (ispunjena predmetima ali i simboličkim značenjima) ima značajnu ulogu.

Sl. 11) Dva bata za tiješnjenje maslina, Labinština, 1961. (EMI/MEI FO 1026)

Izložba Teće, pjati i terine. Keramika iz zbirke Etnografskog muzeja Split (2013) implicira muškarce kao nositelje ovih zanimanja kojima su ostvarivali imovinsku korist, prvenstveno na sajmovima na kojima su prodavali svoje proizvode. Naspram toga, ženski je rad neizravno ocrtan u izložbama Bijelo na bijelom (2004) i Život na sjeveru Dalmacije: tekstilna građa sjeverne Dalmacije iz fundusa Etnografskog muzeja Split (2009). Izložba Povismo i sukno. Kaštelansko tradicijsko ruho (2015) zanimljiva nam je zbog predstavljanja uloge žena u rukotvorstvu područja Kaštela, načina uvođenja djece u tkalačko umijeće, ali i rodnih iskoraka u vidu pojedinaca-muškaraca koji su se iskazali kao vrsni tkalci.

Nešto veći interes djelatnika EMS-a izazvala je tema djetinjstva, što se očituje u dvije priređene izložbe: Dite u pučkoj

kulturi Dalmacije (2008) i OdraSTanje 60-ih & 70-ih (2016). Prva izložba daje uvid u običajne prakse razdoblja trudnoće i poroda te odrastanja u Dalmaciji od kraja 19. stoljeća naovamo, dok se recentnija izložba bavi višestrukim aspektima odrastanja u Splitu u sedmom i osmom desetljeću 20. stoljeća.

Rezultat dosadašnjeg istraživačkog rada

Prema navedenim popisima izložbi možemo zaključiti kako u muzejima o kojima govorimo nije bila priređena izložba koja se tematski fokusirala na procese i dinamiku obiteljskih odnosa s obzirom na djelatnosti koje su pojedini članovi i članice određene obitelji obavljali. Drugim riječima, nije bilo izložbe koja je eksplicite tematizirala različite tradicijske ili suvremene gospodarske grane kao moduse svakodnevnog življenja ili preživljavanja unutar većih ili manjih obiteljskih zajednica, posebice se fokusirajući na podjelu poslova unutar obitelji, njezine dinamične procese i transformacije. Također možemo zaključiti da su se dijelovi zbirke gospodarstva u našim muzejima predstavljali sporadično kao dio stalnog postava ili tematske izložbe, ipak nikad nije bila učinjena komparativna analiza niti suradnja između etnografskih muzeja

s obzirom na odabrane teme. Upravo u ovom segmentu vidimo poseban značaj ovoga rada.

Rasprava – muški rad / ženski rad

Na kraju, želimo afirmirati ženski rad u svim gospodarskim, prvenstveno smatranim muškim djelatnostima gdje je ženski rad bio marginalan i logistički jer su one bile negdje drugdje, unutar obitelji, u kući. Žene filigranara koje pripremaju srebrne žice za rad, žene poljoprivrednika koje nose objed u područje rada, na polje. Žene i djeca koje beru masline ili samo dolijevaju toplu vodu pri nožnom tiještenju maslina, žene pri berbi grožđa koje spremaju posude... I na samom kraju želimo spomenuti kako se upravo nas tri žene/kustosice hvatamo u „koštac“ i interpretiramo zbirku koja se bavi kontekstualizacijom tradicionalno smatranih „muškim poslovima“ i predmetima koji nemaju estetsku vrijednost, već predstavljaju grubu sur-ove realnost koju su, stereotipno gledano, gradili muškarci. Možda baš zato što smo žene (a možda i ne) odlučile smo svoje zbirke gospodarstva pogledati kroz prizmu obitelji i dati glas svim njezinim članovima, od onih najmlađih do najstarijih, promatrajući ih sve kao aktivne subjekte u razvoju društva. ☉

Literatura

- ▶ Acalija, S. i S. Ivančić. 2015. *Povismo i sukno. Kaštelansko tradicijsko ruho. Etnografski muzej Split, Split.*
- ▶ Alujević, M., i V. Premuž-Dipalo. 2008. *Dite u pučkoj kulturi Dalmacije. Etnografski muzej Split, Split.*
- ▶ Benc, K. 1977. *Gospodarstvo, proizvodnja tekstila i narodna nošnja. U: Šikić M. (ur.) Titov zavičaj. Etnografski muzej – Zagreb i Slovenski etnografski muzej, Zagreb.* ↓

Literatura

- ▶ Đaković, B. 1985. *Posmrtni običaji i obredi. Etnografski muzej, Zagreb.*
- ▶ Erlich, Vera S. 1964. *Porodica u transformaciji. Studija u tri stotine jugoslavenskih sela. Naprijed, Zagreb.*
- ▶ Francetić, M. 1989. *Tradicionalna obrada drva u Istri, Centar za kulturu i obrazovanje, Pazin.*
- ▶ Gjetvaj, N. 1977. *Od zrna do pogače. Etnografski muzej, Zagreb.*
- ▶ Gjetvaj, N. 1979. *Etnografska prošlost Zagreba. Etnografski muzej, Zagreb.*
- ▶ Ivančić, S. i I. Jakšić. 2009. *Život na sjeveru Dalmacije: tekstilna građa sjeverne Dalmacije iz fundusa Etnografskog muzeja Split. Etnografski muzej Split, Split.*
- ▶ Jakšić, I. i I. Vuković. 2016. *Slatko je, med nije; grko je, pelin nije. O kulturi masline i maslinovom ulju u Dalmaciji. Etnografski muzej Split, Split.*
- ▶ Kocković Zaborski, T. i I. Šarić Žic. 2016. *Tržnica trbuh grada, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Etnografski muzej Istre, Rijeka.*
- ▶ Margetić, M. i M. Zidarić. 2016. *S kampanje na polja znanja, Etnografski muzej Istre, Pazin.*
- ▶ Marvinac, D. i I. Orlić. 2014. *Pčelarstvo – tihi zanat: Između tradicije i suvremenosti, Etnografski muzej Istre/Museo etnografico dell' Istria, Pazin.*
- ▶ Mileusnić, Z. i I. Šestan. 1994. *Ljudi i masline: izložba Etnografskog muzeja. Etnografski muzej, Zagreb.*
- ▶ Nikočević, L. (et.al.) 2004. *Tkalci u Istri, Etnografski muzej Istre, Pazin*
- ▶ Nikočević, L. (et.al) 2010. *Veliže&deštini, Etnografski muzej Istre, Pazin*
- ▶ Orlić, I. 2016. *Osama(e) Život naselja do tri stanovnika u Istri, Etnografski muzej Istre/Museo etnografico dell' Istria, Pazin.*
- ▶ Premuž-Đipalo, V. 2016. *OdraSTanje 60-ih & 70-ih. Etnografski muzej Split, Split.*
- ▶ Radauš Ribarić, J. 1975. *Narodni život Istre, ARTO, Zagreb.*
- ▶ Šestan, I. 1998. *Vino i tradicija. Etnografski muzej, Zagreb.*
- ▶ Vitez, Z. Antoš i Biškupić-Bašić, I. 1996. *Mladenka u hrvatskim svadbenim tradicijama. Etnografski muzej, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb.*
- ▶ Vojnović-Traživuk, B. 2010. *Škrinje iz fundusa Etnografskog muzeja Split. Etnografski muzej Split, Split.*
- ▶ Vojnović-Traživuk, B. 2013. *Teće, pjati i terine. Keramika iz zbirki Etnografskog muzeja Split. Etnografski muzej Split, Split.*
- ▶ Vranić, I. 2004. *Bijelo na bijelom. Etnografski muzej Split, Split.*
- ▶ Vrtovec, I. (ur.) 1986. *Narodna intima. Etnografski muzej u Zagrebu. Zagreb.*
- ▶ Vuković, I. 2014. *Čovjek i more: ribarstvo. Predmeti skupine ribarstva iz fundusa Etnografskog muzeja Split. Etnografski muzej Split, Split.*

MARIN PINTUR

Hrvatski muzej turizma, Park Angiolina 1, Opatija / Croatian Museum of Tourism

▶ Projekt "Grad gost u Hrvatskom muzeju turizma"

Hrvatski muzej turizma, koji je specijalizirana muzejska ustanova nacionalne razine koja prikuplja, čuva, istražuje i prezentira materijalnu i nematerijalnu baštinu turističkog sadržaja., pokrenuo je u 2017.godini projekt "Grad gost u Hrvatskom muzeju turizma". Osnovna ideja ovog projekta jest da se u Opatiji, gradu koji predstavlja nukleus turističkih početaka u Hrvatskoj, predstave gradovi i manja mjesta na čiji je razvoj presudno utjecao razvitak turističke djelatnosti. Potrebno je podsjetiti se kako je nastajao i razvijao se turizam u Hrvatskoj koji je danas postao naša glavna gospodarska grana. Kvalitetu pro-

jekta je prepoznalo i Ministarstvo kulture koje je izdvojilo određena sredstva za financiranje projekta. Projekt, čiji je autor dokumentarist Marin Pintur, ukazati će na sličnosti i razlike u nastajanju i razvitku turizma na hrvatskom prostoru. Tijekom ove, početne godine, u Hrvatskom muzeju turizma su se predstavili Cres s izložbom "Pozdrav iz Cresa", Lošinj s izložbom "Lošinjski hoteli, pansioni i lječilišta 1887. – 2012" i Baška s izložbom o počecima i razvoju turizma u tom mjestu na otoku Krku. Plan je da se projekt nastavi i dalje, te su u tom smjeru već pokrenuti određeni dogovori sa zainteresiranim institucijama.

The project of the guest city at the Croatian Museum of Tourism

The Croatian Museum of Tourism, a specialized museum of national level that collects, conserves, explores and presents the material and immaterial heritage of tourist content, launched during 2017. the project "Guest City at the Croatian Museum of Tourism".

The basic idea of this project is that in Opatija, the city that represents the nucleus of tourist beginnings in Croatia, the cities and smaller places are presented, whose development has crucially influenced the development of tourist activity. It should be recalled how tourism in Croatia developed and today has become our main economic branch. The quality of the project was also recognized by the Ministry of Culture, which allocated certain funding for the project.

The project, written by documentary Marin Pintur, will point to similarities and differences in the emergence and development of tourism in Croatia.

During this initial year at the Croatian Museum of Tourism, Cres was presented with the exhibition "Greeting from Cres", Lošinj with the exhibition "Lošinj Hotels, Pensions and Spas 1887 - 2012" and Baška with the exhibition on the beginnings and development of tourism in this place at island of Krk.

The plan is for the project to continue, and in that direction already initiate certain agreements with the interested institutions.

UVOD:

Hrvatski muzej turizma, koji je specijalizirana muzejska ustanova nacionalne razine koja prikuplja, čuva, istražuje i prezentira materijalnu i nematerijalnu baštinu turističkog sadržaja., pokrenuo je u 2017. godini projekt "Grad gost u Hrvatskom muzeju turizma".

Osnovna ideja ovog projekta jest da se u Opatiji, gradu koji predstavlja nukleus turističkih početaka u Hrvatskoj, predstave manji gradovi i mjesta na čiji je razvoj presudno utjecao razvitak turističke djelatnosti. Potrebno je podsjetiti se kako je nastajao i razvijao se turizam u Hrvatskoj koji je danas postao naša glavna gospodarska grana. Na ovaj način se Hrvatski muzej turizma kvalitetnije približava drugim dijelovima Hrvatske, a odabrana mjesta imaju priliku promovirati svoju kulturu i turističku ponudu kroz izložbu u Opatiji.

Kvalitetu projekta je prepoznalo i Ministarstvo kulture koje je izdvojilo određena sredstva za financiranje projekta.

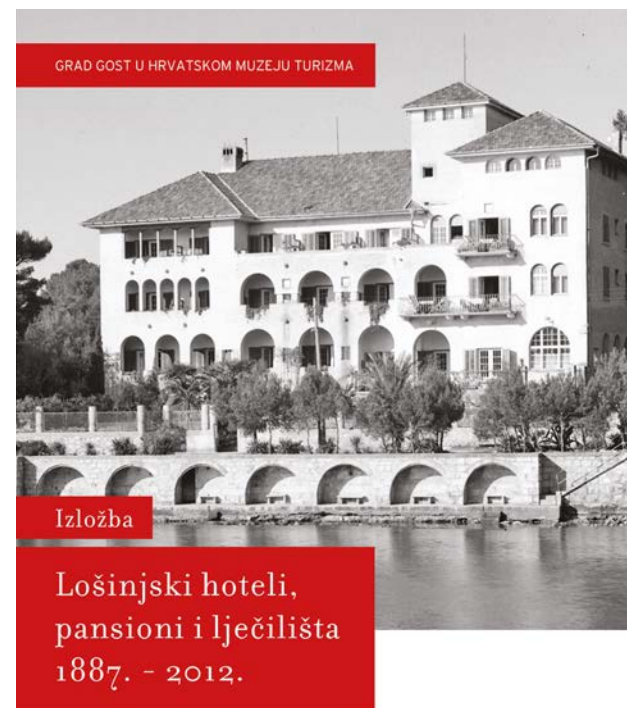
Tijekom ove, početne godine, u Hrvatskom muzeju turizma su se predstavili Cres s izložbom "Pozdrav iz Cresa", Lošinj s izložbom "Lošinjski hoteli, pansioni i lječilišta 1887. - 2012" i Baška s izložbom o počecima i razvoju turizma u tom mjestu na otoku Krku.

Plan je da se projekt nastavi i dalje, te su u tom smjeru već pokrenuti određeni dogovori sa zainteresiranim institucijama.

Plakat izložbe „Lošinjski hoteli, pansioni i lječilišta 1887. - 2012.“

Pozivnica za prvu izložbu u sklopu projekta, „Pozdrav iz Cresa“

19.05. - 09.07.2017.

Hrvatski muzej turizma
Vila Angiolina, Opatija
radno vrijeme 10 - 20h
www.hmt.hr

11. - 14. 10. 2017. | Vukovar

Do 30. listopada izložba fotografija i dokumenata u »Šporeru«

Turistička Baška »gostuje« u Hrvatskom muzeju turizma

OPATJIA ► U organizaciji Hrvatskog muzeja turizma, u umjetničkom paviljonu »Juraj Šporer« otvorena je izložba »Z počeci i razvoj turizma u Baški«. Izložba fotografija i dokumenata koji govore o turističkoj prošlosti Baške, dio je ove godine pokrenutog serijala »Grad gost u Hrvatskom muzeju turizma«. Osnovna ideja ovog projekta, pojamila je ravnateljica Hrvatskog muzeja turizma Gabrijele Krmpotić Kos, jest da se u Opatiji, gradu koji predstavlja nukleus turističkih početaka u Hrvatskoj, predstave mjesta na čiji je razvoj presudno utjecao razvitak turističke djelatnosti, upravo poput Baške.

Izložba o turističkoj povijesti Baške

otvarami izložbu u Šporeru, načelnik Općine Baška Toni Jurančić podsjetio je na povijesne okolnosti s početka 20. stoljeća kad se u Baški rodio turizam. Naime, kazao je Jurančić, bilo je to 1904. godine kad je grupa entuzijasta iz Baške osnovala Društvo za poljepljanje mjesta, čiji je prvi predsjednik bio Jure Barbačić, te su se počela prikupljati sredstva za uređenje kupališta i kupaonske zgrade.

— Baška oduvijek živi za turizam, vjerujem da će tako i ostati. Nekoć je doduše to bio lječilišni turizam,

danas je to obiteljski. Doduše, možda je turizam u Baški poprimio masovne dimenzije, ali to je tako u današnjem svijetu, u kojem svi žele obarati rekorde. Tako i Baška očekuje svog milijantog gosta, vjerujem da će to biti već u listopadu — dočarao je Toni Jurančić. Prema riječima načelnika, Baška danas ima 1.700 stanovnika, dok se ljeti taj broj penje na 20. tisuća, što najbolje dočarava razmjere turizma. Izložba »Z počeci i razvoj turizma u Baški« će se, uz besplatan ulaz, moći razgledati od 5. do 30. listopada, svakim danom od 10 do 20. Autor projekta »Grad gost u Hrvatskom muzeju turizma«, ali i ove izložbe, dokumentarist je Hrvatskog muzeja turizma Marin Pintur.

S. BRAJČIĆ

Novinski izvještaj s otvorenja izložbe „Grad gost, Baška - otok Krk“, Novi list, 13. listopada 2017.

MATERIJAL I METODE

Ideja o pokretanju projekta ovakve vrste je postojala već nekoliko godina, ali prvi koraci u realizaciji su pokrenuti u ljeto 2016. godine s kontaktiranjem muzejskih ustanova i/ili turističkih zajednica u mjestima koje smo željeli ugostiti. Vizija mi je bila da se u Hrvatskom muzeju turizma, kao muzeju nacionalne razine, predstave određena manja mjesta, ali koja imaju bogatu tradiciju i povijest turizma. Poslani su upiti za suradnju u deset različitih mjesta. Neki nisu bili zainteresirani, s nekima se nismo uspjeli uskladiti, te su na kraju za predstavljanje u ovom projektu u 2017. godini odabrani Cres, otok Lošinj i Baška. U slučaju Cresa i otoka Lošinja, velika prednost je bila što su obje lokalne ustanove, Creski muzej i Lošinjski muzej imale već spremne izložbe koje su, barem djelo-

mično, obradile temu razvoja turizma u njihovom mjestu.

Izložba o Baški na otoku Krku je autorska izložba dokumentarista Hrvatskog muzeja turizma i autora ovog projekta, Marina Pintura. Istraživački rad na ovoj izložbi je uključivao usku suradnju s Općinom Baška i Turističkom zajednicom Općine Baška te nekoliko odlazaka u Bašku i detaljno pretraživanje bogate arhive koja se uglavnom nalazi u prostorima Turističke zajednice. U navedenoj arhivi, te dijelom u lokalnom Zavičajnom muzeju Baška se pronašla stvarno vrijedna građa s početka 20. stoljeća kada se i počeo razvijati organizirani turizam u Baški. Svi predmeti su popisani i fotografirani. Osim toga, u Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci sam pretraživao novine i časopise iz prve polovice 20. stoljeća u kojima se spominje bašćanski turizam, te je i to u obliku skeniranih materijala bilo postavljeno na izložbi.

Razglednica iz fundusa Hrvatskog muzeja turizma izložena na izložbi „Grad gost, Baška - otok Krk“, HMT 2152

Ove tri izložbe je ukupno razgledalo 5934 posjetitelja, i to „Pozdrav iz Cresa“ 734, „Lošinjski hoteli, pansioni i lječilišta 1887.-2012.“ 3328, a „Grad gost, Baška - otok Krk“ 1872 posjetitelja.

Projekt je privukao i solidnu medijsku pažnju, što je rezultiralo s ukupno 19 članaka u novinama ili na portalima, tri sudjelovanja u radio emisijama, te dva priloga emitirana na Hrvatskoj televiziji.

REZULTATI

U suradnji s Creskim muzejom, u vili Angiolini Hrvatskog muzeja turizma je postavljena izložba "Pozdrav iz Cresa - razglednice i grafike iz zbirke Damira Kovača", od 30. ožujka do 21. svibnja 2017. Na izložbi se moglo vidjeti oko 140 razglednica i osam grafika Cresa. Najstarije razglednice datiraju iz 1890-ih godina, a većina ih pripada tzv. zlatnom dobu (do 1918.). Izložba i monografija o razglednicama dr. Kovača daje nam uvid u stotinu godina povijesti mjesta koje je nedavno obilježilo 170. obljetnicu turizma, tako da ne čudi da se razglednice s motivom Cresa pojavljuju već krajem 19. stoljeća, paralelno s razglednicama drugih popularnih destinacija na jadranskoj obali.

Druga izložba u sklopu projekta je bila "Lošinjski hoteli, pansioni i lječilišta 1887. - 2012", također u vili Angiolini, od 19. svibnja do 01. listopada 2017. Otok Lošinj ima vrlo bogatu povijest turizma, posebno zdravstvenog. Počeci i razvoj turizma su bili vrlo slični s onim u Opatiji, pa je Opatija i prikladno mjesto za gostovanje navedene izložbe.

Preporuka za posjet izložbi „Pozdrav iz Cresa“, Novi list, 12. travnja 2017.

Fotografija s otvorenja izložbe „Pozdrav iz Cresa“ koje je uveličala ženska klapa Teha iz Cresa.

Na samoj izložbi naglasak je stavljen na prvo razdoblje lošinjskog turizma (do početka Prvog svjetskog rata), kada su turistički objekti bili otvoreni tijekom čitave godine, nudeći gostima liječenje i kupanje na visokom nivou. Izložba je popraćena opsežnim dvojezičnim katalogom u kojem su obrađena 54 turistička objekta u Velom Lošinju, Malom Lošinju i na Čikatu, i to od prvog hotela Vindobona u Malom Lošinju iz 1887. do rekonstrukcije hotela Punta u Velom Lošinju.

Glavni preduvjet turističkog razvoja otoka Lošinja je lošinjska klima, koja je zahvaljujući sustavnim meteorološkim istraživanjima prof. Ambroza Haračića objavljenima u brojnim austrijskim časopisima tijekom 80-ih godina 19. st, u stručnim krugovima prepoznata kao potencijalno ljekovita, u što su se kasnije osobno uvjerali i poznati bečki liječnici Leopold Schröter i Conrad Clar. Ubrzo (1886.) s radom počinje Društvo za pošumljavanje i poljepšavanje, te godinu kasnije Turističko društvo u Malom Lošinju. 1888. godine izdan je prvi turistički vodič Lošinja. Snažan poticaj popularizaciji Lošinja kao destinacije dolazi od pripadnika carske obitelji. Tako su Lošinj posjećivali nadvojvoda Karlo Stjepan, prijestolonasljednik Rudolf, nadvojvoda Franjo Ferdinand, a u više navrata dolazio je i sam car Franjo Jo-

Projekt „Grad gost u Hrvatskom muzeju turizma“ je došao do posljednje etape za 2017. godinu. Nakon što su svoju bogatu povijest turizma predstavili Cres i otok Lošinj, vrijeme je za još jedno mjesto s kvamerskih otoka, Bašku na otoku Krku.

Još je Alberto Fortis u svom slavnom djelu „Put po Dalmaciji“ ovako opisivao Bašku:

„Baška je veliko mjesto na istočnoj obali otoka, na nižem kraju lijepe plodne doline koju natapa stalan potok i koju slijeva i zdesna ograđuju vrlo visoka i strma mramorna brda. Bašćanska dolina duga je sedam milja; ona se malo-pomalo diže prema brdima na zapadu i tvori lijep prizor kada se gleda bilo s vrhova, bilo s mora. Bašćani su marljivi i vješti domaćini, a proizvodi njihove doline iznimni su u svojim vrstama. Vino je vrsne kakvoće, jer je tlo tanko i šljunkovito, a ravnica topla i zaštićena od sjevernih vjetrova. Selo Baška jesensko je stjecište glavnih građana Krka i susjednoga grada Senja koji dolaze uživati u divotama krajobraza; ona se može nazvati hrvatskom Brentom.“

Izložba prikazuje početke turizma u Baški, a za službeni početak se uzima godina 1904., te njegov razvoj, sve do početka Drugog svjetskog rata. Ideju o Baški kao turističkom odredištu osmislili su bašćanski poduzetnici koji su na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće živjeli van svog rodnog mjesta, prije svega na Sušaku i u Rijeci. Osnovano je Društvo za poljepšanje mjesta, te su se počela prikupljati sredstva za uređenje kupališta i kupališne zgrade. Jedna od osnovnih ideja je bila pretvoriti Bašku u „čisto slavensko morsko kupalište“, u čemu je uvelike pomogla suradnja s Emilom Geistlichom, tehničkim direktorom jedne praške tiskare. Ubrzo su Bašku počeli posjećivati mnogobrojni gosti iz Češke, a neraskidiva veza Baške i Češke traje i danas.

Desetljeća su prolazila, ratovi su vođeni, mijenjale se se države i sustavi, mijenjala se i struktura gostiju, ali konstanta je da je Baška već više od 110 godina omiljena destinacija mnogih stranih i domaćih gostiju.

Jedan od izložbenih panoa na izložbi o povijesti turizma u Baški

sip, ponekad u pratnji supruge Elizabete (poznatije kao princeze Sissi), a ponekad u pratnji ljubavnice Katarine Schratt.

Opatija je službenim klimatskim lječilištem proglašena u ožujku 1889., a Lošinj tri godine kasnije. U rujnu 1892. godine Mali i Veli Lošinj proglašeni su zimskim klimatskim lječilištima i oporavilištima, a cijela lječilišna djelatnost stavljena je pod nadzor i upravu lječilišne komisije (Kurkomission). Lječilišna sezona trajala je od 1. listopada do 31. svibnja.

Poznato je da se početkom 20. stoljeća počinje intenzivnije razvijati i ljetni kupališni turizam, a što se tiče Lošinja, prekretnica je bila gradnja kupališta i novih turističkih objekata na Čikatu. Kupalište Čikat otvorilo se 1902. godine s prvih 20 kabina, a nadograđuje se sve do 1911. kada ima čak 200 kabina.

Lošinj je u predratnom razdoblju turistički živio kroz cijelu godinu, a vrhunac je postignut 1913. godine s 8427 posjetitelja i 250 tisuća noćenja. Uspon lošinjskog turizma naglo zaustavljava Prvi svjetski rat.

Posljednja, treća izložba, u sklopu ovog projekta tijekom 2017. godine je „Grad gost, Baška - otok Krk“, realizirana u Umjetničkom paviljonu „Juraj Šporer“ od 05. do 30. listopada 2017. godine. Autor izložbe je dokumentarist Hrvatskog muzeja turizma Marin Pintur.

Za službeni početak organiziranog turizma u Baški se uzima 11. srpnja 1904. godine kada je odobren rad Društva za poljepšanje mjesta i

mjestne čistoće kojeg su osnovali baščanski poduzetnici iz Rijeke i Sušaka. Svrha Društva je bila da „mjesto poljepša, ne samo u mjestu već i izvan mjesta, tako da bi po mogućnosti s vremenom moglo doći do kupališta, čime bi se mnogo koristilo našem narodu.“

Društvo je 1907. godine pokrenulo prikupljanje sredstva potrebnih za uređenje kupališta i kupališne zgrade na predjelu Pirnice. Za tu se svrhu tiskalo 500 dionica po 25 kruna. Jedna od glavnih težnji osnivača Društva je bila da osnovano kupalište bude „prvo čisto slavensko kupalište na Jadranu“. Što se tiče prodaje dionica, ona je išla vrlo uspješno te je u svibnju 1908. godine svečano otvorena kupališna zgrada s 18 kabina, a godinu kasnije zgrada je nadograđena s još 18 kabina.

Jedan od, kasnije će se pokazati, najvažnijih događaja u povijesti baščanskog turizma dogodio se 1909. godine kada je u Bašku, ponukan člankom u praškim novinama Narodny listy, došao Emil Geistlich, tehnički direktor jedne praške tiskare. On je ubrzo uspostavio suradnju s voditeljima Društva za poljepšanje mjesta i odmah krenuo u akciju te potpisao ugovor s kojim je dobio punomoć za prodaju ograničenog broja dionica u Češkoj.

Geistlicha je vodio i motiv „čisto slavenskog morskog kupališta“, s obzirom na političku situaciju u kojoj su dominantnu riječ imali Austrijanci i Mađari. Istovremeno je razmišljao o mnogim idejama koje bi trebale unaprijediti Bašku kao poželjnu destinaciju, poput nabavke hrane koja odgovara gostima iz Češke, nabavke voća, piva i leda i sl.

Već 1910. godine, Bašku je posjetilo 600 čeških gostiju, a Geistlich je godinu kasnije otvorio i Hotel Baška, tada četvrti hotel u Baški, a prvi u vlasništvu stranca. Ukupno je imao 32 sobe s 80 kreveta. Emil Geistlich je i autor slogana za svoj hotel, ali koji se i danas koristi: „Z pokoje rovnou do more“ - „Iz sobe ravno u more“.

Sve učestalijim upisom dionica i dolascima čeških turista postalo je jasno da će tu suradnju trebati zakonski urediti, pa je 1910. godine osnovana kupališna zadruga Hrvatsko-češko morsko i klimatično kupalište Baška. Predsjednik Hrvatsko-češkog morskog i klimatičnog kupališta Baška je bio Fran Katarinić, učitelj iz Baške.

Zadruga je bila vrlo aktivna i uspješna na uređenju plaže, upravljanju kupalištem, poboljšanju infrastrukture, uređenju okoliša, organizaciji vožnji barkama, gradnji novih turističko-ugostiteljskih objekata...

Geistlich je provodio i opsežnu propagandu za Bašku prije početka Prvoga svjetskog rata. Tako je tijekom 1913./14. izdao u Pragu devet brojeva časopisa „Baška“ u kojima su objavljivani razni članci, priče, zagonetke, pjesme vezane uz Bašku i slično.

1914. godine svi smještajni kapaciteti su bili rezervirani, a gosti su počeli dolaziti već u travnju. Očekivano, najveći broj je bio Čeha, a dolazili su i Hrvati, Slovenci i Poljaci. Može se reći da je ideja o slavenskom kupalištu ostvarena. Nažalost, razvoj je naglo prekinut početkom Prvog svjetskog rata. Iako, mora se spomenuti da je entuzijastični Emil

Geistlich i tijekom rata reklamirao Bašku putem prospekata u kojima je naglašavao da tamo nema rata. Njegov hotel Baška je opljačkan i uništen, od kupališnih kabina su napravljene konjušnice. Stanje stagnacije i neizvjesnosti potrajalo je do 1921. kada su talijanski okupatori napustili otok.

Baška se počela oporavljati od ratnih događanja, te se krenulo s kapitalnim ulaganjima. Tako su 1929. godine puštene u rad električna centrala i vodovod na koji su priključeni sva domaćinstva i hoteli. Sve je to rezultiralo povećanjem broja posjetitelja, tako je npr. 1929. godine Bašku posjetilo skoro tri puta više gostiju nego 1921. Međutim, promijenila se nacionalna struktura gostiju. Za razliku od 1921. kad su Česi činili 95% gostiju, 1929. su činili 29%.

Baška je između dva svjetska rata imala sedam hotela - Kvarner, Baška, Velebit, Volarić, Grandić, Triglav i Europa, te četiri pansiona i restauranata - Slovenac, villa Ruža, Praha i K Zvezdi. S vremenom se to pokazalo nedostatnim, pa su hoteli Velebit, Volarić i Grandić nadograđeni.

Važno je spomenuti i osnivanje Kupališnog povjerenstva krajem 1928. koje je vodilo brigu o svim poslovima vezanim uz turizam, poput naplaćivanja boravišne pristojbe, zapošljavanja osoblja, uređivanje mjesta, organizacije zabavnih događanja, vođenje statistike o posjetama... Članovi Kupališnog povjerenstva bili su općinski načelnik, sreski i sanitetski referent, općinski liječnik, ravnatelj kupališnih uredaba, dva općinska odbornika, pet mještana i zastupnik gostiju.

S promjenom političkih okolnosti, te povećanjem broja drugih stranih gostiju, ne samo Čeha, Hrvatsko-češko morsko i klimatično kupalište je postalo nepotrebno. Nakon 25 godina djelovanja, Društvo je ugašeno 31. kolovoza 1935. godine.

Dio postava izložbe „Grad gost, Baška - otok Krk“ u Umjetničkom paviljonu „Juraj Šporer“

RASPRAVA

Projekt „Grad gost u Hrvatskom muzeju turizma“ je u svojoj prvoj godini izvođenja opravdao namjenu i očekivanja. Glavni ciljevi su da se Hrvatski muzej turizma koji je nacionalni muzej, iako sa sjedištem u Opatiji, približi, predstavi i promovira diljem Hrvatske, te da neka, posebno manja mjesta, predstave svoju kulturu, baštinu i turizam u poznatim izložbenim prostorima u Opatiji. Želja autora je da se projekt nastavi, a u prilog tome ide i podatak da je za 2018. godinu svolju za suradnjom s Hrvatskim muzejom turizma pokazalo čak sedam mjesta. ☺

Literatura

- ▶ *Govič, V. i I. Dlaka, 2012., Lošinjski hoteli, pansioni i lječilišta 1887.-2012, Lošinjski muzej, Lošinj.*
- ▶ *Pozdrav iz Cresa : razglednice i grafike iz zbirke Damira Kovača, Creski muzej, Cres, 2016.*
- ▶ *Šale, M. i Pavlović, M. 2004., 100 godina turizma u Baški, Turistička zajednica Općine Baška, Baška.*

ZAHVALE

Na suradnji na ovom projektu zahvaljujem se Creskom muzeju i ravnateljici gđi. Jeleni Dunato, Lošinjskom muzeju i ravnateljici gđi. Zrinki Ettinger Starčić, Općini Baška i načelniku Općine g. Toniju Juraniću, Turističkoj zajednici Općine Baške i direktorici gđi. Ivani Kovačić, gđi. Majdi Šale, g. Miroslavu Pavloviću, Ministarstvu kulture, Gradu Opatiji, te kolegama iz Hrvatskog muzeja turizma.

MAŠA HRUSTEK SOBOČAN

**Muzej Međimurja Čakovec, Trg Republike 5, Čakovec /
Museum of Medjimurje Čakovec**

- ▶ Projekt pHisCulture u međumuzejskoj i međudržavnoj suradnji Muzeja Međimurja Čakovec (HR) i Pomurskog muzeja Murska Sobota (SLO)

Muzej Međimurja Čakovec pokrenuo je i proveo projekt pHisCulture, djelomično financiran od strane EU. Na projektu su osim vodećeg partnera Muzeja Međimurja sudjelovali i: Pomurski muzej Murska Sobota iz Slovenije, Gospodarska škola iz Čakovca i Srednja škola Prelog. Muzejski stručnjaci udruženi s profesorima i učenicima srednjih strukovnih škola zajednički su znanstveno i praktično istražili i rekonstruirali vremenski period Fin de siècle u Čakovcu i Mur-

skoj Soboti. Projekt je rezultirao dvjema izložbama i dodatnim programom u vidu cjelodnevnih edukacija i konkretnog sudjelovanja profesora i učenika navedenih škola u javnoj prezentaciji perioda putem modne revije replika povijesnih kostima i kulinarske prezentacije starih jela prema istraženim receptima tog razdoblja. Projekt se pokazao uspješnim i jedinstvenim u kombinaciji međumuzejske, međuinstitucionalne i međudržavne suradnje.

Project pHisCulture in inter-museum and inter-state cooperation of the Museum of Medjimurje Čakovec (CRO) and Pomurje Museum Murska Sobota (SI)

The Museum of Medjimurje Čakovec from Croatia has launched and implemented the project pHisCulture, which was partly financed by the EU. Apart from the leading partner of the Museum of Medjimurje, the project partners were: the Pomurje Museum Murska Sobota from Slovenia, the School of Economics in Čakovec and the Prelog High School from Croatia. Museum experts associate with teachers and students of secondary vocational schools have jointly and scientifically investigated and reconstructed the time period of the Fin de Siècle in Čakovec and Murska Sobota. The project resulted in two exhibitions and additional programs in the form of education and participation of professors and students of the aforementioned schools in the public presentation of the period through a fashion show of historical costume replicas and culinary presentations of the old dishes according to historical recipes. The project proved to be a successful and unique combination of inter-museum, inter-institutional and inter-state cooperation.

SANJA ACALIJA

Muzej grada Kaštela, Dvorac Vitturi, Lušiško Brce 5, Kaštel Lukšić /
Kaštela Municipal Museum

► Izložba „Povismo i sukno – kaštelansko tradicijsko ruho“

Izložba Povismo i sukno – kaštelansko tradicijsko ruho nastala je kao rezultat višegodišnje suradnje Etnografskog muzeja u Splitu i Muzeja grada Kaštela. Izložba je monografski prikaz tradicijskog odijevanja u prostoru kaštelanskih naselja, odnosno Grada Kaštela. Pokretači i priređivači su dvije institucije čiji su interesi i ingerencije bliske ili se isprepleću u nekim kategorijama stručne i znanstvene djelatnosti. Muzej grada Kaštela i Etnografski muzej u Splitu na ovoj etnografskoj temi surađuju još od 1999. godine.

Do danas kaštelanska narodna nošnja nikada nije u većem obimu prikazana javnosti iako ima

značajan potencijal i kvalitetu prije svega u izvornoj građi prikupljanoj i sačuvanoj u Etnografskom muzeju Split kroz vremensko razdoblje više od pedeset godina i u Muzeju grada Kaštela, koji u svom kulturno povijesnom odijelu sadrži mnogobrojne predmete i građu koja je prikupljena kasnije, od njegova osnutka (1999.g.) i koja je komplementarna predmetima i sekundarnoj građi Etnografskog muzeja Split. Materijalnu građu popratilo je i prikupljanje tzv. sekundarne građe, fotografija, terenskih zapisa i opisa onog dijela do kojih se u materijalnom obliku nije moglo više doći jer ih je uništilo ili preoblikovalo vrijeme.

Povisma and sukno – traditional Kaštela attire

The exhibition Povismo and sukno (fine linen and homespun wool) – traditional Kaštela attire stemmed from several years of collaboration between the Ethnographic Museum in Split and Kaštela Municipal Museum. The exhibition was a monographic presentation of the traditional attire in the settlements of Kaštela, and in Kaštela city. The two institutions that generated and arranged the exhibition have common interests and purviews, interlinked in certain categories of professional and scholarly activity. Kaštela Municipal Museum and the Split Ethnographic Museum have been working together on this ethnographic topic since 1999.

Previously, the traditional popular attire of the Kaštela area has never been publicly presented to any great extent, although it has an important potential and considerable quality above all in the original material collected and preserved in Split Ethnographic Museum over a period of more than fifty years as well as in Kaštela Municipal Museum, which has in its cultural history section numerous objects and material collected after its foundation (1999), complementary to the objects and secondary material of Split Ethnographic Museum. Not only has primary but also secondary material been collected, including photographs, field records and descriptions of what is no longer attainable in material forum, having been destroyed or mutated by time.

VLASTIMIR KUSIK & MR. SC. DANIEL ZEC

Muzej likovnih umjetnosti, Europska avenija 9, Osijek /
Gallery of Fine Arts Osijek

► Novom Muzeju likovnih umjetnosti u susret: pripremni radovi za novi stalni postav Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku

Planiranom izgradnjom nove muzejske zgrade, kao interpolacije u dvorištu postojećeg objekta i s njom fizički povezane, Muzej likovnih umjetnosti u Osijeku kreće se prema „novom muzeju“, koji će djelovati u postojećem i u novom arhitektonskom prostoru, s novim muzeološkim konceptom i s novim stalnim postavom. Tema

izlaganja je prezentacija projekta nove muzejske zgrade te pripremni radovi za novi stalni postav Muzeja likovnih umjetnosti: preliminarni muzeološki program; analiza i valorizacija prostora predviđenih za muzejske sadržaje i plan rasporeda muzejskih sadržaja te idejno rješenje prostora za stalni postav i ostale funkcije muzeja.

Towards the new Museum of Fine Arts: preparatory works for the new permanent exhibition at the Museum of Fine Arts in Osijek

The planned design of the new museum building, as interpolation in the garden of the existing edifice and physically adjoining to it, signifies that the Museum of Fine Arts in Osijek is moving toward “the new museum”, which will function both in the existing and the new architectural space, with new museum concept and new permanent exhibition. The theme of the presentation is the project of the new museum building and the preparatory work for the new permanent exhibition at the Museum of Fine arts: preliminary museum program, analysis and valorization of the exhibition rooms planned for the museum contents including the scheduled program as well as conceptual design for the permanent exhibition space and other museum functions.

DR.SC. LIDIJA NIKOČEVIĆ

Etnografski muzej Istre, Trg istarskog razvoda 1275, br.1, Pazin /
Etnographic Museum of Istria

► Novi stalni postav: novi izazovi, nove prilike, nova ograničenja

U Etnografskom muzeju Istre / Museo etnografico dell'Istria otvoren je nedavno prvi dio stalnog postava. No, on je ujedno i promjenljivog karaktera, jer su osmišljene stalne izmjene i nadopune. Inovativni su i oblikovanje i muzeografska sredstva, a možda ponajviše sama koncepcija „stalno-nestalne“ izložbe. Pri-

prema tog projekta, kako na razini komuniciranja izložbom, tako i na razini etnološkog pristupa temama, otvorio je mnoga pitanja i donio mnoge izazove. Izlaganje se odnosi upravo na dileme koje su se u tom procesu nametnule, na nove mogućnosti i ograničenja odabranih tema i rješenja.

New permanent display: new challenges, new opportunities, new limitations

The idea of permanent exhibitions (especially in ethnographic museums) in the last decade has been critically regarded. Petrification, steady reflection of certain methodological and ideological standpoints, inability to change and much more – have been outlined as weak points of steady exhibitions. However, being a regional museum in a tourist area has meant that there is a need to show general characteristics of Istrian everyday life in one place – also as a starting point for further individual explorations. This is why, among other reasons, the Ethnographic museum of Istria in Pazin decided to mount the permanent exhibition. Through the process of research, preparing the exhibition, negotiating with designers and architects there have been many compromises and requisitioning of principles of the ethnographers who had shaped the idea of that exhibition. In the presentation, I am going to discuss most of them and share our experience and challenges.

KATE ŠIKIĆ ČUBRIĆ

Muzej betinske drvene brodogradnje, Vladimira Nazora 7, Betina /
Betina Museum of Wooden Shipbuilding

► Novi stalni postavi

Formiranje muzeološke koncepcije ponekad teče istovremeno s istraživanjem i prikupljanjem predmeta. To je proces koji kustosima omogućuje veliku dozu kreativnosti i inovativnosti. Način na koji se predmeti etnografske i tehničke prirode povezuju u cjelinu bi, u pravilu, trebao slijediti prirodni tijek uporabe predmeta, komunicirati njihovu stvarnu uporabu. Nepovezani prikaz predmeta poredanih

u vitrinama s manjkavim ili predugim opisima čest je u starijim muzejskim postavima. Novi muzejski postavi grade se na provjerenim informacijama koja kazivanja stručnjaka i znalaca povezuju u dinamičnu cjelinu čija je glavna odlika individualnost. Stalni postavi današnjice moraju za nit vodilju imati protočnost, slijed, a u prvom redu, moraju posjetitelja intrigirati i buditi mu želju da sazna više.

New permanent exhibitions

The creation of the museum concept sometimes runs simultaneously with research and gathering of items. It's a process that gives curators a great deal of creativity and innovation. The way in which objects of ethnographic and technical nature are linked together should, as a rule, follow the natural course of the use of specific items and communicate their actual purpose in real life. An unrelated display of objects arranged in showcases with deficient or over extensive descriptions are common in the settings of museums in the past.

Museum settings today are built on verified information that connects experts and storytellers to a dynamic entity whose main quality is individuality. Permanent exhibitions nowadays need to have a flow, sequence and, above all, get the visitor intrigued and inspired to learn more.

IVANA KALEB VULETIĆ

Aquatika – slatkovodni akvarij Karlovac, Branka Čavlovića Čavleka 1a, Karlovac / Aquatika – Freshwater Aquarium Karlovac

► Javna ustanova Aquatika - slatkovodni akvarij Karlovac

Javna ustanova Aquatika - slatkovodni akvarij Karlovac je jedini slatkovodni akvarij u Hrvatskoj, te lokalna turistička atrakcija temeljena na bioraznolikosti karlovačkih rijeka i jezera te bogatoj tradiciji života uz rijeke. Akvarij predstavlja floru i faunu hrvatskih rijeka i jezera, geološku prošlost, tradicijsku kulturu i povijest porječja četiriju karlovačkih rijeka.

Javna ustanova Aquatika - slatkovodni akvarij

Karlovac nastala je u okviru projekta pod nazivom „Slatkovodni akvarij i muzej rijeka – Kaquarium“ kojeg je sufinancirala Europska unija iz Europskog fonda za regionalni razvoj u iznosu 36.222.282,45 kn, a ukupna vrijednost projekta je 36.691.939,25 kn. Nositelj projekta bio je Grad Karlovac, a partneri Hrvatski veterinarski institut, Hrvatski institut za biološku raznolikost, Gradski muzej Karlovac i Pan - udruga za zaštitu okoliša i prirode.

Aquatika – Freshwater Aquarium Karlovac

Aquatika - slatkovodni akvarij Karlovac is the only freshwater aquarium in Croatia and a local tourist attraction based on the biodiversity of Karlovac rivers and lakes and a rich tradition of life along the rivers. The aquarium represents the flora and fauna of Croatian rivers and lakes, geological past, traditional culture and the history of the river basin of four Karlovac rivers.

Aquatika - slatkovodni akvarij Karlovac was created within the framework of the project "River Aquarium and Museum of Rivers - Kaquarium" co-financed by the European Union from the European Regional Development Fund in the amount of 36.222.282,45 kn and the total value of the project is 36.691.939,25 kn. The project leader was the City of Karlovac, and the partners were the Croatian Veterinary Institute, Croatian Institute for Biodiversity, Karlovac Municipal Museum and Environmental and PAN - Nature Protection Association.

ŽELJKA MODRIĆ ŠURINA, NADIA DUNATO PEJNOVIĆ, MARIN KIRINČIĆ, ANITA HODAK, MARTA BLAŽEVIĆ, KLARA BUKOVAČ, BORUT KRUŽIĆ & LADO BARTONIČEK

Prirodoslovni muzej Rijeka, Lorenzov prolaz 1, Rijeka / Natural History Museum Rijeka

► *Divovi Patagonije* u Rijeci

Izložba *Divovi Patagonije*, najveća putujuća izložba o dinosaurima južne Zemljine polutke, postavljena je u Rijeci u bivšem skladišnom prostoru. Izložba obuhvaća replike autentičnih fosilnih kostura te modele u prirodnoj veličini. Ovdje su dinosauri postavljeni u kontekst evolucije i razvoja vrsta. Posjetitelji na ulasku doživljavaju putovanje kroz vrijeme te se pronalaze u ulozi sićušnog pretka sisavca, čuju glasanje dinosaura i doživljavaju atmosferu davne prašume. Na kraju preživljavaju

udar meteora u Zemlju i dinosaure ostavljaju daleko iza sebe. Izložba koristi virtualnu stvarnost pa kosturi dinosaura oživljavaju u svom prirodnom ambijentu. Interpretacija izložbe je višeslojna i višejezična, klasični natpisi kombiniraju se sa suvremenom tehnologijom, a posebni nevidljivi natpisi pripremljeni su za djecu. Divove je u Rijeci pratila izložba *Terenski dnevnik* jednog paleontologa, prikaz uvjeta i života koji je postojao u našem kraju u doba kada su Zemljom vladali golemi gmazovi.

Giants of Patagonia in Rijeka

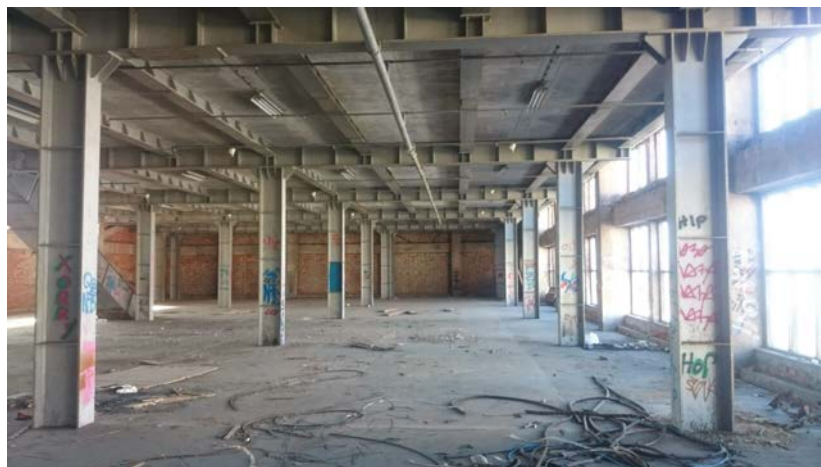
The exhibition *Giants of Patagonia*, the largest travel exhibition about dinosaurs from Southern Earth's hemisphere, was set up in the former warehouse in Rijeka. The exhibition includes replicas of authentic fossil skeletons and life size models. Dinosaurs are placed in the context of evolution and species development. At the entrance visitors experience the journey through time and find themselves in the role of a tiny mammal's ancestor, they hear roaring of dinosaurs and experience the atmosphere of ancient rainforests. Lastly they survive the impact of the meteor and leave dinosaurs far behind. The exhibition uses virtual reality and the dinosaur skeletons revive in their natural ambience. Interpretation of the exhibition is multilayer and multilingual, classic inscriptions combined with modern technology, and special invisible inscriptions are prepared for children. The giants were followed by the exhibition *Field journal of a paleontologist*, an exhibition about conditions and life that existed in our region at the time when Earth was ruled by huge reptiles.

1. Uvod

Izložba Divovi Patagonije smatra se najsvieobuhvatnijom izložbom dinosaura južne Zemljine polutke. Izložba sadrži 25 replika originalnih fosilnih kostura, koji su pronađeni sačuvani najmanje 50%, te 9 životnih rekonstrukcija dinosaura u prirodnoj veličini izrađenih prema najnovijim znanstvenim saznanjima. Replike kostura izrađene su prema autentičnim, cjelovitim, fosilnim nalazima s područja Patagonije, Argentina. Područje Patagonije u Argentini univerzalno je zanimljivo za paleontologe ali i za sve zaljubljenike u divove koji su u potpunosti vladali našim planetom više od 180 milijuna godina. Fosilni nalazi dinosaura pronađeni u Argentini ubrajaju se u najstarije do sada poznate, a do danas je na području Argentine identificirano više od 50 različitih vrsta dinosaura, što predstavlja oko 10 % ukupnog broja vrsta dinosaura do sada nađenih u svijetu, što ukazuje na značaj Argentine u području paleontoloških istraživanja (Frachtenberg i sur., 2016).

1.1. Patagonija – zemlja dinosaura

U doba krede, prije 100 milijuna godina, dinosauri su doživjeli svoj najveći razvoj. Patagonija je bila prerijsko područje, ispresijecano potocima, rijekama i šumama. Na zapadu se izdizao planinski lanac s aktivnim vulkanima, dok je Tihi ocean dosezao sve do rubova ovog

slika1
Napušteno skladište prije postavljanja izložbe Divovi Patagonije

područja. Klima je bila tropska ili vlažna suptropska. Biljni pokrivač bio je sastavljen od brojnih vrsta araukarija, ginka i drugog primitivnog raslinja. Pod visokim drvećem rastle su paprati, cikasi, a pojavljuju se i prve cvjetnice (Frachtenberg i sur., 2016).

U takvom okruženju živio je jedan od najvećih kopnenih mesojeda ikad, jedna od zvijezda naše izložbe, 14 m dug Giganotosaurus carolinii. Društvo su mu radili manji mesojedi ali i ogromni biljojedni dinosauri kao što je naš div, 17 m dugačak Rebbachisaurus tessonei. Ovakav ekosistem upotpunjavali su različiti vodeni gmazovi, mali primitivni sisavci, leteći gmazovi, insekti mnogo većih dimenzija od današnjih i mnogi drugi beskralješnjaci.

2. PROSTOR IZLOŽBE – EX EXPORT

Izložba je postavljena u industrijskom području Delte u samom centru Rijeke, prostoru bivšeg skladišta poduzeća Exportdrvo, nekorištenom zadnjih desetak godina. U neposrednoj blizini Hrvatskog narodnog kazališta

Ivana pl. Zajca, riječke tržnice i Korza, prostoru gol-emog potencijala koji do sada nije bio dostupan javnosti. Oko 1000m² prvog kata napuštenog skladišta (slika1) uređeno je i obnovljeno prema svim zakonskim propisima upravo za postavljanje ove izložbe, te je za potrebe organizacije javnih događanja ishođena i uporabna dozvola.

3. POSTAV I INTERPRETACIJA IZLOŽBE

Postav i interpretaciju izložbe Divovi Patagonije u Rijeci u cijelosti potpisuje autorski tim djelatnika i vanjskih suradnika Prirodoslovnog muzeja Rijeka, pa izložba u Rijeci donosi potpuno novu priču i i čitav niz novosti u odnosu na njezine dosadašnje postave.

Cilj izložbe Divovi Patagonije bio je pružiti posjetiteljima znanja o prošlosti našeg planeta kroz priču o dinosaurima bazirajući se na paleontologiji, geologiji, geomorfologiji, astronomiji, geokemiji, klimatologiji, evoluciji vrsta, zoologiji i botanici, prikazati sile prirode i svemir kao čimbenike u evoluciji te ukazati na to koliko je naš planet krhak, kako se pomoću znanosti možemo s tim suočiti, pokrenuti raspravu o velikim masovnim izumiranjima koja su Zemlju zadesila u prošlosti ali i o masovnom izumiranju koje se upravo dešava i kojemu smo prvenstveno mi uzrok.

Muzeološkom koncepcijom postava u Rijeci željeli smo putem različitih vizualnih, zvukovnih, taktilnih, ali i virtualnim i multimedijalnim tehnikama, posjetiteljima utjecati na sva osjetila. Omogućiti svakom posjetitelju da prolaskom kroz izložbeni prostor doživi šok, zapanjenost, užitak,

ali i strah i neugodu. Moglo se doživjeti različita staništa života dinosaura, čuti njihovo glasanje, vidjeti svijet njihovim očima ali i osjetiti što je značilo biti mali mišoliki sisavac koji se bori za život u svijetu veličanstvenih i zastrašujućih gmazova.

Ujedno, cilj je bio i po prvi puta u Rijeci postaviti svjetski poznatu putujuću izložbu u javnom prostoru, do sada nikada korištenom za javna događanja te time otvoriti put prema organizaciji drugih velikih događanja u Rijeci, posebno u smislu priprema za realizaciju programa Europske prijestolnice kulture 2020. godine.

3.1. EVOLUCIJA SISAVACA VS. EVOLUCIJA DINOSAURA

Na prvi pogled jasno je da putujuća izložba Divovi Patagonije ima divovski marketinški i edukativni potencijal. Unatoč tome što je izložba već posjetila brojne svjetske metropole smatrali smo da joj nedostaje priča koja bi vodila posjetitelja kroz postav i odlučili smo se za novi pristup postavljanju izložaka.

Usporedna evolucija dinosaura i sisavaca priča je koja prati izložbu. Sukladno priči svi su izložci postavljeni u kronološki red, od najstarijih, prema najmlađima.

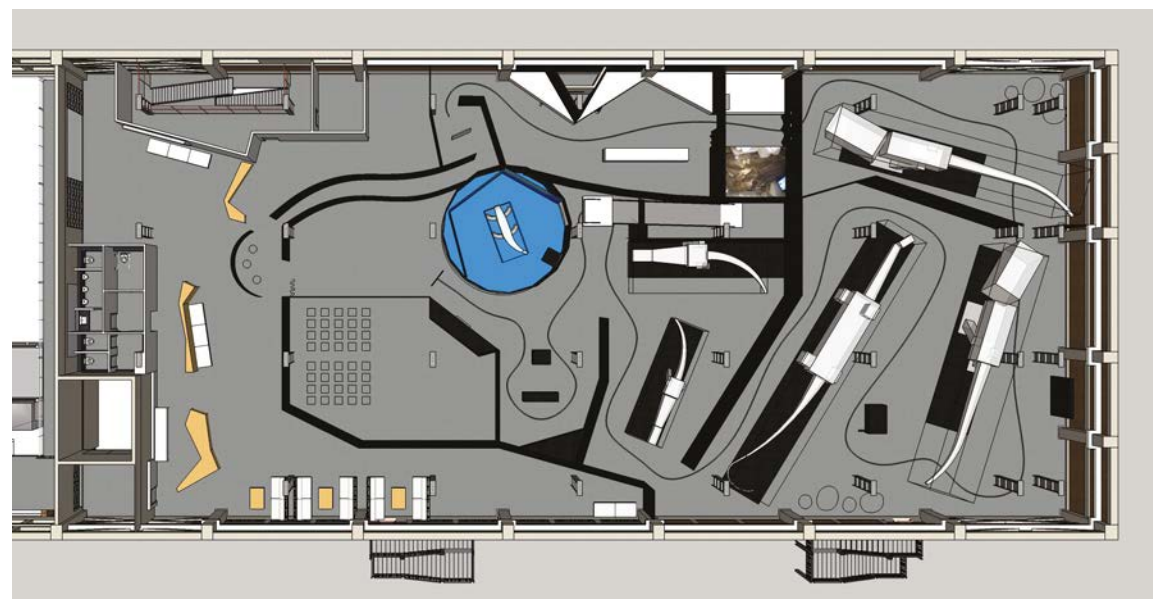
Posjetitelji su prolaskom kroz izložbeni prostor mogli pratiti evoluciju i diverzifikaciju obiju skupina. Primitivni sisavci – preci sisavaca pojavili su se, približno, kad i prvi dinosauri. Tijekom tih sljedećih 140 milijuna godina dvije su skupine živjele u suživotu. To razdoblje se često naziva i

"mračno doba sisavaca" jer nisu imali priliku za razvoj sve dok dinosauri nisu izumrli krajem krede i tako omogućili njihovo širenje. Dinosauri, veliki i mali, bili su prilagođeni različitim životnim uvjetima i zauzimali su većinu dostupnih ekoloških niša. Primitivni sisavci bili su široko rasprostranjeni i raznoliki, ali ne i brojni. Kretali su se većinom noću, skrivali se u krošnjama drveća i pod Zemljom, kako bi izbjegli brojne dinosaure kojima bi mogli postati lak plijen. Obrasli dlakom, poput današnjih sisavaca, imali su stalnu temperaturu koja im je omogućavala bolju prilagodbu na promjenjive klimatske uvjete. Upravo im je toplokrvnost i činjenica da nisu bili izbirljivi kad se radilo o izvorima hrane omogućila da prežive veliko masovno izumiranje prije 65 milijuna godina koje je zapečatilo sudbinu veličanstvenih gmazova.

3.2. POSTAVLJANJE EKSPONATA

Imali smo na raspolaganju veliki prostor od 1000 m² koji smo odlučili pregraditi u nekoliko zasebnih cjelina. Sukladno priči, eksponati su uglavnom grupirani u skupine prema geološkim razdobljima (slika2).

Svaki je eksponat, kostur ili model dinosaura, ograđen ili podignut na postament, pri čemu su korišteni industrijski materijali u skladu s dosadašnjom funkcijom skladišta, dok je sam eksponat okružen spužvastim kockama u dvije nijanse sive boje koje simboliziraju piksele, odnosno izranjanje dinosaura iz drugog svijeta i paralelne dimenzije, a ujedno na neutralan način daju pozadinu samom eksponatu.

slika2
Plan ekspozicije
izložaka

Interpretacija izložbe je višeslojna i višejezična, klasični natpisi (slika3), u obliku panela s graduiranim tekstom, ilustracijom dinosaura, shematskom usporedbom veličine dinosaura u odnosu na čovjeka, uz posebno izvučene informacije o nazivu vrste, starosti, veličini i težini, kombiniraju se sa suvremenom tehnologijom, a posebni kratki i živopisni natpisi, drugima nevidljivi, pripremljeni su za djecu pomoću „nevidljive“ tinte, vidljive samo uz back light osvjetljenje.

Imperativ je bio omogućiti posjet izložbi osobama sa smanjenom pokretljivošću i u invalidskim

kolicima, nabavljena je podizna platforma i osoblje se obučilo upravljanju njome. Pažnja je bila usmjerena da se tekstovi i izložci postavljaju na visini koja bi odgovarala djeci i osobama u invalidskim kolicima.

Svi izložbeni panoi pisani su hrvatskim i engleskim jezikom, a verzije na talijanskom i slovenskom jeziku dostupne su putem NFC tehnologije. Također, izložbu je pratio i tiskani katalog te dvojezični deplijan koji je bio objavljen kao posebni podlist u dnevnim novinama (Novog lista).

slika3
Klasični natpisi uz izložke
i Dino pikanterije na podu
izložbenog prostora

4. IZDOJENI MUZEOGRAFSKI DIJELOVI POSTAVA U RIJECI

4.1. PROCJEP KROZ VREMENOPROSTOR

Ulazak u izložbeni prostor odvija se kroz dug i dezorijentirajući mračan hodnik (ispunjen svjetlosnim, zvukovnim ali i taktilnim efektima), kako bi posjetitelji iza sebe ostavili misli, osjetili se izgubljeni u prostoru pradačne maglovite prašume na području današnje Patagonije prije 230 milijuna godina. Pronalaze se u ulozi sićušnog sisavca, svim osjetilima doživljavaju atmosferu pradačne prašume, čuju glasanje dinosaura te ih dočekuje uvodna legenda koja im objašnjava da ovdje nije čovjek vršni predator, već divovi.

4.2. GEOLOŠKA LINIJA VREMENA

Sukladno priči, posjetitelja kroz vrijeme, odnosno kroz izložbeni prostor vodi geološka linija vremena iscrtana na podu izložbenog prostora, od najstarijeg do najmlađeg izložka. Linija prati boje geoloških razdoblja, ali su i uz samu liniju ispisane i godine u milijunima godina kako bi se posjetitelj što bolje mogao orijentirati u vremenu.

4.3. EDUKATIVNE TOČKE / DINO PIKAN- TERIJE

Novo znanstvene spoznaje o dinosaurima na izložbi se tematski obradilo putem

edukativnih točaka (u formi kružnih naljepnica) na podu izložbe. Dotaknuli smo se intrigantnih tema putem kojih smo odgovorili na pitanja poput: Dinosauri, hladnokrvni gmazovi ili?, Jesu li dinosauri mogli komunicirati?, Jesu li dinosauri imali perje?, Jesu li zaista izumrli?, Jesu li bili dobri roditelji?, Možemo li ih vratiti?.

4.4. ISTRAŽIVAČKI ŠATOR

Poseban muzeografski dio postava platnom je izdvojen prostor koji imitira istraživački šator u kojem posjetitelj može sjesti i pogledati video projekciju koja prikazuje jedan dan na paleontološkom iskopu u Patagoniji. U šatoru posjetitelj također dobiva informaciju da dio prihoda od ulaznica ide direktno u fond za daljnja paleontološka istraživanja na području Patagonije.

slika4
Giganotosaur carollinii koji prijete posjetiteljima na izlasku iz istraživačkog šatora

Izlaskom iz šatora, pomicanjem šatorskog platna, posjetitelj aktivira senzor koji pokreće riku dinosaura Giganotosaura carollinii-a čija replika kostura u stvarnoj veličini prijete posjetitelju (slika4).

4.5. SALA DIVOVA

Sala divova najveća je izdvojena cjelina u izložbenom prostoru (slika5). U njoj su postavljeni najveći izložci, replika kostura jednog od najvećeg mesoždera koji je ikad živio, Giganotosaura carollinii-a i najvećeg diva koji je bio izložen u Rijeci, biljojeda Rebbachisaurusa tessonei-a. Prva replika Giganotosaurusa koja dočekuje posjetitelje na izlasku iz šatora trebala je izazvati snažnu emociju, a kod druge replike identičnog primjerkar vrsta je i objašnjena, tekstualno, slikom, ali i pomoću virtualne tehnologije. Pomoću aplikacije na dlanovniku

slika5
Sala divova

Vukovar | 11. - 14. 10. 2017.

(tabletu) kostur Giganotosaura oživljava i kreće se u svom prirodnom okolišu (slika6). Animacija završava udarom meteorita.

Pošto su divovski biljojed i mesojed bili postavljeni jedan uz drugoga omogućavalo je to dobru edukativnu postaju za objašnjavanje razlika i sličnosti između dvije najveće grupe dinosaura, biljojeda i mesojeda, unutar skupine Saurischia.

U Sali divova također je bio postavljen i Taktilan stol kako bi se slabovidnim posjetiteljima, ali i svim ostalima pružila mogućnost da se dodirno upoznaju s istaknutim izložcima poput lubanje rogatog dinosaura, najveće kandže, dinosaurvog jaja.

Dio prostora Sale divova bio je namjenjen i za knjigu dojmova u nešto drugačijem obliku. Dje-

slika6
Virtualna stvarnost u Divovima Patagonije

ca (ali i odrasli) su kredama mogli ispisivati svoje dojmove na podu i zidu izložbenog prostora.

4.6. PALEONTOLOŠKA POSTAJA

Najmlađim posjetiteljima zasigurno jedna od omiljenih točaka bila je paleontološka postaja za iskapanje replika fosilnih ostataka dinosaura. Prostor ispred postaje i sama postaja bili su i mjesto gdje se održavao najveći broj radionica (slika7).

slika7
Paleontološka postaja

4.7. VODENI SVIJET

Morski gmazovi, kao ekvivalent kopnenim dinosaurima, prikazani su u kružnom paviljonu. Plava boja na zidovima, stropu i podu te meki pod simulirali su morski ambijent (slika8).

5. TERENSKI DNEVNIK JEDNOG PALEONTOLOGA

Izložbu Divovi Patagonije u Rijeci pratila je i autorska izložba Nadie Dunato Pejnović Terenski dnevnik jednog paleontologa, prikaz uvjeta i života koji je postojao u našem kraju u doba kada su Zemljom vladali ovi golemi gmazovi. Izložba je realizirana u obliku golemih listova iz terenskog dnevnika paleontologa,

slika8
Kružni paviljon Vodeni svijet

slika9
Terenski dnevnik jednog paleontologa

koji vise sa stropa, uz prateće vitrine s eksponatima iz fundusa Muzeja (slika9).

6. DODATNI PROSTORI

Izvan samog izložbenog prostora nalazio se dnevni boravak gdje su se posjetitelji mogli opustiti i popiti kavu ili osvježavajući napitak i pritom uživati u vizuri grada koju još možda nisu imali priliku vidjeti.

Također tu se nalazio i prostor igraonice koja je bila ispunjena interaktivnim sadržajima za najmlađe. To je ujedno bio i prostor za održavanje predavanja.

Uz recepciju na kojoj su bili izloženi dječji radovi, nalazila se knjiga utisaka i prodajni prostor ali tu je posjetiteljima bio dostupan i dodatni virtualni sadržaj. Po prvi puta u hrvatskim muzejima na izložbi je korištena virtualna stvarnost potpunog doživljaja (tzv. oculus rift tehnologija) koja posjetiteljima daje osjećaj da su uronjeni u prostor i vrijeme nekadašnjeg svijeta dinosaura.

7. PRATEĆI EDUKATIVNI PROGRAM

Također, uz Divove Patagonije je osmišljen čitav niz zabavnih i edukativnih aktivnosti prilagođenih svim uzrastima, pa su posjetitelji mogli uživati u stručnim vodstvi-ma, popularno-znanstvenim predavanjima, brojnim radionicama za predškolsku i školsku djecu koje su osmišljene kao nadopuna školskom kurikulumu, sve na hrvatskom ili engleskom jeziku. Golema riznica tajni Zemljine prošlosti otkrivala se na zanimljiv i neobičan način kroz teoriju, praktični rad, igru i kreativnost. Uz edukativni program „Budi i ti DINOlog“ (slika10), kroz

koji su se organizirale radionice za djecu predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta na 6 različitih tema za organizirane grupe (Budi i ti dinolog, Ispod površine, Evolucija, Istraživački ruksak, Tragovima dinosaura, Terenski dnevnik jednog paleontologa) i zabavnih radionica subotom ujutro, koje su svaki tjedan donosile nove avanture iz svijeta dinosaura, pokrenut je i ciklus predavanja namijenjenih odrasloj publici „Divovi Patagonije“, koja u večernjim satima donose zanimljiva saznanja iz svijeta dinosaura, paleontologije i prirodnih znanosti, prirodnih obilježja Patagonije i Argentine, ali i predstavljaju značajne osobe, divove, koji su porijeklom iz Patagonije. Predavanja su se održavala u prostoru izložbe i bila su besplatna za posjetitelje. Uz besplatna obiteljska vodstva koja su se odvijala nedjeljom u 11 i 17 sati, uvedena su i besplatna javna vodstva kustosa, četvrtkom.

Također, gotovo cjelokupan javni program Festivala znanosti u Rijeci 2017. godine, u tjednu od 24. do 28. travnja 2017., održao se upravo u prostoru izložbe Divovi Patagonije, pa se ovdje održalo desetak javnih predavanja cijenjenih znanstvenika, 3 znanstvena kafića (razgovora na znanstvene teme u neobaveznom ambijentu), 2 dodatne izložbe, glazbeno-scenski nastupi, predstavljanje programa dječjih vrtića koji su sudjelovali u Festivalu i sl.

slika10
Edukativni program Budi i ti DINolog

8. MARKETING DIVOVA PATAGONIJE

Obzirom na koncept postava i pratećeg edukativnog programa, odabran je slogan Istraživanje tek počinje!, koji se obraća i djeci i odraslima. Definiran je vizualni identitet, izrađena je Sponzorska knjižica te je ostvareno nekoliko značajnih sponzorstava. Obzirom na potrebu da se realizacija izložbe pokrije isključivo naplatom ulaznica, uz visoka potraživanja vlasnika izložbe, projicirana je posjećenost te su određene cijene ulaznica i usluga. Promoviranje je izvršeno guerilla marketingom (slika10), lecima, plakatima, deplijanom, ponudom edukativnog programa i turističkih aranžmana. Izložba je oglašavana u dnevnim novinama, na Citylight ekranima, billboardima, internet portalima te radio spotovima. Komunikacija s publikom ostvarena je i društvenim mrežama te web stranicom Muzeja.

9. DIVOVI NA KORZU

Kao svojevrsna najava izložbe Divova Patagonije, organizirana je prva autorska izložba paleo-ilustracija Divovi na Korzu, riječkog paleoillustratora Damira G Martina. Izloženi radovi s tematikom paleoumjetnosti bili su presjek izrastanja iz dječaraca koji je crtao dinosaure po bilježnicama na satima hrvatskog i matematike do profesionalnog paleoumjetnika.

10. DIVOVI PATAGONIJE – RIJEKA U BROJEVIMA

- od 16/07/2016 do 26/06/2017
- 23.650 posjetitelja
- 138 edukativnih radionica
- 32 obiteljske radionice subotom
- 330 stručnih vodstava
- 37 besplatnih obiteljskih vodstava

11. ZAKLJUČAK

Svojim jedinstvenim autorskim postavom i interpretacijom ova izložba u Rijeci rezultat je dugotrajnog timskog rada djelatnika i vanjskih suradnika Muzeja, pri čemu se vodilo računa o njenoj pristupačnosti različitim profilima i uzrastima posjetitelja. Izložba kombinira veliku atraktivnost teme,

bez da pri tome podliježe komercijalnim općim mjestima, i atraktivnost samih eksponata, kako bi progovorila univerzalnim pravilima evolucije i preživljavanja, s jedinstvenim i atraktivnim elementima interpretacije, poput „putovanja kroz vrijeme“ na početku izložbe, graduirane višeslojne i višejezične klasične interpretacije natpisima, „skrivjenih“ poruka za djecu, prijevode na druge jezike dostupne preko NFC čipova i aplikacije za pametne telefone, elemente virtualne stvarnosti (uz Oculus rift tehnologije) te posebne zvučne i vizualne efekte. Izložba Divovi Patagonije ujedno je i prva izložba organizirana u Rijeci koja naplatom ulaznica (iako najveći udio od prihoda ide vlasnicima eksponata) osigurava pokrivanje troškova svoga rada.

Što zbog svoje tematike, što zbog načina na koji je izvedena, što zbog prostora u kojem je postavljena, izložba Divovi Patagonije bombastičnija je i izuzetno zanimljiva posjetiteljima svih dobnih skupina i može služiti u svrhu stvaranja još čvršćih veza između muzeja i zajednice. ☺

Zahvale: Suorganizatorima: Primorsko-goranskoj županiji, Gradu Rijeci i Turističkoj zajednici grada Rijeke; sponzorima: zlatnom sponzoru INA d.d., Luka Rijeka d.d., Outdoor Akzent, Metronet, Opić informatika d.o.o., paleoillustratoru Damir G Martinu, Kolegama iz Prirodnjačkog muzeja Crne Gore

Literatura

- Frachtenberg, F., dr.sc. Calvo, J., Frachtenberg, O. 2016. Divovi Patagonije-Dinosaurios Argentinos. Prirodoslovni muzej Rijeka, Rijeka.

VIDA PUST ŠKRGULJA & PETRA KORBUS

**Muzej Ivanić-Grada, Park hrvatskih branitelja, Ivanić-Grad /
The Ivanić – Grad Museum**

► Muzej Ivanić-Grada i strategija oblikovanja fundusa novoosnovanog muzeja

Muzej Ivanić-Grada otvorio se za javnost u travnju 2016. Svojim programskih sadržajima želi upozoriti na različita područja koja pokriva kao muzej općeg tipa. Paralelno s izložbama koje priprema samostalno ili u suradnji s drugim ustanovama, udrugama i pojedincima, muzej postavlja dugoročnu strategiju stvaranja vlastitog fundusa te, korak po korak, oblikuje osnovni muzejski postav kojim želi prezentirati najvažnije akcente iz višestoljetne, no, nedovoljno poznate povijesti gradića na jugoistoku Zagrebačke županije.

Kao nova ustanova koja nije nastala iz neke veće, naslijeđene zbirke muzejskih predmeta niti je smještena u idealnim prostornim uvjetima, Muzej svoju budućnost gradi na stručnom pristupu, inovativnosti i na dobroj komunikaciji s lokalnim stanovništvom, posebno s najmlađim naraštajima koji će, nadamo se, jednoga dana doživjeti punu realizaciju ideje muzeja kao nenametljivog, ali jasno artikuliranog koordinatora cjelovite skrbi za baštinu - neizostavnu komponentu u stvaranju prepoznatljivog identiteta kraja kojemu pripada.

The Ivanić-Grad Museum and the strategy of forming the fund of a newly established museum

The Ivanić-Grad Museum opened for the public in April 2016. With its program contents it wants to pay attention to different topics it covers as a general type museum. Parallel with exhibitions prepared independently or in cooperation with other institutions, societies, and individuals, the museum is establishing a long-term strategy of making the fund of its own thus forming, step by step, the initial museum setting to point out the most important accents from centuries from vaguely known history of a small town in the south-east of the Zagreb County. As a new institution that has not been based on some huge, inherited collection of museum artifacts, nor has been placed in ideal space conditions, the Museum is building its future on professional approach, innovation, and a good communication with the local population, especially with the youngest generations that someday, as we do hope, will see the whole realization of the idea of museum as an unobtrusive, yet clearly articulated coordinator of a holistic care for heritage – the unavoidable component in forming a recognizable identity of the place it belongs to.

Ključne riječi/Key words:

lokalna, web, aplikacija, prelazak, semantički, browserIvanić-Grad, muzej, baština, utvrda Ivanich, obrtništvo, muzej izvan muzeja, izložbe, radionice/Ivanić-Grad, Museum, Heritage, Ivanich Fortress, Craftsmen, Museum outside the Museum, Exhibitions, Workshops

UVOD

Ivanić Grad, zajedno sa svojom okolicom, ima zanimljivu povijest dokumentiranu još od kasnog srednjeg vijeka, bogata nalazišta nafte i zemnoga plina, obimnu i raznoliku prirodnu, kulturno-povijesnu i etnografsku baštinu, slojevitom i bogatu kako u materijalnom tako i u nematerijalnom obliku. Evidentno je, dakle, da takva baština zahtijeva adekvatnu skrb i očuvanje, no, desetljećima je nedostajala ustanova koja bi se sustavno bavila upravo baštinskom problematikom. Na inicijativu skupine mještana, godine 2005. u Ivanić-Gradu je osnovana udruga civilnog društva „Prijatelji baštine-Amici hereditatis, Ivanić-Grad“ koja je svojim javnim djelovanjem utirala put osnivanju muzeja. S obzirom da je muzej relativno nedavno započeo s radom te još nema sve potrebne uvjete za rad, prikupljanje i obradu te posebice čuvanje baštine, naglasak je stavljen na druge aktivnosti, prije svega na komunikaciju s lokalnim stanovništvom i organiziranje tematski raznolikih izložbi koje žele pokazati opseg i bogatstvo baštine kraja. U tim je okolnostima oblikovana strategija formiranja fundusa temeljena na prikupljanju podataka o građi na terenu, sklapanju sporazuma o suradnji s vlasnicima potencijalne muzejske građe, registriranje osnovnih zbirki i stvaranje malog „privremenog stalnog postava“, arhivskim istraživanjima i stvaranju

vlastite dokumentacije. Također, organizirane su brojne radionice i igraonice za djecu i odrasle, kako bi se muzej kao nova ustanova afirmirao i inkorporirao u gradsku zajednicu te postao prepoznatljiva baštinska institucija grada.

POLAZIŠTA I PUT PREMA OSNIVANJU MUZEJA IVANIĆ-GRADA

Ivanić-Grad kao jedan od centara Zagrebačke županije naselje je zanimljive povijesti, dokumentirane već od kasnog srednjeg vijeka, a kroz čitavu je povijest povezano s brojnim okolnim naseljima, urbanog ili ruralnog karaktera. Zemljopisni profil šireg zaleđa Ivanić-Grada definira ravničarsko područje pretežito ruralnog karaktera (razvijeno ratarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo, stočarstvo), okruženo prirodnim okolišem tipičnih regionalnih obilježja i bogate biološke raznolikosti (šume, livade, močvare, vodotoci...) koja potiče na brojne ekološke projekte (npr. vraćanje dabra u šumu Žuticu). Bogata nalazišta nafte i zemnoga plina, otkrivena sredinom 20. stoljeća, snažno su obilježila dalji tijek života na području Ivanić-Grada i ostavila vidljivih tragova kako u razvoju gospodarstva, popraćenog migracijama stanovništva, tako i u novim, tipičnim obilježjima kulturnog krajolika, ali i u razvoju nove grane – lječilišnog turizma u sklopu specijalnog lječilišta Naftalan.

Najmanje sedam stoljeća dokumentiranog razvoja naselja i njegova zaleđa ostavilo je brojne tragove u prostoru i ljudima, no, nedostaju poveznice koje bi gradu i kraju stvorile jasan i prepoznatljiv kulturni identitet, važan za dalji razvoj grada u stoljeću globalnih povezivanja. Suvremena muzejska ustanova mjesto je uspostave tih poveznica, na kojima se može stvarati nova vrijednost u budućem razvoju i pozicioniranju grada.

Povijest šireg prostora Ivanić-Grada još uvijek nije dovoljno istražena, što posebno vrijedi za razdoblja prapovijesti, antike i ranog srednjeg vijeka, budući da na širem području grada nisu bila nikad provedena sustavna arheološka istraživanja. Puno dilema otvaraju i atribucije arhivskih podataka vezanih uz događanja iz razdoblja srednjeg vijeka na nekadašnjim posjedima Zagrebačke biskupije, osnovane krajem 11. stoljeća, gdje se na udaljenosti od nekoliko kilometara nalaze dva naselja praktički istog imena: Ivanić-Grad i Kloštar Ivanić. No, već od kraja srednjeg vijeka uočljive su četiri jasno definirane tematske cjeline koje su ugrađene i u osnovnu muzeološku koncepciju (Pavić i Pust Škrgulja, 2015.). To su:

Slika 1.:
Kopija plana Ivanića - Utvrde i Podgrađa iz oko 1785. - rad učenika SŠ Ivan Švear iz 2007., prema originalu koji čuva Vojni muzej u Beču

- Doba Vojne granice s nikad pokorenim renesansnom Utvrdom Ivanić koja je do 19. stoljeća stajala na mjestu današnjeg gradskog parka (slika 1)
- Razvoj civilnog naselja uz Tvrđu koje donosi razvoj obrtništva, školstva (prva škola u Ivanić-Tvrđi osnovana 1750. godine)
- Pretvorba trgovišta Ivanić-Tvrđa u gradsko naselje 19. i početka 20. stoljeća, što donosi i novosti u život grada na području kulture i športa (pjevačka društva, gradska knjižnica, sportska društva...)
- Otkriće nafte i zemnog plina – razvoj Ivanić-Grada u moderni grad i središte naftne industrije tijekom 2. polovice 20. stoljeća

Osim toga, na širem području Ivanić-Grada očuvana je i bogata etnografska baština u zanimljivom spajanju elemenata ruralne i urbane kulture življenja u graditeljstvu, pučkom stvaralaštvu, nošnjama i običajima posavsko-moslavačkoga kraja, a specifičnosti prirodne baštine zaokružuju sliku kraja brojnih vrijednosti i zanimljivosti. Povijesni profil grada dopunjuje i niz znamenitih stanovnika Ivanić-Grada među kojima se ističu Stjepan Basariček (začetnik hrvatske pedagogije), Andrija Blašković (isusovac, povjesničar i arheolog), Gjuro Stjepan Deželić (književnik, zagrebački senator, utemeljitelj hrvatskog vatrogastva), Gjuro Kundek (gradonačelnik i narodni dobrotvor), Josip Kundek (misionar u Americi i pisac), dr. Josip Juraj Posilović (zagrebački nadbiskup, veliki donator rodnom Ivanić-Gradu), Ivan Švear (svećenik, pisac prve hrvatske povijesti na hrvatskom jeziku („Ogledalo Ilirijuma“) i mnogi drugi.

OSNIVANJE I STRUKTURA MUZEJA IVANIĆ-GRADA

Premda su se ideje o zavičajnom muzeju pojavljivale sporadično i ranije, tek se tijekom razdoblja poslije Domovinskog rata pojavljuju izrazitije tendencije za sustavnim čuvanjem baštine. Prvi prijedlog osnivanja muzeja pojavio se na sjednici Gradskog poglavarstva godine 2000. i premda je u osnovi prihvaćen, do stvarnog osnivanja muzeja krajem 2014. godine moralo je proći još puno vremena. To je vrijeme popunjeno djelovanjem na razini civilnog društva gdje su sretne okolnosti povezale skupinu entuzijasta od kojih je svatko ugradio svoje kamenčiće u mozaik nastojanja da se na području Ivanić-Grada uspostavi sustav stručne skrbi za cjelokupnu baštinu zavičaja. Pod okriljem lokalne srednje škole, godine 2005. osnovana je udruga »Prijatelji baštine-Amici hereditatis«, Ivanić-Grad koja djeluje i danas i koja je svojim brojnim

Slika 2.:
Zgrada stare osnovne škole iz 19. stoljeća – danas Muzej Ivanić-Grada

aktivnostima uvelike pridonijela širenju ideje o potrebi osnivanja muzeja koji je napokon registriran u siječnju 2016. godine.

Novoosnovani muzej, smješten u zgradi stare osnovne škole u centralnom gradskom parku (slika 2), svoje je javno djelovanje započeo u travnju 2016. godine te nastoji zapuniti prazninu koja je postojala u smislu organiziranog pristupa velikom i u mnogočemu jedinstvenom potencijalu kulturne baštine na širem području Ivanić-Grada. Ipak je možda najvažnija uspostava profesionalnog odnosa prema muzejskoj građi i to u pogledu dokumentiranja, zaštite, sigurne pohrane i suvremene prezentacije materijalne i nematerijalne baštine domaće, ali i drugih sredina. Osim toga, muzej otvara prostor za nova iskustva, obrazovanje i kultiviranu zabavu te različite oblike neformalnog učenja u slobodno vrijeme, učenja koje se oslanja na veliko i jedinstveno znanje, skriveno u temama

prirodne i kulturno-povijesne baštine, koje bi moralo biti dostupno posjetiteljima muzeja kroz razne oblike interaktivnih prezentacija i komunikacije baštinskih sadržaja, u kreativnom dijalogu sa suvremenim svijetom.

Muzej Ivanić-Grada razvija se kao regionalni muzej općeg tipa, sa središtem u Ivanić-Gradu, a namijenjen je sustavnoj i stručnoj skrbi za kulturno-povijesnu i prirodnu baštinu kraja. U svojoj strukturi obuhvaća više programskih cjelina, a preko njih uspostavlja trajne ili jednokratne oblike sudjelovanja s različitim, fizičkim i pravnim subjektima, čije se djelovanje uklapa u programske ciljeve nove ustanove. U svome se radu oslanja na suvremene metode upravljanja baštinom te na aktualne spoznaje muzeologije i drugih struka, tražeći i nove modele koji svoje ostvarenje nalaze u područjima vizije i misije muzeja.

Osnovne programske jedinice Muzeja Ivanić-Grada u razvoju su:

- ▶ Gradski muzej Ivanić-Grad (za sada djeluje u sklopu operativnog i razvojnog središta na službenoj adresi muzeja)
- ▶ Muzej naftnog rudarstva Petica (dislocirana programska cjelina u razvoju)
- ▶ Muzej izvan muzeja kao model suradnje muzeja s vlasnicima i čuvarima baštine na širem području grada, gdje muzej nastupa kao stručni koordinator i suradnik u cjelovitoj skrbi za baštinu.

Kako muzej trenutno djeluje u iznimno malom i nepotpuno opremljenom prostoru, s nedovoljnim brojem zaposlenika te bez odgovara-

juće muzejske čuvaonice, strategija oblikovanja fundusa novoosnovanog muzeja bazira se na nekoliko osnovnih aktivnosti:

- ▶ Prikupljanje građe za fundus muzeja te formiranje malog stalnog postava Gradskog muzeja od reprezentativnih primjeraka prikupljene muzejske građe
- ▶ Registracija osnovnih zbirki i vrijednih pojedinačnih artefakata iz fundusa
- ▶ Evidentiranje građe na terenu i sklapanje sporazuma o suradnji s vlasnicima građe iz obiteljskih i drugih zbirki izvan fundusa muzeja

Muzej zastupa mišljenje da je, u sadašnjim uvjetima prostora kojim muzej raspolaže, dugoročno najbolje djelovati u okvirima »Muzeja izvan muzeja« i to na sljedećim područjima:

- ▶ Prikupljanje podataka o građi na terenu
- ▶ Uspostava kvalitetne suradnje s vlasnicima potencijalne muzejske građe (informiranje, edukacija, stručna pomoć u očuvanju, istraživanju, zaštiti, pohrani, prezentaciji i, ako je primjereno, registraciji zbirki artefakata u vlasništvu različitih fizičkih ili pravnih subjekata)
- ▶ Arhivska istraživanja građe vezane uz povijest domaće sredine te stvaranje iscrpne i pouzdane vlastite dokumentacije, neophodne za dalji rad muzeja.

Dugoročni je cilj muzeja uspostava koordiniranog nadzora nad cjelokupnom baštinom teritorija na kojem djeluje te formiranje mreže malih baštinskih jedinica, namijenjenih stručnom očuvanju, pohrani i povremenoj prezentaciji građe iz

Slika 3.: Kazalište u muzeju – predstava za djecu ispred muzeja; izbor igrokaza iz zbirke „Farma Kukuriku“ Lane Bitenc u izvedbi autorice

obiteljskih i drugih zbirki in situ, ali i stvaranje potpune dokumentacije o stanju baštine na području koje pokriva muzej.

Nakon otvaranja primjerene muzejske čuvaonice može započeti i širenje fundusa muzeja novim akvizicijama, no, muzej je već od samog početka javnog djelovanja programski prvenstveno orijentiran na priređivanje kvalitetnih izložbi s pomoću kojih u domaćoj sredini izgrađuje svijest o važnoj ulozi muzeja kao kulturne in-

stitucije u širokom profilu obrazovanja lokalnog stanovništva, posebno najmlađih generacija.

Tijekom 2016. i 2017. godine, Muzej Ivanić-Grada pripremio je preko dvadeset tematski raznolikih izložbi te uspostavio kvalitetnu suradnju s brojnim ustanovama, društvima i pojedincima – kolekcionarima, ljubiteljima, umjetnicima itd. Posebnu pozornost posvećujemo odgoju najmlađih, kroz uspostavu kvalitetnih odnosa s dječjim vrtićima te osnovnim i srednjim školama iz domaće sredine te otvaranjem brojnih igraonica i radionica za djecu i odrasle (slika 3). Kroz te djelatnosti nastojimo prenositi informacije o važnosti proučavanja i očuvanja baštine kao neizostavnog čimbenika izgradnje vlastitog kulturnog identiteta na putu prema održivom razvoju društva nekog boljeg sutrašnjeg dana. Muzej Ivanić-Grada u tom odnosu prije svega djeluje kao mjesto kulture i komunikacije te otvoreni prostor susreta s ljudima koji vole, cijene, poštuju, istražuju i čuvaju baštinu svoga zavičaja. ☑

Literatura

- ▶ Pust Škrgulja, V. (2005): *U traženju fragmenata budućeg muzeja; Zbornik Moslavine VII-VIII (ed. S. Moslavac), Kutina 2005, str. 158-174*
- ▶ Pust Škrgulja, V. (2007): *Baština u školi – Popularizacija sustavne skrbi za baštinu zavičaja – Iskustvo iz Ivanić-Grada; Zavičajna baština, HNOS i kurikulum – Zbornik radova (ed. A.Mrkonjić) Zadar – Split 2007, str. 202-223*
- ▶ Pust Škrgulja, V. (2007): *Baština tehničke kulture na širem području Ivanić-Grada; Informatica Museologica 38 (1-2), Zagreb 2007, str. 62-71*
- ▶ Pavić, V. I Pust Škrgulja, V. (2015): *Prijedlog muzeološke koncepcije i organizacije muzejske djelatnosti za muzej Ivanić-Grada; naručeni elaborat za Grad Ivanić-Grad; Zagreb – Ivanić-Grad*

MR. SC. VLASTA KRKLEC

Hrvatsko muzejsko društvo, Rooseveltov trg 5, Zagreb /
Croatian Museum Society

► Muzej Radboa

U lipnju 2017. godine otvoren je Muzej Radboa u Radoboju u Hrvatskom zagorju, svega nekoliko kilometara od poznatog nalazišta krapinskih neandertalaca. Stoga će ovaj muzej biti zasigurno još jedna nova muzejska atrakcija u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske uz Muzej krapinskih neandertalaca i dodatan kulturno-turistički sadržaj. Muzej sadrži geološku, paleontološku i arheološku zbirku koje su prezentirane putem novih tehnoloških inovacija i multimedije.

Povijest Radoboja usko je povezana s jedinstvenim nalazištem sumpora i ugljena, bogatom

rudarskom tradicijom, te vrijednim fosilnim i arheološkim nalazima od kojih mnogi danas obogaćuju zbirke europskih metropola. Nalaziste sumpora u Radoboju bilo je u 19. stoljeću jedno od ekonomski značajnijih rudnih ležišta u svijetu, a bogati nalazi flore i faune stari su i do 14 milijuna godina. Na ovom je području pronađena najveća zbirka fosilnih insekata, a fosilni ostaci raznovrsne flore ukazuju na nekadašnju suptropsku i tropsku klimu toga područja. Moderna arheološka istraživanja traju i danas, a do sada su otkrivena nalazišta iz različitih razdoblja ljudske prošlosti.

Museum Radboa

On June 2017 Museum Radoba has opened in Radoboj in Hrvatsko Zagorje, not far from famous site of Krapina Neanderthals. Therefore the museum will become one more museum attraction in northwest part of Croatia with Krapina Neanderthal Museum and additional cultural and touristic contents. The museum houses geological, palaeontological and archeological collections which are presented using new technological innovations and multimedia.

The history of Radoboj is connected with unique sulphur and coal source, rich mining tradition and valuable fossil and archeological finds, which have enriched many European collections. In 19th century the of sulphur site was one of the economically most important mineral sites in the world, and fossil flora and fauna finds are about 14 million years old. The biggest collection of fossil insects was found in the region and fossil remains of various flora are testify the existence of former subtropic and tropic climates in the region. Archeological research is still under way and various sites from different periods of human past have been discovered.

MILVANA ARKO-PIJEVAC¹ & DAVOR LUČIĆ²

¹Prirodoslovni muzej Rijeka, Lorenzov prolaz 1, Rijeka / Natural History Museum Rijeka
²Sveučilište u Dubrovniku, Institut za istraživanje mora i priobalja, Kneza Damjana Jude 12, Dubrovnik / University of Dubrovnik, Institute for Maritime and Coastal research

► *Ta, divna lebdeća stvorenja* - izložba podvodne fotografije

Prirodoslovni muzej Rijeka je institucija u kulturi, regionalni specijalizirani muzej koji je osnovan prije 70 godina u Rijeci (Hrvatska). Glavne djelatnosti Muzeja su prikupljanje, istraživanje i predstavljanje prirodne baštine šire regije te komunikacija baštine s publikom i javnošću. Muzej svojim zbirkama, istraživačkim i obrazovnim programom ima veliku ulogu u obrazovanju publike o poznavanju međusobnog funkcioniranja prirode i okoliša. Svrha obrazovnog rada u Muzeju je poticati javnost na razmišljanje o prirodi i okolišu - prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. U svibnju 2016. otvorena je izložba podvodne fotografije *Ta, divna lebdeća stvorenja* čija je namjera bila obilježiti važne datume kao Međunarodni dan biološke raznolikosti (22. svibnja), Svjetski dan zaštite okoliša (5. lipanj) i Svjetski dan oceana (8. lipanj). Izložba prikazuje česte vrste makroplanktona, meduze i rebraša iz sjevernog Jadrana. Postavljena je u Prirodoslovnom muzeju Rijeka i na riječkoj ribarnici gdje je bila dostupna svi-

ma, i onima koji ne razmišljaju o posjetu muzeju. Glavni cilj izložbe bio je pridobivanje javnosti vizualnom atraktivnošću (podvodna ambijentalna i makrofotografija) te obrazovanju o raznolikosti makroplanktona u Jadranskom moru, klimatskim promjenama i načinu funkcioniranja morskog sustava, kao i promjenama koje se mogu očekivati u budućnosti, te opasnosti meduza za ljudsko zdravlje. Drugi je cilj bio informirati javnost o mogućnosti uključenja u Međunarodni CIESM program praćenja meduza koji u Hrvatskoj provodi Institut za istraživanje mora i priobalja Sveučilišta u Dubrovniku. Izložba s pratećim predavanjima i radionicama također su bili i dio programa Festivala znanosti 2016 i Festivala mora Fiumare koji se održavaju na otvorenim prostorima grada Rijeke. Navedenim malim akcijama i vrlo ograničenim financijskim sredstvima nastojali smo potaknuti javnu raspravu o našoj budućnosti i omogućiti svim razinama publike razumijevanje odnosa znanosti, prirode i okoliša.

Those, Gorgeous Floating Creatures - exhibition of the underwater photography

Natural History Museum Rijeka is an institution in culture, a regional specialized museum. Museum's main activities include collecting, researching and presenting the natural heritage as well as communicating the heritage to public. With its collections, research and educational programme, the Museum is powerfully placed to educate audiences about the nature and environment functioning. The Museum's purpose is to encourage the public to reflect on nature – its past, present and future. In May 2016 was opened an exhibition of the underwater photography *That, Gorgeous Floating Creatures* whereby we purposed to mark important dates: the International Day for Biological Diversity (22th May), World Environment Day (5th June), and World Ocean Day (8th June). The exhibition presents common northern Adriatic macroplankton species, jellyfish and comb jelly. The exhibition was set up at the Rijeka Natural History Museum and at the Fish Market where it was available to the general audience, also to those who do not think about visiting the museum.

The main goal of the exhibition was to acquire the public through visual attractiveness (underwater ambient and macro photography) and educate about the macroplankton biodiversity in the Adriatic Sea, the climate changes, marine system functioning, as well as the changes that can be expected in the future. The second aim was to inform the public about the possibility of joining the International CIESM Jellywatch programme which is carried out by the Institute for Marine and Coastal Research, University of Dubrovnik. The exhibition with accompanying lectures and workshops were the part of the events, Science Festival programme and the Festival of the Sea Fiumare 2016 which take place in open areas of Rijeka. With mentioned actions and very limited financial resources, we tried to stimulate public debate about our future and equip our audiences at every level with an understanding science, nature and environment.

MIRELA HUTINEC

Muzej vučedolske kulture, Trojstvo ul., Vukovar / Vučedol Culture Museum

► Vučedol – novi koncept muzeja na arheološkom lokalitetu

Muzej vučedolske kulture jedinstven je muzej posvećen samo jednoj prapovijesnoj kulturnoj pojava (3000-2500. pr. Kr.), smješten i uklopljen u kulturni krajolik podno naseobinskog platoa arheološkog lokaliteta Vučedol, 5 km nizvodno Dunavom od Vukovara. Rezultat je višegodišnjeg nastojanja da se eponimni lokalitet Vučedol stavi na arheološku kartu Europe, a kao najmlađi je nacionalni muzej u Hrvatskoj otvoren je 30. lipnja 2015. godine.

U svom kratkom vremenu postojanja Muzej je već postao prepoznatljiv kulturni i turistički proizvod kojega je do sada posjetilo više od 140

000 posjetitelja iz Hrvatske i svijeta, a kroz svoje djelovanje i obrazovanje opće populacije organiziranjem kreativnih i edukativnih sadržaja postigao je značajne rezultate, te je nositelj brojnih domaćih i međunarodnih nagrada na polju muzeologije i arhitekture.

Muzej će, kao sastavni dio budućeg arheološkog parka, postati jedan od najvažnijih turističkih žarišta Europe, te će pridonijeti razvoju arheoloških istraživanja, obrazovanja, turizma, kulture i drugim aspektima života Vukovara i njegove šire regije.

Vučedol - a new concept of the museum at the archaeological site

Vučedol Culture Museum is a unique museum dedicated to a single prehistoric cultural phenomenon (3000-2500. BC), located and integrated into the cultural landscape at the foot of the archaeological site Vučedol, 5 km from Vukovar on the right bank of the Danube river. The Museum is the result of many years of efforts which strived to place Vučedol on the archaeological map of Europe. As the youngest national museum in Croatia, it was opened on June 30th 2015.

In its short time of existence the Museum has already become a recognizable cultural and tourism product which has, so far, visited more than 140 000 visitors from Croatia and the world. The Museum through its activities and education of the general population, and by organizing creative and educational content has achieved significant results which is seen in possession of numerous national and international awards in the field of museology and architecture.

The Museum, as an integral part of the future archaeological park, will become one of the most important tourist hot spots of Europe, and will contribute to the development of archaeological research, education, tourism, culture and other aspects of life in the city of Vukovar and its wider region.

MARKITA FRANULIĆ

Tehnički muzej Nikola Tesla, Savska 18, Zagreb /
Technical Museum Nikola Tesla

► Kako biti muzej 21. stoljeća i "slow museum"?

S pozicije ravnatelja, razmatra se strateško planiranje Tehničkog muzeja Nikola Tesla kao muzeja 21. stoljeća koji ima intenzivnu programsku djelatnost u koraku sa suvremenim idejama i praksama dok, s druge strane, dio stalnog postava potječe iz 1960-ih i 1970-ih godina. Dijelovi toga postava već imaju svoju povijesnu muzeološku vrijednost. U vremenu izgradnje brojnih novih muzeja i obnove muzeja u Hrvatskoj i svijetu te

otvaranja interaktivnih znanstvenih centara, pitamo se kako se pozicionirati. Kako afirmirati postojeće vrijednosti i zbirke i biti muzej 21. stoljeća? - pitanje je na koje izlaganje ne daje odgovor no predstavlja projekte i planove koji vode potencijalnom rješenju. Uvodimo također novi koncept "slow museuma" koji reflektira želju za uključivanjem postojećih vrijednosti, kao odraza određenog vremena i prostora, u suvremeni kontekst.

How to be a museum of the 21st century and a "slow museum"?

The strategic planning of the Technical Museum Nikola Tesla (TMNT) as a 21st century museum is considered from the director's point of view. TMNT has intense program activities parallel with contemporary ideas and practices while, on the other hand, parts of the permanent display originate from the 1960s and 1970s and already have historical museological value. At the time of the construction of many new museums and museum renovations in Croatia and around the world, and the opening of interactive scientific centers, we are looking for the way how to position ourselves. How to affirm existing values and collections and be a Museum of the 21st Century? - that is the question to which the presentation does not give an answer, but presents projects and plans that may lead to a solution. We also introduce a new concept of "slow museum" that reflects the desire to include existing values in contemporary context.

DR. SC. MIRJANA KOREN, DR. SC. VALENTINA BEVC VARL & MAG. OSKAR HABJANIČ

Pokrajinski muzej Maribor, Grajska ulica 2, Maribor, Slovenija /
Regional Museum Maribor

► MUSEOEUROPE – koncept No Border muzeja

Pokrajinski muzej Maribor je 2012. godine, u vrijeme kada je Maribor preuzeo funkciju Europske prijestolnice kulture, započeo s projektom MUSEO-EUROPE. Projekt se temelji na brojnim europskim direktivama koje potiču migraciju, dijalog i popularizaciju kulturne baštine za širu zajednicu. Polaznu točku projekta predstavljaju različite zbirke muzeja s pojedinim predmetima koji prema svojoj važnosti pripadaju širem europskom prostoru. Svake se godine u okviru privremene izložbe na suradnju pozovu izabrani muzej koji s postavljanjem svog predmeta između muzealija Pokrajinskog muzeja Maribor potakne nova promišljanja o europskom

kulturnom prostoru. Paralelno se na izabranu temu svake godine organizira međunarodni simpozij koji poziva stručnjake iz cijelog svijeta. U tom kontekstu se izlaže razmjena znanja i iskustva interpretiranja kulturne baštine. Do 2017. godine je Pokrajinski muzej Maribor sudjelovao s reprezentativnim muzejima iz Njemačke, Austrije, Bosne i Hercegovine, Rumunjske, Vatikana, Poljske, Mađarske i Švicarske, a na simpozijima je učestvovalo 86 predavatelja iz 15 država. Pokrajinski muzej Maribor je 2013. godine za projekt MUSEOEUROPE primio referentnu Valvasorovu nagradu koju dodjeljuje Slovensko muzejsko društvo.

MUSEOEUROPE – the concept of no border museum

In 2012, when Maribor was European Capital of Culture, Maribor Regional Museum began the project MUSEOEUROPE. The project is based on a number of European directives that promote migration, dialogue and the popularisation of cultural heritage among a wider public. The starting point of the project is various museum collections with objects that, because of their importance, belong in a wider European space. Each year, Maribor Regional Museum invites selected museums to place an object in a temporary exhibition, thus prompting new reflection on the European cultural space. Parallel with this, each year an international symposium is organised on a specific theme, to which are invited experts from around the world; the emphasis here is on the exchange of knowledge and experience regarding the interpretation of cultural heritage. Up to 2017, Maribor Regional Museum has cooperated with highly regarded museums from Germany, Austria, Bosnia and Herzegovina, Romania, the Vatican, Poland, Hungary and Switzerland, while the symposium has involved 86 lecturers from 15 countries. In 2013, Maribor Regional Museum received for the MUSEOEUROPE project the prestigious Valvasor Award, given by the Association of Slovene Museums.

INTRODUCTION

In 2012, when Maribor was European Capital of Culture, Regional Museum Maribor began the project MUSEOEUROPE. The project is based on numerous European directives that focus on the importance of a common but diverse European culture and cultural heritage.¹ The main goal of the project is the mobility of museum objects and to juxtapose objects that originate in different cultural and historical environments, but hold a common basic idea or message and connotation. The project is tied to the individual collections of the Regional Museum Maribor or its temporary exhibitions. Into this context, a representative museum from the wider environment is invited, which then places the collection or exhibition into a wider European space. The focus is on the exchange of knowledge and experience in the interpretation of tangible heritage. To coincide with the exhibition, an international symposium takes place with the aim of interpreting the tangible heritage within the cultural and historical context.

Reminiscences of the past European tradition are based on the deception, kidnapping and rape, “perpetrated” by the lust of the Greek gods. Medieval Europe takes us into the world of knight-hood, chivalry and the development of refinement, the kiss of peace, devotion and love and, last but not least, faith and hope. Renaissance Europe is derived from the beauty of the spirit and sensuality, the Enlightenment from reason, the Industrial Age and the Modern Era from the ideals of equality, freedom and solidarity. The project MUSEOEUROPE is symbolically based on the Renaissance proverb about “knowledge that brings to life to that which is dying,” and “art that calls back into life that which has sunken into the shadows”. The focus is on the exchange of ideas and experience, knowledge and heritage, and revealing different faces of Europe. (Habjanič, 2012)

The name of the project is composed of two terms. The first is the term *muzeion*, which was used by the ancient Greeks to name the sites where the Muses inspired artists. The Muses were

the daughters of Zeus and Mnemosyne (Greek: memory). With the help of her daughters, Mnemosyne transported artists into a different time and space; she connected them with their memory and enabled the birth of their inspiration. Europe is the second term and within this context is to be understood as a cultural one. The association of the Regional Museum Maribor with other renowned European museums rests on the basis of its one hundred thousand museum objects and the one hundred thousand materialised connections between the past and the present, all of which reflect different faces of Europe. (Koren, 2014)

PROJECT CONTENT

The project opened with the temporary exhibition *The Language of Peace*, staged by the Maribor Regional Museum in cooperation with the Universamu-

Photo 1: Regional Museum Maribor is hosting the Universalmuseum Joanneum from Graz, Regional Museum Maribor, 2012

seum Joanneum from Graz. The exhibition was based on the weapons collection from the Regional Museum Maribor and the joint historical context of the defence against the Turks in the 16th and 17th centuries.² The weapons preserved by the Regional Museum Maribor from the Modern Era were bought in the 16th and 17th centuries by the Maribor townspeople in the royal armoury in Graz. The town of Graz, as the capital of the province of Styria, supplied the other towns in the defence against the Turks. (Toifl, 2012) The Universalmuseum Joanneum or the Landeszeu-

1 The concept of a common European culture was first set out by the Maastricht Treaty in 1992. The Treaty received much criticism within the professional public, which drew attention to the diversity of the European culture and identities. See: Innocenti, Perla, Introduction: migrating heritage – experiences of cultural networks and cultural dialogue in Europe, in: Innocenti, Perla (ed), *Migrating Heritage: Experiences of Cultural Networks and Cultural Dialogue in Europe*, Ashgate, Farnham, p. 5; accessible on: <http://eprints.gla.ac.uk/80836/1/80836.pdf>. A specific mention of the cooperation between the member states and of non-commercial cultural exchanges appears in Article 151, as part of the Treaty of Amsterdam, signed in 1997. See: <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>; see also: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11997E151>; cooperation and protection of both tangible and intangible cultural heritage and the concept of “open citizenship” are very explicitly defined in the Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, see: *Convention on the Value of Cultural Heritage for Society*, accessible at: <http://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/faro-convention>. The last similar convention, entitled *Strategy 21: European Cultural Heritage Strategy for the 21st Century*, gives cultural heritage a connecting role, facilitates a higher quality of life and has positive effects on society and the environment. It was fully implemented on 22 February 2017. See: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016806f6a03.

2 The start of the wider study about the location of the anti-Turkish fortification frontier goes back to 2000, when the Maribor Regional Museum joined the coordinating partner in the project “On the Trace of Dominico Dell’ Alio” – Joanneum Research, Graz, Austria, and participated with the museums Museum im alten Zeughaus, Bad Radkersburg, Austria, Stadtmuseum Pfeilburg, Austria, and the Ptuj Regional Museum, Slovenia. Between 2005 and 2007, the Maribor Regional Museum continued its research as the coordinator of the project “Bastion” and, with the partner Varaždin Town Museum, Croatia, revitalised the importance of the anti-Turkish defence fortifications built in the 17th century by Italian architects. For more on the influence of Italian architects on Styrian towns, see: CURK, Jože Delež italijanskih gradbenikov na Štajerskem v 16. in 17. stoletju, in: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, pp. 37 – 72.

Photo 2: The Pontifical Swiss Guard from Vatikan in Loretto Chapel in Regional Museum Maribor, Regional Museum Maribor, 2012

ghaus (provincial armoury) in Graz has preserved to this day the most important weapons collection from the Modern Era, comprising 32,000 items. The temporary exhibition juxtaposed the equipment of the famous provincial mercenaries – the 16th century Landsknechts – against the Regional Museum Maribor weapons collection. After over 400 years, the objects that originated from the same armoury once more shared the same space, at least for a limited time. As part of the project, Dr Leopold Toifl from Universalmuseum Joanneum examined the Maribor museum's weapons and wrote an extensive monograph about it. The international exhibition was accompanied by talks on the theme of using and restoring weapons.

The next joined project involved the Pontifical Swiss Guard from the Vatican (Guardia Svizzera Pontificia). The uniform of the Pontifical Swiss Guard was included in the context of the collection of uniforms from the Regional Museum Maribor and the historically documented arrival of Pope Pius VI in 1782 at Maribor Castle. The uniform of the halberdier of the Pontifical Swiss Guard, worn by the soldiers of the Guard today, was placed inside the Loretto Chapel in Maribor Castle. A member of the Pontifical Swiss Guard, Erwin Niederberger, gave a lecture about the development of the uniform, while Dr France M. Dolinar from the Archiepiscopal Archives of Ljubljana presented Pope Pius VI and his time.

Photo 3: Johann Baptist Straub's sculpture masterpiece Mary and Child, 1759 from The Bavarian National Museum, Regional Museum Maribor, 2012

The project MUSEOEUROPE continued with a collaboration between the Regional Museum Maribor and the Bavarian National Museum from Munich (Bayerisches Nationalmuseum München). The latter keeps extensive heritage of Johann Baptist Straub, who was for several decades the leading sculptor in Munich. The Straub family of sculptors originates from Wiesensteig in Baden-Württemberg and has entered the history of Central European sculpture on account of its exceptional oeuvre. Johann George Straub (+1730) educated his five sons as sculptors. Their skill and knowledge took them around the whole of Central Europe. At the exhibition within the MUSEOEUROPE project, the Regional Museum Maribor once more placed side by side the works of three of the

brothers, Johann Baptist, Philipp Jakob and Josef Straub. The Bavarian National Museum exhibited two personal objects: the portrait of Johann Baptist Straub, probably created by Balthasar Augustin Albrecht from around 1710, and a wood carving from 1759 of Mary and Child, made for the façade of a house in Hacken Street in central Munich, which was bought in 1741 by Straub for his family. Mary and Child is considered a representative example of Johann Baptist Straub's sculpture, since it reflects all the characteristics of his work. (Weniger, 2012) The temporary exhibition was accompanied by a lecture by Dr Matthias Weniger from the Bavarian National Museum and a lecture by Dr Polona Vidmar from the Faculty of Arts of the University of Maribor.

In 2012, international cooperation was completed by the Regional Museum Maribor collaborating with the Warsaw National Museum. Here, the stress was on the furniture collection kept by the Maribor museum³ The temporary exhibition Baroque Furniture in Styria⁴ now included a representative table with the coats-of-arms of the families Radziwiłł and Wiśniowiecki from the period 1741–1744, and a painting by Fryderyk La Croix, depicting Michał Serwacy Wiśniowiecki (1680–1744), the Lithuanian Field Hetman (1703–1707). The painting is dated to 1702. Alongside the exhibition, the project included a lecture, given by Stefan Mielezkiewicz and Dorota Gutkowska from the National Museum in Warsaw, covering the history of the two visiting objects. Dr Maja Lozar Štamcar from the National Museum of Slovenia compared the European Baroque furniture in Poland with that in Slovenia.

Photo 4: The representative table with the coats-of-arms of the families Radziwiłł and Wiśniowiecki from the period 1741–1744 from Warsaw National Museum, Regional Museum Maribor, 2012

In 2012, with the aim of recreating the objects involved in the project, educational institutions and societies were also invited to take part, alongside the guest exhibitions. The following took part: the Woodworking School in Maribor, Maribor Design College, the Chair of Materials and Forming at the Faculty of Engineering at the University of Maribor, Triptih, the Bogovič restoration studio and the photographers who captured the historical elements in a unique way.

³ In 2011, the furniture collection was arranged and presented as an open storage area on the premises of the Partizan Cinema, as part of the Maribor Regional Museum. The storage unit contains 998 items of historical furniture. See: Depo pohištvo (author of the exhibition and text: dr. Mirjana Koren), Pokrajinski muzej Maribor, 2011. The European Museum Academy shortlisted the Maribor Regional Museum with the open furniture storage unit in the Partizan Cinema among the six finalists for the prestigious Micheletti award for 2013. See also: KOREN, Mirjana. Filmske junake zamenjali z muzealijami: evropska muzejska akademija je razglasila šest finalistov nagrade Luigija Michelettija 2013, in: Večer, 11 May 2013, 69, no. 107.

⁴ The exhibition was designed by Dr Mirjana Koren.

In 2014, MUSEOEUROPE was marked by a collaboration with the National Museum of the Romanian Peasant, from Bucharest. The Romanian museum's exhibit – a wooden wheel – was included in the then open part of the permanent exhibition of the Regional Museum Maribor, dedicated to the craft of wooden cart making. The wheel is made of oak and dated to the early 20th century. It originates in the village of Obîrsia in the municipality of Tomești in the Hunedoara district in the Transylvania. (Blajan, 2014) Alongside the exhibition, there was an international symposium on the theme of the Practical Value of The Wooden Wheel, involving a total of 12 speakers from Romania, Austria, Serbia and Slovenia.

In 2016, the Regional Museum Maribor joined forces with three institutions from the city of Sarajevo: the Nacionalni muzej Bosne i Hercegovine (National Museum of Bosnia and Herze-

Photo 5: Regional Museum Maribor is hosting Maribor educational institutions, Regional Museum Maribor, 2012

govina), the Muzej Sarajeva (Sarajevo Museum), and the Bošnjački institut – fundacija Adila Zulfikarpašića (Bosniak Institute – Foundation Adil Zulfikarpašić). The museum material in the temporary exhibition The Meeting of Two Worlds prompted reflection on what unifies the present-day Catholic and Islamic worlds, as well as what divides them. The content of the ceiling paintings in the Knights' Hall was confronted with the substance of the exhibition which was set up by colleagues from Sarajevo in the same space. The objects testify to the high level of craftsmanship and aesthetical standards required of artisans in Sarajevo in the times of the Ottoman Empire, through which they elevated the cultural level of the population. (Koren, 2015)

Questions concerning the way in which Western and Eastern cultures have enriched each other and where they have diverged throughout history were recognised as a suitable challenge for the

preparation of professional and scientific papers for the symposium. Fourteen authors from Slovenia, Bosnia and Herzegovina, Austria, and Turkey took up the invitation to participate in the symposium.

In 2016, on the occasion of the 170th anniversary of Franz Liszt playing in the Knights Hall at Maribor Castle, the Regional Museum Maribor, in cooperation with the Liszt Ferenc Memorial Museum and Research Centre in Budapest and the Regional Museum Burgenland in Eisenstadt, organised a temporary exhibition with the overall title Franz Liszt on a Small European Tour and dedicated it to this musical virtuoso. The material for the exhibition was also contributed by the Regional Museum Celje, the National Museum of Slovenia, the Regional Archives Maribor, the Historical Archives Celje, the Styrian Provincial Archives Graz, the University Library Johann Christian Senckenberg in Frankfurt am Main and the University of Maribor Library, while the graphical material for the town of Zagreb was contributed by the Zagreb City Museum.

There was also an international symposium. The principal topic of the symposium, which was entitled Europe in the Time of Franz Liszt, was thus not prompted by a particular guest object, but by a wide conception of the 19th century cultural life which was marked by theatre and music, the emergence of media and contemporary marketing, urbanisation, the discovery of new lands, industrial and technological progress, and the world of women, men as well as child prodigies within art. Twenty-four researchers, from

Hungary, Austria, Croatia, and Slovenia, accepted the invitation to participate in the symposium and prepared the papers presented in the collective volume. (Koren, 2016)

In 2017, the central theme of the MUSEOEUROPE international symposium was the kitchen, food and eating, based on the Maribor museum's exhibition The Kitchen Debate. The central European food museum Alimentarium in Vevey in Switzerland was invited as the main guest institution. At the exhibition it focused on a citrus fruit squeezer from 1940, which was used at the same time in the USA, and a tin from Nestle from 1938. The material for the exhibition was also loaned by the Tolmin Museum, Matej Masič, the National Liberation Museum Maribor, the Nuremberg Toy Museum, and the University of Applied Arts, Vienna. Twenty-seven researchers from eight countries – Austria, Croatia, Italia, Japan, Romania, Slovenia, Serbia and Switzerland – took part in the symposium.

CONCLUSION

In 2012, the Maribor Regional Museum joined the programme of the European Capital of Culture with the project MUSEOEUROPE. It was conceived in line with the concept of the modern no-border museum, which by juxtaposing museum objects, knowledge and the bearers of that knowledge, presents the past, in which is reflected the present. Its main goals are sustainability and mobility, which facilitate links among European museum institutions and experts and the development of a synergy of knowledge. It is a contribution towards

strengthening the European identity and awareness of a common heritage. The project received considerable attention in international circles and still has a great deal of potential since the rich and diverse collections of the Regional Museum Maribor hold objects that can stand side by side with

those abroad. Long-term patronage of the project has been taken on by the highest body – the International Council of Museums of Europe. The Regional Museum Maribor received the highest national professional award for the project – the Valvasor Award for 2012. ◉

Literature

- ▶ Blajan, I. 2014. *Kolo iz Transilvanije, in: Museoeurope 2014, Kolo iz Transilvanije / The Wheel from Transylvania (vodja projekta / project leader Oskar Habjanič), Občasna razstava / Temporary Exhibition, 26. 9. 2014 – 2. 11. 2014, Pokrajinski muzej Maribor, 2014.*
- ▶ *Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, <http://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/faro-convention> (accessed on: 13.5. 2017)*
- ▶ Curk, J. 1965. *Delež italijanskih gradbenikov na Štajerskem v 16. in 17. stoletju, in: Zbornik za umetnostno zgodovino, 1965, pp. 37 – 72.*
- ▶ *Evropa v muzeju – muzej v Evropi / Europe in the museum – museum in Europe, Govorica miru / The Language of Peace, občasna razstava / Temporary Exhibition, 4. 7. 2012 – 6. 9. 2012 (vodja projekta / project leader Irena Porekar Kacafura), Pokrajinski muzej Maribor, 2012.*
- ▶ Toifl, L. 2012. *Govorica orožja: območje Maribora od madžarskih vpadov do francoske zasedbe, Pokrajinski muzej Maribor.*
- ▶ *European Cultural Heritage Strategy for the 21st century, <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/strategy-21> (accessed on: 13. 5. 2017)*
- ▶ *Evropa v muzeju – muzej v Evropi / Europe in the museum – museum in Europe, Uniforma papeške švicarske garde / The Uniform of the Pontifical Swiss Guards, občasna razstava / Temporary Exhibition, 19. 9. 2012 – 9. 10. 2012 (vodja projekta / project leader Oskar Habjanič), Pokrajinski muzej Maribor, 2012.*
- ▶ *Evropa v muzeju – muzej v Evropi / Europe in the museum – museum in Europe, Mizica princa Wiśniowieckiego in princeze Radziwiłł / The Table of Princ Wiśniowiecki and Princess Radziwiłł (vodja projekta / project leader Oskar Habjanič), Občasna razstava / Temporary Exhibition, 28. 11. 2012 – 18. 12. 2012, Pokrajinski muzej Maribor, 2012.*
- ▶ *Evropa v muzeju – muzej v Evropi / Europe in the museum – museum in Europe, Preslikave preteklosti, Občasna razstava, 19. 12. 2012 – 6. 1. 2013, Pokrajinski muzej Maribor, 2012. ↓*

Literature

- ▶ Koren, M. 2014. Introduction to the Project, in: *Museoeurope: Uporabna vrednost lesenega kolesa / The ractical value of the wooden wheel, Zbornik mednarodnega simpozija 26. in 27. 9. 2014 / The collected volume of the symposium on 26 and 27 September 2014* (ed. Oskar Habjanič), Pokrajinski muzej Maribor / Maribor Regional Museum.
- ▶ Innocenti, P. 2014. Introduction: migrating heritage – experiences of cultural networks and cultural dialoge in Europe, in: *Migrating Heritage: Experiences of Cultural Networks and Cultural Dialogue in Europe*, Innocenti, Perla (ed), Ashgate, Farnham. <http://eprints.gla.ac.uk/80836/1/80836.pdf>. (accessed on: 13.5. 2017).
- ▶ Koren, M. 2015. Introduction to the Project, in: *Museoeurope: Srečanja dveh svetov /The Meeting of Two Worlds, Zbornik mednarodnega simpozija 16. 10. 2015 – 14. 11. 2015* (ed. Valentina Bevc Varl) / *The collected volume of the symposium 16. 10. 2015 – 14. 11. 2015*, Pokrajinski muzej Maribor / Regional museum Maribor.
- ▶ Koren, M. 2016. Introduction to the Project, in: *Museoeurope: Evropa v času Franza Liszta /Europe in the time of Franz Liszt, zbornik mednarodnega simpozija* (ed. Valentina Bevc Varl, Oskar Habjanič), 13. – 15. 10. 2016 /*The collected volume of the symposium, 13. – 15. 10. 2016*, Pokrajinski muzej Maribor / Maribor Regional Museum.
- ▶ KOREN, M. Filmske junake zamenjali z muzealijami: evropska muzejska akademija je razglasila šest finalistov nagrade Luigija Michelettija 2013, in: *Večer, 11 May 2013, 69, no. 107*.
- ▶ Habjanič, O. 2012. Evropa v muzeju – muzej v Evropi / *Europe in the museum – museum in Europe*, in: *Evropa v muzeju – muzej v Evropi / Europe in the museum – museum in Europe, Govorica miru / The Language of Peace, občasna razstava / Temporary Exhibition, 4. 7. 2012 – 6. 9. 2012* (vodja projekta /project leader Irena Porekar Kacafura), Pokrajinski muzej Maribor.
- ▶ *Treaty of amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1997.*
- ▶ Weniger, M. 2012. Johann Baptist Straub – njegova skulptura Marije z detetom in njegov portret kot gosta v Mariboru, in: *Evropa v muzeju – muzej v Evropi / Europe in the museum – museum in Europe, Kipi bratov Straub, The Sculptures of the Straub Brothers* (vodja projekta / project leader Oskar Habjanič), *Občasna razstava / Temporary Exhibition, 7. 11. 2012 – 27. 11. 2012*, Pokrajinski muzej Maribor, 2012.

DR. SC. MIRJANA KOREN

**Pokrajinski muzej Maribor, Grajska ulica 2, Maribor, Slovenija /
Regional Museum Maribor**

▶ Perspektive održivog upravljanja sa zbirkom namještaja u Pokrajinskom muzeju Maribor

Okvirna konvencija Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo je okrenula fokus interesa od pitanja o načinima zaštite prema pitanjima zašto održavamo baštinu i za koga. U javnu raspravu je uvela i načelo održivog korištenja kulturne baštine. Zbirka namještaja Pokrajinskog muzeja Maribor se s oko tisuću predmeta svrstava među najveće zbirke u zemlji. Novi smjer njenog upravljanja je zacrtala strateška odluka za prikaz u oglednom depou koji se temelji na primjeru kabineta čudesa. Osvjetljavanje prešućenih

činjenica o akviziciji iz razdoblja nacionalizacije je bio prvi korak prema otvorenoj komunikaciji. Glavni motivacijski alat iste je oduševljavanje nad baštinom, a istovremeno se posjetiteljima priznaje pravo do osobnih motiva njihovog interesa za pojedine predmete baštine. Viša vrijednost prikaza povijesnog namještaja u oglednom depou je u razumijevanju cjelovitosti posjetiteljeve percepcije. Otvoreni depo je međuprostor u kojem nisu samo nakrcani sedimenti znanja iz prošlosti već je omogućeno i njihovo korištenje u budućnosti

Perspectives of Sustainable Furniture Collection Management at the Regional Museum Maribor

The Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage to Society shifted the focus of attention from questions of protection to the issue of why we should preserve cultural heritage and for whom. It also introduced into public debate the principle of the sustainable use of cultural heritage. The furniture collection at Regional Museum Maribor, consisting of around a thousand items, is among the biggest in Slovenia. A new approach to its management dictated a strategic decision to display it in an open depot, which is set up along the lines of a cabinet of curiosities. Highlighting suppressed details about acquisitions during the period of nationalisation was the first step towards open communication. The main motivational tool here is enthusiasm about heritage, but at the same time the right of visitors to personal motives for their interest in particular heritage items is acknowledged. The added value of displaying historical furniture in an open depot lies in understanding the whole of the visitor's perception. The open depot is an inter-space that does not contain merely sediments of the past knowledge, but that also facilitates their use in the future.

Uvod

U prilogu su sabrani međunarodni dokumenti koji su relevantni za implementaciju održivog upravljanja u muzejima, teorijska promišljanja i primjer dobre prakse iz Švedske. Govori se o traženju novih vrijednosti muzejskih zbirki koje su povezane s novim oblicima njihove kontekstualizacije i komunikacije. Navedeni su koraci koji su Pokrajinski muzej Maribor doveli do odluke da unajmi nekadašnji Kino Partizan i u njemu uredi otvoreni depo namještaja. Opisana je sadržajna podloga otvorenog depoa te razlozi za odluku da će drvo biti njegova interpretativna osnova i da će na prezentaciji količine prikupljenog materijala muzej graditi komunikaciju otvorenog depoa. Otvoreni depo namještaja je vidljiv oblik dugotrajnog procesa obnove muzejske institucije koja želi održivo upravljati svojim zbirkama i pritom se odlučuje za kreativne puteve. Predstavljena je odluka o osiguravanju najšire javne dostupnosti zbirke namještaja. Izabrani su načini uključivanja civilnog društva koji daju i loše obrađenoj baštini održivu vrijednost.

Održivost, socijalna kohezija, participacija

Očuvanje kulturne baštine u Sloveniji se, uz lokalno zakonodavstvo, ostvaruje i implementacijom standarda Vijeća Europe. U svrhu definicije održivog korištenja kulturne baštine važni su: Okvirna konvencija Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo, 2005, Zaključci Vijeća o kulturnoj baštini kao strateškom izvoru za održivu Europu, 2014, Zaključci Vijeća o participativnom upravljanju kulturno baštinom, 2014.

Osnova za razvoj metodoloških pristupa ka održivo orijentiranom muzejskom radu je određivanje načela održivog upravljanja muzejskim zbirkama. Slovenija ih do današnjeg dana nije službeno objavila, a britansko Muzejsko udruženje je 2008. godine izdalo priručnik Sustainability and museums: Your chance to make a difference. U njemu je objavilo osnutak održivih načela za muzeje koja se tiču područja ekonomske, ekološke i društvene održivosti. Britanski model predstavlja kvalitetnu osnovu za rad u našoj okolini.

Vrijednost muzejskih zbirki

Vrijednost baštine je u njenim kulturnoidentitetnim potencijalima. Oni se iskazuju u osjećaju pripadnosti koji utemeljuje identitete i osigurava njihov kontinuitet, trajanje, stabilnost, a ujedno služi prijenosu sistema kulturnih referencija na buduće generacije. Te mogućnosti imaju također druge ljudske djelatnosti, ali je njihov domet ograničen zbog nedostatka obrazovanja, financijske nesposobnosti, socijalne isključenosti itd., korisnika a muzeji jih mogu zbog javne dostupnosti najšire razviti.

Za objektivno vrednovanje je od presudne važnosti razmatranje činjenice da se vrijeme u kojem baštinu vrednujemo razlikuje od onog vremena u kojem je nastala. Tu radnju moramo obavljati uvijek iznova zato, da bismo mogli baštinu kao neobnovljivi, nenadomjestiv i nezamjenjivi izvor povezati s kreativnim sektorom, koji predstavlja njenu veliku priliku. Stručni kriterij za pripisivanje vrijednosti baštine muzejskim predmetima po australijskom modelu Significance su primarni (povijesni, umjetnički ili estetski, znanstveni ili istraživački, socijalni

ili duhovni) i komparativni (izvor, rijetkost ili reprezentativnost, kondicija ili cjelovitost, interpretativna sposobnost). Unatoč tome mogu muzejski predmeti imati za različite osobe ili skupine ljudi različita značenja i vrijednosti. Da bi se njihova multipla značenja i vrijednosti dokazale i prepoznale, zahtjeva proces vrednovanja savjetovanje i usklađivanje. (Mensch i Meijer-van Mensch, 2011) Ako je osnovna značajka kulturne baštine sposobnost dokumentiranja njenog društvenog značenja, danas je važnije od prikupljanja odnosno povećavanja količine gradiva u muzejskim zbirkama, društveno kreiranje strukture poveznica (Börger, 2010) između baštine, javnosti i muzejske struke.

Primjer dobre prakse implementiranja održivih načela u upravljanje muzejske zbirke je djelo Åse Stenström s kolegama iz Västerbottens muzeja u Švedskoj. Razvili su i upotrijebili održive metodologije dokumentiranja sadašnjosti na međukulturalan, interdisciplinarni i uključujući način. Pored starih muzejskih zbirki, čiji je fokus upravljanja bio pretežno u sakupljanju građe, a manje u njegovom opremanju podacima, problematizirali su uglavnom ulogu interesima javnosti otuđenog muzejskog eksperta i podcrtali njegovu promijenjenu ulogu u današnjem vremenu. Održivo upravljanje u muzejima zahtjeva izmijenjen odnos struke prema javnosti, koja je dobno, obrazovno, etnički, spolno, psihološki, religiozno i socijalno segmentirana. (Stenström, 2015) Primjer rada u Västerbottens muzeju ukazuje na to da mogu u dijalogu sa strukom različite javnosti zanemarene muzejske predmete ispuniti vlastitim pričama, kontekstualizirati ih unutar današnjeg vremena i dati im novu društvenu vrijednost.

Komunikacija muzejske građe

Komunikacija kulturne baštine su radnje koje su utemeljene u profesionalnim standardima i potiču javnosti da razumije, više cijeni i poštuje kulturnu baštinu u svim njenim različitim materijalnim i nematerijalnim oblicima. Komunikacija se izvodi kao interpretacija i prezentacija.

Unatoč tome da su muzeji danas razvili brojne oblike komunikacije, ostaje prezentativna komunikacija još uvijek najspecifičnija (Maroević, 1993) i općenito očekivani oblik s kojim muzej prosljeđuje javnosti svoje poruke. Muzejske izložbene koncepcije temelje se na prikazu kvalitete građe. Usprkos tome da se način prikaza na stalnoj izložbi razlikuje od brojnih i raznovrsnih načina prikaza na privremenim izložbama svima je zajednički cilj podrška muzejske priče. Kustos ju poručuje pomoću izabranih muzejskih predmeta koji ispunjavaju određene vrijednosne kriterije, što znači da je vrijednost muzejskih predmeta varijabilne prirode. Svojestvo koje je zajedničko predmetima koji su izabrani za izložbu je njihova muzealnost, odnosno uloga nositelja izložbene priče. Kustos se odlukom da treba činjenice umrežiti u priču, kako bi znanje lakše došlo do posjetitelja, postavlja kao glavni autoritet za određivanje kriterija vrijednosti s kojima iz prikupljene građe izabere ono što će izložiti. Time je javnosti oduzeta mogućnost uvida u količinu građe iz koje kustos crpi materijal za prepričavanje svoje priče. Upravo na prikazu količine građe se temelji novi tip izlaganja – otvoreni depo, koji se sve češće postavlja među stalne i privremene muzejske izložbe (i njihove derivate). Otvoreni depo nije isključivo studijski depo u kojeg smiju pored istraživača

dolaziti i laički muzejski posjetitelji, već je riječ o muzejskoj prezentaciji koja komunicira iznova promišljenu muzejsku politiku kolekcioniranja, kulturnoidentitetne potencijale muzejskih zbirki i novi - ne samo stručni već i društveno odgovorni - stav muzejskog eksperta. Prikazom cijele zbirke u otvorenom depou, posjetiteljima se priznaje pravo do osobnih motiva njihovog zanimanja za predmete baštine. Jelka Pirkovič je opredijelila prezentaciju kulturne baštine koja potiče identitet zajednice, posjetiteljima omogućuje zabavu, stjecanje novih spoznaja o baštini i njenim vrijednostima te utvrđuje njeno poznavanje kao društveno i kulturno održivo. (Pirkovič, 2012)

Obnova Pokrajinskog muzeja Maribor

Kada je 2003. godine Pokrajinski muzej ušao u drugo stoljeće postojanja, počela je i obnova dvorca, gdje se muzej nalazi. U pripremama za postavljanje novog stalnog postava smo autori ubrzo shvatili da izložbu nećemo biti u mogućnosti postaviti, ako ne obnovimo cijelu muzejsku instituciju. Najprije smo definirali temeljna načela, kojima su bila podređena i ispitivanja o suvremenijem upravljanju muzejskim zbirkama. Prvi korak je bila revizija dokumenta politike prikupljanja. Briga za zbirke u smislu preventivne konzervacije je bila dobra.

Ubrzano se izvodila klasična inventarizacija i digitalizacija građe. Velika pažnja je bila posvećena pohrani i korištenju građe. Veliki nedostatak je bila zastarjela organizacija depoa. Smetala nam je kod internog rada kao i kod odaziva na potraživanja korisnika koji su morali čekati nekoliko dana kako bismo pronašli traženi predmet i njegove podatke. Postavili smo si cilj da nove depoe organiziramo tako da u njima nađemo traženi predmet u roku od petnaest minuta.

S obzirom da lokalna zajednica kao osnivač muzeja nije uspjela osigurati planirane vanjske prostore depoa, smo u muzeju počeli samoinicijativno smanjivati planirane površine za postavljanje stalnih izložbi u dvorcu i »uštedene« površine reorganizirati u depoe. Za deponiranje zbirke namještaja i arheološke zbirke smo počeli tražiti odgovarajuće vanjske lokacije. Radi voluminoznosti je najveći problem predstavljala građa iz zbirke namještaja.

Slika 1: Zbirka namještaja, 16. - 20. stoljeće, Pokrajinski muzej Maribor, Maribor, 2017.

Slika 2: Lokacija Kina Partizan u neposrednoj blizini Pokrajinskog muzeja Maribor, Maribor, 2016.

Zbirka namještaja

Zbirka namještaja Pokrajinskog muzeja Maribor se s oko tisuću predmeta ubraja među najveće zbirke u zemlji. Većinu današnjih muzejskih eksponata su koristili u štajerskim, koruškim i prekmurskim rezidencijama, dvorcima, građanskim kućama, te seljačkim domovima. Najstarija građa izvire iz 16. stoljeća, a većina iz vremena od druge polovice 17. do kraja 19. stoljeća. Kvalitetna izrada svjedoči o majstorima stolarima koji su svoja znanja stjecali u širem srednjeeuropskom prostoru, a ljepota očuvanog namještaja je dokaz visoke kulture življenja u Štajerskoj (Slika 1.).

Zbirka je bila loše obrađena, a njena raznolikost je posljedica sretnih okolnosti, jer su se u muzeju udružile tri zbirke s raznorodnom građom. Pojednostavljeno bi mogli zapisati da je njemački usmjereno Muzejsko društvo prikupilo građu iz štajerskog građanskog okoliša, slovensko Povijesno društvo sa štajerskog ruralnog područja, a crkva je u svom Muzeju očuvala istrošenu crkvenu opremu. Nakon drugog svjetskog rata je u muzej neselecionirano ušla nacionalizirana građa. Objektivni razlog koji je i još uvijek otežava istraživanje povijesnog fonda namještaja na nacionalno šarenoj

Štajerskoj, je njegov mobilni karakter koji je omogućio da se radi vjenčanja, nasljeđivanja i iseljavanja puno namještaja iz naši krajeva odnijelo. Veliki problem je činjenica da se u tijeku drugog svjetskog rata na brojnim plemićkim i građanskim ambijentima provodio konsezualni vandalizam, a nakon rata su se u t.z. zbirnim centrima namjerno uništavali podaci o izvoru nacionaliziranih predmeta. 7% najstarije građe iz zbirke namještaja izvire iz Okružnog zbirnog centra koji je bio nakon rata organiziran u dvorcu. Većina nacionaliziranog namještaja je bila eksponirana na stalnoj izložbi i stariji kolege su izbjegavali istraživanja o njegovom izvoru, što je bilo u okviru tadašnje stvarnosti razumljivo. Dio razloga za lošu obradu zbirke leži u kadrovskoj popunjenosti muzeja koja je bila uvijek brojčano skromna. S obzirom da je svaka čovjekova profesionalna aktivnost subjektivno stimulirana, ne možemo zaobići osobne preferencije proteklih generacija kustosa koji u namještaju nisu vidjeli stručne izazove.

Otvoreni depo namještaja

Kada je 2004. godine u Mariboru svoja vrata otvorio novi kino-centar Kolosej, su većinu starih kinodvorana u gradu zatvorili. Među njima je bilo i Kino Partizan (Slika 2.). Za muzej je kino bilo za-

Slika 3: Muzejski izložbeni prostor u Kinu Partizan, Pokrajinski muzej Maribor, Maribor, 2012.

nimljivo naročito zbog lokacije koja je u neposrednoj blizini dvorca i naravno zbog prostranosti samog objekta. Nakon godina prikupljanja informacija u kojima je bilo najznačajnije provjeravanje klimatskih uvjeta u projekcijskoj dvorani i na njih vezane buduće troškove, je muzej od Društva za upravljanje s državnom imovinom 2011. godine unajmio prostore nekadašnjeg kina Partizan. Pred prostor kina smo preuredili u muzejski izložbeni prostor (Slika 3.), a projekcijsku dvoranu u

Slika 4: Otvoreni depo namještaja u Kinu Partizan, Pokrajinski muzej Maribor, Maribor, 2012.

Slika 5: Otvoreni depo stolarskog alata u Kinu Partizan, Pokrajinski muzej Maribor, Maribor, 2012.

otvoreni depo namještaja (Slika 4.), sporedne prostore dvorane pa u otvoreni depo stolarskog alata (Slika 5.).

Prije početka oblikovanja zamisli otvorenog depoa namještaja smo si zadali četiri osnovna načela: zadovoljiti konzervatorske zahtjeve,¹ najbolje iskoristiti veličinu predmeta, uzeti u obzir sadržaj prostora i poboljšati komunikacijske mogućnosti pohranjenih predmeta.

U nedostatku financijskih sredstava smo se morali osloniti na vlastitu kreativnost. Glavna poruka koju smo željeli prenijeti okolini je bio naše oduševljenje s muzejskim predmetima, muzejom i radom kojeg obavljamo u njemu. Bili smo uvjereni da možemo svojim en-

Slika 6: Nekadašnja funkcija Kina Partizan, Maribor, 1987.

tuzijazmom zadiviti i našu publiku. Kao referentni okvir se je dokazao prethodnik muzejske institucije, kabinet čudesa (Slika 6.). Ne u kvaliteti, već u količini prikupljene građe, se je iskazivao najveći komunikacijski potencijal zbirke namještaja i temelj za model sustavne prezentacije u kojem se ovaj potencijal može najbolje predstaviti. S prezentacijom kvantitete prikupljenih predmeta u otvorenom depou se može najbolje prezentirati razvojni aspekt baštine koji je sjećanje na jučer, vrijednost sadašnjosti i inspiracija za budućnost. Deponirane

¹ Ulazni konzervatorski zahtjevi su se od osiguravanja idealnih uvjeta pohrane smanjile na osiguravanje optimalnih.

muzejske predmete smo željeli ponuditi javnosti za užitek, edukaciju, a i kao platformu za njihovu kulturnu i umjetničku interpretaciju. S neselekcijom prezentacijom građe, koja je u depou ipak sustavno uređena, smo željeli promovirati prikupljanje kao osnovnu muzejsku misiju.

Oblikovanje otvorenog depoa namještaja koristi genius loci nekadašnjeg kina (Slika 7.). U otvorenom depou smo okrenuli uloge statičnih i dinamičnih entiteta. Dinamični objekti su postali statični, a statični dinamični, odnosno dinamične filmske glumce su zamijenili statični muzejski predmeti, a statične filmske gledateljke dinamični

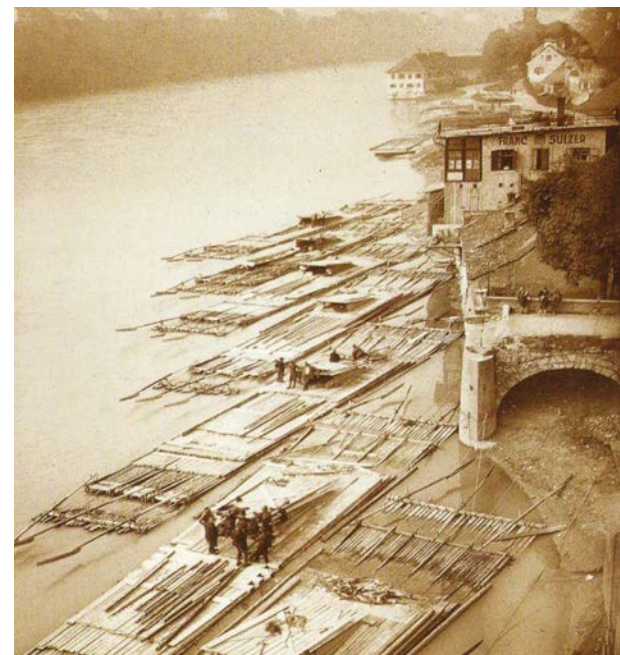
muzejski posjetitelji. S ovim obratom, osvjetljenjem i usmjeravanjem posjetiteljevog pogleda prema gore, su se deponirani muzejski predmeti muzeološki heroizirali.

Prilikom selidbe građe u otvoreni depo i nužnoj preventivnoj konzervaciji, smo proveli i detaljan pregled zbirke. Svi predmeti su bili očišćeni, dobili su dodatne – veće inventarne brojeve i bili preseljeni na nova ležišta (Slika 8.).

Građa je bila u otvorenom depou organizirana glede temeljnih tipova namještaja. Na nova ležišta je bila namještena po veličini tako da je prostor na regalima što je moguće racionalnije iskorišten.

Slika 7: Organizacija građe u otvorenom depou glede temeljnih tipova namještaja, Kino Partizan, Pokrajinski muzej Maribor, Maribor, 2012.

Slika 8: Drveni „splavi“ na rijeci Dravi u Mariboru sa kojima se transportiralo drvo, 2. polovina 19. stoljeća.

S obzirom da smo željeli ponuditi mogućnost kojom bi se namještaj kao baština razvijao i kao društveni kapital participirao u društvu globalizacije kao sidrište za kolektivni identitet s drvom bogate pokrajine Štajerske (Slika 9.), smo za interpretativni temelj izabrali drvo. Od druge polovice 18. stoljeća tu su bile značajne djelatnosti piljenje i stolarstvo, a kasnije drvna industrija koja se ugasila u 90. godinama 20. stoljeća. Bilo je potrebno uspostaviti vezu između namještaja i proizvodnog procesa u okviru kojeg je bio namještaj proizveden, zato je bio osim otvorenog depoa namještaja organiziran i otvoreni depo stolarskog alata. Građa je

u njemu bila raspoređena kao u stolarskoj radnji. Temelj komunikacije baštine namještaja u otvorenom depou je njena prezentacija koja naglašava kulturno-identitetni potencijal baštine i povećava javnu osviještenost o njenom značaju za okoliš.

Perspektive održivog upravljanja sa zbirkom namještaja

Otvoreni depo namještaja vidljiv je oblik dugotrajnog procesa obnove muzejske institucije. Svoju izvrsnost Pokrajinski muzej Maribor ne gradi više na fiksaciji prošlosti, nego na politici koje cilj

Slika 9: Projekt Gugalnik idej u otvorenom depou namještaja u Kinu Partizan, Pokrajinski muzej Maribor, Maribor, 2013.

je održivo upravljanje muzejem kao cjelinom i s građom kao njegovim temeljem. Svaki zaposleni radnik je svjestan svoje ekonomske odgovornosti, odgovornosti za okoliš i društvene odgovornosti, što se prati, prepoznaje i odgovarajuće nagrađuje.

Otvoreni depo se nalazi u odvojenoj zgradi koja je u neposrednoj blizini muzejske zgrade, tako da idu muzejski radnici svakodnevno do nje ga pješice. Prostor ne treba umjetno klimatizirati što ne uzrokuje dodatno onečišćavanje okoliša i povećava njegovu fizičku održivost. Nadzor vrši samo jedna osoba, što je bilo radi malog broja zaposlenih značajno prilikom odlučivanja za veliko povećanje kvadrature javno dostupne muzejske infrastrukture.

Zbirka namještaja je u otvorenom depou pridobila mogućnosti kojima se lakše komunicira važnost javnog prepoznavanja vrijednosti namještaja kao kulturne baštine i razvojnih potencijala drva. Javno dostupna zbirka je središte oko kojeg se konstruira povezani sistem: poboljšavaju se uvjeti za stručnu obradu građe,² s boljim uvidom javnosti u muzejsku pozadinu se povećava integracija zbirke u okoliš, s podrškom civilnog društva i njenim kreativnim odazivom na historični namještaj se povećava vrijednost zbirke.

U otvorenom depou je deponirano povijesno sjećanje na kreativnost u drvu koja predstavlja platformu za nastanak brojnih etički-estetskih koncepata i potiče kreiranje različitih stajališta. U

proljećnim mjesecima pozivamo u okviru projekta Gugalnik idej (Slika 10.) u depo umjetnike da sa svojim autorskim doprinosima odgovore na pitanja kako baština djeluje na njihovu kreativnost, kako ih inspirira i kako ih mijenja.

Studenti Više strukovne škole za prerađu i dizajn drva Maribor rade kod predmeta Povijesni razvoj građevnog i stambenog namještaja u depou seminarski rad. Pozvani su da između cjelokupne građe izaberu predmet koji njih same najviše nagovara. Omogućen im je uvid u dokumentaciju o izabranom predmetu kojeg još i sami izmjere, opišu, stilski opredijele, u knjižnici i arhivi pokušavaju pridobiti nedostale podatke, u muzeju se konsultiraju s konzervatorom za drvo i na kraju se osobno opredijele prema predmetu i procesu rada s baštinom. Studenti u seminarskim radnjama dopunjavaju službenu dokumentaciju sa svojim studijskim pričama. One su dokaz o stvaranju kontakata između baštine i njenih korisnika, što daje održivu vrijednost i muzejskim predmetima s manjkavom dokumentacijom.

Kao pozitivni učinak neselekcioniranog prikaza u otvorenom depou je vidljivo i podizanje samopouzdanja muzejskih posjetitelja. Otvoreni depo je pomogao i ka boljem pregledu građe na terenu i priljevu baštine u muzej. Pokrajinski muzej Maribor je u lokalnom okruženju bolje shvaćen, domaći i strani posjetitelji ga dobro prihvaćaju. To pokazuju i zapisi u knjigama dojmova.

2 Objavljeno je bilo više stručnih i znanstvenih članaka te obranjena doktorska disertacija.

Zaključak

Otvoreni depo namještaja je prostor održivog upravljanja sa zbirkom koja je jedna od najvećih u zemlji i prema sretnim okolnostima jedna od najraznolikijih. U nedostatku financijskih sredstava se muzej odlučio za kreativni pristup i inspiriran s kabinetom čudesa u nekadašnjoj kino dvorani stvorio scenski prostor u kojem se heroizira povijesni

namještaj i komunicira značaj javnog prepoznavanja vrijednosti namještaja kao kulturne baštine. Javnosti je kao razvojni potencijal te baštine predloženo drvo koje može služiti kao sidrište za kolektivni pokrajinski identitet. U otvorenom depou su se poboljšali uvjeti za stručni rad, s javnim dostupom se povećala uključenost zbirke u okoliš, a u suradnji muzejskih stručnjaka s laičkim javnostima se povećava vrijednost zbirke namještaja. ☉

Literatura

- *Börger, Jacques, The Contemporary, the city and the city-museum, Quotidian. Dutch Journal for the Study of Everyday Life, 2, 2010., str. 111-114. Dostupno na: <http://www.quotidian.nl/www.quotidian.nl/vol02/nr01/a07> [3. 3. 2016.].*
- *Maroević, I. 1993. Uvod u muzeologiju, Zavod za informacijske studije, Zagreb.*
- *Okvirna konvencija Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo, Faro 2005. Dostupno na: http://www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publicacije/konvencije/199/ [28. 8. 2017.].*
- *Pirkovič, J. 2012. Arheološko konservatorstvo in varstvo nepremične kulturne dediščine (elektronski vir). Učbenik za predmet Arheologija za javnosti. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana. Dostupno na: <http://arheologija.ff.uni-lj.si/sites/arheologija.ff.uni-lj.si/files/Dokumenti/Studij/gradiva/arheologijazajavnost.pdf> [28. 8. 2017.].*
- *Significance 2.0 a guide to assessing the significance of collection. Dostupno na: <http://pandora.nla.gov.au/pan/112443/20101122-1236/significance.collectionscouncil.com.au/index.html> [28. 8. 2017.].*
- *Stenström, Å. 2015. Contemporary Collecting and Collections: Sustainability and an Intercultural Participatory Perspective in Museum Institutions. U: Meijer-van Mensch L. (ur.) 2015 COMCOL Annual Conference Collecting & Collections.*
- *National Folk Museum of Korea, Seoul, 76-83.*
- *Sustainability and museums. Your chance to make a difference, London 2008. Dostupno na: <http://www.museumsassociation.org/download?id=16398> [28. 8. 2017.].*
- *Van Mensch, Peter, Meijer-van Mensch, Leontine. 2011. New Trends in Museology. Muzej novejše zgodovine Celje, Celje.*
- *Zaključci Vijeća o kulturnoj baštini kao strateškom izvoru za održivu Europu, Brisel 2014. Dostupno na: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?=CELEX:52014XG0614\(08\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?=CELEX:52014XG0614(08)) [28. 8. 2017.].*
- *Zaključci Vijeća o participativnom upravljanju kulturnom baštinom, Brisel 2014. Dostupno na: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT?uri=celex:52014XG1223\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT?uri=celex:52014XG1223(01)) [28. 8. 2017.].*

KETRIN MILIĆEVIĆ MIJOŠEK

Muzej suvremene umjetnosti Istre - Museo d'arte contemporanea dell'Istria, S v. Ivana 1, Pula / The Museum of Contemporary Art of Istria

► /Re/konstrukcije identiteta

Autorefleksivan nadnaslov koji u puno širem smislu predstavlja zbir aktivnosti koje su u protekle dvije i po godine obilježile djelovanje Muzeja, a ciljano bile usmjerene ka podizanju (i uspostavljanju) standarda u području tematike infrastrukture, redovne djelatnosti, programskih

aktivnosti, edukacije, komunikacije te stvaranju novih sadržaja za posjetitelje. Na istoimenoj adresi prvi puta od osnutka Muzeja (2008. godine), objedinjeni su sadržaji koji su neraskidivo povezani te uspostavljen kontinuitet javnog djelovanja ustanove.

/Re/constructions of identity

The auto-reflexive headline above presents – in much wider terms – a collection of activities which marked the Museum's operations during last two and half years. This activeness was targeted at raising (or establishing) standards in the respective domains of infrastructure, regular work, program activities, education and communication, along with creating new contents for visitors. In this manner – for the first time since the Museum's founding (2008) – we have united, at the very same place and address, all the irrevocably inter-connected contents, thus establishing a continuity of the institution's public activity and work.

EMMA MARANGONI

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Muzejski trg 1, Rijeka / Maritime and History Museum of Croatian Littoral

► Muzej izvan muzejske zgrade

Pomorstvo na Kvarneru čini suštinu života u ovoj regiji, ili se bar tako čini onima koji su svojim istraživanjima i radom dublje sagledali bogatu povijesnu priču, kulturnu tradiciju i vrijednu materijalnu baštinu proizašlu iz uzajamnog djelovanja mora, kopna koje ga ograđuje i čovjeka. Sveprisutna urbanizacija prostora i modernizacija društva zatire tradicionalnu pomorsku baštinu ovog prostora i prijeti nepovratnim nestajanjem njenog

velikog dijela. Kako bi se spriječilo potpuno nestajanje tradicijskih plovila, ribolovnih alata i ostale pomorske opreme te tradicijskih znanja i vještina Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka kao partner u projektu Mala barka 2: Očuvanje pomorske baštine sjevernog Jadrana nastoji izaći izvan granica muzejskog objekta i nizom aktivnosti potaknuti i uključiti zajednicu u očuvanje materijalne i nematerijalne pomorske baštine.

The museum outside traditional and enclosed museum building

Maritime affairs in Kvarner region are of the essence for life in this area, or at least it seems to be so for those who, through their research and work, acquire deeper reflection on a rich history, cultural tradition and valuable material heritage arising from the mutual action of the sea, the land that encloses it and the men. The overwhelming urbanization and the modernization of the society obscures the maritime heritage of this area and threatens with irretrievable disappearance of its large part. In order to prevent the complete disappearance of traditional boats, fishing gear and other marine equipment along with traditional knowledge and skills, the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka as a partner in the project The preservation of the maritime heritage of the northern Adriatic seeks to go beyond the boundaries of traditional and enclosed museum building and with numerous activities to stimulate the community in the preservation of tangible and intangible maritime heritage.

MR. SC. VLATKO ČAKŠIRAN

Gradski muzej Sisak, Ul. kralja Tomislava 10, Sisak /
Sisak Municipal Museum

► Uloga Gradskog muzeja Sisak u prezentaciji industrijske baštine grada Siska

Gradski muzej Sisak već dugi niz godina radi na prezentaciji industrijske baštine grada Siska kao jednog od segmenata bogate kulturno – povijesne i prirodne baštine koje taj grad ima. Nakon procesa deindustrijalizacije koji je zahvatio grad od početka Domovinskog rata, došlo je do velikih problema u njegovu gospodarskom razvoju i funkcioniranju kao urbanog središta. Bilo je potrebno pronaći nova rješenja koja bi mogla barem djelomično nadomjestiti praznine u njegovu razvoju.

Industrijska baština se pokazala kao jedna od mogućnosti iskorištavanja u svrhu stvaranja novih vrijednosti grada. Nizom akcija ona uspješno je stavljena na razinu razvojnog potencijala i prihvaćena s viših instanci. Gradski muzej Sisak objavio je kartu industrijske baštine, pokrenuo manifestaciju „Dani industrijske baštine grada Siska“ i osmislio projekt „Info centar industrijske baštine – Holandska kuća“ koji se uspješno realizira sredstvima iz europskog fonda.

The role of the Sisak Municipal Museum in the presentation of industrial heritage of the city of Sisak

The Sisak Municipal Museum for many years has been working on the presentation of the industrial heritage of the city of Sisak as one of the segments of the rich cultural, historical and natural heritage of the city. After the process of de-industrialization that has affected the city since the beginning of the Homeland War (1991-1995), there were major problems in its economic development and functioning as an urban center. It was necessary to find new solutions that could at least partially replace the gaps in its development. Industrial heritage has proved to be one of the exploitation opportunities in order to create new values of the city. With a series of actions industrial heritage has been successfully placed on the level of development potential and accepted by higher instances. The Sisak Municipal Museum has published a map of industrial heritage, initiated the event “Days of Industrial Heritage of the City of Sisak” and created the project “Info House of Industrial Heritage – Holandska kuća” successfully realized with the European Union funds.

DANKA RADIĆ

Hrvatski pomorski muzej Split, Glagoljaška 18, Split /
Croatian Maritime Museum Split

► Hrvatski pomorski muzej Split u Tvrđavi Gripe – (Cool)turna fortifikacija

► Perspektive i razvoj / budućnost Hrvatskog pomorskog muzeja Split

Hrvatski pomorski muzej Split smješten je u Tvrđavi Gripe na istoimenom brežuljku. Osnovni preduvjet razvoja Hrvatskog pomorskog muzeja je smještaj na novu lokaciju uz more. Split ima prostorni potencijal za rješenje tog problema, zato Strateški plan kulturnog razvitka Grada Splita 2015-2025 predviđa „novi smještaj Hrvatskog pomorskog muzeja i njegov izlazak na more“. Budući da je preseljenje Muzeja na novu lokaciju uz more nerealno za trogodišnje razdoblje na

koje se Strateški plan Muzeja 2017-2019 odnosi, Muzej planira svoje širenje na prostoru Tvrđave Gripe. Zalaže se za projekt obnove i revitalizacije Tvrđave Gripe u kojoj djeluje kako bi razvio sadržaj visoke dodane vrijednosti i unaprijedio strateško upravljanje kulturnom baštinom što bi pomoglo pozicioniranju Muzeja kao kulturne atrakcije temeljene na inovativnim rješenjima i uspješnom spajanju tradicije i najmodernije tehnologije.

Croatian Maritime Museum Split in Fortress Gripe - (Cool)tural fortification Perspectives and Development / Future of the Croatian Maritime Museum Split

The Croatian Maritime Museum Split is located in Gripe Fortress on the Gripe hill. The basic precondition for the development of the Croatian Maritime Museum is new location by the sea. Split has a spatial potential to solve this problem, therefore the Strategic Plan for Cultural Development of the City of Split 2015-2025 foresees „new accommodation of the Croatian Maritime Museum and exit from the Fortress to the sea“. Since the relocation of the Museum along the sea is not realistic for the three year period covered in Museums Strategic Plan 2017-2019, Museum has offered a new solution with the plan of expanding Museum on current location. Through Project of Gripe Fort Renovation and Revitalization, Museum is committed to develop high value added content and enhance the strategic management of cultural heritage, which would help position Museum as a cultural attraction based on innovative solutions and the successful joining of tradition and modern technologies.

IVANA KANCIR

Muzej suvremene umjetnosti, Avenija Dubrovnik 17, Zagreb /
The Museum of Contemporary Art Zagreb

► "Lisje žuto" - idejno rješenje Centralnog groblja u Novom Sadu

Krajem 50-tih godina XX. stoljeća u Novom Sadu nametnula se potreba za osnivanjem jedinog centralnog gradskog groblja. Prvu nagradu s realizacijom na pozivnom natječaju za idejno-urbanističko rješenje za Novo groblje 1964. dobiva rad pod nazivom „Lisje žuto“ arhitekata Josipa Seissela i Miroslava Kollenza te pejzažne arhitektice Silvine Seissel.

Urbanističko rješenje je naglašenog pejzažnog karaktera, gdje se diferenciranjem prostora raznim vrstama bilja, groblje tretira kao oblik

gradskog parka. Osnovna je dispozicija organskog, celularnog tipa s jasno izdvojenim jedinicama koje podsjećaju na listove i grančice od kojih je svaka za sebe prostorna i plastična cjelina. Rješavajući urbanistički zadatak policentričnom osnovom, groblje ima mogućnost postupnog širenja putem multipliranja gradbenih jedinica. Pri takvom rješenju već i prvi izgrađeni cirkulus odaje dojam završene i uobličene cjeline.

Novo gradsko groblje otvoreno je 1974. godine.

Yellow Leaves - Preliminary Design for the Central Cemetery in Novi Sad

In the late 1950s the need arose for founding a unique central city cemetery in Novi Sad. After the competitive tender for Preliminary Urban Design for New Cemetery had been invited in 1964, the first prize for the implementation of the project was awarded to the Project Yellow Leaves designed by architects Josip Seissel and Miroslav Kollenz and the landscape architect Silvana Seissel.

The urban design emphasized the landscape features by using different plants to differentiate between various architectural elements, thus treating the cemetery as a certain type of city park. The main park plan contained organic and cellular features that were achieved by the use of clearly detached units reminiscent of leaves and sprigs, each of which formed separate spatial and plastic units. The use of a polycentric urban structure enabled the cemetery to widen gradually by multiplying spatial units. By this type of urban planning, even the first finished circular unit looked like an independent and distinct entity.

The project had been implemented through different phases and the cemetery was opened in 1974.

Josip Seissel: Idejno rješenje Centralnog groblja u Novom Sadu

Donacija Silvine Seissel

Donacija Silvine Seissel umjetnička je zbirka u vlasništvu Grada Zagreba koja je 1993. godine potpisivanjem donatorskog ugovora dodijeljena Muzeju suvremene umjetnosti Zagreb na upravljanje uz obvezu čuvanja, održavanja i prezentiranja građe. Zbirka predstavlja oblik osobne ostavštine Josipa Seissela, arhitekta, urbanista, slikara i pedagoga, a nosi naziv po Silvani Seissel autorovoj supruzi, pejzažnoj arhitektici i bliskoj suradnici na velikom broju zajedničkih projekata. Zbirku čine dvije velike tematske cjeline nastale u razdoblju od 1920. do 1987. godine, od kojih prva obuhvaća likovne radove, dok drugu brojčano manju čine rješenja iz područja arhitekture i urbanizma. Jedna od sadržajno cjelovitih tema koja je sastavni dio Donacije je i projekt Novog centralnog groblja u Novom Sadu Josipa Seissela i suradnika koja je u ovom članku obrađena na temelju građe i dokumentacije zbirke.

Arhitekt i urbanist Josip Seissel

Josip Seissel rođen je 1904. godine u Krapini. Diplomirao je arhitekturu na Tehničkom fakultetu u Zagrebu 1929. Po završetku studija zapošljava se kao gradski inženjer u Odsjeku za regulaciju grada Zagreba gdje će raditi do 1939. godine kada postaje ravnatelj i profesor Državne obrtne škole u Zagrebu. U Odsjeku za privredne

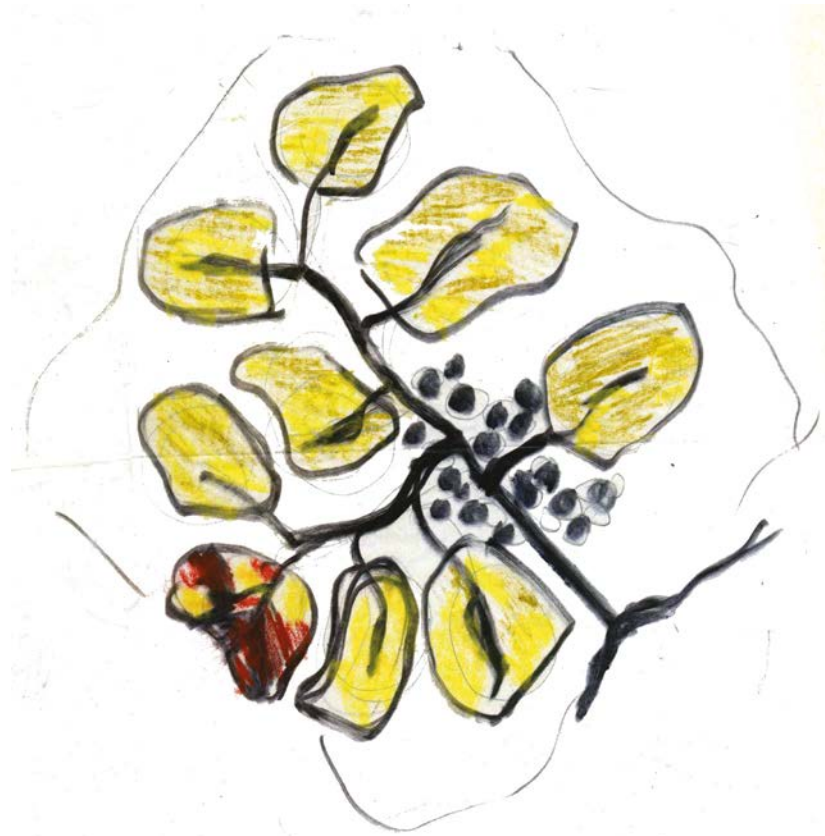
izložbe pri Ministarstvu trgovine zaposlio se 1942. godine. Od 1944. član je Povjerenstva tehničkih radova ZAVNOH-a gdje radi na obnovi uništenih naselja. Nakon završetka rata rukovodi Odsjekom za regulaciju pri Ministarstvu građevina Hrvatske u Zagrebu. Po osnutku Zemaljskog Građevno-projektog zavoda Hrvatske rukovodi Sektorom za regulaciju koji će kasnije prerasti u Institut za urbanizam. Od 1946. godine radi na Arhitektonskom fakultetu gdje je nositelj urbanističkih kolegija. Habilitira s radom Visokoškolska nastava kao suvremeni urbanistički problem rješavan projektom zagrebačkog Sveučilišnog grada, te 1958. postaje redovni profesor. Od 1962. Redovni je član HAZU. Umirovljen je 1965. godine na vlastiti zahtjev. Umire u Zagrebu 1987. godine.

Josip Seissel pripada generaciji arhitekata školovanih između dva svjetska rata koji su svojim projektima i stavovima promovirali novu modernu arhitekturu internacionalnog stila. O njegovoj djelatnosti 30-tih godina prošlog stoljeća pisano je malo, a razlog tome treba tražiti u činjenici što ne djeluje kao samostalni projektant, već su natječaji na kojima sudjeluje koautorski projekti s Josipom Pičmanom koji mada mahom bivaju nagrađeni i otkupljeni, ostaju nerealizirani (Glavni kolodvor u Ljubljani, crkva na Sušaku, Regulacija Novog trga u Sarajevu, Zakladni blok u Zagrebu). Jedinu realizaciju iz tog razdoblja predstavlja njegov samostalni projekt Paviljona kraljevine Jugoslavije za Međunarodnu izložbu umjetnosti i tehnike u suvremenom svijetu održane 1937. u Parizu. Kao gradski inženjer u Odsjeku za regulaciju grada Zagreba zajedno s arhitektima Vladom Antolićem,

Antunom Ulrichom i Stjepanom Hribarom sudjeluje na općoj i parcijalnoj izradi Regulatorne osnove grada Zagreba. U razdoblju od 1932. do 1935. godine član je arhitektonske udruge Radna grupa Zagreb s kojom, kao zemaljskom grupom CIAM-a za Jugoslaviju, sudjeluje na IV. kongresu CIAM-a 1934. u Ateni s analitičkom studijom posjedovnih odnosa i stambenih uvjeta u Zagrebu.

Po završetku rata uglavnom se bavi urbanizmom – temama razvoja gradova i naselja te uređenjem spomeničkih i memorijalnih prostora. S članovima fakultetskog Zavoda za urbanizam izrađuje brojne studije, projekte i urbanističke osnove među kojim se ističu Regulatorna osnova Čakovca (1948.) i Generalni urbanistički plan Nikšića (1956-58.). Od početka pedesetih godina član je komisija i žirija brojnih arhitektonsko-urbanističkih natječaja diljem bivše države. Osobito se ističe njegov pionirski rad na problematici turističke izgradnje jadranske obale pa zajedno s Bioroom za turističku izgradnju početkom šezdesetih izrađuje regionalni plan za turističku izgradnju područja Šibenika, Makarske i otoka Mljeta. Zajedno s Vojinom Bakićem i Silvanom Seissel sudjeluje na tri natječaja i realizacije za memorijalna spomen područja - Spomenik pobjedi naroda Slavonije u Kamenskoj (1960-64.), Spomen područje Dotrščina u Zagrebu (1963-64., 1984.) i Spomen-obilježje Hrvatske u Spomen-parku u Kragujevcu (1976-81.). Zajedno sa Silvanom Seissel 1949. izrađuje osnovu novog zagrebačkog groblja Miroševac, a 1963. godine uz Silvanu i s Miroslavom Kollenzom na natječaju za novo Centralno groblje u Novom Sadu dobiva prvu nagradu s realizacijom projekta koja će potrajati sve do 1974. godine.

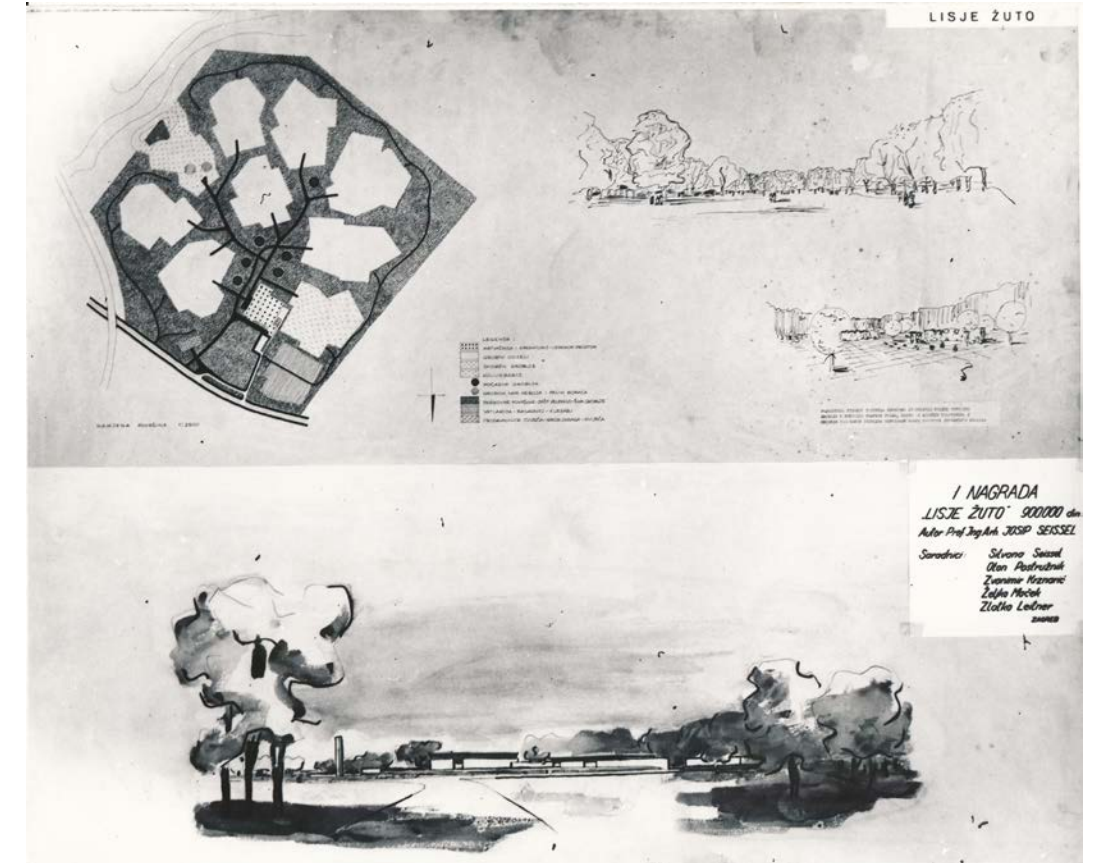

Josip Seissel
Lisje žuto, skica, 1963.

Tijekom službene karijere urbanista i pedagoga cijelog se života bavio i likovnim stvaralaštvom. Sudjelovao je u avangardnom pokretu vezanom uz časopis Zenit potpisujući radove pseudonimom Jo Klek i smatra ga se utemeljiteljem hrvatskog konstruktivizma, te pioninom nadrealizma čiji je likovni opus dugo vremena ostao nepoznat široj javnosti.

Natječaj za novo Centralno groblje u Novom Sadu

Krajem 50-tih godina prošlog stoljeća u Novom Sadu se zbog nedostatka ukopnih mjesta na postojećim malim konfesijskim grobljima nametnula potreba za osnivanjem jedinstvenog centralnog gradskog groblja. Do tada je svaka konfesija u okviru grada imala svoje groblje, tako da je zajedno s petrovaradinskim, Novi Sad brojao sveukupno njih devet - katoličko, Almaško (pravoslavno), Uspensko (pravoslavno), evangeličko, židovsko, vojno, rusinsko (grko-katoličko), nazarensko i petrovaradinsko. Spomenuta groblja, formirana još u predratnom razdoblju, pripadala su pojedinim vjerskim zajednicama koje su njima upravljale i brinule se o njihovom uređenju. Osim kapela na spomenutim grobljima nisu postojale suvremeno uređene mrtvačnice

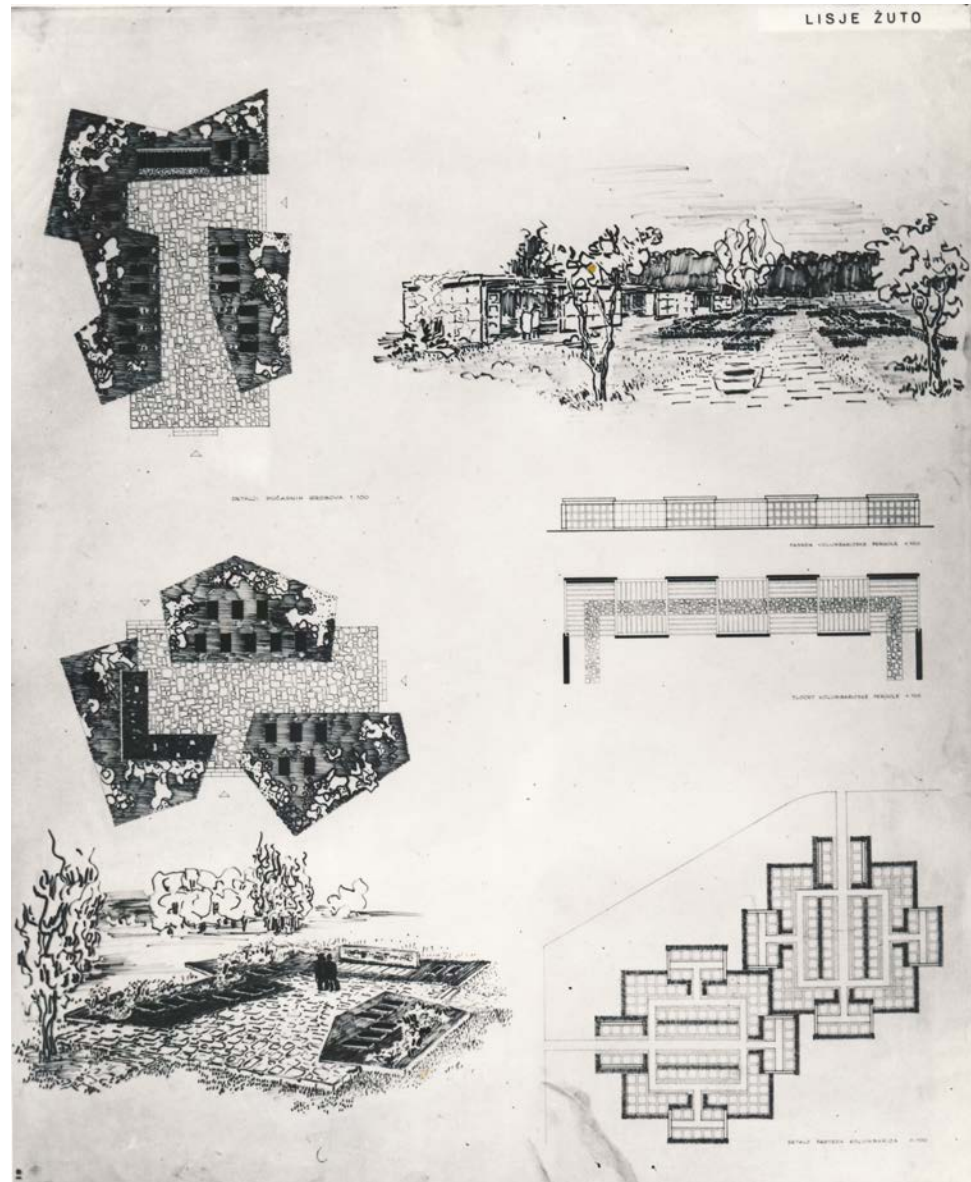

Lisje žuto - namjena površina i perspektive, 1963. fotodokumentacija

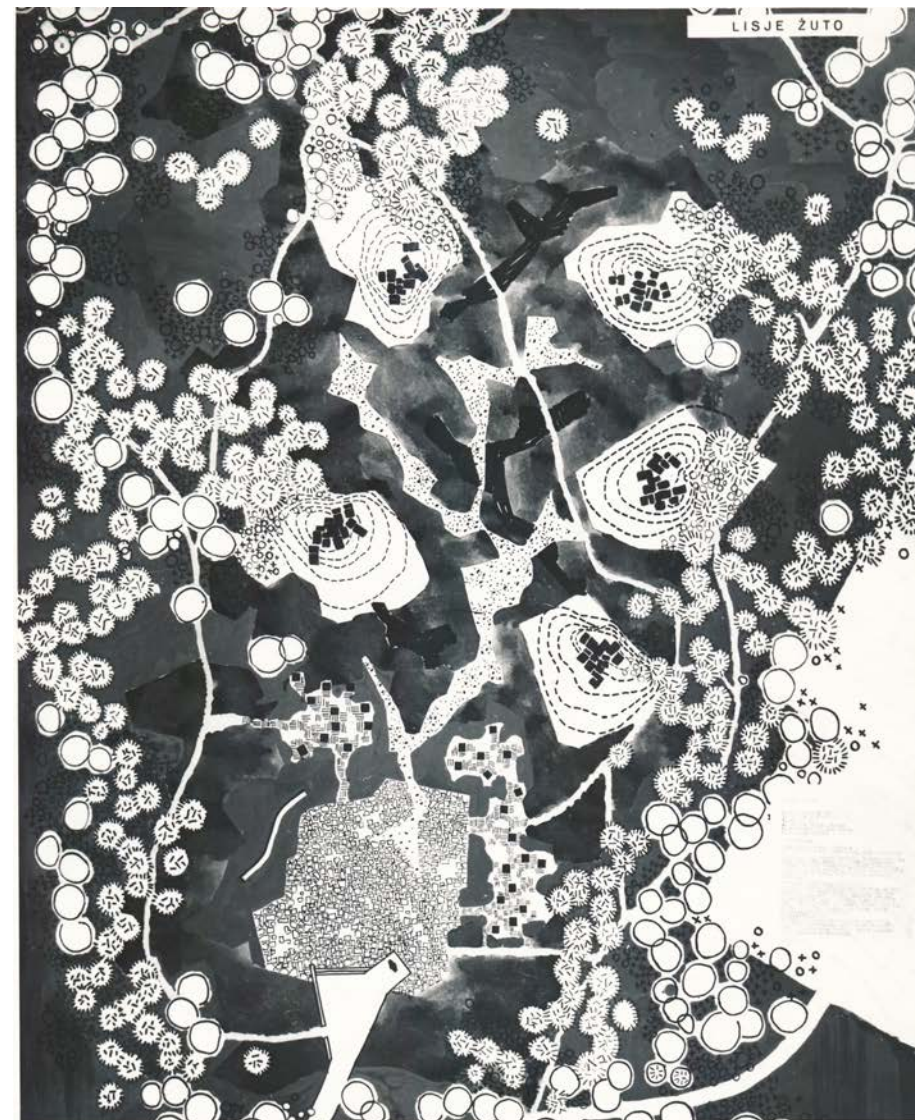
niti je postojala posebna služba za ukop mrtvih. Isto tako nisu postojali niti posebni propisi o uređenju groblja. Osnivanjem novog centralnog groblja spomenuti problemi trebali su biti riješeni jedinstvenom organizacijskom jedinicom koja obuhvaća sve potrebne službe za funkcioniranje groblja te se brine o njegovom uređenju i održavanju.

Natječaj za izradu Idejnog urbanističko-arhitektonskog rješenja za novo Centralno groblje te urbanističko-arhitektonskog rješenja za uređenje Spomen-groblja na budućem novom Centralnom groblju raspisao je u rujnu 1962. godine Narodni odbor općine Novi Sad. Pozicija novog groblja već je bila određena Generalnim urbanističkim planom Novog Sada, a prostor je

lociran na sjeverozapadnom rubnom dijelu grada i to s lijeve strane Rumenačkog puta. Prilikom samog raspisivanja Natječaja odlučeno je da će isti biti pozivnog karaktera. Pozvani učesnici bili su Bogdan Bogdanović docent s Arhitektonskog fakulteta u Beogradu, novosadski arhitekti Petar Jankov i Rodoljub Radosavljević, s Arhitektonskog fakulteta u Ljubljani bio je pozvan Edo Ravnikar, a sa zagrebačkog Josip Seissel. Natječaj je zaključen u lipnju 1963. godine s pet pristiglih idejnih rješenja – rad Josipa Seissela s Miroslavom Kollenzom i Silvanom Seissel kao suradnicima iz Zagreba, rad Ede Ravnikara iz Ljubljane, rad Petra Jankova i suradnice Ane Jankov iz Novog Sada, rad Rodoljuba Radosavljevića i suradnika iz Urbanističkog zavoda Novi Sad (arhitekti Jožef Tot, Vera Bajazet, Danica Vujčić i Laslo Barcal), te rad Bogdana Bogdanovića koji je zbog nedovoljne tehničke razrađenosti razmatran van natječaja.

Lisje žuto – perspektive i tlocrti, 1963. fotodokumentacija

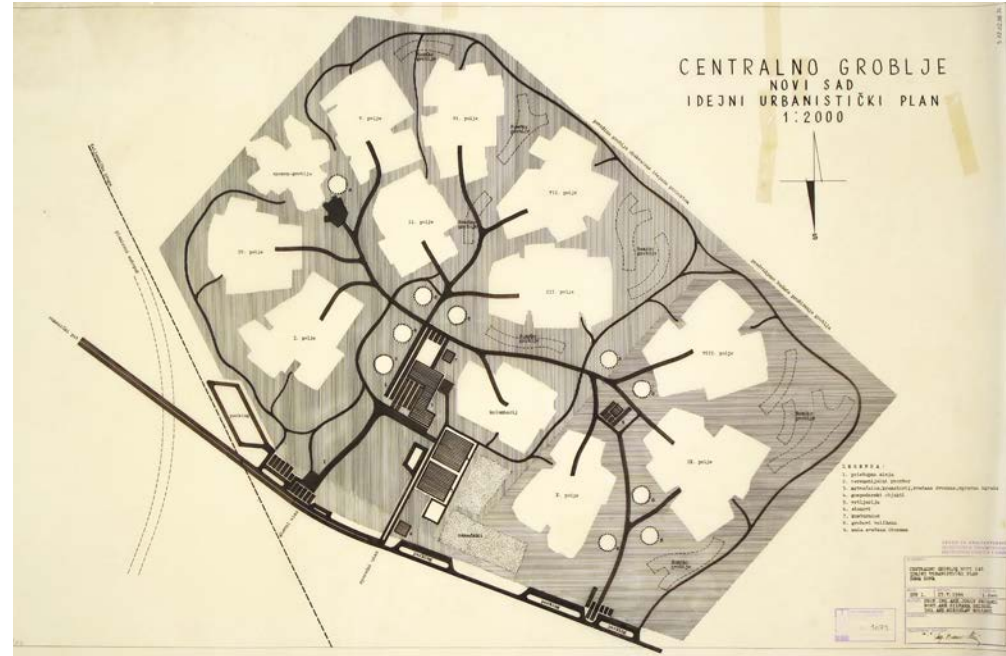

Lisje žuto – spomen groblje, hortikulturno rješenje, 1963. fotodokumentacija

Ocjenjivački odbor u sastavu Dušan Alimpić, predsjednik OO i ujedno predsjednik Sreskog odbora boraca iz Novog Sada, Radomir Radujkov, predsjednik Saveta za prosvetu i kulturu Autonomne pokrajine Vojvodina, Žika Milisavac, književnik iz Novog Sada, Ištvan Boršoš, podpredsjednik NOO Novi Sad, Boško Petrović, slikar iz Novog Sada i arhitekti Ratibor Đorđević, službenik Zavoda za komunalnu izgradnju Novi Sad, Miloš Savić, direktor Urbanističkog zavoda Novi Sad, Andrija Sečujanski, upravnik Petrovaradinske tvrđave, Vojislav Midić, službenik Urbanističkog zavoda APV, Zdenko Kolacio, predsjednik Saveza urbanističkih društava Jugoslavije iz Zagreba i Svetislav Ličina, predsjednik Saveza arhitekata Jugoslavije iz Beograda odlučuje da prvu nagradu dobiva rad pod šifrom Lisje žuto autora Josipa Seissela, a da se radovi arhitekata Ede Ravnikara, Petra Jankova i Rodoljuba Radosavljevića otkupe, te da se Bogdanoviće rad također otkupi bez obzira što nije udovoljio tehničkoj razrađenosti projekta. Na taj su način svi sudionici natječaja dobili financijsku kompenzaciju za sudjelovanje.

Idejno rješenje Centralnog groblja u Novom Sadu Josipa Seissela i suradnika

Urbanističko rješenje Novog groblja koje je dao Josip Seissel sa suradnicima arhitektom Miroslavom Kollenzom i pejzažnom arhitekticom Silvanom Seissel naglašenog je pejzažnog karaktera. Grobne su parcele podijeljene u manje cjeline – grobne odjele koji su obrubljeni visokim zelenilom te na taj način pružaju ugođaj zaklonjenog ambijenta i intimnog grobnog prostora. Time je izbjegnuta dojam prostorne golemosti groblja i monotonije nizanja grobnih humaka. Visoko zelenilo groblja spaja se pak sa okolnim zaštićenim pojasom u jedinstveni prostor te zajedno čine povezani sistem zelenila. Razbijanje velikog prostora na manje, intimnije ambijente s hortikulturnog stajališta pravilno je postavljeno te sa šezdeset postotnim udjelom grobnih polja i četrdeset postotnim dijelom zelenila čine uravnoteženu cjelinu.

Josip Seissel; Silvana Seissel; Miroslav Kollenz
Groblje u Novom Sadu, idejni urbanistički plan, shema zona, 1:2000, 1964. g. inv. br. MSU ds 1071

Silvana Seissel
Groblje u Novom Sadu, idejno rješenje zelenila, 1:1000, 1964. g. inv. br. MSU ds 1091(1-2)/2

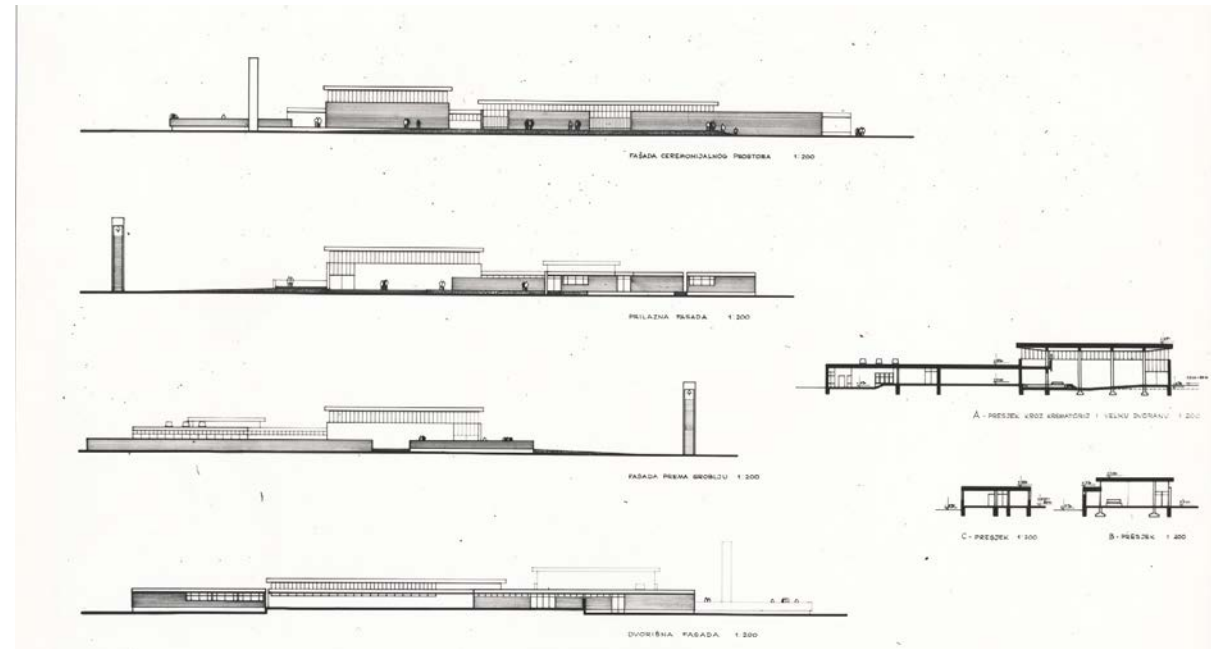
Josip Seissel
Groblje u Novom Sadu, prometne površine, 1964. g. inv. br. MSU ds 1095

Diferenciranjem prostora raznim vrstama bilja autori groblje tretiraju kao svojevrsni oblik gradskog parka.

Osnovna je dispozicija organskog, celularnog tipa s jasno izdvojenim jedinicama, koje podsjećaju na listove grančice od kojih je svaka za sebe i prostorna i plastična cjelina. Iz tog proizlazi da groblje ima mogućnost organskog i postepenog širenja putem cirkulusa, pa stoga pri proširenju nisu potrebni nikakvi veći prethodni zahvati na cijeloj površini te se projekt može izvoditi etapno u skladu s financijskim mogućnostima. Što

Perspektive grobnog polja I. etape, 1964.
fotodokumentacija

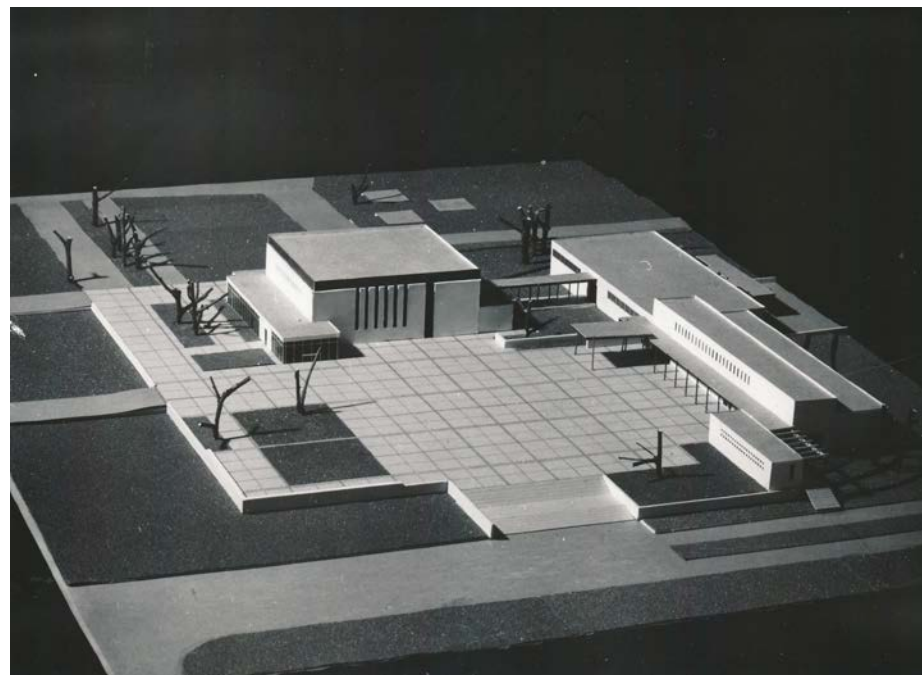

Fasade ceremonijalnih prostora, 1964.
fotodokumentacija

je još važnije od prvog izgrađenog cirkulusa pa nadalje, već se ima utisak završenih i uobličjenih cjelina.

Orijentiranje u prostoru je jednostavno jer su komunikacije radijalne te povezane središnjim čvorom - trgom iz kojega sve polaze. Od objekata na groblju idejnim rješenjem predviđeni su mrtvačnica i krematorij funkcionalno povezanim zajedničkim pomoćnim prostorijama, zatim zgrada uprave groblja, vrtlarija sa staklenicima i rasadnikom, klesarija te prodavaonice cvijeća.

Urbanističkom temom groblja Josip Seissel se bavio u dva navrata – 1949. godine kada zajedno sa Silvanom Seissel radi osnovu zagrebačkog groblja Miroševac, te početkom šezdesetih kada radi na rješenju novosadskog groblja. U oba slučaja napustivši devetnaestostoljetni tip groblja s velikim četvrtastim parcelama podijeljenim grobnim alejama, zbog monotonije i pravocrtnog nizanja, problem prostora i pejzažnog volumena rješava predlažući cjelovitu i zaokruženu obradu grobnih polja uvođenjem zajedničkog i usklađenog parkovnog nasada i izmjene vizura putem parkovne obrade grobljanskog pejzaža.

Maketa mrtvačnice, 1964.
fotodokumentacija

Etape razrade projekta novog Centralnog groblja

Po završetku natječaja, 1964. godine Seissel s Kollenzom na temelju idejnog rješenja izrađuje Generalni urbanistički plan I. etape s urbanističkim planom, situacijom objekata, planom niveleta i komunikacija. U suradnji sa Silvanom Seissel izrađuje se hortikulturni plan spomenute I. etape, a potom slijedi razrada ceremonijalnog trga, tipova grobova i nadgrobnih spomenika, presjek grobova i grobnica, te kolumbarija i osarija. Godine 1966. zajednički izrađuju Generalni urbanistički plan novog Centralnog groblja u cijelosti. Iste godine Seissel i Kollenz rade idejne i izvedbene planove I. faze objekata, a sljedeće 1967. godine glavni projekt II. faze za objekte mrtvačnice, svečane dvorane, uprave, prodavaonica i gospodarskog objekta. Nakon kraće stanke, 1970. godine Miroslav Kollenz izrađuje Glavni projekt za osarij te za ob-

Plakat za Izložbu projekata Centralnog groblja u Novom Sadu, 1969.
inv.br.: MSU ds 981

jekte portirnice i vrtlarije, da bi 1972. godine Josip i Silvana Seissel isporučili Izvedbeni projekt I. grobnog polja i ulaznog dijela, te ceremonijalnog trga s ukrasnim bazenom. Zanimljivo je da je idejno rješenje za interijer mrtvačnice izradio Bernardo Bernardi.

Slijedi izrada elaborata infrastrukture za vodovod i kanalizaciju, pro-

jektira se hortikulturno uređenje nasada na ulaznom trgu i unutar ograde groblja, projektiraju se konstruktivni detalji velikog prilaznog stubišta svečanog trgu s bazenom i izvodi se projekt električnih instalacija i rasvjete. Radovi se završavaju uređenjem vanjskog prostora između ograde groblja i Rumenačkog puta.

Lisje žuto

Već na samom početku rada na idejnom natječaju za arhitektonsko-urbanističko rješenje novog novosadskog groblja kao polazište svog rješenja Josip Seissel uzima za moto Lisje žuto. Odabravši početak stiha pjesme Branka Radičevića Kad mladijah umreti nadovezuje se na njegove motive o smrti, rastanku i oproštaju od života. Ujedno predlaže da početna riječ Lisje bude i buduće ime groblja, te da se cijeli stih urezan na kamenu monolit postavi uz ulazni trg čime bi se posjetiteljima protumačilo i približilo ime groblja. Naziv Lisje smatra dobrim rješenjem jer je neutralnog predznaka s obzirom na činjenicu da je groblje multinacionalno te da služi za ukop pripadnika različitih konfesija i svjetonazora. Lisje tako pretočeno u likovni znak predstavlja moment odlaska izraženo općim simbolom. Uz preduvjet dobrog likovnog oblikovanja i adekvatnog dimenzioniranja predlaže apliciranje imena Lisje na ulazu u Groblje. Konačno oblikovanje prihvaćenog motiva koji sadrži elemente spoznaje ravnoteže – vage života i smrti, a koji ujedno podsjeća na urnu dao je Miodrag Miša Nedeljković.

Novo gradsko groblje otvoreno je 1974. godine. ◻

Ivana Kancir, viša kustosica MSU Zagreb

Voditeljica Donacije Silvane Seissel

TAJANA UJČIĆ

Zavičajni muzej grada Rovinja – Museo civico della città di Rovigno, Trg maršala Tita 11, Rovinj /
Rovinj Heritage Museum

► Sv. Andrija - Otok baštine. Primjer suradnje Muzeja grada Rovinja i Maistre d. d. na očuvanju i prezentaciji ostavštine obitelji Hütterott

U izlaganju će biti predstavljen zajednički projekt Muzeja grada Rovinja i Maistre d.d. koji obuhvaća obnovu ljetnikovca obitelji Hütterott na otoku Sv. Andrija (nekada benediktinski/franjevački samostan, tvornica cementa itd.), uređenje spomen sobe obitelji Hütterott u Muzeju uz novi postav starih majstora, te restauraciju i digitalizaciju svih predmeta iz ostavštine obitelji Hütterott koji se čuvaju u Muzeju i drugdje. Oba će prostora upućivati jedan na drugoga i nadopunjavati se.

Smjernice za obnovu ljetnikovca i izradu muzejskog koncepta postavljene su tako da se, gdje je to moguće, uspostavlja stanje iz doba obitelji Hütterott, a predmeti vraćaju na izvorna mjesta uz uvažavanje i prezentaciju ranijih faza razvoja objekta. Tamo gdje nije moguće uspostavi-

ti izvorno stanje, suvremeno se oblikuju i cjeline i detalji.

Uz muzejski, ljetnikovac će zadržati i turistički sadržaj jer ga je od 1890. do 1910. obitelj Hütterott osmislila i obnovila, ne isključivo kao obiteljski ljetnikovac, već kao ishodišnu točku iz koje će se razvijati veliki turistički projekt „Cap Aureo“. Primjerice, u nekadašnjem samostanskom refektoriju, kasnije blagovaonici obitelji Hütterott i sadašnjem restoranu, i dalje će biti prostor za posluživanje hrane na način da će jelovnici biti napravljeni po uzoru na one sačuvane u dokumentaciji iz ostavštine obitelji Hütterott, na tradicionalnu prehranu Rovinja i teritorija, ostale krajeve u koje je obitelj Hütterott putovala, ali i recepte koje su koristili benediktinci i franjevci odnosno hrana i piće biti prikazati kao važan dio nematerijalne kulture.

St Andrew - Heritage Island. An example of collaboration between the Rovinj City Museum and Maistra d. d. in conservation and presentation of the Hütterott family legacy

The paper presents the joint project of the Rovinj City Museum and Maistra d.d. encompassing the renovation of the Hütterott family residence on St Andrew's Island (the former Benedictine/Franciscan monastery, cement factory etc.), the arrangement of the Hütterott family memorial room at the Museum alongside the new display of the Old Masters, the restoration and digitalisation of all items belonging to the Hütterott family kept at the Museum and elsewhere. Both sites will reference and complement each other.

Where possible, the guidelines for the renovation of the residence and the development of the museum concept have been laid so as to recreate the situation in the time of the Hütterott family, with objects returned to their original place presenting and paying tribute to the earlier phases in the development of the building. Where it was not possible to re-establish the original state, the preferred design concept for the objects and the details is contemporary.

Besides the museum purpose, the residence will keep its tourism purpose seeing that it was designed and renovated by the Hütterott family from 1890 to 1910 not exclusively as a family residence, but as the starting point for the development of the large-scale "Cap Aureo" tourism project. For instance, the former monastery refectory, the later Hütterott family dining room and today's restaurant will continue to be used to serving food through the creation of menus inspired by the menus kept in the documents of the Hütterott family legacy, the traditional food of Rovinj and its surrounding territory and other destinations where the Hütterott family travelled, as well as the recipes used by the Benedictines and Franciscans. In other words, food and beverages will be presented as an important part of intangible culture

MLADEN LUČIĆ (neovisan sudionik)

Muzej suvremene umjetnosti Istre - Museo d'arte contemporanea dell'Istria, Sv. Ivana 1, Pula / The Museum of Contemporary Art of Istria

► Upravo vijeće Galerije Klovićevi Dvori i „struka“ vs. Branko Fučić (Odnos jedne muzejsko-galerijske institucije i djela struke prema nematerijalnom fundusu naše kulturne baštine)

Danas kada UNESCO sve više štiti tzv. nematerijalnu kulturnu baštinu nedavno se u nas desio jedinstven primjer odbacivanja takvog kulturnog nasljedstva. Riječ je o izložbi radnog naziva Istra – od pretpovijesti do danas koja je trebala biti postavljena još davne 2002. godine u Galeriji Klovićevi dvori, a bila je zamišljena kao multimedijalna prezentacija spomeničke istarske baštine od pretpovijesti do baroknog razdoblja čiji su lajt mo-

tiv trebale biti dokumentarne video snimke, tada nedavno preminulog prof. Branka Fučića kao naratora cijelog projekta. Izložba zbog nedostatka novca tada nije realizirana, a projekt je ponovo oživio 2012. godine za ravnateljskog mandata Marine Viculin u GKD-u. Nakon njezine smrti projekt je neprestano širen i obstruiran od struktura i „stručnjaka“ da bi napokon bio ugašen prošlog proljeća od strane predsjednika UV GKD i njegove zamjenice.

Klovićevi Dvori Gallery Board of Directors and profession vs. Branko Fučić (Relationship of a museum-gallery institution and part of the profession towards the non-material fundus of our cultural heritage)

Today when UNESCO is increasingly protecting the so-called “immaterial” cultural heritage, a unique example of the rejection of such heritage has recently become known to us. We are discussing an exhibition under the working title “Istria - from prehistoric times until today” that was supposed to be held in 2002 in the Klovićevi Dvori Gallery and was conceived as a multimedia presentation of the monumental Istrian heritage from the prehistoric times to the Baroque period. The leitmotif of the exhibition were supposed to be documentary video snapshots, created by then recently deceased professor Branko Fučić, as a narrator of the whole project. The exhibition was not realized when planned due to the lack of funds and the project was revived again in 2012 when Marina Vucelin was the director of the Gallery. After her death, the project was continually expanded and obstructed by the structure and “experts” to be ultimately extinguished last spring by the president of UV GKD and his deputy.

Danas kad UNESCO sve više štiti tzv. nematerijalnu kulturnu baštinu, nedavno se u nas dogodio jedinstven primjer odbacivanja takvog, ali i materijalnog kulturnog nasljedstva. Riječ je o izložbi radnog naziva Umjetnička baština Istre koja je trebala biti postavljena još davne 2002. godine u Galeriji Klovićevi dvori, a bila je zamišljena kao multimedijaska prezentacija povijesnih cjelina od pretpovijesti do baroknog razdoblja. Lajtmotiv su trebale biti dokumentarne videosnimke tada nedavno preminulog dr. Branka Fučića. Izložba, uglavnom zbog nedostatka novca, tada nije realizirana, a projekt je ponovo oživio 2014. godine za ravnateljskog mandata Marine Viculin u spomenutoj instituciji. Nakon njezine smrti, projekt su opstruirale strukture i neki autoriteti struke, da bi napokon bio jednostrano i nelegalno ugašen prošloga proljeća (ugasilo ga je Upravno vijeće Galerije Klovićevi dvori, odnosno dr. Zvonko Maković, njegov predsjednik, i članica prof. Vesna Kusin).

Nakon nerealizirane izložbe ostala su otvorena pitanja tko će odgovarati za utrošeni novac, tko će nadoknaditi rad mnogobrojnim kolegama koji su bili uključeni u projekt, tko se drznuo zakinuti mlađe naraštaje da uživo vide i čuju jednoga od naših najvažnijih povjesničara umjetnosti i kulture, tko im je uskratio pravo perceptivnog doživljaja jednog povijesno i kulturološki jedinstvenog dijela njihove domovine i na kraju tko je odgovoran što su mi se zatvorila vrata mnogobrojnih ustanova s kojima sam kontaktirao i što sam izgubio povjerenje niza prijatelja i kolega? Postavlja se i pitanje što će biti s videosnimkama, posebno onima s Brankom Fučićem (za koje smatram da pripadaju nematerijalnoj kulturnoj baštini Hrvatske). Očito,

to nikoga ne zanima, a ja snimke ne mogu unedogled čuvati, jer materijali propadaju, a tehnologija se neprekidno mijenja, pa će i one s vremenom postati neupotrebljivima.

Namjera ovoga teksta jest predočiti kronologiju događaja i dati odgovore kolegama, struci i javnosti koji me pitaju što se dogodilo s istarskom izložbom, a kao autor, inicijator i svojevrsni producent projekta, smatram se dužnim to učiniti.

Početak

Izložbu smo početkom 1998. godine, nakon jednog druženja s Brankom Fučićem, autorski osmislili Marina Viculin i ja, a ondašnje stručno vijeće Galerije Klovićevi dvori (u daljnjem tekstu GKD) odobrilo je projekt te su od Ministarstva kulture zatražena i odobrena inicijalna sredstva. Koncept izložbe iznjedren je upravo tijekom spomenutog razgovora, kad smo Fučiću spomenuli da bismo htjeli realizirati izložbu o srednjovjekovnoj spomeničkoj baštini Istre, te bismo ga željeli snimiti kako govori pred freskama. Fučić je pristao i potpuno se složio s našom konstatacijom da na takvoj izložbi treba biti zastupljen manji broj artefakata, a većinu spomenika treba pokazati putem multimedije, jer bi se na taj način prikazalo mnogo više materijala, pa bi dinamičnost postava bez sumnje potaknula i interakciju s gledateljima. Usuglasili smo se da bi izložba pokrivala razdoblje od antike (rimsko-histarskih ratova) do baroka. Branko Fučić trebao je biti glavni narator koji bi videosnimkama publici prenio ne samo iscrpne informacije o istarskom zidnom slikarstvu i njezinoj umjetničkoj baštini nego i doživljaj cjeline i slojevitosti života ključnog za poimanje

osobitosti istarskog čovjeka i teritorija. Multimedijaska prezentacija izložbe s glavnim naratorom te videosnimkama s komentarima niza stručnjaka na autentičnim lokalitetima oblikovala bi atraktivnu, preciznu i neopterećenu prezentaciju koja bi posjetitelju približila izuzetno bogatu kulturno-umjetničku povijest istarskog poluotoka, a struci dala relevantne podatke za daljnja istraživanja civilizacije i kulture jednog malog, ali spomenicima nevjerojatno bogatog područja. Takva prezentacija sadržavala bi brojne podatke o svim važnijim spomenicima, s mogućnostima pretraživanja po razdobljima, lokalitetima, majstorima, ikonografskim temama..., a s reprezentativnim originalnim spomenicima postav izložbe dobio bi potrebnu muzeološku kvalitetu.

Kad su pripremna sredstva bila odobrena, počeli smo sa snimanjima na terenu s profesionalnim snimateljem, prema tada najboljem video-standardu. U projekt smo involvirali najrelevantnije stručnjake za istarsku spomeničku baštinu toga razdoblja: Ivana Matejčića, Roberta Matijašića, Vesnu Girardi Jurkić i Miljenka Jurkovića te ih snimili na nekoliko lokaliteta. Snimljeno je više od 50 sati materijala. S Brankom Fučićem bili smo pred najvažnijim freskama te na još nekoliko lokacija na kojima on govori o glagoljici, organizaciji društva, kontinuitetu života i civilizacijskim tekovinama. Montirao sam u nekoliko tematskih cjelina dio snimljenoga video-materijala i sastavio nekoliko sinopsisa postava te čekao kolege da počnu s radom na kataloškim jedinicama i pripremi izložbe. Međutim, Ivan Matejčić je uskoro odustao od projekta, a Miljenko Jurković stalno je odgađao rad na materijalima, što je rezultiralo time da osim videosnimki, popisa lokaliteta i mojega sinopsisa, u navedenom roku za pripremu

izložbe nismo imali drugog materijala. S kolegicom Viculin otišao sam k tadašnjem ministru kulture Antunu Vujiću, koji nije smatrao velikim problemom to što sve planirano nije učinjeno, nego je zatražio da u daljnjem financiranju izložbe sudjeluju i drugi, prije svih Istarska županija. Posljednjim pripremnim sredstvima tiskali smo promotivnu brošuru izložbe te obavili niz razgovora s kulturnim, društvenim i privrednim ustanovama u Istri, ali osim parcijalnih obećanja nije bilo konkretne potpore. Ni stručne službe GKD-a nisu odradile svoj, prije svega marketinški dio posla. Ministarstvo kulture RH sljedeće je godine prekinulo financiranje projekta jer nije bilo sredstava iz drugih izvora, vlastitih sredstava GKD-a, kao ni sponzorske potpore.

Déjà vu

Godine 2012. Marina Viculin postaje ravnateljicom GKD-a, a 2013. godine odlučili smo projekt istarske izložbe obnoviti. O ideji smo razgovarali s pročelnikom Ureda za kulturu Istarske županije Vladimirom Torbicom, koji je podupro projekt, ali je tražio da se proširi na Slovensku i Talijansku Istru te da se počne s pretpoviješću i zaključi s padom Venecije u napoleonskim ratovima. Napomenuo je da bi Istarska županija u slučaju takvog proširenja ušla organizacijski i financijski u projekt, te smo to, unatoč izvjesnoj skepsi, i prihvatili. Razgovarali smo o angažmanu Ivana Matejčića sa sviješću da se radi o najboljem stručnjaku za to razdoblje i da bez njega ta izložba gotovo ne bi imala smisla, ali smo izrazili i oprez, s obzirom na prethodno negativno iskustvo. Kolege, koje sam želio uključiti u izložbu, također su isticali nužnost da on bude stručni voditelj projekta. Uslijedilo je nekoliko mojih razgovora s Matejčićem

koji je napokon pristao biti koautor izložbe i koordinator struke te je nakon nekog vremena poslao svoj koncept s popisom voditelja sekcija i okvirnim popisom tematskih poglavlja i umjetnina. Taj se popis nije bitno razlikovao od mojih sinopsisa, ali Matejčić se ubrzo počeo predomišljati, davati kontradiktorne izjave stručnim suradnicima i izbjegavati potpisivanje ugovora, te je već na prvom zajedničkom sastanku došlo je do ozbiljne konfrontacije između njega i Marine i mene kao autorâ izložbe. Osim niza razmimoilaženja o detaljima prezentacije izložbe, sukus sukoba bio je u tome što Matejčić nije želio pristati na pretežito multimedijски koncept, nego je inzistirao na maksimalnom broju artefakata. Pokušali smo mu objasniti da ne postavljamo lapidarij arheološkog muzeja, nego suvremenu izložbu, koja je danas bez multimedije nezamisliva. Istaknuli smo važnost takve prezentacije i zbog znatno lakše mobilnosti izložbe, jer je bilo predviđeno da se ona prezentira još u Puli, Sloveniji i Italiji. Poslije toga susreta, na kojem nije definirana Matejčićeva uloga, a time ni konačni koncept izložbe, on se dulje vrijeme nije javljao, a mi smo morali organizirati sastanak sa suradnicima, koji je napokon održan 10. prosinca 2014. Na sastanku smo formirali stručni tim, postavili osnovni kostur izložbe, dogovorili voditelje poglavlja te ugovorili partnerstva sa Slovenijom i Italijom. Na upite kolega što je s Matejčićem, rekao sam da se uglavnom ne slaže s koncepcijom postava i da još nije odlučio hoće li biti koautor i stručni koordinator projekta. Prisutne smo zamolili da daju svoje sugestije, kao i popise suradnika, te da počnu pisati uvodne tekstove i obrađivati kataloške jedinice. Prave pripreme za izložbu mogle su početi. Ali...

Interludij

U siječnju 2015. godine preminula je Marina Viculin. Projekt je neko vrijeme mirovao, a nakon tri mjeseca v. d. ravnateljice GKD-a Jasmina Bavaljak potpisuje u Puli ugovor o suradnji kojim se Istarska županija obvezuje uplatiti GKD-u za izložbu 700.000 kn, istu sumu koju je odobrilo i Ministarstvo kulture RH. Poslije potpisa ugovora našli smo se s kolegama koji rade na projektu te smo pitali zašto nije gotovo ništa učinjeno. Odgovorili su da se Matejčić još nije izjasnio te da nemaju točne smjernice. Podsjetio sam ih da sam sve osobno zvao i apelirao da se počne s poslom, ali odgovor je bio da čekaju jasne naputke voditelja struke. Nakon još jednog razgovora u svibnju, Matejčić je konačno odustao, što je i pismeno potvrdio, tako da smo nakon godine dana napokon dobili potvrdu onoga što smo slutili od samih početaka. Osim dogovorenih partnerstava, strukturiranih cjelina, šireg popisa umjetnina i izbora stručnjaka, ništa nije bilo napravljeno. Osobno sam radio sinopsise postava i slao ih kolegama, koji nisu imali ništa bitno protiv strukture izložbe koja je zadržala multimedijски karakter. Rezime jednogodišnje pripreme bio je: preminula je koautorica izložbe i ravnateljica ustanove koja organizira izložbu; ministrica kulture koja je odobrila projekt dala je ostavku, nije bilo stručnog koordinatora za izložbu, a od onih koji su pristali raditi nije bilo traženih materijala. Nisam mogao shvatiti taj pasivni otpor, posebno od kolega iz Istre. Vjerojatno su bili prilično rezervirani prema meni jer podsvjesno nisu željeli da netko tko nije po užoj struci njihov, bude autor njihove izložbe. Možda nisu željeli ni da spiritus movens izložbe bude Branko Fučić, jer njegovo suvre-

meno razmišljanje te jednostavno a istovremeno vrlo sažeto i sadržajno kazivanje, nije imanentno nekima od kolega, pogotovo što u Fučića nema mistificiranja i svatko tko ga sluša, bez obzira na naobrazbu, shvaća o čemu je riječ.

Premda mi je sve teže bilo zvati kolege, višekratno sam to činio tijekom ljeta te se u tim razgovorima iskristaliziralo ime Miljenka Jurkovića kao novog stručnog koordinatora, premda smo pročelnik Torbica i ja željeli da to bude Robert Matijašić, ali on, zbog previše svojih obveza, to nije mogao prihvatiti. U rujnu je održan sastanak stručnog odbora na kojem smo upozorili na kratko vrijeme (termin izložbe bila je veljača 2016.), posebno istaknuli da katalog ne može biti gotov za otvorenje izložbe, nego bi bio tiskan tijekom njezina trajanja, a Jurković je objavio svoj način rada, odredio rokove za dovršenje poslova (konačni popisi umjetnina, kataloške jedinice i uvodni tekstovi) te predložio stručni odbor, u kojem su osim njega bili Robert Matijašić i Višnja Bralić. Svi prisutni složili su se s navedenim i mala zraka optimizima ponovo se pojavila.

Giljotina

Tijekom jeseni pomoćnica ministra kulture Vesna Jurić Bulatović obavijestila me da Ministarstvo kulture RH želi da izložba obradi i 19. stoljeće, odnosno da bi trebalo uključiti i razdoblje Austro-Ugarske. Rekao sam da je rok već i sad prekratak te da to iziskuje nove, proračunom nepredviđene troškove. Napomenuo sam da bi time izložba potpuno promijenila karakter i da to više ne bi imalo nikakve veze s koncepcijom, na

što je rekla da će Ministarstvo naći dodatna sredstva i da će se termin izložbe prolongirati za jesen 2016. Nakon konzultacija s pročelnikom Torbicom, kojemu sam rekao da izložba sve više gubi stručni, a poprima revijalni karakter, i njegova razgovora s Ministarstvom, proširenje izložbe je prihvaćeno.

Nakon Marinine smrti, u ožujku 2015. na zamolbu ministrice kulture Andree Zlatar, pristupio sam Upravnom vijeću GKD-a. To sam prihvatio prije svega zato da pomognem u što boljoj realizaciji istarske izložbe, ali i zato što me zanimalo zašto su postojali ozbiljni konflikti između UV GKD-a (točnije Zvonka Makovića i Vesne Kusin) i ravnateljice Marine Viculin tijekom cijelog njezina mandata, što je ona primala teško i s vidljivim traumama. Apсурdno sam smatrao da u Upravnom vijeću sjedi Vesna Kusin, čija kandidatura za ravnateljicu GKD-a na posljednjem natječaju nije prošla, nego je na to mjesto izabrana Marina Viculin. To je samo potkrijepilo moja saznanja o tome da ta tijela često ne rade na dobrobit institucije kojom upravljaju (kako piše u Zakonu o muzejima), nego vuku čudne, stručni nedokučive, poteze, govoreći da štite interese osnivača. Na primjer, premda sam to nekoliko puta napomenuo, Vesna Kusin, kao članica UV GKD-a i dogradonačelnica Grada Zagreba koji je suosnivač GKD-a, nije uspjela ili nije željela osigurati barem jedno parkirno mjesto ispred Galerije, nego se njihova transportna vozila moraju odmah nakon utovara i istovara parkirati na drugim lokacijama.

UV GKD-a (Zvonko Maković i Vesna Kusin) predanim je jednogodišnjim radom napokon uspio u svojem naumu da Jasmina Bovoljak, dugogodišnja kustosica GKD-a, s nizom realiziranih

stručnih projekata, ne bude ravnateljica te institucije, nego je to mjesto zauzeo Antonio Picukarić, diplomirani ekonomist i dugogodišnji voditelj marketinga GKD-a. Kako su dovršili posao izbora ravnatelja, počeli su sa sustavnim brisanjem svega što je Marina Viculin u svojem mandatu učinila, s geslom kako će GKD vratiti svoju publiku, ili pojednostavnjeno: Bolje Dimitrije Popović, nego Pablo Picasso. Najprije je iz programa brisana serija fotografskih izložbi Snapshot, pa ostali Marinini projekti, da bi napokon na red došla i Istra.

Zanimljivo je da je UV GKD-a istarska izložba ozbiljno počela zanimati tek nakon što Jasminu Bovoljak nisu izabrali za ravnateljicu (o proceduri i načinu izbora vidi: Nina Ožegović, tportal.hr 2. 10. 2015.) te su 30. 11. 2015., na istoj sjednici na kojoj je Antonio Picukarić potvrđen za ravnatelja, pod točkom Razno, članovi UV-a održali širu diskusiju o izložbi te su zatražili njezino proširenje na cijelo 20. stoljeće, odnosno do danas. To mi je bio definitivni znak da oni tu izložbu uopće ne žele. Apсурdno je to što je prvi koncept Istarske izložbe (povijesno-umjetnički presjek jednog zemljopisno omeđenog teritorija) bio pretečom kasnijih velikih izložbi održanih u istom prostoru, a to su Dalmatinska zagora i Slavonija, Baranja i Srijem i da je prvi radni naziv istarske izložbe, kao izvjesni hommage Fučiću bio Terra incognita, što je u prijevodu (Nepoznata zemlja) bio i podnaslov izložbe Dalmatinske zagore. Međutim, UV GKD-a proširenje izložbe istarske spomeničke baštine do današnjice nije zadovoljilo, nego su zahtijevali cjelovit civilizacijsko-kulturološki presjek Istre, kako su bile koncipirane i spomenute dvije izložbe, obje realizirane za mandata Vesne Kusin kao ravnateljice GKD-a. Pod izlikom da spašavaju

izložbu, izvan svih svojih ingerencija, članovi UV GKD-a devastirali su u početku koherentno osmišljen projekt, koji je zaokruženo razdoblje hrvatske povijesti umjetnosti želio prezentirati na suvremen i široj javnosti dostupan način te ga izjednačili s velesajamskim konotacijama spomenutih izložbi.

Upozorio sam na to da izložba treba obuhvatiti samo likovnu baštinu, jer je tako autorski zamišljena i prijavljena Ministarstvu kulture i Istarskoj županiji te je za takav koncept financirana. Ostali članovi vijeća to su odbacili i naposljetku rekli da ona treba obraditi teme prema istom obrascu kao i Zagora i Slavonija jer da bez tog dijela (etnologija, migracije, poljoprivreda, način prehrane, gastronomija, industrijska arhitektura, poznati Istrani, crkveni redovi, protestantizam u Istri, religija, geografija, glazba, folklor, književnost, popularna kultura, kultura zabave i turizam... - citat iz zapisnika 58. sjednice UV GKD-a, od 21. 12. 2015.) izložba neće biti potpuna ni zaokružena. Svjestan da od izložbe, barem u takvoj konstelaciji, neće biti ništa, upozorio sam na nemogućnost realizacije takvog projekta s obzirom na sredstva i rokove, na što mi je odgovoreno da reduciram multimediju.

Sredinom veljače 2016. zaprimio sam pismo predsjednika UV-a Zvonka Makovića u kojem, pozivajući se na zapisnik 60. sjednice UV-a, održane 29. siječnja 2016., traži očitovanje o tijeku radova na pripremi izložbe od mene i Miljenka Jurkovića u roku od dva dana. Zanimljivo je da se jedina šira rasprava o novom, od UV GKD-a izmijenjenom konceptu (30. 11. 2015.) održala na 59. sjednici (11. siječnja 2016.) kad smo Miljenko Jurković i ja ponovo predočili, sada znatno prošireni, popis ekspozicija

nata i suradnika, a već nakon 18 dana Maković je tražio promjenu stručnog tima. Kako zapisnik nisam dobio, na moje opetovano inzistiranje stigao je nakon dva dana te sam vidio da se članovi UV-a žale na to da se njihove odluke ne poštuju. Odmah sam napisao Očitovanje u kojem, između ostalog, pišem da je to potpuna neistina te sam ih podsjetio na tijek događaja i dostavljene nove materijale s uvrštenim 20. stoljećem koje su zaprimili od mene i kolege Jurkovića. Zanimljivo je da je sjednica bila sazvana za 29. siječnja 2016., na dan Noći muzeja i više je nego jasno da zbog obveza u svojoj matičnoj instituciji toga dana ne mogu izostati s posla i biti na sjednici. Riječ je o UV-u muzejsko-galerijske institucije te smatram da je sazivanje sjednice na taj dan potpuno neprimjereno. Osim toga, točka Istarske izložbe, gdje se između ostalog traži promjena stručnog tima, odnosno njegova vodstva, nije bila ni navedena u dnevnom redu, nego se o njoj diskutiralo, kao i uvijek, pod točkom Razno.

Na moje očitovanje nije bilo odgovora te smo kolege i ja nastavili s radom na izložbi, a sljedeća, 61. sjednica održana je tek 5. travnja 2016. godine. Zapisnik te sjednice nisam potpisao, nego sam se novim pismom obratio UV-u. Između ostalog sam napisao:

„Predsjednik UV GKD-a, g. Maković ponovo u dnevnom redu raspravu o Istri stavlja pod točku Razno. Nakon što sam dobio zapisnik prošle, 60. sjednice, odgovorio sam Očitovanjem koje predsjednik uopće nije, ili je samo letimično, pogledao jer ga ono ionako nije zanimalo. Već sam primijetio da članovi UV GKD-a uopće ne gledaju materijale koje sam slao, jer da samo gledaju, a kamoli da ih čita-

ju, ne bi četiri mjeseca tvrdili da odbijam u scenarij uvrstiti njihove zahtjeve za proširenjima izložbe. Također smatram da bi bilo pristojno od predsjednika odgovoriti na moje Očitovanje, kao i proslijediti ga ostalim članovima UV-a, što nije učinjeno.

Članovi UV-a dobili su prije posljednje, 61. sjednice, od kolege Jurkovića materijal izložbe na 128 stranica, gdje su navedeni svi eksponati s točnim nazivima, dimenzijama i fotografijama, s naznakom lokaliteta na kojem se nalaze, kao i rasporedom njihova postava u izložbenim prostorijama GKD-a. Također su dobili i moj novi scenarij izložbe (15. po redu), kao i nacrt kataloga s popisom suradnika. U zapisniku se navodi da 39 autora s popisa još nije ni kontaktirano, što je potpuno suprotno činjenicama. Naime, ukupan broj je 49 autora, a nije kontaktirano s njih deset. Tih deset odnosi se na kulturalni, prošireni dio izložbe, a namjerno nisu zamoljeni za suradnju dok se UV definitivno ne očituje o konceptu. Napominjem da nije u ingerenciji UV-a mijenjati koncepte izložbi, jer se to kosi s djelovanjem UV-a čiji je djelokrug definiran Zakonom o muzejima. Neshvatljivo je da se traži u tako kratkom roku i sa sredstvima koja nisu ni jedna petina iznosa dodijeljenih za izložbe Zagora i Slavonija učiniti identičan izložbeni i muzejsko-kulturološki pregled. Budući da se moji materijali ne čitaju, napominjem i ovdje da su u izložbu i katalog uvršteni sljedeći temati (s imenima autora koji će ih obraditi), za koje vi uporno tražite da se uvrste u izložbu, a to su: glagoljica (bila je od prvog scenarija), istarske freske (okosnica prvog koncepta - eto kako se čitaju materijali), glazba, ruralna baština, poljoprivreda, gastronomija, turizam, industrijska arhitektura, crkveni redovi (uvršteni od prvog scenarija) protestantizam, Bri-

juni... U zapisniku piše da ravnatelj GKD-a, g. Picukarić napominje da još uvijek nema finalni popis institucija/posuđivača, ali ne spominje repliku gdje Ive Andreis Sudec (kustosica izložbe koju je delegirao GKD) koja mu odgovara da je od mene zaprimila takav popis prije mjesec dana. Indikativno je da u izmijenjenom programu za 2016. godinu, koji je iznio ravnatelj, nema izložbe Umjetnička baština Istre što znači da je već prije toga sastanka zaključeno da se ne ide u njezinu realizaciju. U zapisnik nije uvršteno, a to sam izričito zahtijevao, da je g. Maković spomenuo svoju odgovornost prema gradonačelniku g. Milanu Bandiću, na što sam replicirao da sam ja isto tako odgovoran za novac koji sam za navedeni projekt priskrbio. Kao koautor ove izložbe inicirao sam projekt, napisao koncept koji je GKD aplicirao Ministarstvu kulture RH, razgovarao s bivšom ministricom i njezinim pomoćnicima da podupru izložbu, razgovarao s pročelnikom kulture i županom Istarske županije da podupru projekt jednakim sredstvima kao Ministarstvo kulture RH, obavijestio GKD da se javi na Adrisov natječaj te lobbirao da projekt dobije 100.000 kn. Od istog Adrisa, odnosno Croatia osiguranja, dobio sam obećanje da će sponzorirati cjelokupno osiguranje izložbe, kao i obećanja o participaciji sredstava od tadašnjega ministra turizma g. Antona Klimana, Maistre, Kamena Pazin, Kapitela, Privredne banke Zagreb, TZ Istarske županije, Udruge vinara Istre, Gospodarske komore Istre itd. Za izložbu Grad Zagreb nije dodijelio ništa (ne znam je li uopće traženo), kao što nije nitko iz GKD-a za taj projekt zatražio naknadna proračunska, a kamoli sponzorska sredstva. Apsurdno je da je ravnatelj GKD-a odbio isplatiti honorare isključivo mojim najbližim suradnicima

(snimatelj, montažer i autor glazbe), a određeni dio novca sa stavke te izložbe nenamjenski je potrošen, premda su raspolagali novcem koji sam isključivo ja posredno ili neposredno priskrbio. Mislim da je uloga UV-a da svojim djelovanjem i utjecajem pomaže u realizaciji projekata i da kontrolira potrošnju sredstava, a ne da izvan svojih kompetencija traži apsurdne dopune koncepcija izložbi u nenormalnim vremenskim i financijskim uvjetima, kako bi takve projekte, kao što je slučaj s ovom izložbom, uništio. Iz svega navedenog jasno je da se ne mogu složiti s predloženim zapisnikom 61. sastanka UV GKD-a.“

Nikad nisam dobio odgovor na to, kao ni na prethodno Očitovanje, niti sam od tada dobio ikakvu obavijest o izložbi. Cijeli postupak ukidanja izložbe (odluka UV GKD-a), osim što je vjerojatno od početka smišljen, neetičan i amoralan, pravno je nevaljao, što ću, ako se neko čudo ne dogodi, dokazati i ondje gdje treba. Ovaj tekst namijenjen je isključivo kolegama koji su se vjerojatno sa sličnim slučajevima i sami susretali jer struka i etičnost sigurno ustupaju mjestu malicioznoj birokraciji i nečijim osobnim interesima, ma koje prirode oni bili.

P. S. Premda sam napisao 13 kartica teksta, to je samo sukus onoga što se s izložbom događalo. Nelogičnosti i kršenja ovlasti na sjednicama UV GKD-a bilo je nebrojeno mnogo, a to ću iznijeti na nekom drugom mjestu, kad dobijem konačni odgovor na pitanje što je s izložbom, budući da novac Istarske županije još stoji na računu GKD-a. Ispričavam se kolegama i ostalima spomenutima u ovom tekstu što, zbog lakše čitljivosti, uglavnom nisam ispred njihovih imena pisao znanstvene titule.

IRENA POREKAR KACAFURA

Pokrajinski muzej Maribor, Grajska ulica 2, Maribor, Slovenija /
Regional Museum Maribor

► Prostori depoa – planiranje i opremanje

Prilikom pripreme nacрта za obnovu zgrade Pokrajinskog muzeja Maribor i kasnije projekta upravljanja baštinom odlučili smo da je jedna od dugoročnih strategija muzeja uređenje funkcionalnih i suvremenih depoa. Pritom je bilo potrebno odgovoriti na dva ključna pitanja: kako pronaći dovoljno prostora za obradu različitih zbirki, pogotovo ako i dalje rastu, a s prostorom smo ograničeni i kako osigurati da se predmeti održavaju pažljivo i sigurno, te u odgovarajućim

uvjetima koji osiguravaju njihovu dugoročnu materijalnu stabilnost? Na oba pitanja smo odgovorili prilikom uređenja depoa za osjetljivu tekstilnu građu koju smo najprije uređivali. Unatoč arhitekturnoj raznovrsnosti smo u dvorcu uz odgovarajuće opredjeljenje strukovnih, prostornih i tehničkih zahtjeva postigli smotreno uređenje i organizaciju depoa, pri čemu smo koristili i metodologiju RE-ORG i time postavili temelje za uređivanje ostalih depoa u muzeju.

Depots – planning and equipping

In drawing up plans for the renovation of the Maribor Regional Museum building and a later project for the management of heritage, we decided that one of the long-term strategies of the museum was the organisation of functional and contemporary depots. In relation to this we had to answer two key questions: how to find enough space for the treatment of different collections – especially if they keep growing, whereas the available space does not; and how to ensure that objects are stored carefully and safely, and in suitable conditions that ensure their long-term material stability. The answers to both questions were found when we were arranging the depot for sensitive textiles, which was the first one we dealt with. In spite of the architectural diversity of the rooms in the castle where the museum is housed, by suitably defining the professional, spatial and technical demands, we arrived at a prudent arrangement and organisation of the depot, relying partly on the RE-ORG methodology, and in this way laid the foundations for the organisation of the other depots at the museum.

INTRODUCTION

The main duties of museum employees are to appropriately store and preserve museum objects since, in spite of the technological tools, these tasks remain the foundation of their professional work. This is demanding work as the number of the kept objects keeps increasing, while the financial resources are on the whole decreasing (Šubic Prislan and Ferletic, 2015-2016). Since the preservation of collections is an endless project and is repeated in cycles, it is of utmost importance that all the employees ensure preventive conservation, which is the foundation of the long-term preservation of the collected objects. Smaller museums usually have an advantage over larger ones in this respect, as their employees as a matter of course carry out team work, divide the responsibilities and can coordinate the individual phases of the work and consequently use the limited financial resources more efficiently (Michalski, 2011); this also applies to the Maribor Regional Museum.

Figure 1: Preparation of the objects for the move (photographed by the author)

In 2005 and 2006, the Maribor Regional Museum, with the financial support of the Municipality of Maribor and the Slovenian Ministry of Culture, renovated the museum building, i.e. the town castle. Because of the building work, all the permanent exhibitions had to be moved and there was no time to set up occasional exhibitions. All objects had to be moved to storage. During the renovation work, the material in storage had to frequently be moved to temporary locations within the available parts of the castle (Fig. 1). To an external observer, the several moves of the objects might seem unproductive, but they did facilitate systematic dissection,

stocktaking and redocumentation of most of the objects, which led to a better planning of their later placement in permanent storage (Fig. 2).

ALLOCATING A PURPOSE TO DIFFERENT SPACES

Even at the planning phase, it transpired that there would not be enough room for all the objects kept by the museum which needed to be placed in storage units in line with suitable technical standards, as we had decided to use as storage units those parts of the castle that are less significant and in which museum storage units would not create an obstacle on the visitors' route around the museum – and thus the entire mezzanine of the castle was chosen. The museum leadership focused on finding a suitable external location for larger museum objects (mostly furniture). The storage premises in the castle are used for smaller objects, which can easily be accessed as the rooms are connected. The museum storage units are situated only one level below the curators' offices and their connection with the conservation and restoration workshops is also satisfactory. This location also makes sense as it enables easy access and supervision by museum staff of the stored objects.

Of course, the decision about the location of the storage units in the mezzanine was not just a practical one. Prior to it being taken, the micro-

climatic parameters of the premises were monitored for a longer period and it was established that the microclimate was stable, which ensuring good storage conditions. There is also no danger of this level of the castle experiencing a flood or leakage, since most of the infrastructure involving water is located on the ground floor. A small shortcoming of the premises is their configuration as they are partly arched, which makes it more difficult to plan the use of standard storage equipment and results in higher costs.

ACCESSIBILITY OF THE STORAGE UNITS

It was also decided that we would like to make the heritage more accessible to our visitors, while still ensuring suitable storage conditions, and this was set as one of our long-term goals. This goal can be achieved only through the suitable organisation of the storage units, some of which are planned to be accessible to visitors. Another new decision was to arrange the storage units with regard to the material and no longer according to the classification of the objects into departments, as this makes it easier to ensure the correct storage conditions that can be adapted to the specific requirements of the individual materials. Of course, the objects cannot be fully organised only on the basis of the material of which they are made, but it makes sense for most of the objects of the same material, e.g. wood, to be kept in the storage unit for wooden objects.

The technical requirements for the premises, such as the required static stability and floor load capacity, the suitable placement of windows

with shutters against direct sunlight, the arrangement of general and local lighting, and suitable power and machinery installations, non-slip and easy-to-clean floors, fire and break-in alarms, fire protection, etc., were already specified during the planning stage of the building renovations. All the premises offer the possibility of regulating the local temperature and relative humidity, using mobile units and digital monitoring of the storage conditions.

THE RISKS

Prior to the planning of the storage units and their equipment, it was necessary to carry out an analysis of the conditions in the existing storage units and define any risks that could arise on the newly renovated premises. The experience of the museum staff working with stored objects was particularly important in this regard. Through the years of handling the objects, the staff can easily determine any shortcomings and irregularities that have emerged or could emerge, and therefore the participation of the entire staff was necessary during the planning stage. Thus, in addition to conservator-restorers, curators and museum leadership, the maintenance and cleaning staff also need to be involved. In some of the storage units, the Regional Museum Maribor carried out monitoring in line with the Risk Management of Cultural Heritage method, CHRM (standard ISO 31000). The method was created by the Canadian Conservation Institute and, in cooperation with the ICCROM and the RCE (Cultural Heritage Agency of the Netherlands), developed into a rational and

Figure 2: Re-documentation of the objects (photographed by Vesna Koprivnik)

systematic tool that can help in making decisions and evaluations in the field of cultural heritage with the intention of its preservation with as little loss and expense as possible. Using this method, the main risks to which the museum objects may be exposed were established and during the planning of the new depots we tried to prevent the emergence of these risks (Fig. 3).

THE EXISTING CLOTHING STORAGE UNIT

The first large storage unit that we began to organise in line with the newly set goals was the one for clothing. The renovated premises with the appropriate structure and infrastructure in the western part of the castle offered a suitable base. Prior to the move, the clothing storage unit was located in the mezzanine floor of the castle's eastern wing. The objects were kept in four rooms. Because of the unsuitable floor (wooden floorboards on filling) and windows that did not fully seal,

Figure 4: Wooden floors and windows were not properly sealed – risk of an infection of the objects with textile pests (photographed by the author)

there was great danger of the objects becoming infected with textile pests (Fig. 4). We could only partly separate the conserved objects from those that could be potentially infected.

Figure 5: The shortage of space made an overview of the objects difficult (photographed by the author)

The storage unit lacked the fire alarms that seemed more than necessary, as the electrical installations were old and presented a fire risk, while the objects held there are very flammable. In addition, there was a break-in alarm only above the entrance to the premises, while the windows were unprotected. Relative air humidity was managed by air dryers and was within the suitable range. The problem was the high temperature during the summer months (up to 26° C) as the depot was situated on the eastern side of the building, above a paved square, and in spite of the blinds, it was impossible to prevent heat coming in. In the winter, on the other hand, the temperatures fell to 6° C as the premises were not heated. All this, of course, accelerated the ageing of the textiles.

The premises were furnished with open, wooden archive cabinets, which were adapted for

the requirements of a storage unit for clothes. The objects were kept in cardboard boxes on shelves or on clothes hangers, protected with polyethylene foil and the cabinets themselves with linen curtains. A considerable number of items were hung on various stands in all the rooms. Due to the shortage of space, having an overview over the material both in the cabinets and on the stands was difficult and nearly all the flat surfaces were covered with objects (Fig. 5). There were not enough suitable closed chests-of-drawers where the most sensitive objects from this collection should be kept in a horizontal position.

THE WORK STRATEGY

The preparation of the new storage unit, from the planning of the fixtures and equipment to the organisation of the objects in it, was implemented during carefully planned phases and according to a timeline:

- bringing together the clothing objects from the department of the history of culture and ethnology,
- analysing the existing state of the objects and creating a new record (examination of the objects, re-measuring them, noting the state of their preservation, arranging them into groups, etc.)
- classifying objects in detail according to storage requirements (the possibility of hanging or folding them, special storage requirements, etc.)

Name	Annual cost total	BC Ratio	MCE
Protokol - ravnanje s predmeti	3033.3	1.043e-8	7.0
Digitalne meritve RH	2116.7	6.934e-9	6.8
Zamenjava embalaže	2033.3	7.219e-9	6.9
Mehanski sistem prezračevanja	5333.3	2.752e-9	6.4

Figure 3: CHRM, a list of the possible measures for reducing risks (photographed by the author)

- ▶ disinsection, preventative conservation and preparation of the objects for the move,
- ▶ analysing the inflow of the material over the years and planning sufficient space for the future (20 years),
- ▶ determining the type of storage (closed, accessible for viewing) and creating a logistical plan (e.g. access aisles, flat surfaces for putting the objects down, examining them or moving them),
- ▶ creating a plan of the equipment for storing the objects (partial mobility – easy-to-move shelves and their placement according to the type and form of the objects),
- ▶ drawing up an inventory of auxiliary storage equipment (e.g. ladders, trolleys, chairs, mobile lights, etc.),
- ▶ establishing the technical conditions and quality requirements for the storage equipment,
- ▶ drawing up a document for the storage equipment, acquiring the necessary finances, publishing a public call for tenders, selecting the contractor and installing the equipment,
- ▶ marking the individual spaces on the equipment and placing objects in them,
- ▶ monitoring,
- ▶ evaluation.

THE EQUIPMENT OF THE NEW STORAGE UNIT FOR CLOTHING

I would like to mention a few requirements that are very important for the preservation of

Figure 6: A section of the clothing storage accessible for viewing (photographed by the author)

museum objects – the choice of suitable storage equipment, and their quality. Since the clothing storage unit has been divided into a part that is accessible for public viewing and a closed part, the choice of suitable equipment followed (More, 2008). For the storage rooms that can be viewed we planned better quality equipment, which has mostly been made to order. The metal cabinets have toughened glass doors, the drawers slide on self-closing glides, the handles are functionally and aesthetically designed. The individual cabinets are made in the form of display cabinets, with shelves or hangers for the clothes. The first room in this part of the storage unit is marked by a low display cabinet with a glass top and side drawers, decorated with imitation wood. The metal sterility of the equipment is alleviated by the wooden work surface, which facilitates the moving of various small items (Fig. 6). The second room in this part of the storage unit also serves as a work space for curators or conservator-restorers, who can examine the material on a large table in the centre. The table consists of two parts, one of which is on wheels and can be separated and used as a trolley or an auxiliary table in another room.

Figure 7: The "closed" part of the clothing storage (photographed by the author)

Chests of drawers, cabinets and racks are arranged along the walls and around the three pillars that divide the arched storage space. Some of the fixtures and equipment in the closed storage unit are mass-produced. The metal cabinets have full metal doors since visibility is not a priority. All the cabinets in the part of the depot accessible for viewing can be locked for safety, which was not planned for the closed part of the depot. Most have pull-out shelves with a roller mechanism, while the doors open to a 180-degree angle to make it easier to manipulate the objects. Since the new storage units are used for keeping textiles from all the departments, metal mesh has been installed on the backs of the cabinets on rails and larger racks, onto which it is easy to hang objects like flags or umbrellas with the help of hooks or fasteners. For suitable storage of carpets, there is a larger stand (4.5 metres long) with tubes around which the carpets are wound, preventing the breakage of the fibres.

All the furniture is made from stainless steel, spray painted and varnished, made without any sharp edges and raised from the floor because of potential flooding. In all the rooms there is also the auxiliary equipment needed in the manipulation of the objects: ladders, shelf trolleys, portable lights, movable platforms and hangers on wheels.

EVALUATION

After moving the museum objects to the new premises, it is important that after a certain period of use, an evaluation is carried out of the

suitability of the equipment and the usability of the rooms. The distance of a few years certainly makes it easier to evaluate the work undertaken in the past. Here I will list a number of shortcomings that we have noticed and which have mostly already been resolved.

a) Anti-dust protection

The cabinets on rails consist of a number of units that can be combined as desired. The tops of the cabinets are attached by spigot pins, which means that there are gaps through which dust can fall into the cabinets. The manufacturer was notified about this and subsequently made flexible covers for the joints.

b) Clothes hangers

In the two-metre long partitions inside the cabinets on rails, there are rails on which we hang heavy military uniforms and coats. Soon after we put in the objects, it transpired that the rails were not strong enough for the weight and began to bend. They were changed for stronger ones.

c) Panels inside the cabinets on rails

The panels that serve as cabinet bases and into which the rails were built had no surface protection. It immediately became clear that the maintenance of the panels would be difficult as dust and dirt would gather on them, which would pose a great risk for the objects stored there. This is why all the surfaces were protected, ensuring smoothness and ease of cleaning.

d) Bending of door wings

Although there is no need to lock the cabinets in the closed part of the storage unit, locks were put on the taller cabinets during installation, since the large doors were not closing properly. After a few years of use, the door wings are bending slightly, while the magnets that should close the metal doors are too small and the doors need to be very carefully closed in order to lock them. The best solution would be for the large metal doors to be made from thicker steel.

e) Sharp edges

The bases of the display cabinets in the part of the storage unit accessible for viewing had sharp edges in places, in spite of our specific request for them to be smooth, and there was a possibility of the sensitive textile objects getting damaged. We insisted on there being no sharp edges and the manufacturer created additional protection for all the bases.

f) Locks

In the part of the storage unit accessible for viewing, all the glass doors have locks. They are at the bottom of the glass doors, which is not a problem on the cabinets that have a base with drawers. But opening larger door wings is awkward, as the locks are positioned practically on the floor. It would be ergonomically more suitable if the locks were in the middle of the doors.

Figure 8: The pull-out shelves can be used as a work surface (photographed by the author)

g) Pull-out shelves

Most of the racks have pull-out shelves bearing up to 50 kg, while in the pulled-out position they can also be used as a work surface (Fig. 8). However, they are fixed and changing the distance between them was not planned. The distances between the pull-out shelves were calculated consid-

ering the objects kept by the clothing department. But it transpired that the space can be used more efficiently when there is a possibility of changing the distance between the shelves.

h) Drawers and tables

In spite of the chests-of-drawers being wide and deep, it transpired that we would need additional, even larger ones. There is also a shortage of flat surfaces – some objects are frequently moved and there is a need for flat surfaces on which they can be temporarily placed. Luckily, the rooms allow additional furniture to be installed when it becomes necessary.

Although it seemed at first that the aisles were too wide and took up too much space, it transpired that the space is actually very valuable, as makes the handling of objects simpler, there is enough room for movable stands and for storing the objects that are due to their sensitivity kept on dummies, and perhaps for smaller additional equipment. The mesh used for hanging objects (Fig. 9) and the stand for storing carpets have also proved to be exceptionally useful. The windows have shutters, preventing direct sunlight, and there are suitable climatic conditions. The only thing missing is a smaller room for quarantining new objects, but at the moment this is done in the conservation-restoration department.

Figure 9: Mesh for hanging objects (photographed by the author)

CONCLUSION

After the experience gained during the renovation of the clothing storage unit, the ethnology, arts and crafts, and pharmacy collections storage units were renovated in the same way. All these storage units are located in the same wing of the castle, which has been renovated and equipped with all the necessary infrastructure. The storage

conditions comply with the provisions of the Rules on the professional, spatial and technical conditions for carrying out public service in the field of cultural heritage protection, issued by the Ministry of Culture. We hope that shortly we shall continue with renovations, as we would like to equip the storage units for the arts collections and the collection of weapons in a similar manner. ☐

Literature

- Michalski S. 2011. *Nega in ohranjanje zbirk*. In: Mikuž, M. (ed.). *Upravljanje muzeja, praktični priročnik*. (http://www.nms.si/spdm/UPRAVLJANJE_MUZEJA_prakticni_prirocnik.pdf). Narodni muzej Slovenije, Ministrstvo za kulturo RS, ICOM Slovenski odbor, Ljubljana, 76-99. (quoted 28.8.2017)
- More, D. 2008. *Dokument identifikacije projekta opreme, Depo kostumske ubirke Pokrajinskega muzeja Maribor*. Remo, d.o.o., Ljubljana.
- Šubic Prisljan, J., A. Ferletic. 2015-2016. *Tekstilna zbirka Oddelka za zgodovino Goriškega muzeja – urejanje gradiva, shranjenega v muzejskih depojih s pomočjo metodologije RE-ORG*. In: Ferletic, A., T. Gerbec, P. Kolenc (eds.). *Goriški letnik 39-40*. Goriški muzej, Nova Gorica, 275-283.

DANKO DUJMOVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Sveučilišna avenija 4, Rijeka /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Rijeka

► Muzejska pedagogija u nastavi

Na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci pokrenut je 2011. godine izborni kolegij Muzejska pedagogija na preddiplomskom studiju povijesti umjetnosti. Tijekom šest akademskih godina kolegij

je odslušalo i položilo stotinjak studenata, a do sada su i napisani jedan završni i dva diplomska rada s temama iz područja muzejske edukacije. Izlaganjem će biti predstavljen program kolegija.

Lecturing the Museum Education

The subject of Museum Education has been taught since 2011 as the elective course on the undergraduate study programme of art history at the University of Rijeka. During six academic years till 2016 approximately one hundred students have passed the course and till the present day one graduate and two master thesis were written on topics related to museum education. The presentation will present the programme of the course.

MIRELA DUVNJAK

Muzej grada Kaštela, Lušiško Brce 5, Kaštel Lukšić /
Museum of the Town of Kaštela

► Prijedlog programa reaktivacije hale elektrolize bivšeg "jugovinila" (Perspektiva fundusa i izložbene djelatnosti Odjela moderne i suvremene umjetnosti Muzeja grada Kaštela)

Urbani razvoj Grada Kaštela temeljio se na industrijalizaciji, a karakterizira ga i stihijska, neplanska izgradnja stambenih naselja s posljedicama nedostatka komunalnih, društvenih i drugih urbanih sadržaja. Zemljište bivše tvornice Jugovinil koja je proizvodila PVC prah atraktivan je prostor na morskoj obali, a obuhvaća više od 200 000 m². Prostor je privatiziran, ali prema GUP-u Kaštela namijenjen je poslovno-turističkoj svrsi u što bi se uklopio i javni kulturni sadržaj, po modelu privatno-javnog partnerstva, ekonomski održivog po uzoru na slične primjere, koji bi pridonio urbanoj slici Grada i njegovu identitetu. Dokazano je da su projekt cijelog sklopa izradili najbolji hrvatski arhitekti tog vremena – Ivan Vitić, Harold Bilinić i Stanko Fabris. Od njihovog iznimnog projekta izvedena je samo istočna polovina industrijskog sklopa u koju spada i hala Elektrolize (5233 m² tlocrtno, uz podrum i poluetaže) što je dodatni prilog razlozima za zaštitu ovog objekta, njegovo

osuvremenjivanje i privođenje javnim i kulturnim sadržajima.

Hala Elektrolize mogla bi služiti kao izložbeni prostor od regionalnog značaja (Split i čitava Županija nema izložbeni prostor koji može primiti velike izložbe), stalni postav moderne i suvremene umjetnosti MGK (dinamični „živi“ postav), čuvaonica, multimedijски centar za suvremenu umjetnost, atroteka (potpomaganje i poticanje stvaralaštva, ali i vizualne kulture građana), dječija kuća (prostor u kojem će se posebno poticati likovni izričaj u djece i mladih), umjetnički atelieri (iznajmljivanje stranim umjetnicima po uzoru na slične centre u Europi), apartmani za gostujuće umjetnike, kustose, predavače...), prodavaonica (umjetnička djela, ukrasne i dizajnirane uporabne predmete, nakit), art-caffe/restoran, a predstavljala bi i memoriju jedne povijesno-društvene etape ovoga prostora.

IVAN GUBERINA & DENIS BUČAR

**Muzejski dokumentacijski centar, Ilica 44/II, Zagreb /
Museum Documentation Centre**

► Predstavljanje newslettera „Vijesti iz svijeta muzeja“

Početkom 2016. godine Muzejski dokumentacijski centar (MDC) pokrenuo je newsletter „Vijesti iz svijeta muzeja“ s ciljem informiranja muzealaca i šire javnosti, stvaranja novih korisnika muzejskih sadržaja i razvijanja profesionalne suradnje u široj regiji. Uredništvo sastavljeno od djelatnika MDC-a newsletter je zamislilo kao elektronički magazin koji se dva puta mjesečno e-mailom šalje na adrese gotovo dvije tisuće korisnika - muzealcima, djelatnicima na fakultetima i drugim obrazovnim institucijama, zaposlenicima instituta i zavoda, kao i djelatnicima u tijelima državne up-

rave i drugim baštinskim institucijama. Do sada je objavljeno više od četrdeset brojeva newslettera, a prošle godine ISSN ured za Hrvatsku dodijelio mu je Međunarodni standardni broj serijske publikacije (ISSN). Kod izrade newslettera aktualne teme vezane uz muzeje i baštinu obrađuju se na stručan i vizualno atraktivan način, pomno se bira ju pripadajuće galerije i video sadržaji. Sadržaji iz newslettera nadopunjeni su linkovima koji vode na dodatne sadržaje objavljene izvan portala MDC-a, a svi članci mogu se s lakoćom dijeliti među korisnicima putem e-maila i društvenih mreža.

Introduction of the newsletter „News from the Museum World“

In early 2016 the Museum Documentation Center (MDC) launched the newsletter “News from the Museum World” with the aim of informing museum professionals and the general public, creating new users of museum and heritage related content and developing co-operation between professionals in the wider region. The editorial composed of MDC staff conceived the newsletter as an electronic magazine that is sent twice a month by e-mail to nearly two thousand users – museum professionals, staff at faculties and other educational institutions, employees of institutes, as well as employees in government entities, administrative units and other heritage institutions. More than forty newsletters have been published so far and last year the ISSN Centre for Croatia awarded them the International Standard Serial Number (ISSN). Current topics related to museums and heritage are moderated according to professional journalism standards in a visually appealing manner in which related galleries and video content are carefully selected. Articles contain links to additional content posted outside of the MDC website and all articles can be easily shared between users via email and social networks.

Proposal program for reactivation of the hall of electrolysis in ex-Jugovinil (Perspective of holdings and exhibition activities of the Department of Modern and Contemporary Art of the Museum of the town of Kaštela)

The urban development of the town of Kaštela was based on industrialization, and it is characterized by uncontrolled and unplanned construction of residential settlements with the consequences of lack of communal, social and other urban contents. The site of the ex Jugovinil factory, which produced PVC powder, is an attractive area on the seashore, covering more than 200,000 m². The space was privatized. According to the Kaštela GUP it is intended for business and tourism purpose. Incorporated would be a public cultural content, by the model of private-public partnership, economically viable on the model of similar examples. It would much contribute to the urban image of the City and its identity. It has been proved that the project of the whole assembly was made by the best Croatian architects of that time - Ivan Vitić, Harold Bilinić and Stanko Fabris. Out of their exceptional project, only the eastern half of the industrial complex had been built, including the Electrolysis hall (5233 m² on the ground floor, basement and mezzanine floor). This is an additional contribution to the reasons for the protection of this facility, its modernization and access to public and cultural facilities.

The Hall of Electrolysis could serve as an exhibition space of regional significance (Split and the whole county have no exhibition space that can receive large exhibitions), permanent exhibition of modern and contemporary art MGK (dynamic “living” setting), conservatory, multimedia center for contemporary art, artoteca (promoting and encouraging creativity, as well as visual culture of citizens), a children’s house (a space where children’s and youth’s artistic expression will be especially encouraged), artistic ateliers (rental of foreign artists modeled at similar centers in Europe), guest studio apartments for curators, lecturers, a shop (works of art, decorative and designed items, jewelery), art cafe / restaurant, as well as a memory of a historical-social stage of this area.

UVOD

Početak 2016. godine Muzejski dokumentacijski centar (MDC) pokrenuo je newsletter „Vijesti iz svijeta muzeja“ s ciljem informiranja muzealaca i šire javnosti, stvaranja novih korisnika muzejskih sadržaja i razvijanja profesionalne suradnje izvan granica Hrvatske. Uredništvo sastavljeno od djelatnika MDC-a newsletter je zamislilo kao elektronički magazin koji se dva puta mjesečno e-mailom šalje na adrese gotovo dvije tisuće korisnika - muzealcima, djelatnicima na fakultetima i drugim obrazovnim institucijama, zaposlenicima instituta i zavoda, kao i djelatnicima u tijelima državne uprave i drugim baštinskim institucijama. Kod izrade newslettera aktualne teme vezane uz muzeje i baštinu obrađuju se na stručan i vizualno atraktivan način, pomno se biraju pripadajuće galerije i video sadržaji. Sadržaji iz newslettera nadopunjeni su linkovima koji vode na dodatne sadržaje objavljene izvan portala MDC-a, a svi članci mogu se s lakoćom dijeliti među korisnicima putem e-maila i društvenih mreža.

ZAŠTO NEWSLETTER?

Newsletter je elektronički letak koji informira korisnike o proizvodima ili sadržajima koji su za njih relevantni, a koji se distribuira ciljanim korisnicima e-mailom. Danas su newsletteri jedan od najpopularnijih kanala direktnog marketinga i komunikacije s postojećom i potencijalnom publikom i koriste se kao produžena ruka web stranice, bloga ili društvenih mreža jer nude poveznice na dodatne sadržaje. Mišljenje da je newsletter pojavom društvenih mreža kao kanal komunikacije

postao zastarjeli koncept apsolutno nije točno - 140 znakova na Twitteru i nekoliko kratkih rečenica na Facebooku ne mogu parirati kompleksnom e-mailu, koji svojom strukturom nudi široke mogućnosti prezentacije bilo koje vrste sadržaja.

Newsletter „Vijesti iz svijeta muzeja“ nastavlja se na koncept publikacije Izložbe i događanja: muzeji i galerije Zagreba, biltena koji se tiskao dvojezično u nakladi od 2000 primjeraka četiri puta godišnje, u razdoblju od 1987. do 1991. godine i koji je javnosti najavljivao izložbe, predavanja, radionice i druga događanja u zagrebačkim muzejima i većim galerijskim prostorima. Inicijativu distribucije preuzela je Turistička zajednica Grada Zagreba koja je bilten dijelila u Turističkom informativnom centru smještenom nasuprot katedrale i distribuirala najvećim hotelima u Zagrebu - hotelu Palace, hotelu Dubrovnik, hotelu Esplanada i bivšem hotelu Inercontinental. Izdavač je bio Muzejski dokumentacijski centar, a uredništvo su činili Branka Šulc, Tomislav Šola i Višnja Zgaga iz Muzejskog dokumentacijskog centra te kolege iz Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport. Naslovnice i kompletan layout radio je Studio International dizajnera Boris Ljubičića.

Gašenje ove publikacije početkom 90-ih pratilo je lagano odumiranje kulturnih rubrika u domaćem dnevnom i tjednom tisku, vijesti vezane uz djelatnost hrvatskih muzeja su se polako gubile, tekstovi o izložbama pretvorili u društvenu kroniku što je sve bilo samo dodatan poticaj da ovom elektronskom publikacijom stvorimo prostor/medij za informiranje i promoviranje naše djelatnosti.

Analizirali smo sadržaj najposjećenijih hrvatskih internetskih portala kroz sljedeće kategorije: tema, dubina obrade priloga i teritorijalna orijentiranost radnje priloga. Zaključili smo da najposjećeniji hrvatski portali svoj prostor uglavnom posvećuju informacijama iz područja zabave i šoubiznisa, sporta, crne kronike i informacijama o raznim neobičnim događajima. Kultura i umjetnost dobivaju vrlo malo prostora i uglavnom su lošije pozicionirani ili potpuno izostavljeni s naslovnicama portala. Sadržaj o baštini objavljen na portalima uglavnom je obrađen površinski, bez dublje analize, ne koriste se dovoljno multimedijske mogućnosti interneta. Programi manjih muzeja i galerija kao i muzeja i galerija koji se nalaze izvan velikih urbanih sredina (Zagreb, Rijeka, Split, Osijek) slabo su zastupljeni u nacionalnim medijima, nešto više prostora dobivaju tek u lokalnim i regionalnim medijima.

Pri kreiranju newslettera MDC-a „Vijesti iz svijeta muzeja“ kao uzori korišteni su newsletter Art Newspaper-a, elektronskih novina posvećenih likovnoj umjetnosti i baštini koje imaju više od 50 dopisnika u 30 zemalja svijeta i koje svaki tjedan objavljuju najave, vijesti i izvještaje s međunarodne umjetničke scene te newsletter Kulturpunkta, hrvatske medijske platforme koja prati nezavisnu i suvremenu umjetničku i kulturnu produkciju, aktivističke prakse građanskih inicijativa, ali i šire polje kulture, politike i društva.

KLJUČNI ELEMENTI DIZAJNA

Kod kreiranja newslettera „Vijesti iz svijeta muzeja“ vođeno je računa da dizajn bude jednos-

tavan i pitak, kako novinari kažu KISS (keep it short and simple). Kreirana je jasna hijerarhija sadržaja tzv. obrnuta piramida pri čemu se najvažnije informacije stavljaju na vrh, bez uvoda i razglabanja. U Header-u su stavljene informacije koje omogućuju korisniku da odmah identificira pošiljatelja - ime newslettera, informacije o datumu i broju izdanja te logo pošiljatelja. Dojam zaokružene cjeline daje footer koji se nalazi na kraju newslettera i sadrži kontakt informacije, ISSN - međunarodni standardni broj serijske publikacije i podatke o uredništvu.

U svakom broju „Vijesti iz svijeta muzeja“ informacije su prezentirane sažeto, jasno i vizualno atraktivno, najvažnija poglavlja sadržaja istaknuta su atraktivnim naslovima, a iza svake vijesti nalazi se call to action gumb, odnosno hiperpoveznica na dodatne sadržaje koja se ističe u odnosu na pozadinu. Iako je kod izrade newslettera moguće koristiti besplatne predloške koje nude pružatelji usluga e-mail marketinga poput MailChimp-a, kod dizajniranja „Vijesti iz svijeta muzeja“ izrađen je predložak u skladu s vizualnim identitetom ustanove jer to ostavlja profesionalniji dojam, pri čemu su korištene samo dvije boje kako se ne bi nepotrebnim detaljima pozornosti čitatelja skretala s relevantnog sadržaja, a najvažniji dijelovi teksta istaknuti su kontrastima. Newsletter sadrži šest vijesti čiji uvodni paragrafi vode na opširnije tekstove i ostale multimedijske sadržaje na web stranici MDC-a, koji se odnose na izložbe, predavanja i radionice koje organiziraju muzeji i srodne ustanove, informacije o novim tiskanim izdanjima relevantnim za struku, obavijesti o simpozijima,

edukativnim programima i stipendijama koje se nude muzejskim djelatnicima kao i na primjere inovativne prakse svjetskih muzeja.

UREDNIČKA KONCEPCIJA „VIJESTI IZ SVIJETA MUZEJA“

Uredništvo „Vijesti iz svijeta muzeja“ koje čine Maja Kocijan, Iva Validžija, Denis Bučar i Ivan Guberina svaki novi broj „Vijesti iz svijeta muzeja“ doživljava kao broj kojim iznova treba osvojiti čitatelje relevantnošću, aktualnošću i atraktivnošću sadržaja. Tjedan dana prije objave novog broja održava se urednički kolegij na kojemu se selektiraju teme i suradnici za sljedeći broj. Kako je naslov prvi tekstualni element koji korisnik primijeti i time izravno utječe na „klikanost“, uredništvo

vodi računa da su naslovi informativni i sažeti te da istodobno potaknu znatiželju kod čitatelja daškom kontroverze, iznenađenja ili duhovitosti.

Tekstovi su najčešće u formi vijesti - sažeto izvještavanje o nekom događaju, osobi ili pojavi koje ima lead koji će privući gledatelja, nakon kojeg dolazi objašnjenje priče ili pozadina. Vijesti u newsletteru su informativne i faktografske i ne sadržavaju osobne komentare ili vrijednosne stavove. Druga najčešća forma u „Vijestima iz svijeta muzeja“ je izvještaj koji strukturom prati i nadopunjuje vijest background informacijama i pojašnjenjima, registrira više događaja ili činjenica, daje timeline događanja i sadrži izjave kvalificiranih osoba. Iznošenje osobnih stavova, davanje osvrta ili komentara je dozvoljeno pod uvjetom da se radi

o autorskim člancima, da je autor u pisanje članka uložio istraživanje i znanje, da su sve navedene činjenice provjerene i točne te da su zastupljeni argumenti svih strana ako se radi o sporu. Kako gramatičke pogreške ostavljaju dojam neprofesionalnosti, svi pristigli tekstovi provjera-

vaju se u besplatnom alatu za provjeru grešaka Hascheck, a nakon korekcije tipfelera i gramatičkih grešaka tekstovi se daju uredništvu na zadnju kontrolu prije objave na web stranici MDC-a.

Kriteriji kojima se uredništvo vodi pri odabiru tema su: pravodobnost, blizina, važnost, neobičnost i utjecaj. Kod odabira izložbenih projekata trudimo se pokrivati cijelu Hrvatsku, posebnu pozornost poklanjamo međunarodnim projektima suradnje i gostovanjima naših muzeja o kojima se zahvaljujući nezainteresiranosti „mainstream“ medija premalo zna. Veliku pozornost poklanjamo edukaciji - predavanjima, znanstvenim skupovima, radionicama, novim stručnim izdanjima, stipendijama. Pri odabiru tema vodimo se i saznanjima iz prakse i trudimo govoriti o problemima s kojima se naši muzealci susreću od digitalizacije preko izlučivanja do stanja u čuvaonicama.

Kako je nemoguće ignorirati činjenicu da sve više i više muzeja u Europi i svijetu djeluje politički angažirano i radi u službi društva i njegova razvoja, urednici „Vijesti iz svijeta muzeja“ ne bježe od neugodnih i teških tema i ne ustručavaju se ukazivati na sporne muzejske prakse. Istovremeno, poseban senzibilitet uredništvo pokazuje prema muzejskim i baštinskim projektima koji promiču humanističke vrijednosti ili su stali u zaštitu ljudskih sloboda i prava manjina.

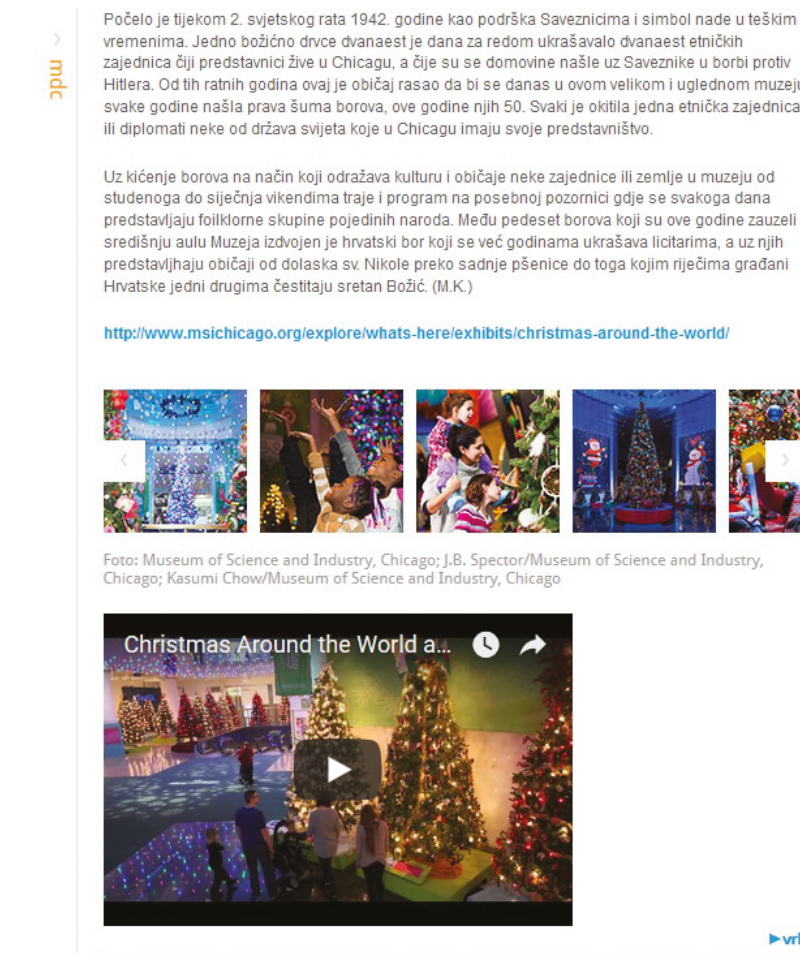
Slika 1. Naslovnica „Vijesti iz svijeta muzeja“, broj 34, 11.4.2017.

Preuzeto: <http://www.mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-11-4-2017/>

Slika 2. Naslovnica članka „NSK – Izložba o romskoj Anni Frank“, broj 42, 1.8.2017.

Preuzeto: <http://www.mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-1-8-2017/#NSK>

Slika 3. Galerija i video uz članak „Božić u muzeju – 50 božićnih jelki kao muzejske vitrine“, broj 26, 20.12.2016.

Preuzeto: <http://www.mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-20-12-2016/#Bo%C5%BEi%C4%87%20u%20muzeju>

Posebnu vrijednošću smatramo kontinuirano praćenje posebice europskih muzejskih zbivanja, novih muzeja, istraživanja, publikacija i natječaja što nam je donijelo i velik broj pretplatnika iz susjednih država koji su tu vrstu sadržaja prepoznali korisnom za njihov rad.

Upotreba multimedije na web stranici MDC-a daje širok prostor za originalnost i kreativnost u prenošenju sadržaja. Pri kreiranju stranice na kojoj se nalaze tekstovi newslettera posebna pozornost

dana je interaktivnosti – korisnici mogu izabrati sadržaje po želji i s lakoćom navigirati po arhivi starih brojeva. Kako je Facebook najveća društvena mreža na svijetu koja omogućava viralno širenje sadržaja i lako praćenje uspješnosti – koliko je ljudi vidjelo sadržaj, koliko je ljudi podijelilo sadržaj te koliko je ljudi kliknulo na dodatne sadržaje, sve sadržaje iz newslettera uredništvo redovito objavljuje na Facebook stranici MDC-a čiji share i like gumbi nude besplatni PR i koja se pokazala kao odličan alat za pronalaženje novih korisnika. 📍

LADA DRAŽIN – TRBULJAK

**Muzejski dokumentacijski centar, Ilica 44/II, Zagreb /
Museum Documentation Centre**

► MUVI – manifestacija koja promovira digitalnu baštinu (video/filmske, audiovizualne i web projekte muzejske zajednice)

Činjenica je da su tijekom posljednja dva desetljeća 20. st. rijetki hrvatski muzeji bilježili prve, vrlo skromne susrete s novim tehnologijama, da bi novo tisućljeće donijelo fascinantne rezultate njihova korištenja.

Filmske priče posvećene baštini, muzejima, muzejskoj građi, umjetnicima, izložbama, etnološkim, antropološkim i arheološkim zapisima, zaštiti i edukativnoj djelatnosti počele su se od 2006. g. prikazivati na bijenalnoj manifestaciji MUVI.

Koncept je bio jednostavan: fokus je bio na prikazivačkom dijelu koji je pratio niz događanja, radionica, izložbi, razgovora, a od petog izdanja uvršten je Festival multimedijских i web projekta MUVI lab s idejom da muzeji kroz filmske, AV i web projekte vezane uz kulturnu baštinu i njezina istraživanja otvore dijalog s ICT i sektorom kulturne industrije. Izlaganje će pratiti nastanak, razvoj i najaviti novine vezane uz manifestaciju MUVI.

MUVI – event that promotes the digital heritage (video/film, audiovisual and Web projects of the museum community)

The fact is that during the last two decades of the 20th century, only the rare Croatian museum recorded its first, and very modest, encounters with the new technologies, while the new millennium brought fascinating results in their use.

Film stories dedicated to the heritage, to museums, museum material, artists, exhibitions, to ethnological, anthropological and archaeological recordings and to protection and educational activities began in 2006 to be presented at the biennial MUVI event.

The concept was simple: the focus was on a screening part that accompanied a series of happenings, workshops exhibitions, conversations; from the fifth edition the event included the MUVI Lab Festival of Multimedia and Web Projects, the idea being that museums, through film, audiovisual and Web projects related to the cultural heritage and research into it should start up a dialogue with the ICT and the cultural industry sector. The talk will follow the origins and development of MUVI and outline some anticipated new departures.

MIRAN BOJANIĆ MORANDINI & ANITA PERIČIĆ

Gradski muzej Varaždin, Šetalište Josipa Jurja Strossmayera 11, Varaždin /
Varaždin City Museum

► Srijeda u muzeju i Varaždinski muzealac

Srijeda u Muzeju i Varaždinski muzealac dva su projekta koja je Gradski muzej Varaždin pokrenuo s ciljem popularizacije muzejske djelatnosti, kojima se kao „otvoreni muzej“ želi približiti što širem krugu publike.

Od siječnja 2014. godine priređuje se *Srijeda u Muzeju* kao tjedno događanje, koje obuhvaća različite programe vezane uz muzeološke i umjetničke teme, ali i sadržaje koji aktualiziraju neke kulturološke i društvene fenomene te ponekad dopiru i do „rubnih područja“. Svi programi su besplatni, a realiziraju se u organizaciji GMV-a i/ili u suradnji s drugim institucijama, društvima i pojedincima. Geslo Srijeda u Muzeju, 19 sati – vrijeme je za druženje u Gradskom muzeju Varaždin! među Varaždincima (pa i šire) već je postalo prepoznatljiv raspored varaždinskih kulturnih događanja.

Varaždinski muzealac je besplatno mjesečno glasilo, koje je GMV počeo objavljivati od siječnja 2017. godine. Muzealac je ponajprije popularno-informativno glasilo, u kojemu se na 12 stranica, s podosta slikovnih priloga, sažeto objavljuju informacije o muzejskom fundusu, kao i vijesti i ostale aktualnosti o radu Gradskog muzeja Varaždin. Glasilo se objavljuje u nakladi od tisuću primjeraka, a distribuira se na oko 600 adresa klasičnom poštanskom dostavom te na nekoliko stotina adresa elektroničkom poštom. U digitalnom obliku Muzealac je dostupan i na službenim mrežnim stranicama GMV-a www.gmv.hr, a u tiskanom se može naći u prijamnim prostorima za posjetitelje u GMV-u, kao i na još nekoliko mjesta u gradu.

Oba projekta realiziraju se kroz devet mjeseci u godini (siječanj – lipanj i rujanj – studeni).

Wednesday in Museum, and The Varaždin Museum Bulletin

Wednesday in Museum and *The Varaždin Museum Bulletin* are two projects that the Varaždin City Museum has launched with the aim of popularizing museum activities, on the basis of which it wants to get closer to the widest range of audiences as an “open museum”.

From January 2014, *Wednesday in Museum* is organized as a weekly event, featuring various programs related to museological and artistic themes, as well as the contents that feature some cultural and social phenomena and sometimes reach the “marginal areas”. All programs are free, organized by the Varaždin City Museum and / or in cooperation with other institutions, associations and individuals. The motto Wednesday in Museum, 19:00 - Time for Socializing in the Varaždin City Museum! (and beyond) has already become recognizable in the scheme of Varaždin cultural events for the locals in Varaždin.

The Varaždin Museum Bulletin is a free monthly magazine, which the Varaždin City Museum started to publish in January 2017. The Bulletin is primarily a popular newsletter, featuring information on the museum collections, as well as news and other information about the work of the Varaždin City Museum, on 12 pages, with a lot of pictorial material. The bulletin is published in a bundle of a thousand of copies and is distributed to approximately 600 addresses by postal delivery and to several hundred addresses by electronic mail. In the digital form, the Museum Bulletin is also available on the official Varaždin City Museum's web site www.gmv.hr. Its printed version can be obtained for the visitors in the Museum galleries as well as in several other places around town.

Both projects are on through nine months of the year (January - June and September - November).

*Svatko ima pravo slobodno sudjelovati u kulturnom životu zajednice, uživati u umjetnosti i sudjelovati u znanstvenom razvoju i njegovim koristima.**

UVOD

Uvažavajući članak 27. Opće deklaracije UN-a o ljudskim pravima,* Gradski muzej Varaždin nastoji svojim programskim aktivnostima što je moguće više biti „otvoreni muzej“ za što širi krug posjetitelja i (svoju) zajednicu. Tumačeći „slobodno“ i u smislu „besplatno“, zbog toga što niti živimo u idealnom svijetu niti u takvom društvu, ipak to još uvijek nismo u prilici ostvariti u potpunosti (premda razumijemo da ovakva namjera izaziva dvojbe, pa će teza „svi muzejski sadržaji besplatno za sve“ dijeliti mišljenja na one i „za“ i „protiv“). Shvaćajući, međutim, muzej kao opće kulturno dobro, u Gradskome muzeju Varaždin pokrenuli smo dva projekta kojima, za sada barem djelomično, ispunjavamo tu funkciju. Riječ je o tjednim programskim događanjima pod nazivom Srijeda u Muzeju i glasilu Varaždinski muzealac, osmišljenih ponajprije s ciljem popularizacije muzejske djelatnosti, od kojih se oba realiziraju tijekom devet mjeseci godišnje (siječanj – lipanj i rujanj – studeni) i za publiku su besplatna. S obzirom na to da je Gradski muzej Varaždin kompleksna ustanova, od gotovo 200 tisuća predmeta u fondusu i tek oko 4 posto izložaka u stalnim postavama, tim više je bilo razloga da se obilnost i šarolikost tema poveže i

145. srijeda

145 Srijeda u Muzeju: Kolaž/izbor iz dosad održanih programa u sklopu Srijede u Muzeju

predstavi i kroz takve oblike promocije djelovanja Muzeja a da oni istodobno budu besplatni za publiku.¹

SRIJEDA U MUZEJU

Na tragu Varaždinskih muzejskih svečanosti, koje su se u Gradskome muzeju Varaždin održavale desetak godina, počevši od sredine 2000-ih, a obuhvaćale su sadržaje koji nisu bili pri-

¹ Gradski muzej Varaždin sastoji se od šest specijaliziranih odjela: Arheološkoga, Povijesnoga, Kulturnopovijesnoga, Etnografskoga i Entomološkoga te Galerije starih i novih majstora, uz koji djeluju i Konzervatorsko-restauratorski i Dokumentacijski odjel te Odjel zajedničkih službi.

SUM E. A. Poe: Srijeda u Muzeju: E. A. Poe – Čovjek koji se nije smijao / predavanje, predstavljanje knjige, GMV Palača Herzer, 5. 2. 2014.

SUM Lutnja: Srijeda u Muzeju: Lutnja – glazbalo europskih dvorova / koncert, predavanje GMV Stari grad, 2. 4. 2014.

SUM Habsburg: Srijeda u Muzeju: Varaždin pod krunom Habsburgovaca / otvorenje izložbe GMV Palača Sermage, 28. 10. 2015.

SUM Stančić: Srijeda u Muzeju: Sutonski šetač iz Varaždina / predavanje uz izložbu Hommage à Miljenko Stančić, GMV Palača Sermage, 18. 10. 2017.

marno vezani uz muzejsku djelatnost, od 2014. godine pokrenut je posebni program pod nazivom Srijeda u Muzeju. Program je zamišljen kao tjedno događanje, a premda se ne mora nužno usko vezati uz muzeologiju, uvijek zadovoljava barem jedan od triju kriterija: popu-

SUM Publika: Publika na jednoj od Srijeda u Muzeju, GMV Palača Herzer

larizaciju muzejske građe / muzejskih zanimanja / muzejskih prostora.

Među programima su: predavanja, otvorenja izložbi, predstavljanja publikacija, koncerti, projekcije dokumentarnih filmova, kao i predstavljanja poznatih (varaždinskih) obitelji i osoba iz umjetničkoga, kulturnoga i društvenog života. Programi obuhvaćaju širok spektar tema, i to od onih vezanih uz arheologiju i povijest, preko tema koje obrađuju (aktualne) kulturološke i društvene fenomene, pa do onih koje dopiru i do „rubnih“ područja. Također, niz događanja vezan je i uz djelatnost Gradskog muzeja Varaždin, bilo da je riječ o crticama i osobama iz povijesti ustanove ili o programima vezanima uz aktualne izložbe. Glavni organizator svih događanja je Gradski muzej Varaždin, kojemu se u realizaciji često pridružuju i druge institucije, udruge i pojedinci. Programi se, u pravilu, održavaju u prostorima varaždinskog muzeja, i to uglavnom u palačama Herzer i Sermage i u Starom gradu.

SRIJEDA U MUZEJU Predstavljani burgovi sjeverozapadne Hrvatske
Novi varaždinski kulturni fenomen

Slijedeće srijede će u palači Herzer biti predavanje o Edgaru Allanu Poeu

Nakon što je u srijedu, u palači Herzer, održana i četvrta Srijeda u muzeju, na kojoj su, ponovo pred brojnom publikom, članovi Društva poezijara grada Varaždina i Varaždinske županije predstavili burgove sjeverozapadne publike, očito je kako je ovaj program Gradskog muzeja Varaždin, zbog izuzetne posjećenosti poslao svjetski kulturni fenomen Varaždin.

Na posljednjoj siječnjaškoj Srijedi u muzeju izlagali su Tajana Thakčić na temu - Srednjovjekovne utvrde Varaždinske županije, Robert Čarmin je predstavio - Podravske kasno-

Stari grad u snijegu

srednjovjekovne fortifikacije, Luka Bekić i Josip Vršinić govorili su o Novijim rezultatima

istraživanja utvrde Čanjevo na Kalniku, Marina Šimček je predavanje posvetila temi - Uru-

tar obrambenog zida - skice iz jedne utvrde, Ana Mavrić je govorila o Grebenguadu u srednjem vijeku, Martina Matijasko o Pustoj Beli, a Ivana Peškan i Vesna Pascuttini Juraga izlagali su na temu - Stari grad Varaždin - kontinuitet kroz stoljeća.

Slijedeće srijede, 5. veljače, s početkom u 19 sati, u palači Herzer, bit će upriličeno predavanje o Edgaru Allanu Poeu, slavnom američkom književniku, u kojem će govoriti književnik Denis Peričić i televizijski novinar Kristijan Petrović. (jm)

SUM Novine1: Članak iz Varaždinskog tjednika, 31. 1. 2014.

IZVRSNOST Zašto je Srijeda u Muzeju GMV-a postala fenomen?

Na 100 programa, kroz tri sezone, 10.000 posjetitelja

Publika je imala priliku čuti nešto i o manje poznatima i često preobličanima činjenicama o, primjerice, klimatskim promjenama i medijskoj manipulaciji, vještacima i variprincima.

Naša publika... (text continues with details about the program's success and audience engagement).

SUM Novine2. Članak iz Regionalnog tjednika, 27. 9. 2016.

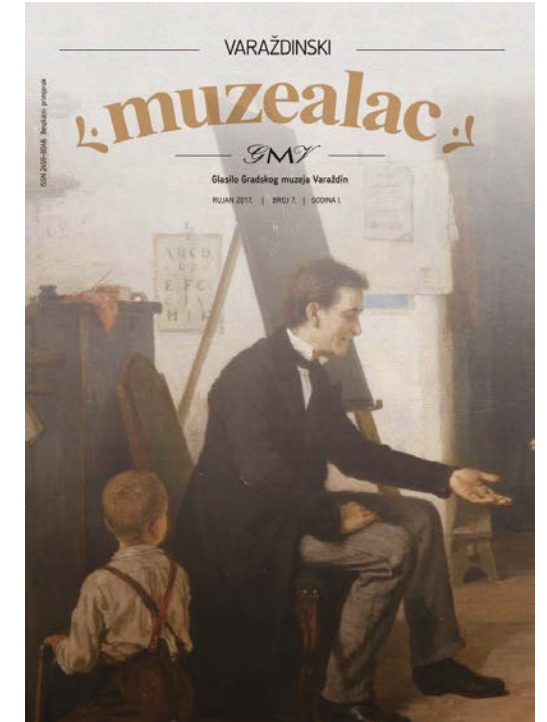
Od prve održane Srijede u Muzeju, 8. siječnja 2014., pa do 29. studenog 2017. godine (do zaključenja ovog članka) realizirano je 145 programa, a prema nekim procjenama, na njima je bilo ukup-

no oko 15.000 posjetitelja. Na otvorenjima nekih izložbi bilo je i do 400 posjetitelja, no i sva ostala događanja pobudila su uglavnom velik ili vrlo zadovoljavajući odaziv publike jer se nerijetko za određeni program tražio „stolac više“.

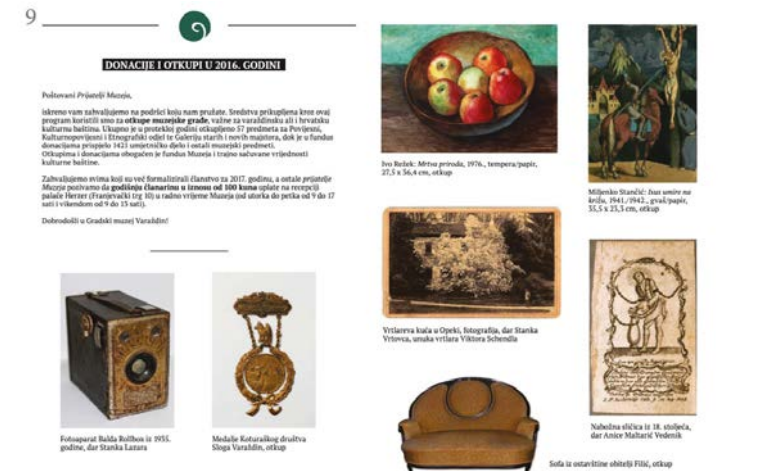
Ulazeći u ovaj projekt, ni sami u Muzeju nismo bili baš posve sigurni kakva će biti njegova budućnost; pokazalo se, međutim, vrlo brzo da, bez obzira na obilje svih događanja u Varaždinu, Srijeda u Muzeju itekako ima izgleda za uspjeh. Publika je, čime smo i sami bili pomalo iznenađeni, s velikim interesom počela pratiti našu „muzejsku srijedu“, pa su je i lokalni mediji zbog toga proglasili varaždinskim kulturnim fenomenom. Premda broj posjetitelja varira od programa do programa, posjećenost je uvijek barem na razini „zadovoljavajuće“ (u prosjeku njih oko 70), a što je još važnije, uočavamo da u Muzej sada nerijetko dolaze i neka nova lica. Geslo Srijeda u Muzeju, 19 sati - vrijeme je za druženje u Gradskom muzeju Varaždin! postalo je među Varaždincima (pa i šire) prepoznatljiv brand u varaždinskim kulturnim događanjima, koji bi prema svim pokazateljima svakako valjalo i nadalje nastaviti.

VARAŽDINSKI MUZEALAC

Bez obzira na sve pogodnosti suvremenoga digitalnog doba, koje se primjenjuju i u djelatnosti Gradskog muzeja Varaždin, komunikacija s publikom održava se i

Varaždinski muzealac1: Jedna od naslovnica Varaždinskog muzealca (broj 7, rujan 2017.)

9 DONACIJE I OTKUPI U 2016. GODINI
Pobornici Prijatelj Muzeja...
Zabavljiva serija bili su veliki formalizirani...
Dobrodošli u Gradski muzej Varaždin!

Varaždinski muzealac3: Stranica iz Varaždinskog muzealca

putem „starog“ tiskanog oblika, i to u formi glasila Varaždinski muzealac, čije je objavljivanje započelo u siječnju 2017. godine.² Riječ je o popularno-informativnom glasniku, formata A5, u kojemu se na 12 stranica, s kratkim tekstovima i obiljem fotografija, putem više-manje stalnih rubrika: Predmet mjeseca, Muzejske priče, Srijeda u Muzeju, Obljetnice, Vijesti i dr., objavljuje mjesečni raspored muzejskih događanja, predstavlja građa iz fundusa, realizirani otkupi, donacije, priče o varaždinskim muzealcima, priče iz prošlosti i sadašnjosti Muzeja i ostale aktualnosti u njegovu radu.

Varaždinski muzealac registriran je kao glasilo pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici (ISSN2459-8046) i tiska se u nakladi od tisuću primjeraka. Na više od 600 adresa mjesečno se distribuira poštanskom dostavom, kao i na nekoliko stotina adresa elektroničkom poštom. U tiskanom obliku dostupan je na prijavnim prostorima za posjetitelje Gradskog muzeja Varaždin u palačama Sermage i Herzer i u Starom gradu te na još nekoliko mjesta u Varaždinu, dok se u digitalnom obliku može naći i na službenim mrežnim stranicama GMV-a www.gmv.hr. Urednici glasila Varaždinski muzealac su ravnatelj Gradskog muzeja Varaždin Miran Bojanić Morandini i voditeljica odnosa s javnošću u GMV-u Anita Peričić, a u pripremi tekstova sudjeluju i ostali djelatnici u Gradskome muzeju Varaždin.

NATAŠA BABIĆ

Hrvatski muzej turizma, Park Angiolina 1, Opatija / Croatian Museum of Tourism

► Otvaranje prema lokalnoj zajednici – iskustva Hrvatskog muzeja turizma

Hrvatski muzej turizma utemeljen je 2007.g. kao specijalizirani povijesni muzej nacionalne razine djelovanja. Sjedište mu je u Opatiji, gradu čija je povijest isprepletena s razvojem turističke djelatnosti. Muzej je s radom započeo sa skromnim fundusom te bez stalnog postava, dodatno opterećen kadrovskim i financijskim (ne)mogućnostima.

Lokalna je zajednica novi muzej dočekala s nepovjerenjem, neprepoznajući specijalizirani nacionalni muzej kao potrebu svoje sredine. Da bi se dogodio nužan zaokret, bilo je potrebno raditi na poticanju suradnje i otvaranju prema zajednici, kako bi građani prepoznali muzej kao mjesto koje čuva njihovu povijest te u čijem radu mogu participirati.

Tijekom posljednjih godina bilježimo različita nastojanja da se uspostavi dijalog s lokalnim stanovništvom i uključi građane u rad Muzeja. Pri tome, od važnosti je bilo ne samo pridobivanje lokalne publike u muzej, već i dokumentiranje njihove povijesti te prikupljanje predmeta za muzejske zbirke.

U predavanju se na konkretnim primjerima prikazuju aktivnosti Hrvatskog muzeja turizma u povezivanju s lokalnom zajednicom. Naglasak je na najuspješnijim akcijama, među kojima se ističu različiti oblici komunikacije preko društvenih mreža te uključivanje Muzeja u manifestacije od značaja za Opatiju. Smatra se da otvaranje prema lokalnoj zajednici usmjerava Muzej prema održivom razvoju te omogućuje njegovo pozicioniranje kao ustanove od važnosti za sredinu u kojoj djeluje.

2 Ne samo zato što su korisnici muzejskih sadržaja i osobe starije dobi, ne uvijek vične digitalnoj komunikaciji, nego i zbog višestrukih prednosti i osobina tiskanih izdanja, zbog kojih taj vid komunikacije, čvrsto vjerujemo, neće iščeznuti unatoč galopirajućem napretku tehnologije, Gradski muzej Varaždin objavljuje svoje glasilo Varaždinski muzealac i u tiskanom obliku.

Opening to the local community - experiences of the Croatian Museum of Tourism

The Croatian Museum of Tourism was founded in 2007 as a specialized museum on a national level. It is headquartered in Opatija, a city whose history is intertwined with the development of tourism. The museum started with a small holding and no permanent exhibition, additionally burdened with personnel and financial (im)possibilities.

The local community greeted the new museum with distrust, not recognizing a specialized national museum as locally relevant. In order to achieve a change of heart, there was a need to work towards fostering cooperation and involvement with the local community, in order for citizens to recognize the museum as a place that preserves their history and whose activities they can participate in.

Over the last few years there have been several efforts to establish a dialogue with the local population and involve citizens in the work of the museum. In this regard, it was important not only to attract the local audience to the museum, but also to document their history and collect items for the museum collections.

The lecture utilizes specific examples to present the activities of the Croatian Museum of Tourism in connecting with the local community, guaranteeing the sustainable development of the museum and its positioning as an institution relevant for the environment in which it exists.

1. HRVATSKI MUZEJ TURIZMA U OPATIJI: IZMEĐU TEORIJE I PRAKSE

Osnivanjem Hrvatskog muzeja turizma u Opatiji oživotvoreno je nekoliko desetljeća prisutno nastojanje o stvaranju „opatijskog turističkog i povijesnog muzeja“¹. Ovisno o promišljanjima kulturnih djelatnika, ideja o osnivanju muzejske ustanove u Opatiji bila je koncipirana na različite načine, da bi konačno 2007.g. Republika Hrvatska i Grad Opatija osnovali Hrvatski muzej turizma kao specijalizirani povijesni muzej nacionalne razine djelovanja.² Ambiciozno postavljena koncepcija nove muzejske ustanove podrazumijevala je, između ostalog, prikupljanje materijalne i nematerijalne baštine turističkog sadržaja kao i svih relevantnih podataka važnih za povijest hrvatskog turizma, terenska istraživanja u svim turističkim regijama Republike Hrvatske, evidentiranje nepokretne turističke baštine te predlaganje iste za zaštitu kao kulturnog dobra te stalni postav u

različitim turističkim destinacijama, organiziran prema tematskim cjelinama.³

Povoljne društveno-političke okolnosti rezultirale su otvaranjem Muzeja, no proces je ipak bio previše ubrzan, što je opteretilo ustanovu u godinama koje su uslijedile. Muzej je s radom započeo s vrlo skromnim fundusom te bez stalnog postava⁴, dodatno opterećen kadrovskim⁵ i financijskim (ne) mogućnostima. Dvojno upravljanje iz Zagreba i Opatije (Ministarstvo kulture – Grad Opatija) dodatno je otežalo funkcioniranje Muzeja.

Iako se tijekom prvih deset godina djelovanja Muzeja, u ovisnosti o programima rada aktualnih ravnatelja⁶ nacionalna razina djelovanja više ili manje isticala, ona nikad nije u potpunosti zaživjela. Prikupljanje i stručna obrada muzejskih predmeta s čitavog prostora Republike Hrvatske te istraživanje hrvatske turističke povijesti, uz organizaciju povremenih muzejskih izložbi te održavanje likovnog programa u objektima danim Muzeju

- 1 Naziv korišten u dopisu Alda Simpera, direktora Villa Angiolina d.o.o., Gradskom vijeću Grada Opatije. Dopis poslan 12. studenog 1998.g. (Arhiva HMT)
- 2 Uredba o osnivanju Hrvatskog muzeja turizma, Narodne novine 94/2007, 13.9.2007.
- 3 Kos Nalis, 2007.
- 4 Tijekom prvih deset godina djelovanja Muzeja velika se pozornost pridavala kontinuiranom prikupljanju predmeta za muzejske zbirke te njihovoj stručnoj obradi. No, nije se započelo raditi na muzeološkoj koncepciji budućeg stalnog postava, a pitanje je i može li se stalni postav ovog nacionalnog muzeja uopće realizirati u objektima u kojima Hrvatski muzej turizma trenutno djeluje.
- 5 Sistematizacija radnih mjesta predviđa za ovaj nacionalni muzej svega petero djelatnika (ravnatelj, dvoje kustosa, dokumentarist, muzejski tehničar), bez administrativnog ili pomoćnog osoblja. Otežavajući faktor su bili česti odlasci stručnog kadra: Muzej su tijekom prvih deset godina rada napustile tri osobe zaposlene na radnom mjestu kustosa te četiri osobe zaposlene na mjestu muzejskog tehničara. S obzirom da kvaliteta muzejske ustanove uvelike ovisi o njenim zaposlenicima, ovo je vrlo važna specifičnost za razumijevanje teškoća koje su se javljale u Hrvatskom muzeju turizma.
- 6 Muzejom su tijekom prvih deset godina upravljale četiri osobe (dvoje ravnatelja te dvoje vršitelja dužnosti ravnatelja).

Slika 1. Vila Angiolina u Opatiji, sjedište Hrvatskog muzeja turizma.

na upravljanje (Slika 1),⁷ bili su (pre)velik izazov za samo dvoje kustosa zaposlenih u Muzeju.

S druge strane, Opatija je novi muzej dočekala s nepovjerenjem. Specijalizirani muzej nacionalne razine djelovanja, bez atraktivnog stalnog postava, nije prepoznat kao potreba lokalne zajednice. U neskladu između ambiciozno postavljene koncepcije te realnih mogućnosti, upravo je okretanje lokalnoj zajednici prepoznato kao osnova na kojoj je moguće graditi daljni razvoj ustanove. Opatija je grad čija je novija povijest u potpunosti isprepletena s razvojem turističke djelatnosti, pa je od važnosti bilo ne samo pridobivanje lokalne publike u muzej, već je cilj bilo dokumentiranje njihove povijesti, prikupljanje pred-

meta za muzejske zbirke te uključivanje građana u muzejske projekte. Pri tome, jačanje suradnje s lokalnom zajednicom nije značilo odustajanje od nacionalnog koncepta, već je riječ o promišljanju kako upravo takav zaokret jamči održivi razvoj muzejske ustanove.

2. UKLJUČIVANJE LOKALNE ZAJEDNICE U RAD MUZEJA

Cilj je bio uspostaviti vezu s lokalnim stanovništvom, kako bi muzej bio prepoznat kao mjesto koje čuva njihovu povijest, ali i kao mjesto interkulturalnog dijaloga. Nastojala se postići inkluzivna muzejska atmosfera, kako bi građani uvidjeli da su njihova iskustva i mišljenje važni. Lokalna je zajednica pozvana na uključivanje u rad muzeja: građani su pozvani na aktivno sudjelovanje i suradnju u provedbi programa. Pri tome, vodilo se računa o različitim skupinama koje čine lokalnu zajednicu – od privatnih sakupljača do djece i mladih.

2.1. POVEZIVANJE S OPATIJSKIM KOLEKCIONARIMA

Međunarodni dan muzeja 2014.g. obilježen je temom "Muzejske zbirke povezuju", te akcijom u organizaciji Muzejskog dokumentacijskog centra pod nazivom „Sakupljači – pokažite svoje zbirke!“. U Hrvatskom muzeju turizma pokrenut je projekt čiji je cilj bilo povezivanje s opatijskim kolekcionarima. Osnovna je ideja bila da se izrade popisi

⁷ Muzej djeluje na tri lokacije u centru Opatije: u vili Angiolini nalazi se sjedište Muzeja te prostor za povremene muzejske izložbe, u Umjetničkom paviljonu "Juraj Šporer" održava se likovni program, a od 2013.g. Muzej na raspolaganju ima i tzv. Švicarsku kuću, u kojoj je postavljena stalna izložba "Pozdrav iz Opatije".

građe u vlasništvu privatnih osoba (kolekcionara) s opatijskog područja te da se uspostavi suradnički odnos koji bi bio polazište za različite istraživačke i/ili izložbene projekte.

Prvi pozivi za suradnjom upućeni su osobama koje su već ranije surađivale s Muzejom, dok se tijekom provedbe projekta krug uključenih širio. U konačnoj fazi realizacije sudjelovalo je 20-ak kolekcionara s opatijskog područja. Tijekom terenskih posjeta kolekcionarima izrađeni su popisi predmeta u njihovom vlasništvu. Predmeti su digitalizirani (fotografirani i skenirani) te su popisima pridruženi osnovni podatci o predmetima. U dogovoru s kolekcionarima, unutar računalne baze M++ kreirana je virtualna Zbirka opatijskih kolekcionara.⁸ Suradnja je bila obostrano korisna: virtualna zbirka predstavlja

Slika 2. Otvorenje izložbe "Opatijska povijest iz privatnih zbirki"

evidenciju kulturne baštine Opatije u vlasništvu privatnih osoba, sada na raspolaganju Muzeju, dok su sakupljačima pruženi savjeti u pogledu preventivne zaštite predmeta, ali i preciznije stručne identifikacije predmeta.

Na Međunarodni dan muzeja otvorena je izložba „Opatijska povijest iz privatnih zbirki – 170 predmeta opatijskih kolekcionara za 170 godina opatijskog turizma“ (iste je godine u Opatiji obilježeno 170 godina od početka turizma). Na izložbi je po prvi put bilo moguće na jednom mjestu razgledati predmete u vlasništvu različitih kolekcionara, koji su otvorenje izložbe iskoristili kao priliku za druženje, razmjenu iskustava te naravno uspoređivanje vlastitih zbirki (Slika 2).

⁸ Predmeti koji se upisuju u Zbirku opatijskih kolekcionara nisu vlasništvo Muzeja, odnosno nisu dio muzejskog fonda, stoga ne dobivaju inventarnu oznaku Hrvatskog muzeja turizma. Tim se virtualnim predmetima dodjeljuje posebna oznaka i oni ne ulaze u Inventranu knjigu muzejskih predmeta.

2.2. PARTICIPACIJA LOKALNE ZAJEDNICE U ORGANIZACIJI IZLOŽBE „PUTUJTE JOŠ JEDNOM S KVARNER EXPRESSOM!“

Organizacija izložbe „Putujte još jednom s Kvarner Expressom!“ bila je prilika za uključivanje lokalne zajednice u izložbeni projekt. I sama ideja za izložbu potekla je od Opatijke Jasne Knaff, čiji je otac bio dugogodišnji djelatnik Kvarner Expressa, turističke tvrtke koja je djelovala više od pola stoljeća i imala sjedište u Opatiji. Kvarner Express je zapošljavao generacije Opatijaca (neki su u njemu proveli cijeli radni vijek) te je bio simbol uspješnosti opatijske turističke privrede u drugoj polovici 20. stoljeća.

Izložba je realizirana u suradnji s nekadašnjim djelatnicima Kvarner Expressa, danas većinom umirovljenim Opatijcima. Putem lokalnih medija (Novi list, List Opatija, portal www.liburnija.net) upućen je poziv nekadašnjim zaposlenicima Kvarner Expressa da se obrate Muzeju ukoliko posjeduju fotografije, različite materijale vezene uz djelovanje tvrtke ili ako žele podijeliti svoje uspomene na rad u toj tvrtci. Odaziv je bio velik te su mnogi nekadašnji djelatnici Kvarner Expressa dali svoj doprinos realizaciji izložbe: posudili su ili donirali različite predmete (fotografije, brošure, promotivni materijal, plakate, isječke iz novina, čak i arhivsku dokumentaciju). Mnogi su za tu priliku postali kazivači te su se rado prisjetili rada u tom opatijskom turističkom poduzeću.

Slika 3. Otvoreње izložbe "Putujte još jednom s Kvarner Expressom!",

Otvoreње izložbe bilo je vrlo emotivno, vila Angiolina bila je ispunjena posjetiteljima (Slika 3), nekadašnjim djelatnicima Kvarner Expressa te članovima njihovih obitelji, koji su se prisjetili godina kada je ta moćna turistička tvrtka bila ogledni primjer uspješnog poslovanja, zamašnjak turističkog razvoja i rasta na prostoru Hrvatske i šire. Mnogi od njih nastavili su suradnju s Muzejom i u periodu nakon realizacije izložbe, donoseći dodatne materijale vezane uz rad tvrtke, ali i predmete vezane uz neke druge segmente opatijske prošlosti, budući im je upravo ova izložba otvorila vrata Muzeja.

2.3. PROJEKT ZA DJECU - TURISTIČKI BONTON

Projekt namijenjen djeci, pod nazivom Turistički bonton, pokrenut je 2014. godine. Riječ je o igri (interaktivnoj prostornoj instalaciji) za djecu u kojoj oni rješavaju kviz o ponašanju turista i domaćina, a u ok-

Slika 4. Školska grupa iz Opatije sudjeluje u projektu Turistički bonton

viru radionice na posebno pripremljen zid izložbene prostorije upisuju svoje ideje o turističkim putovanjima (Slika 4). Projekt je dobitnik Godišnje nagrade Hrvatskog muzejskog društva za pedagoško – edukacijski projekt u 2014.g.

Projekt je dao zamah suradnji s opatijskim osnovnom i srednjim školama, koji su se pokazali vrlo otvoreni za suradnju i koji su rado organizirali posjete svojih učenika muzeju. Pokazalo se da djeca vrlo dobro prihvaćaju inicijativu za interaktivnim sadržajima i postavljanju Muzeja kao alternativnog edukativnog koda koji promovira nove načine učenja. Ovime je projektom Muzej prepoznat kao institucija koja je bliska djeci, obrazovna na način da postavlja pitanja i predlaže istraživačke odgovore te nudi djeci prostor u kojem će učiti i usvajati nova znanja i vještine na zabavan način.

2.4. POPULARIZACIJA MUZEJA KROZ MANIFESTACIJU NOĆ MUZEJA

Nastojanja za uključivanjem lokalne zajednice u rad Muzeja intenzivirana su tijekom 2017. godine. Prilikom organizacije Noći muzeja 2017., čija je tema bila „Glazba i glazbeni velikani i njihov utjecaj na društvo“, osmišljen je raznovrstan program namijenjen različitim dobnim skupinama, odnosno osobama različitih kulturnih interesa. Sinergijom muzejskih djelatnika i pojedinaca iz lokalne zajednice osmišljen je bogat program Noći muzeja, a Muzej je postao prepoznatljiv kao jedan od centara kulturnog života u gradu.

U vili Angiolini otvorena je izložba „Maestro u Opatiji“, kojom je javnosti predstavljena Zbirka obitelji Strozzi-Papandopulo. Riječ je o osobnim predmetima, instrumentima, fotografijama i portretima koji su pripadali članovima glasovite obitelji Strozzi-Papandopulo, a koji su nakon smrti Maje Papandopulo Mijač, kćeri skladatelja Borisa Papandopula, predani Hrvatskom muzeju turizma. Na izložbi su, uz biografske podatke o članovima te kazališno-glazbene obitelji, istaknuti segmenti života Borisa Papandopula vezani uz njegovo djelovanje u riječkom kazalištu (u kojem je Papandopulo u dva navrata bio ravnatelj Opere), zatim utjecaj narodnog stvaralaštva Istre i Primorja na njegov skladateljski opus te suradnja s Ustanovom „Ivan Matetić Ronjgov“, čiji je Papandopulo bio stalni član. Brojni Opatijci

poznavali su Borisa Papan-dopula, kao i njegovu kćer Maju Papandopulo Mijač, a ova je izložba, uz prigodan glazbeni program koji je uslijedio nakon otvorenja, bila prilika za prisjećanje na slavne sugrađane, koji su svojim predanim radom obogatili kulturni život Opatije.

Drugi dio programa realiziran je u suradnji s Društvom "Naša djeca" Opatija. Organizirana je likovna radionica namijenjena najmlađim posjetiteljima: na tavanu Švicarske kuće djeca su izrađivala glazbene instrumente od recikliranih materijala, a zatim su zajednički uvježbavala te izvela poznatu skladbu „Moja mala djevojčica“ (Slika 5). Riječ je o pobjedničkoj pjesmi prvog Opatijskog festivala održanog 1958.g., u izvedbi Zdenke Vučković i Ive Robića. Bio je to uvod u obiteljski kviz „Opatija glazbe“, namijenjen djeci i njihovim roditeljima,

Slika 5. Noć muzeja na tavanu Švicarske kuće: likovno-glazbena radionica za najmlađe

kojim su se prisutni prisjetili slavni epizoda iz opatijske glazbene prošlosti. Ovo je bilo prvi puta da je Hrvatski muzej turizma tijekom Noći muzeja organizirao događanje namijenjeno dječjoj publici te prvi puta da je osmišljen zajednički projekt s Društvom "Naša djeca" Opatija.⁹

Treći dio Noći muzeja realiziran je u Umjetničkom paviljonu „Juraj Šporer“, gdje je otvorena izložba *When the Music's Over*, posvećena opatijskoj klupskoj sceni 1990-ih i ranih 2000-ih, posl-

⁹ Uspješna suradnja rezultirala je idejama za nove zajedničke projekte, pa su nekoliko mjeseci kasnije Hrvatski muzej turizma i Društvo "Naša djeca" Opatija podnijeli zajedničku prijavu na natječaj „Umjetnost i kultura za mlade“, koji se provodi u okviru Operativnoga programa „Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.“, a usmjeren je na prevladavanje ograničenja pristupa mladima osobama kulturnim i umjetničkim sadržajima i aktivnostima te poticanje mladih da aktivno sudjeluju u kulturnome životu zajednice.

Slika 6. Noć muzeja u UP "Juraj Šporer" - izložba *When the music's over*

jednjem periodu kada je Opatija bila epicentar glazbene i plesne zabave za mlade iz čitave regije, pa i šire. Izdvojene su dvije priče – ona o rock klubu Hobbiton te o opatijskoj elektronskoj sceni. U organizaciju izložbe uključeni su dionici te dvije subkulture, koji su zajednički razmijenili uspomene, napisali tekstove, prikupili fotografije i različite predmete. Izložba je aktualizirala trenutni izostanak noćnog života u Opatiji, za što je u najvećoj mjeri kriv upravo – razvoj turizma. Zanimljiva tema te uspješno oglašavanje na društvenim mrežama privuklo je velik broj mladih posjetitelja, koji su nastojali dati odgovor na postavljeno pitanje što danas?, odnosno, jesu li zadovoljni onime što se nudi u Opatiji te kako gledaju na turistički razvoj koji u ime „mirnih noćiju“ uspavljuje grad (Slika 6).

Vrlo uspješna Noć muzeja u Opatiji, naročito u pogledu privlačenja mlađe publike, pokazala je da postoji interes za muzejskim programima, ukoliko su kvalitetno osmišljeni te naročito ukoliko se već u samu realizaciju programa uključuje zainteresirane kreativne pojedince iz lokalne zajednice.

2.5. IZLOŽBA „OPATIJSKE PIKOLECE“ KAO „NAJOPATIJSKI DOGAĐAJ“ MANIFESTACIJE RETROPATIJA 2017.

U lipnju 2017. g. Hrvatski muzej turizma uključio se u organizaciju RetrOpatije, glazbeno-scenskog spektakla u organizaciji Turističke zajednice Grada Opatije, najveće i najmasovnije manifestacije u Opatiji, koja svake godine okuplja stotine sudionika i tisuće posjetitelja. Muzej se tom događanju pridružio izložbom „Opatijske pikolece“, izložbom fotografija i različitih memorabilija iz razdoblja od 1958. do 1985. (period održavanja slavnog Opatijskog festivala), a suradnik na ovom projektu bio je Dražen Turina Šajeta, poznati glazbenik iz Opatije, ujedno i kolekcionar različitih

"pikoleca" (sitnica)¹⁰ iz opatijske prošlosti. Fotografije i izloženi predmeti pripadali su fundusu Hrvatskog muzeja turizma, privatnoj zbirci Dražena Turine Šajete te fotoarhivi Romana Grozića i ustanove Festival Opatija. Izložba je zamišljena kao mozaik sjećanja na povijest Opatije u 2/2 20.st., te svojevrsni uvod u izložbeni projekt "Opatija 1958.-1985" planiran za narednu godinu.

Otvorenje izložbe pratio je prigodni glazbeni program (Slika 7), a na otvorenju je upućen poziv svima koji kod kuće imaju neku opatijsku "pikolecu" ili žele podijeliti svoja sjećanja na to razdoblje opatijske prošlosti. Izložba je izazvala velik interes te je tijekom trajanja RetrOpatije velik broj posjetitelja razgledao izložbu, upisao komentare u knjigu dojmova te izrazio spremnost da se odazove pozivu Muzeja za suradnjom na budućem izložbenom projektu (Slika 8).

10 Od tal. picolezza.

Slika 7. RetrOpatija 2017. Šajeta u formaciji hotelskog dua izvodi svoju "opatijsku pjesmaricu".

Slika 8. Posjetitelji razgledavaju izložbu "Opatijske pikolece".

2.6. ONLINE KOMUNIKACIJA S LOKALNOM ZAJEDNICOM

Društvena mreža Facebook danas je nezaobilazna platforma u komunikaciji s korisnicima, pa i Hrvatski muzej turizma aktivno održava Facebook stranicu te sve informacije bitne za cjelokupni rad pruža preko te društvene mreže. Kako su realizacijom online kataloga Hrvatskog muzeja turizma muzejski predmeti iz fundusa postali dostupni na Internetu¹¹ na Facebook stranici Hrvatskog muzeja turizma često se dijele poveznice koje vode na online katalog, kako bi se javnosti približio rad stručnih djelatnika na prikupljanju i obradi muzejske građe.

Tijekom 2017.g. kustosica Muzeja uključila se u Facebook grupu „Opatija nekad“, čiji je cilj dijeljenje i prikupljanje relevantnih podataka o ljudima i Opatiji u periodu do 1990.g. Grupa okuplja brojne Opatijce (trenutno broji 877 članova), koji dijele digitalne presnimke fotografija i različitih predmeta vezanih uz opatijsku prošlost. Često se prilikom dijeljenja sadržaja povede rasprava tijekom koje Opatijci iznose svoja sjećanja na određene događaje te tako nadopunjuju memoriju svoga grada. Sudjelovanje u ovoj Facebook grupi omogućilo je direktnu komunikaciju s građanima s velikim interesom za lokalnu povijest. Dijeljenje digitalnih snimaka građe iz fundusa, uz napomenu o kojoj se muzejskoj zbirci radi popraćeno je „pričom“ o samom predmetu. Time se Muzej nastojao afirmirati i kao institucija koja u svojem

11 Online katalog Hrvatskog muzeja turizma nalazi se na adresi <http://zbirke.hrmt.hr>

fundusu ima brojne zanimljive i rijetke predmete važne za Opatiju, ali i kao mjesto u kojem stručni djelatnici neprekidno rade na istraživanju opatijske prošlosti. Ujedno, sudjelovanje u grupi od koristi je i za stručne djelatnike Muzeja, budući se u komentarima često saznaju do tada nepoznati podatci vezani uz određeni predmet, odnosno u komunikaciji sa sudionicima grupe skupljaju se životne priče i osobne povijesti Opatijaca.

3. "REBRENDIRANI" MUZEJ

Različita nastojanja usmjerena prema uspostavljanju suradničkog odnosa s lokalnom zajednicom rezultirala su rebrandiranjem Muzeja. U skladu s novim stremljenjima unutar muzejske zajednice, gdje se muzej shvaća kao institucija koja treba biti okrenuta građanima te poticati participaciju i interaktivni pristup, osmišljene su različite aktivnosti i projekti kojima se nastojalo postići širenje mreže suradnika, odnosno kojima je cilj bio uključivanje šire zajednice u rad Muzeja. Rezultati tih nastojanja su višestruki: prikupljene su brojne životne priče na koje je utjecao razvoj turističke djelatnosti u Opatiji, fundus je obogaćen novim predmetima, povećao se broj posjetitelja izložbenih i pedagoških projekata. Stav lokalne zajednice prema Muzeju postao je mnogo pozitivniji, a pokazalo se i da postoji interes različitih skupina građana za aktivnim uključivanjem u muzejske projekte, kao i da zanimanje publike i korisnika za muzej proporcionalno raste s ulaganjem napora

da se korisnici uključe u programe muzeja. Iako je riječ o specijaliziranom muzeju nacionalne razine djelovanja, a ne o lokalnom muzeju općeg tipa, pokazalo se da Hrvatski muzej turizma ima svoju ulogu u uspostavi kulturnog identiteta zajednice, ukoliko se aktivno radi na društvenoj uključenosti korisnika te ukoliko muzej djeluje participativno, čime se stvaraju veze koje do tada nisu postojale među muzejom i građanima. Osmišljenim akcija-

ma postiglo se da članovi lokalne zajednice počnu posjećivati muzej ne kao promatrači, već kao sudionici u različitim tipovima društvenih aktivnosti, a te su plodonosne suradnje rezultirale idejama za buduće projekte. Pokazalo se da upravo re-pozicioniranje Muzeja u očistu lokalne zajednice, odnosno integracija Muzeja i lokalne zajednice jamči dugoročan i održivi razvoj ove baštinske ustanove. ☐

Literatura

- ▶ Babić, D. 2009. *O muzeologiji, novoj muzeologiji i znanosti o baštini*. U: Vujić, Ž. (ur.) *Ivi Maroeviću baštinici u spomen*. Zavod za informacijske studije, Zagreb.
- ▶ Gob, A. i N. Drouguet, 2007. *Muzeologija. Povijest, razvitak, izazovi današnjice; Izdanja Antibarbarus d.o.o., Zagreb.*
- ▶ Kos Nalis, M. 2007. *Hrvatski muzej turizma u Opatiji*. Hrvatski muzej turizma, Opatija.
- ▶ Maroević, I. 1993. *Uvod u muzeologiju*. Zavod za informacijske studije, Zagreb.
- ▶ Pintur, M. 2016. *O projektu povezivanja Hrvatskog muzeja turizma i privatnih kolekcionara*. *Informatica museologica* 45-46: 228-229
- ▶ Simon, N. *The Participatory Museum*. <http://www.participatorymuseum.org/read/> (pristupljeno 20. studenog 2017.)
- ▶ Šola, T. 2003. *Eseji o muzejima i njihovoj teoriji - prema kibernetičkom muzeju*. Zagreb. Hrvatski nacionalni komitet ICOM, Zagreb.
- ▶ Watson, S. 2007. *Museums and their Communities*, Routledge, London.

TEA PERINČIĆ

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Muzejski trg 1, Rijeka / Maritime and History Museum of Croatian Littoral

▶ Živi muzej ili kako udomiti kreativne industrije u muzejskom prostoru

Guvernerova palača u Rijeci sjedište našeg muzeja, zaštićeni je spomenik kulture i muzejski eksponat broj 1. Osmišljavajući program obilježavanja 120. obljetnice izgradnje Palače, povezali smo se s kreativnim industrijama. Ugostili smo udrugu POMDR i njihov scenski projekt Guver in progress. Razradili smo predstavu - vodstvo po muzejskom postavu "Živi muzej". Organizirali smo školu glume za djecu "Dramci iz Guvera". Kroz projekt Guver Extravagant Galla ostvarili smo suradnja

s modnom industrijom. U sklopu projekta Tržnice - trbuh grada u muzejskom su prostoru održane eko-tržnice. U perivoju Guvernerove palače organizirali smo Pivski vrt s temom "Okusi različitosti" gdje smo predstavljali kulture nacionalnih manjina koje žive u Rijeci kroz gastro ponudu i muzejski fundus.

Ovi su sadržaji privukli različitu publiku, uključujući i one koji nikad prije ne bi kročili u muzejsku zgradu.

Living museum or how to host creative industries in a museum space

Governor's palace in Rijeka as the seat of our Museum and protected cultural monument is concerned as the No. 1 museum object. Creating programme for 120 anniversary of the building of the Palace, we connected our activities with creative industries. We have hosted POMDR association and their theater project Guver in Progress. We have developed a performance - guiding tour through the museum - Living museum. We have organized drama school for children - Dramci from Guver. Through the project Guver Extravagant Galla we have made collaboration with fashion industries. Within the project Marketplace - belly of a Town we have organized eco-market within the Museum space. In the Governor's palace park we have organized Beer Garden with the theme Taste Diversity where we presented culture of national minorities which live in the city of Rijeka thorough gastronomy and presentation of museum collections.

All these programmes attracted different public, including those who previously would never enter our museum.

Jedna od velikih zamjerki našem muzeju bila je da je ostao u nekim razdobljima kad su muzej pohodile isključivo elite ili pak školske eskurzije po diktatu, da je "zatvoren i distanciran". Iako ne previše utemeljena kritika, urodila je pozitivnim pomakom jer smo počeli razmišljati na koji način sadržaje našeg muzeja približiti publici i to prvenstveno domaćoj (jer turisti gotovo po predodređenju pohode muzej u sklopu svoje posjete gradu Rijeci). Polazeći od pretpostavke da publika dolazi u muzej zbog muzejskih sadržaja kad su oni predstavljeni kroz izložbe i stalne postavke, ali zapravo kad su oni upakirani u posebna događanja kao što su otvorenja ili posebna vodstva, krenuli smo razmišljati na koji način privući što više publike različitih interesa u sam muzejski prostor tj. Guvernerovu palaču.

Naš muzej nasljednik je Musea civica, prve muzejske institucije u Rijeci, koja je osnovana 1893. godine nakon dugotrajnih javnih diskusija o tome kako i gdje osnovati muzej. Naime, Rijeku je 1875. posjetio car Franjo Josip I. kojem su između ostalog gradski oci namjeravali pokloniti putnu čašu njegova davnog prethodnika Josipa II koji je Rijeku posjetio točno stotinu godina ranije. Josip II obilazio je 1775. godine habsburško primorje razmatrajući mogućnosti razvoja prometne i lučke infrastrukture radi izvoza proizvoda austrijskih manufaktura. Tako je stigao i u Rijeku. Kako je bio

oprezan od potencijalnih trovača, sa sobom je uvijek nosio putnu čašu. U Rijeci je odsjeo kod obitelji Lumaga de Millekorn te je njima u zahvalnost ostavio svoju putnu čašu. Stotinu godina kasnije nasljednici obitelji imali su namjeru tu čašu pokloniti Franji Josipu. Međutim, on je predložio da putna čaša Josipa II bude pohranjena u gradskom muzeju. Kako u Rijeci nije bilo muzeja, taj je čin, ujedno obavezao gradske oce da uskoro osnuju muzej.¹

Muzej se, nakon prvog smještaja u zgradu Gimnazije (današnja talijanska gimnazija), nekoliko puta selio i mijenjao naziv. S druge strane Rječine, na Sušaku, također nastaje zasebna muzejska ustanova. Nekoliko muzejskih srodnih ustanova paralelno djeluju sve do sredine 20. stoljeća, kad se ujedinjavaju kao složena muzejska ustanova s arheološkim, etnografskim, kulturno-povijesnim i odjelom povijesti pomorstva, pod nazivom Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka i sa sjedištem u bivšoj Guvernerovoj palači.²

Guvernerova palača, u kojoj je naš muzej smješten od 1961. godine, zaštićeni je spomenik kulture, a mi je smatramo muzejskim eksponatom broj 1. Palača je vjerojatno najpoznatije i najimpozantnije historističko zdanje u gradu Rijeci. Njezin projektant bio je tada vodeći mađarski arhitekt Alajos Hauszman koji se proslavio i drugim

sličnim zdanjima kao što je primjerice Kraljevska palača u Budimpešti. Guvernerova palača u Rijeci imala je iznimno značenje za Mađarsku, s obzirom da je u razdoblju kad je građena 1893-96. mađarska službena politika htjela pokazati svoju dominaciju gradom i lukom Rijeka koja je bila presudna za izvoz mađarskih poljoprivrednih proizvoda. Političko značenje zgrade u kojoj je rezidirao mađarski plemić na dužnosti Guvernera Riječkog gubernija, jasan je već iz same pozicije palače na brdu ponad središta grada s izravnim pogledom na luku. Palača je imala ulogu impresionirati posjetitelje (važne političare, ali i uzvanike iz utjecajnih društvenih krugova) te služiti kao luksuzni dom guvernerove obitelji tijekom njegova mandata. Zbog toga je prostor zgrade podijeljen na javni i privatni te na popratne prostore kao što su razna spremišta, zimski vrt, garaže, štale i stanove za služinčad. Palača je također okružena perivojem koji je tada egzotičnim raslinjem trebao naglasiti tu otvorenost i povezanost Mađarske s prekomorskim svijetom (a bilo je to i u duhu kraja 19. stoljeća).

Nakon završetka I. svjetskog rata i raspada Austro-ugarske, Rijeka mijenja uprave, od privremene hrvatske uprave, uprave talijanskog nacionalnog vijeća, samovlade Gabriela D'Annunzia - talijanskog avanturiste, pjesnika i promotora rata, do uprave Kraljevine Italije i nacističke

njemačke uprave. Guvernerova palača i dalje je sjedište političke vlasti u gradu. No, nakon završetka II. svjetskog rata, odlučeno je da se palača i njezin perivoj zaštite kao kulturno dobro i namijene za različite kulturne sadržaje, da bi naposljetku postala sjedište našeg muzeja. Muzej na taj način dobija dvojnju funkciju - predstaviti kulturno-povijesnu baštinu područja Primorja i Gorskog kotara, ali i samu Guvernerovu palaču kao izuzetno graditeljsko nasljeđe i svjedočanstvo burnih povijesnih događanja.³

Početak 21. stoljeća i promijenama u muzeološkom pristupu, funkcija muzeja postaje složenija te se od nas traži i aktivno sudjelovanje u društvenim promijenama jer muzeji više nisu neutralni promatrači i sakupljači ostataka prošlih događanja, već pokretači pozitivnih promjena u društvu. Naš je novi i dodatni zadatak istražiti i primijeniti nove, inventivne programe i sadržaje za posjetitelje i uključiti ih u kreaciju tih programa.⁴ Povod za značajniji iskorak, kako to obično biva u muzejskim ustanovama, pronašli smo u jednoj obljetnici.

Godine 2016. obilježili smo 120 godina od izgradnje Guvernerove palače. Stoga smo i godinu prije počeli s programima skretanja pozornosti javnosti na ovaj vrijedan kulturni spomenik. Namjera nam je bila da ga otvorimo javnosti i to ne samo kroz redovito predstavljanje građe

1 Nepokoj, D. 2013. Carska čaša. U: Nepokoj D. (ur.) Iz muzejske riznice. 120 godina - 120 predmeta, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, 10.

2 Nepokoj, D. 2004. Od čaše do muzeja. U: Nepokoj D. (ur.) Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, 18-42.

3 Balabanić Fačini, M. 2004. Svjedočanstvo jednog zdanja, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka.

4 Bourke, M. 2016. Public Engagement Means Active Participation: Museums in the Age of a Participation Culture. U: Johansson, E. (ur) New Approaches NOW. From Museum Education to Audience engagement, Pedaali - the Finnish Association for Museum Education, 13-24.

kroz stalne postavne na prvom i drugom katu palače i povremene izložbe već i kroz osmišljavanje novih programa u koje bi se uključivala javnost. Jedan dio te javnosti, odnosno ciljane skupine, bile su udruge, pojedini kreativci, poduzetnici... uglavnom oni koji se bave različitim vidovima kreativnih industrija. Tako smo u proljeće 2015. godine ugostili udruhu P.M.D.R. (Posve moguća družina Rijeka) i njihov projekt "Guver in progress" koji se sastojao u tome da se organizira skupina kreativnih pojedinaca - glumaca, svirača, pjevača i sličnih scenskih umjetnika koji do tada nisu zajedno radili i na tri dana izoliraju u jedan prostor koji nije primarno namijenjen scenskim izvedbama kako bi osmislili predstavu. "Guver in progress" bio je potpuni hit. Pod ravnanjem Andree Kustića i Jelene Tondini, autora ovog projekta, četvero glumaca i dvoje glazbenika osmislili su zanimljivu predstavu koja je bez teksta, na vrlo živ način

predstavila burna povijesna događanja koje je preživjela Guvernerova palača. Na žalost, koncept zahtjeva da to bude jednom i jedino izvedena predstava koja nam je ostala zabilježena samo kroz fotografije i video zapis. (slika 1)

Na jesen smo s istom udrugom i glumcima Zoranom Josićem i Nikom Rukavinom razradili predstavu - vodstvo po muzejskom postavu iz čega se izrodio projekt "Živi muzej". Ovaj zanimljiv i jedinstven projekt zasniva se na fiktivnoj priči u kojoj glavnu ulogu ima grof - vampir koji se nakon stoljetnog poluživota u Palači, budi i želi promijenu. On je fiktivni vlasnik palače i njezinog inventara, a pod utjecajem razuzradnog duha liberalnog kapitalizma, želi rasprodati cijeli izloženi muzejski inventar te posjetitelje uz pomoć svoje asistentice, kao što je to uobičajeno na aukcijama, provodi kroz postav i predstavlja razne predmete

Slika 1

Slika 2

nastojeći ih zainteresirati za "prodaju" kroz zanimljivu i duhovitu priču u stihovima. (slika 2)

Iz ovog projekta, nastali su "Dramci iz Guvera" - škola glume za osnovnoškolsku djecu koja tijekom školske godine pripremaju predstavu osmišljenu na teme iz muzejskih sadržaja. Prva od njihovih predstava bila je vezana uz priču o Adamićevim svjedocima - kamenim skulpturama riječkih građana koje se nalaze ispred muzejskog lapidarija. Kroz oživljavanje skulptura, mali su glumci ispričali priču o uspješnom riječkom poduzetniku i utjecajnom građaninu Rijeke prve polovice 19. stoljeća - Andriji Ljudevitu Adamiću. Njihova slijedeća predstava "Tajna ogledala" daje život muzejskim predmetima. Svaki od malih glumaca jedan je od predmeta stalnog postava iz zbirke Guvernerove palače, te kroz svoju glumu, oni pričaju priču o Palači i muzeju. (slika 3)

Slika 3

Nakon malih, oformili smo i velike "Dramce iz Guvera" - školu glume za odrasle. Naši glumci između ostalog pripremaju i različita povijesna uprizorenja koja ćemo provesti u sklopu EU projekta prekogranične suradnje Hrvatske i Slovenije "Claustra +" kroz interpretaciju antičke povijesti na našem području.

U sklopu projekta "Tržnica - trbuh grada" - izložbe koja je skretala pozornost na tržnice ali i na to što i kako jedemo, a koju smo ostvarili zahvaljujući suradnji s Etnografskim muzejom Istre, u prostoru Guvernerove palače održane su i eko-tržnice. Kroz četiri mjeseca, koliko je izložba trajala, jednom mjesečno predvorje i perivoj Guvernerove palače pretvorio bi se na jedan dan u zelenu tržnicu na kojoj su lokalni proizvođači hrane mogli ponuditi svoje ekološki uzgojene i pripremljene proizvode. (slika 4) Na tom tragu organiziran je i sajam vina - WineRi. Ovaj sajam bio je izuzetno posjećen i popraćen u medijima, a dodatna atrakcija bilo je i predstavljanje zvončara - Grobničkih dondolaša s obzirom da se sajam događao u karnevalsko vrijeme.

U perivoju Guvernerove palače u ljeto 2016. zajedno s Komunom d.o.o. organizirali smo festival kraft pivovara - Beeranje na kojem su se u dva dana predstavili hrvatski proizvođači kraft piva. Istovremeno u Velikom atriju Guvernerove palače organizirali smo izložbu pivskih etiketa u suradnji s Hrvatskim filatelis-

Slika 4

Slika 5

tičkim društvom. Festival je bio popraćen koncertom Big benda Pepija Forenbachera. Osim toga posjetiteljima je bilo moguće na velikom ekranu pratiti i nogometne utakmice s obzirom da se festival održavao u vrijeme Europskog nogometnog prvenstva. Festival je ujedno bio i otvorenje "Guverovog pivskog vrta". Naime, mnogi se Riječani s nostalgijom sjećaju kulturnog rock kluba i ugostiteljskog objekta koji je tijekom osamdesetih i početkom devedesetih godina 20. stoljeća djelovao u prostoru nekadašnjeg oranžerija Guvernerove palače (istočnog aneksa). No, klub je zatvoren, a zbog dugogodišnjeg rješavanja vlasničkog pitanja, prostor je gotovo desetljeće bio zapušten da bi konačno Muzeju bilo priznato vlasništvo i nad tim dijelom palače. U međuvremenu, građevinski devastiran i zapušten prostor, htjeli smo oživjeti bar preko ljeta, dok se ne ostvare financijske mogućnosti za njegovu potpunu obnovu. "Guverov pivski vrt" koji se održavao u ljetnim mjesecima 2015. i 2016. privukao je brojne posjetitelje. Osim ugostiteljske ponude, osimislili smo program virtualnog muzeja na pročelju Palače. Posjetitelji "Guverovog pivskog vrta" mogli su, uživajući na terasi i perivoju, također uživati i u prizorima predmeta iz fundusa muzeja. Nadalje, kako je Rijeka osvojila kandidaturu za Europsku prijestolnicu kulture 2020. pod naslovom "Luka različitosti", mi smo osimislili program "Okusi različitosti" gdje smo predstavljali kulturu nacionalnih manjina koje žive u Rijeci - gastronomija, glazba, likovna umjetnost. Tijekom tih događanja u perivoju palače, organizirali smo i virtualne prezentacije muzejskog fundusa putem projiciranja fotografija muzejskih predmeta na pročelju muzejske zgrade, a veza-

nih uz različite političke uprave koje su se tijekom povijesti izmjenjivale u Rijeci i palači (austrijska, mađarska, njemačka, hrvatska, talijanska). (slika 5)

Dodatni sadržaj na terasi iznad istočnog aneksa dobili kroz suradnju s Art kinom Rijeka i njihov program filma na tajnoj lokaciji. Art kino na svojoj je mrežnoj stranici oglasio zagonetku i svatko tko bi ju odgonetnuo, mogao je besplatno prisustvovati projekciji filma na muzejskoj terasi.

Muzej je na tjedan dana također ugostio i školu filma "Rifineri" u suorganizaciji s udrugom Ukus. Tjedan dana, polaznici škole su u prostorima Guvernerove palače učili osnove filmske proizvodnje, a krajnji je proizvod tog projekta kratki promotivni film o Guvernerovoj palači i muzeju.

S obzirom na atraktivnost prostora, neprekidno se susrećemo s puno upita za korištenje palače za potrebe fotografiranja i snimanja reklamnih kampanji. Između ostalog tako se rodio i projekt "Guver Extravagant Gala" - suradnja s modnom industrijom gdje se prostor palače, ali i muzejski sadržaji koriste za izradu modnih editorijala, kampanja i atraktivnih modnih revija. Projekt se provodi u suradnji s modnim portalom i tv emisijom Extravagant, a sastoji se od organiziranja modnih revija na kojima se prezentiraju modeli hrvatskih modnih dizajnera, obavezno uz popratnu izložbu na kojoj se predstavljaju predmeti iz fundusa muzeja na teme mode (npr. dodaci i ukrasi za kosu, odjeća iz fundusa muzeja, vjenčanice i slično). Prodajom ulaznica za modnu reviju prikupljaju se sredstva za donacije u sklopu humanitarnog projekta "Muzej pomaže djeci" koji

traje već desetljećima. Godine 2017. održana je i posebna modna revija poznatog hrvatskog dizajnera Jurja Zigmara u prostoru stalnog postava muzeja na prvom katu Guvernerove palače što su popratili brojni mediji, te mnogobrojna publika. (slika 6)

Svi su ovi sadržaji privukli različitu publiku u muzej, uključujući i one koji gotovo nikad ne bi nogom kročili u muzejsku zgradu, a to nam je i bio cilj. Analizom broja prodanih ulaznica u razdoblju ovih spomenutih događanja utvrđeno je da je povećan broj posjetitelja i to uglavnom domaćih, tj. ljudi iz Rijeke i okolice. S ovim porastom broja posjetitelja mogu se usporediti jedino posebna događanja odnosno izuzetne izložbe koje su prije bile organizirane u Muzeju kao što je predstavljanje hrvatskog apoksiomena 2008. godine što je također izazvalo veliku pozornost domaće publike. U svakom slučaju predstoje nam izazovne godine u kojima ove posebne programe treba razraditi u smislu participativnosti posjetitelja, ali da se pri tome ne zanemari osnovna muzejska funkcija komunikacije baštine. ☐

Slika 6

Literatura

- ▶ *Balabanić Fačini, M. 2004. Svjedočanstvo jednog zdanja, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka.*
- ▶ *Bourke, M. 2016. Public Engagement Means Active Participation: Museums in the Age of a Participation Culture. U: Johansson, E. (ur) New Approaches NOW. From Museum Education to Audience engagement, Pedaali - the Finnish Association for Museum Education, 13-24.*
- ▶ *Nepokoj, D. 2004. Od čaše do muzeja. U: Nepokoj D. (ur.) Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, 18-42.*
- ▶ *Nepokoj, D. 2013. Carska čaša. U: Nepokoj D. (ur.) Iz muzejske riznice. 120 godina - 120 predmeta, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, 10.*

KLARA BUKOVAC, NADIA DUNATO PEJNOVIĆ, MARIN KIRINČIĆ, ANITA HODAK & ŽELJKA MODRIĆ SURINA

Prirodoslovni muzej Rijeka, Lorenzov prolaz 1, Rijeka / Natural History Museum Rijeka

▶ Mogu li se troškovi izložbe pokriti naplatom ulaznica? Istraživanje tek počinje!

Najveća putujuća izložba o dinosaurima južne Zemljine polutke, Divovi Patagonije, postavljena je u Rijeci. S obzirom na koncept postava i pratećeg edukativnog programa, odabran je slogan Istraživanje tek počinje!, koji se obraća i djeci i odraslima. Definiran je vizualni identitet, Izrađena je Sponzorska knjižica te je ostvareno nekoliko značajnih sponzorstava. S obzirom na potrebu da se funkcioniranje izložbe pokrije isključivo naplatom ulaznica, uz visoka

potraživanja vlasnika izložbe, projicirana je posjećenost te su određene cijene ulaznica i usluga. Promoviranje je izvršeno guerilla marketingom, lecima, plakatima, deplijanom, ponudom edukativnog programa i turističkih aranžmana. Izložba je oglašavana u dnevnim novinama, na Citylight ekranima, billboardima, internet portalima te radio spotovima. Komunikacija s publikom ostvarena je i društvenim mrežama te web stranicom Muzeja.

Can the cost of exhibition be covered by selling tickets? The exploration has just begun!

The largest traveling exhibition about the dinosaurs of Southern Earth's hemisphere, the Giants of Patagonia, was set up in Rijeka. Given the concept of exhibition and accompanying educational program, the slogan The exploration has just began! was chosen, addressed to children and adults. A visual identity was defined, a Sponsorship Booklet was created and several significant sponsorships were acquired. Given the need to cover the exhibition functioning exclusively through the tickets income, with the high claims of the exhibition owner, the attendance has been projected and prices of the tickets and services specified. The promotion was carried out with guerrilla marketing, leaflets, posters, depliant, educational program and tourist arrangements. Exhibition was advertised in daily newspapers, on Citylight screens, billboards, internet portals and radio spots. Communication with the public was also achieved through social networks and the website of the Museum.

JULIJANA ANTIĆ BRAUTOVIĆ

Dubrovački muzeji, Pod dvorom 3, Dubrovnik / Dubrovnik Museums

► Gradski muzej i brendiranje grada na primjeru središnjih godišnjih izložbi Dubrovačkih muzeja

Zahvaljujući bogatoj kulturno-povijesnoj baštini, Dubrovnik je desetljećima bio iznimno popularna destinacija kulturnog turizma. Jedinstvena ga je arhitektura prije desetak godina, međutim, dovela i u središte interesa filmske produkcije, te posljedično u središte tzv. filmskog turizma. Grad na godišnjoj razini posjeti oko 60 tisuća posjetitelja samo kao destinaciju snimanja HBO-ve serije Igre prijestolja, a obilaze ga i ljubitelji filmova Robin Hood, Zavijezdane staze, te brojnih drugih svjetskih filmskih produkcija koje su Dubrovnik odabrale kao lokaciju snimanja. Dubrovačka se turistička industrija, kao osnovna gospodarska djelatnost grada, brzo prilagodila novom imidžu, a gradska uprava još uvijek nije reagirala adekvatnom strategijom razvoja u novim okolnostima u kojima, između ostaloga, zamire identitet

zajednice. Reagirali su, međutim, Dubrovački muzeji, kao referentno mjesto interpretacije povijesne i suvremene baštine grada Dubrovnika i to pokretanjem središnjih godišnjih izložbenih projekata brendiranja Dubrovnika temeljem bogate kulturno-povijesne baštine, povezujući ga s njegovim velikanima i povijesnim događajima. Uz korištenje vlastitih resursa, Dubrovački muzeji se u ovim projektima oslanjaju i na ponajbolje hrvatske stručnjake i institucije, kako u interpretaciji, tako i u prezentaciji građe. Prateće promotivno-edukativne akcije usmjerene su prema najširoj publici, lokalnom stanovništvu te turistima, a o uspjehu projekata svjedoče vrlo visoke brojke posjetitelja, kao i već redovne godišnje nagrade Hrvatskog muzejskog društva.

A City Museum and the Branding of a City with the Central Annual Exhibitions of Dubrovnik Museums as an example

Dubrovnik has for decades, because of its rich cultural history heritage, been an exceptionally popular cultural tourism destination. Its unique cityscape, however, ten years ago, put it into the centre of interest of the film industry and as a result of what is called film tourism. At an annual level the city is visited by about sixty thousand people only because it is the location for the HBO series Game of Thrones, and it is also visited by fans of the films Robin Hood, Star Wars and many other world film productions that have chosen Dubrovnik as a location. The Dubrovnik tourist industry, which is the main branch of the economy in the city, rapidly adjusted to the new image, and yet the city government has still not reacted sufficiently urgently in the new circumstances in which, among other things, the identity of the community is fading away. But Dubrovnik Museums, place of reference for the interpretation of the historical and contemporary heritage of the city of Dubrovnik, have reacted, by generating their central annual exhibition projects for the branding of Dubrovnik on the basis of the rich cultural history heritage, linking it with its great figures and historical events. As well as using their own resources, Dubrovnik Museums in these projects have also been able to draw on the knowledge of the best Croatian experts and leading institutions, in both the interpretation and the presentation of the material. The ancillary promotional and educational campaigns are aimed at the very general public, the local population and tourists, and just how successful the projects have been can be seen from the very high numbers of visitors and the regular annual prizes of the Croatian Museum Association.

